

UNIVERZITET U BEOGRADU
FILOLOŠKI FAKULTET

Ksenija D. Bogetić

**METAFORE O ENGLESKOM I SRPSKOM
JEZIKU U BRITANSKOM ODN.
SRPSKOM NOVINSKOM DISKURSU**

doktorska disertacija

Beograd, 2018.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOLOGY

Ksenija D. Bogetić

**METAPHORS OF ENGLISH AND
SERBIAN LANGUAGE IN BRITISH AND
SERBIAN NEWSPAPER DISCOURSE**

Doctoral Dissertation

Belgrade, 2018

УНИВЕРСИТЕТ В БЕЛГРАДЕ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Ксения Д. Богетич

**МЕТАФОРЫ ОБ АНГЛИЙСКОМ И
СЕРБСКОМ ЯЗЫКАХ В БРИТАНСКОМ
И СЕРБСКОМ ГАЗЕТНОМ ДИСКУРСЕ**

Докторская диссертация

Белград, 2018 г.

MENTOR: dr Katarina Rasulić, vanredni profesor
Filološki fakultet
Univerzitet u Beogradu

ČLANOVI KOMISIJE ZA OCENU I ODBRANU DOKTORSKE DISERTACIJE:

dr Duška Klikovac, redovni profesor
Filološki fakultet
Univerzitet u Beogradu

dr Tvrтко Prčić, redovni profesor
Filozofski fakultet
Univerzitet u Novom Sadu

DATUM ODBRANE RADA: _____

* * *

Ovaj istraživački poduhvat ne bi bio moguć bez stručnog vođenja, pažljivog čitanja rukopisa, ali i tople podrške moje mentorke, prof. dr Katarine Rasulić, koja me je na raznim putevima lingvističke nauke inspirisala i podsticala još od osnovnih studija. Veliku zahvalnost dugujem prof. dr Duški Klikovac, čiji su stručni komentari i konstruktivne kritike značajno doprineli kvalitetu ovog rada. Zadovoljstvo mi je i čast što je moj rad stručno ocenjivao prof. dr Tvrtko Prčić. Hvala Marku Vladislavljeviću na višegodišnjoj pomoći u brojkama, statistikama, obradi teksta, i životu van teksta. Mojoj porodici, bez koje nijedan uspeh ne bi bio ni zamisliv, i Veljku, bez koga nijedan uspeh ne bi imao isti smisao, hvala za sve.

* * *

Metafore o engleskom i srpskom jeziku u britanskom odn. srpskom novinskom diskursu

Apstrakt

Predmet istraživanja u ovom radu su metaforičke predstave o engleskom i srpskom jeziku u dnevnim novinama Velike Britanije i Srbije, a cilj istraživanja je dvojak. Prvi cilj bio je da se doprinese razumevanju medijskih predstava o jeziku, kroz analizu pojmovnih metafora putem kojih se engleski odn. srpski jezik konceptualizuje, ali i pozicionira i konstruiše u diskursu. Drugi cilj istraživanja, proistekao iz takvog ugla posmatranja, bio je teorijsko-metodološke prirode: razmatranje mogućnosti integrisanog diskursno-kognitivnog pristupa metafori, te dublje razumevanje povezanosti metaforičke konceptualizacije i diskursnih značenja. U radu se razvija novi pojam *diskursnih metaforičkih okvira*, kao analitički aparat za opis društvenih značenja metafora. Za potrebe analize sačinjen je korpus novinskih tekstova na temu jezika iz pet britanskih (59.336 reči) i pet srpskih dnevnih novina (67.218 reči).

Rezultati analize su pokazali da u oba jezička korpusa dokumentovani metaforički izrazi predstavljaju realizacije tri opšte pojmovne metafore: JEZIK JE BIĆE, JEZIK JE PREDMET i JEZIK JE (OGRANIČENI) PROSTOR, koje se donekle mogu povezati sa načinima konceptualizacije jezika uopšte. Konkretizacije datih metafora su, međutim, specifične i određene diskursnim kontekstom. Metaforička preslikavanja uključuju samo ograničen skup aspekata ciljnog domena, među kojima se u oba korpusa ubedljivo ističe JEZIČKA PROMENA. Domet ciljnog pojma je, sa druge strane, širok, i uključuje velik skup izvornih domena, ali se utvrđene predstave razlikuju od postojećih nalaza o konceptualizaciji jezika i komunikacije. Analiza pokazuje da su u metaforičkom konstruisanju značenja istaknuti samo delovi izvornih domena, u ponavljanim prikazima koji na nivou diskursa grade specifične okvire za rasuđivanje o jeziku. Raznovrsne predstave povezane su funkcijama u diskursu, koje uključuju vrednujuću i argumentacijsku dimenziju; može se pretpostaviti da su date funkcije u osnovi upotrebe metafore u svakom javnom diskursu, te zavređuju više pažnje u budućim istraživanjima.

Pojam *diskursnih metaforičkih okvira* razrađen je se na osnovu dobijenih nalaza, i predložen kao način da se utvrđeni aspekti upotrebe metafore integrišu u jedan dinamički, diskursno-kognitivni pristup. Dati pojam se odnosi na strukturu od

centralnog značaja za društveno orijentisane analize metafora – predstave istaknute na nivou diskursa – i dozvoljava da je specifikujemo u odnosu na mnoštvo nedovoljno razgraničenih značenja sa kojima je pojam *okvira* popularizovan u izučavanjima metafore poslednjih godina. Primenljivost datog pristupa ilustrovana je kroz analizu okvira zasnovanog na najzastupljenijem izvornom domenu u oba korpusa – domenu NASILJA. Analiza je otkrila razlike između dva proučavana konteksta, kakve nisu bile vidljive na nivou domena: u srpskom medijskom metajeziku okvir NASILJA NAD JEZIKOM primarno se tiče suprotstavljenosti nacionalnog i stranog, te simboličke veze jezika i naroda, dok u britanskom korpusu odražava raznovrsno orijentisanu zabrinutost za opadajuće standarde u društvu (okrenutu dimenzijama klase, obrazovanja, starosti, ali, nasuprot nekim skorijim nalazima, bez fokusa na državi i naciji). Analiza datog okvira upućuje na suptilno preplitanje jezičkih i drugih lokalno relevantnih društvenih stavova, i potvrđuje da se javni diskursi o jeziku nikada ne tiču samo jezika po sebi.

U vezi sa prvim ciljem istraživanja, iz analize metafora zaključuje se da u savremenoj (britanskoj i srpskoj) medijskoj sferi dominira opšti model jezika koji se može opisati kao *esencijalistički*, u kojem se jezik posmatra kao entitet po sebi, sa konkretnim obličjem koje može da se naruši i ugrozi. Snaga ovog modela dolazi i od potpune marginalnosti *funkcionalnog* modela, koji bi podrazumevao instrumentalističko i komunikacijsko viđenje jezika. Na kraju, u vezi sa drugim ciljem istraživanja, zaključuje se da jaz između diskursnih i kognitivnih pristupa metafori nije tako velik kako se čini iz skorašnjih kritika. Predloženi pristup metaforičkom uokvirivanju ilustruje jedan način da se oni povežu, ali u isto vreme upućuje na potrebu za integrisanijim razumevanjem metafore kao mreže kognitivnih, diskursnih i pragmatičkih faktora.

Ključne reči: pojmovne metafore, metafore u diskursu, metaforički okviri, metajezik, novinski diskurs, srpski jezik, engleski jezik

Naučna oblast: Lingvistika

Uža naučna oblast: Kognitivna lingvistika, analiza diskursa

Metaphors of English and Serbian language in British and Serbian newspaper discourse

Abstract

This thesis explores the metaphorical representations of the English language and the Serbian language in British and Serbian daily newspapers, with a twofold aim. The first aim was to further the understanding of media representations of language, by analyzing the metaphors involved in the conceptualization, as well as the discursive construction, of the two languages. The second aim, stemming from such a perspective, was a theoretical and methodological one: examining the possibility of an integrated discourse-cognitive approach to metaphor, along with a better understanding of the relations of metaphorical conceptualization and discursive meaning. The paper develops a new concept of *discursive metaphorical frames*, as an analytical apparatus for capturing the social meanings of metaphor. For analytical purposes, a corpus of newspaper texts on the topic of language from five daily British newspapers (59,336 words) and five daily Serbian newspapers (67,218 words) was compiled.

The documented metaphorical expressions in both sub-corpora are found to represent three general conceptual metaphors: LANGUAGE IS A LIVING BEING, LANGUAGE IS AN OBJECT and LANGUAGE IS A (BOUNDED) AREA, which can all be linked to the general conceptualization of language. However, the more concrete metaphorical representations are specific and shaped by the discursive context. Metaphorical mappings involve a limited set of target domain aspects, LANGUAGE CHANGE being particularly prominent. The range of the target, on the other hand, is broad and includes a large set of source domains, but the representations differ from existing findings on the conceptualization of language and communication. The analysis shows that metaphorical construction of meaning involves only segments of source domains, whose repetition builds specific frames of reasoning at the level of discourse. The results further highlight two discursive functions that underlie the diverse representations, namely the evaluative and the argumentative dimension, suggesting that these two functions are fundamental to metaphor use in any public discourse.

The notion of *discursive metaphorical frames* was elaborated on the basis of the findings obtained, and proposed as a way of integrating the varied aspects of metaphor

use into a single dynamic, discourse-cognitive approach. The concept refers to the structure central to socially-oriented metaphor analyses, allowing us to define it amongst the many overlapping meanings recently attached to the notion of metaphorical frames. The applicability of the proposed approach is illustrated through an analysis of the frame based on the most prominent source domain – the domain of VIOLENCE. The analysis shows significant differences between the two contexts, which were not visible on the domain level: in the Serbian media metalanguage, the VIOLENCE OVER LANGUAGE frame primarily concerns the opposition of the national and the foreign, along with a symbolic linking of the language and the nation, while it reflects a diversely oriented concern about falling society standards in the British texts (focused on the dimensions of class, education, age, but, contrary to some existing findings, not focused on the state and the nation). The frame analysis points to subtle interconnectedness of linguistic and other locally relevant social stances, and confirms that public discourses about language are never about language alone.

Regarding the first research aim, it is concluded that the fundamental model of language in the contemporary (British and Serbian) media sphere can be described as *essentialist*, with language seen as an entity in itself, which possesses a concrete form that can be endangered and harmed. The strength of the model also stems from the marginality of the *functional* perspective, which would involve an instrumentalist and communicative view of language. Finally, regarding the second research aim, it is concluded that the gap between discursive and cognitive approaches to metaphor is not as wide as it appears from recent criticism. The approach to metaphorical framing proposed in this thesis illustrates one possible avenue to bridging this gap, but also points to the need for a more nuanced understanding of metaphor as a network of cognitive, discursive and pragmatic factors.

Key words: conceptual metaphor, metaphor in discourse, metaphorical frames, metalanguage, newspaper discourse, English, Serbian

Scientific field: Linguistics

Scientific subfield: Cognitive linguistics, discourse analysis

Sadržaj

I UVOD	1
1.1. O značaju proučavanja metajezika u javnom diskursu	2
1.2. Predmet istraživanja	6
1.3. Izbor teorijsko-metodološkog pristupa	7
1.4. Ciljevi istraživanja	8
1.5. Hipoteze istraživanja	9
1.6. Struktura izlaganja	9
II TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR: OD POJMOVNE METAFORE DO METAFORE U DISKURSU	11
2.1. Teorija pojmovnih metafora	11
2.1.1. Osnovne postavke	11
2.1.2. Primarne i kompleksne metafore	16
2.1.3. Društvena dimenzija i kritike teorije pojmovnih metafora	18
2.2. Diskursni pristupi metafori	19
2.2.1. Metafora u diskursu	19
2.2.2. Kritička analiza metafore	26
2.2.3. Metafore, scenariji i moć ubeđivanja	30
2.2.4. Metaforički okviri	31
2.3. Ka integrisanom diskursno-kognitivnom pristupu	35
2.3.1. Dinamika stvaranja metaforičkih značenja u diskursu	35
2.3.2. <i>Diskursni metaforički okviri</i>	36
III PREGLED PRETHODNIH PROUČAVANJA METAFORA O JEZIKU	39
3.1. Metafore o jeziku u svakodnevnom jeziku i mišljenju	41
3.2. Metafore o jeziku u lingvističkoj nauci	46
3.3. Metafore o jeziku u javnim diskursima	50
IV GRAĐA I METODOLOŠKI POSTUPAK	57
4.1. Građa	57
4.2. Metodološki postupak i tok analize	59
V REZULTATI ANALIZE I DISKUSIJA	73
5.1. Opšte metaforičke predstave	73
5.1.1. JEZIK JE BIĆE	74
5.1.2. JEZIK JE PREDMET	78
5.1.3. JEZIK JE (OGRANIČENI) PROSTOR	80

5.2. Ciljni domen: diskursno osvetljeni aspekti	83
5.2.1. JEZIK UOPŠTE	84
5.2.2. JEZIČKA PROMENA	85
5.2.3. STANJE JEZIKA	86
5.2.4. UPOTREBA JEZIKA	86
5.2.5. ODNOS GOVORNIKA I JEZIKA	87
5.2.6. UČENJE/ZNANJE JEZIKA	87
5.3. Izvorni domeni: Pregled	89
5.3.1. Konkretizacije opštih izvornih domena BIĆE, PREDMET i PROSTOR	90
5.3.2. Izvorni domeni u odnosu na diskursno osvetljene aspekte ciljnog domena	102
5.3.3. Izvorni domeni prema učestalosti u diskursu (celokupan pregled)	105
5.4. Diskursno istaknuti izvorni domeni i na njima zasnovani metaforički okviri	110
5.4.1. NASILJE (E/S)	110
5.4.2. MATERIJALNO STANJE (E/S)	111
5.4.3. GRAĐEVINA (E/S)	114
5.4.4. MEHANIZAM (E/S)	117
5.4.5. EVOLUCIJA (E)	121
5.4.6. ŽIVLJENJE-UMIRANJE (S)	123
5.5. Učestalost i tekstualna distribucija tematski relevantnih metaforičkih izraza	126
5.6. Funkcije metafora u diskursu	132
5.6.1. Metafore u službi vrednovanja	132
5.6.2. Metafore u službi argumentacije	142
5.7. Razrada pojma <i>diskursnih metaforičkih okvira</i> – na primeru metaforičkog okvira NASILJA NAD JEZIKOM u britanskom odn. srpskom novinskom diskursu	157
5.7.1. Analiza na domenskom nivou	160
5.7.2. Analiza na poddomenskom nivou	167
5.7.3. Analiza na nivou vrednujuće i argumentacijske funkcije metafore	178
VI ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	185
6.1. Sličnosti i razlike u metaforama o engleskom odn. srpskom jeziku u britanskom odn. srpskom novinskom diskursu	185
6.2. Pojmovna metafora i dinamika diskursa: teorijsko-metodološke implikacije	192
6.3. Mogući pravci daljeg istraživanja	198
LITERATURA	200
PRILOG	232
BIOGRAFIJA	234

Tipografske konvencije:

kurzivno:

oblik navođenja leksičke jedinice, naslovi knjiga, nazivi rečnika, primeri analiziranih leksičkih jedinica iz korpusa, termini na engleskom jeziku

MALIM VERZALOM:

pojmovne metafore

MALIM VERZALOM U KURZIVU:

metaforički scenariji, elementi domena

polucрно:

naslovi, podnaslovi, metaforički izrazi u primerima

Skraćenice:

E – engleski (primer na engleskom jeziku)

S – srpski (primer na srpskom jeziku)

eng. – engleski (termin na engleskom jeziku)

MCML – www.macmillandictionary.com

LDOCE – www.ldoceonline.com

RSANU – Rečnik Srpske akademije nauka i umetnosti

RSJ – Rečnik srpskoga jezika

I UVOD

Jezik nije apstraktna konstrukcija obrazovanih, ili tvoraca rečnika, već nešto što izrasta iz rada, potreba, veza, radosti, ljubavi, ukusa nebrojenih generacija ljudskog roda.¹
Walt Whitman, 1892

Ovo istraživanje nastalo je kao proizvod zainteresovanosti za rasprave o jeziku u svakodnevnoj komunikaciji, u sferama života koje nemaju naizgled nikakve veze sa jezikom. U korpusima jezičke upotrebe sačinjenim za potrebe drugačijih istraživanja, pažnju nam je privuklo neobično žustro, ponavljano skretanje na jednu istu temu – temu jezika, dobrog i lošeg, lepog i ružnog, našeg i tuđeg – u diskursima gde joj „mesto nije”, od neformalne konverzacije, preko sajtova za upoznavanje, do ljubavnih blogova tinejdžera. Provejavanje prepirki o jeziku kroz diskusije o potrebama, ljubavi, životu, ilustruje društveni značaj jezika koji seže dalje od uobičajenih okvira lingvističke nauke.

Pitanje šta ovu naizgled nekontroverznu pojavu čini predmetom živih rasprava, mada je sociolingvistički zanimljivo u svakom od pomenutih konteksta, dalje nam je upravilo pažnju na javnu sferu, kao neiscrpan izvor materijala za analizu. Sa sličnim žarom o jeziku se govori u štampanim medijima, u komentarima novinara, citiranih stručnjaka, i ništa manje u komentarima čitalaca. Zaista, sociolingvisti ističu da je početak 21. veka doneo nezapaženo medijsko interesovanje za jezik u celoj Evropi, u mešanom svetlu tehnoloških, demografskih i političkih promena, koje je po nekima poslednjih godina izraženije nego ikada ranije (Cameron 2013). U istraživanju smo se, tako, opredelili za analizu novinskog diskursa, sa ciljem da detaljnije razumemo ne samo medijsko interesovanje za jezik i njegovu sponu sa stavovima običnih ljudi, već i kako se jezik konkretno predstavlja u medijskoj sferi.

Najkraći odgovor na ovo pitanje bi bio – putem metafore. O jeziku kao apstraktnom pojmu i ne može se drugačije govoriti, ali se u novinskim tekstovima primećuje mnoštvo specifično slikovitih i upečatljivih metafora o jeziku. Opisi jezika kao *frika* koji srećom ne vidi svoj *selfi* inače bi *doživeo infarkt*, jezika kao *čiviluka*,

¹ Language is not an abstract construction of the learned, or of dictionary makers, but is something arising out of the work, needs, ties, joys, affections, tastes, of long generations of humanity. (Whitman 1892: 11).

usisivača, lošeg đaka, lepka zaintrigiraće svakog jezičkog entuzijastu. Pretpostavka je da ove raznovrsne metafore nešto povezuje, i da one govore o predstavama jezika u javnoj sferi i poimanju jezika uopšte. Kognitivna nauka je pokazala da ljudi o društvenoj stvarnosti razmišljaju pojednostavljeno, uz pomoć određenih modela ili „narodnih teorija”, ukorenjenih upravo na osnovu metafore, a mišljenje o jeziku kao društvenoj pojavi sigurno nije izuzetak. Istraživački put nas je tako od interesovanja za analizu diskursa odveo do paralelnog interesovanja za kognitivnolingvističko proučavanje metafore – na trag jedne od danas najuzbudljivijih sinergija u lingvistici, koja obećava da rasvetli veze između ljudske kognicije i društvenog sveta.

Međutim, u praksi je pokušaj takvog istraživačkog spoja ubrzo pokazao brojne teškoće. Na početku se nailazi na naizgled nepomirljive razlike u pristupima izučavanju kognicije i društvenog diskursa, mada je od početka veka moguće pratiti korake kojima se one polako prevazilaze. Ipak, dublje bavljenje „metaforom u stvarnom svetu”² otkriva ne samo zastrašujuće velik amalgam teorija i pristupa, već i fundamentalna neslaganja istraživača po pitanju toga šta je uopšte metafora i kako je u stvarnoj jezičkoj upotrebi treba analizirati. Ovo više nije samo lični istraživački put, već odražava put kojim su se kretala proučavanja metafore u diskursu. Praznine koje na njemu ostaju do danas pre svega su teorijsko-metodološke prirode, i čine priličan prostor za dalje promatranje. U ovoj tezi pokušaćemo da ih bolje razumemo i, makar delom, popunimo.

1.1. O značaju proučavanja metajezika u javnom diskursu

Sociolingvisti često naglašavaju kako je jezik jedina pojava koja definiše samu sebe, a opet uspešno izmiče definiciji. Zaista, upitani šta je to jezik, ljudi teško da će imati spremne ili srodne odgovore. Pored u školi naučenog „jezik je sredstvo komunikacije”, neki će prvo pomisliti na svoj nacionalni jezik, ili na jezik kao način izražavanja, ili na jezik kao sredstvo mišljenja – i o svakom od tih aspekata jezika opet

² Prema konferenciji *Researching and Applying Metaphor in the Real World* iz 2006. godine i istoimenoj knjizi (Low et al. 2010), koje su obeležile začetak ovog pravca naučnog interesovanja.

verovatno dati vrlo različite definicije, baš kao što će ih i lingvisti različitih škola različito odrediti. Ako samo razmotrimo popularne citate o jeziku, poput „jezik je majka mišljenja” (K. Kraus), „jezici su pedigree nacija” (S. Johnson), „jezik je grad u čijoj izgradnji je svako ljudsko biće donelo po jedan kamen” (R. W. Emerson)³, primećujemo ne samo raznovrsnost aspekata na osnovu kojih možemo definisati jezik – bilo kao jedne apstraktne pojave, bilo kao njenih pojedinačnih manifestacija – već i različite dimenzije prema kojima možemo primarno da ga razumemo. Zato ne iznenađuje da mnoga pitanja vezana za jezik izazivaju burne rasprave sa kojima se danas susrećemo: Ko ima pravo da svoj govor nazove jezikom? Koliko institucije treba da kontrolišu upotrebu jezika? Da li su opravdani pokušaji da se preoblikuje jezik kako bi se izbrisali tragovi (npr. rodne) diskriminacije u njemu? Odgovor na brojna slična pitanja ne zavisi od nekakve inherentne „prirode” jezika, već od toga kako tumačimo složenu mrežu društvenih, političkih, komunikacijskih, kognitivnih i izražajnih elemenata kojom je protkan pojam jezika. Pred lingvistima se, tako, otvara pitanje kako ljudi razumeju jezik i ulogu jezika u svojim životima, te šta sve oblikuje njihovo razumevanje takvog apstraktnog i složenog pojma.

Popularna shvatanja o jeziku dugo su stajala na marginama lingvistike kao nenaučna, „često pominjana, a retko ispitivana” (Squires 2010: 483). Tokom poslednje decenije, međutim, metajezik, ili jezik o jeziku, počeo je da privlači više pažnje. Istraživači sociolingvističke i diskursnoanalitičke orijentacije posmatraju metajezik u smislu eksplicitnog tematizovanja jezika u diskursu, srodno narodnoj lingvistici (Niedzielski & Preston 2000)⁴. U ovakvim proučavanjima centralno mesto dobija pojam jezičke ideologije, koji se ustalio da označi skup verovanja koja su govornici usvojili kao racionalizaciju ili objašnjenje za percipiranu strukturu i upotrebu jezika (Blommaert 1999, Kroskirty 2010). Ideologija se ovde razume u smislu pogleda na svet ili

³ Language is the mother of thought (Kraus 1912), Languages are pedigrees of nations (Johnson 1775), Language is a city, to the building of which every human being brought a stone (R.W. Emerson 1883).

⁴ U lingvističkoj literaturi, iz semantičke/semiotičke/pragmatičke/diskursne perspektive, termin *metajezik* koristi se sa velikim brojem značenja (up. Bateson 1972, Lucy 1993, Cameron 2004, Jaworski et al. 2004). Za više o različitim upotrebama samog pojma v. Jaworski et al. (2004).

pojednostavljenja stvarnosti⁵, te obuhvata shvatanja o poreklu, ulozi, lepoti, tačnosti jezika, kao i o vezi između jezika i njegovih govornika, i vezi između jezika i identiteta. Dok koreni izučavanja jezičkih ideologija leže u severnoameričkoj lingvističkoj antropologiji, ovaj pravac interesovanja je do danas dobio mnogo širi zamah – pre svega kao način da se razume svakodnevna „sociolingvistička imaginacija” (Milani & Johnson 2010: 4) u osnovi svih procesa imenovanja, označavanja i vrednovanja jezičkih praksi.

Jedan važan nalaz iz ovog pravca istraživanja jeste da vodeću ulogu u proizvodnji i održavanju jezičkih ideologija imaju mediji (dokumentovano pre svega u anglo-američkom kontekstu, ali i šire; Milroy 2001, Androutsopoulos 2014, Coupland 2014). Drugim rečima, u savremeno doba na laičke stavove o jeziku i poimanje jezika uopšte najviše utiču predstave usvojene posredstvom masovnih medija, a ne direktno lingvisti niti informacije stečene kroz obrazovanje. Medijski diskursi o jeziku, tako, čine glavni deo šireg skupa diskursnih praksi koje je Blommaert nazvao „jezičkoideološke rasprave” – rasprave vezane za prirodu jezika, u kojima se konstruiše društveno razumevanje jezika, pre svega jezika neke države ili zajednice (Blommaert 2006). U Velikoj Britaniji, na primer, stručnjaci poslednjih godina sve češće istupaju u javnosti kako bi skrenuli pažnju na nerazumevanje i nesporazume koje generišu mediji svojim pogrešnim predstavama o prirodi engleskog jezika. Sa druge strane, analiza medijskih metajezika pokazuje preplitanje institucionalnih i laičkih stavova koje mediji odražavaju isto koliko i izgrađuju, pa dati tip analize pruža pogodan ugao dekonstruisanja ubeđivačke moći medija uopšte. U svakom slučaju, otuda proističe da je, ukoliko želimo da akademsko izučavanje jezika bude od većeg značaja za prakse u javnosti, neophodno da kao lingvisti pokušamo da razumemo nepodudaranje, te dinamičko preplitanje, stručnih, laičkih i medijskih konceptualizacija pojava vezanih za jezik.

Proučavanje medijskih predstava o jeziku je potencijalno značajno iz još jednog razloga. Predstave o jeziku u javnoj sferi nikada se ne tiču samo jezika (Woolard 2008). U savremeno doba diskurs o jeziku postao je i široko rasprostranjen i politički značajan, do mere da su jezičke ideologije u medijima neodvojive od drugih društvenih ideologija, zasnovane na simbolizmu po kojem jezik označava identitet, pripadnost

⁵ Nasuprot smislu *iskrivljenja* stvarnosti u izvornom marksističkom značenju.

grupi, društveni i moralni poredak. Ovaj pravac proučavanja tako ima potencijal da višeslojne metajezičke narative identifikuje, pozicionira i dekonstruiše unutar širih društveno-ideoloških matrica. Štaviše, mnogi autori veruju da javni diskursi o jeziku često funkcionišu kao šifra za iskazivanje pojedinih stavova, strahova i želja koji su previše osetljivi ili nezgodni da bi se o njima otvoreno govorilo. Debora Kameron, na primer, ističe da za sociolingviste svako pojačano javno interesovanje za jezik otvara dublja pitanja, vezana za skrivene društveno-političke stavove koje u stvari simbolizuje prividna zainteresovanost za jezik (Cameron 2013). Iako ćemo u ovom radu zauzeti neutralniji stav, nema sumnje da istraživanje metajezika rasvetljava ne samo mesto jezika u društvu, već i komplikovanu mrežu jezika, identiteta, ideologija, društvenih i kulturnih tenzija od koje je satkana savremena društvena stvarnost.

Napokon, šire posmatrano, predstave o jeziku nisu značajne samo za diskursnoanalitičko razumevanje odnosa jezika i društva. One oblikuju jezičke stavove u jezičkim zajednicama, te utiču i na upotrebu jezika i na jezičku promenu i puteve standardizacije. Kroz istoriju se u određenoj kulturi razvijaju različiti modeli za poimanje jezika, koji imaju uticaj ne samo na to kako ljudi shvataju jezik, već i na to kako delaju po pitanju jezika. Uz sveprisutnost medijskih informacija u moderno doba, tek ostaje da razumemo kako medijske predstave odražavaju, ali i utiču na jezičku promenu i jezičke politike određenih zajednica.

Sve ovo vraća nas početnom pitanju: kako se jezici zapravo predstavljaju i konceptualizuju u diskursu štampanih medija? S obzirom na kritike medijskih predstava i naglašavanje društvenog značaja metajezika, iznenađuje da do danas postoji vrlo malo istraživanja na ovu temu na uzorku nacionalnih novina, britanskih ili bilo kojih drugih. To se delom može povezati sa problemima pristupa, budući da razumevanje konceptualizacije jezika zahteva da zavirimo i u mehanizme kognicije, dok razumevanje onoga što oblikuje poimanje jezika i jezičke ideologije zahteva diskursni pristup.

Kognitivne predstave apstraktnih pojmova pre svega su zasnovane na metafori kao mehanizmu mišljenja i govorenja (primetan, uostalom, u svim citatima o jeziku koje smo naveli na početku ovog odeljka). Upravo su nam postojeća istraživanja metafore pružila retke uvide u to kako ljudi uopšte poimaju jezik, ali ne i u predstave jezika u (medijskom) diskursu u savremeno doba. One čine predmet ovog istraživanja.

1.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja čine metaforičke predstave o engleskom odn. srpskom jeziku u dnevnim novinama Velike Britanije i Srbije u periodu od 2011. do 2015. godine. Materijal za analizu iz ova dva nacionalna konteksta odabran je zbog njihove različitosti, ali i naše upoznatosti sa datim jezicima i kulturama. Analiza je zamišljena kao doprinos malobrojnim istraživanjima na temu novinske metajezičke prakse u Velikoj Britaniji i Srbiji, i nastojće da doprinese razumevanju značenja takvih praksi, i za one koji u njima učestvuju i za šira društva u kojima se javljaju. Istraživanje pokazuje kako analiza metafore može da upotpuni ovaj pravac proučavanja, ali i proučavanje javnog diskursa uopšte.

U radu se ispituju opšte metaforičke predstave jezika, kao i metaforička preslikavanja na nižem nivou opštosti, od kojih se očekuje da pruže uvid u konkretne načine na koje se aspekti engleskog odn. srpskog jezika tematizuju i konstruišu u britanskim, odnosno srpskim novinama. O ovome do danas ne znamo mnogo; u britanskom kontekstu metaforičke predstave jezika u novinama skoro uopšte nisu opisivane, dok o metaforičkim predstavama jezika u srpskim novinama do danas ne postoje nalazi. Posebno važno pitanje za analizu jeste kakve metafore se izdvajaju po zastupljenosti na nivou diskursa, te šta nam one govore o povezanosti konceptualizacije jezika, medijskih predstava o jeziku i širih društvenih stavova.

Fokus na novinskim korpusima iz dve različite države i na dva različita jezika dozvoljava poređenje nalaza. Nezavisno od diskursa novina, analiza pruža uvid u konceptualizaciju jezika uopšte i konceptualizaciju pojedinačnih jezika, koja se može razlikovati u manjoj ili većoj meri u engleskom i srpskom jeziku. U kontekstu novinskog diskursa, od istraživanja se očekuje da pruži uvid u predstave zajedničke za oba korpusa, koje su potencijalno karakteristične za savremeni medijski metajezik uopšte, kao i u određene razlike između predstava u britanskim i srpskim novinama. Utvrđene sličnosti i razlike će odražavati sličnosti i razlike u konceptualizaciji, ali i u medijskim predstavama, jezičkim ideologijama, te potencijalno i širim društvenim ideologijama.

1.3. Izbor teorijsko-metodološkog pristupa

U skladu sa predmetom istraživanja, izabran je teorijsko-metodološki okvir koji spaja dva različita lingvistička pristupa. Sa jedne strane, analiza se temelji na postulatima kognitivne lingvistike, odnosno kognitivnolingvističke teorije pojmovnih metafora (Lakoff & Johnson 1980), koja objašnjava ljudsko mišljenje o apstraktnim pojmovima. Sa druge strane, pristup uključuje (kritičku) analizu diskursa, koja se bavi jezikom u društvenom kontekstu (Fairclough & Wodak 2005).

Kroz ovakav spoj naglašavaćemo potrebu za dubljim razumevanjem povezanosti metaforičke konceptualizacije i upotrebe jezika u kontekstu, odnosno dvosmernog uticaja kognicije i diskursa. Ovo stanovište se u širem smislu oslanja na ideju društvene kognicije (Van Dijk 2003) i shvatanja da diskursna praksa odražava i preoblikuje mehanizme mišljenja i pojedinca i društva. Smatramo da je ovo produktivan pristup koji nam omogućava da razumemo ne samo poimanje jezika u nekom vremenu i kontekstu, već i način na koji se poimanje jezika i stavovi o jeziku (ili bilo kojoj drugoj društveno značajnoj pojavi) ustaljuju i menjaju kroz vreme.

U praktičnom pogledu, kao što smo napomenuli, veza između diskursnih i kognitivnih pristupa metafori je – rečima Veronike Koler, koja je među prvima krenula ovim putem – jedan prilično „nezgodan spoj” (Koller 2003: 199). Više od decenije kasnije, iako je takav spoj od nezgodnog došao do dosta popularnog, on je u mnogim aspektima ostao problematičan. Naime, postojeće analize ovog tipa su ili primarno diskursne, te metaforičke izraze koriste samo kao podlogu za razmatranje društvenih ideologija, stavljajući pojmovne aspekte u drugi plan, ili su primarno pojmovne, te mada za analizu metafore koriste materijal stvarne jezičke upotrebe, zanemaruju uticaj konteksta. U oba slučaja takav pristup pretili da dovede u zamku preteranog uopštavanja, o čemu će biti reči u ovoj analizi. U toku istraživanja ćemo razmatrati mogućnost integrisanog pristupa koji ne zanemaruje ni pojmovne ni diskursne aspekte metafore, i nastojati da doprinesemo razvoju empirijskih pristupa za analizu metafore u diskursu.

1.4. Ciljevi istraživanja

Primarni cilj istraživanja je da se ispita kako se putem metafore oblikuju i iskazuju predstave o engleskom odn. srpskom jeziku u novinskim tekstovima u Velikoj Britaniji i Srbiji. Istraživanje nastoji da dá odgovor na sledeća pitanja:

1. Koji se aspekti engleskog odn. srpskog jezika tematizuju i prikazuju putem metafore u britanskom odn. srpskom novinskom diskursu?
2. Koje su dominantne pojmovne metafore o engleskom i srpskom jeziku u britanskom i srpskom novinskom diskursu?
3. Koje se sličnosti i razlike mogu zapaziti u metaforičkim predstavama engleskog i srpskog jezika u britanskom i srpskom novinskom diskursu?
4. Koja pojmovna i diskursna svojstva povezuju dokumentovane metaforičke predstave?
5. Kakve se jezičke ideologije i šira društvena značenja ogledaju u metaforičkim predstavama engleskog odn. srpskog jezika u britanskom odn. srpskom novinskom diskursu?

Sekundarni cilj istraživanja je teorijsko-metodološke prirode i polazi od pitanja:

1. Šta su odlike i funkcije tematski relevantne metafore u (javnom) diskursu?
2. Kako formulisati integrisani diskursno-kognitivni pristup kojim se mogu utvrditi i detaljnije analizirati dominantne metaforičke predstave određenog pojma u (javnom) diskursu?
3. Kako analiza pojmovnih metafora može da doprinese razvoju pristupa analize diskursa, a kako diskursna proučavanja metafore mogu da dopune kognitivnu teoriju metafore?

1.5. Hipoteze istraživanja

Na osnovu postojećih istraživanja metafore u diskursu, kao i metajezika i jezičkih ideologija, u istraživanju se polazi od nekoliko pretpostavki.

1. Prva pretpostavka je da će se utvrditi sličnosti između britanskog i srpskog novinskog korpusa po pitanju opšte konceptualizacije engleskog i srpskog jezika, ali da će se na nižem stepenu opštosti ispoljiti razlike u izvornim domenima metafora.
2. Druga pretpostavka je da se metaforičke predstave u oba korpusa ne mogu razumeti samo kao mreža pojmovnih preslikavanja, već da su oblikovane određenim aspektima diskursa.
3. Treća pretpostavka je da zastupljenost istih pojmovnih metafora u dva jezika i diskursna konteksta ne mora da znači iste društvene predstave.
4. Četvrta pretpostavka, povezana sa prethodnom, jeste da će predstave utvrđene kao dominantne nositi lokalna društvena značenja, u kojima se jezičke ideologije prepliću sa širim društvenim stavovima, te da će se u pogledu njih ispoljiti razlike između britanskog i srpskog korpusa.

1.6. Struktura izlaganja

Izlaganje je organizovano u nekoliko poglavlja.

Nakon uvodnog dela, u drugom poglavlju je predstavljena teorijska osnova rada. Ovo poglavlje daje pregled razvoja naučnog promišljanja od pojmovne metafore do metafore u diskursu. Dalje se razmatra njihova moguća spona u jedan integrisan pristup, i u takvoj funkciji se predlaže preliminarni pojam *diskursnih metaforičkih okvira*, koji će biti razrađen u daljem toku analize.

Treće poglavlje daje pregled dosadašnjih proučavanja metafora o jeziku, uključujući izučavanja metaforičke konceptualizacije jezika i predstava jezika u diskursu, na čijim nalazima će se temeljiti dalja analiza.

U četvrtom poglavlju najpre je opisana građa za istraživanje, uključujući kriterijume korišćene pri sastavljanju korpusa. Nakon toga, na osnovu postojećih istraživanja formulisan je metod za analizu metaforičkih predstava određenog pojma u diskursu, koji može biti primenljiv i u budućim istraživanjima. Posebna pažnja posvećuje se empirijskom, kvantitativnom metodu analize, opisanom u nekoliko koraka, koji se kombinuje sa kvalitativnom analizom primera u kontekstu.

Peto poglavlje sadrži rezultate istraživanja. Prvi deo poglavlja opisuje opšte metaforičke predstave o engleskom i srpskom jeziku u britanskom i srpskom korpusu. Analiza onda zumira uže metaforičke predstave, aspekte ciljnog domena i izvorne domene. Diskursno osvetljeni izvorni domeni potom su podvrgnuti analizi iz perspektive okvira koje grade u diskursu. Nalazi su upotpunjeni rezultatima kvantitativne analize, koji pokazuju učestalost relevantnih metaforičkih izraza, kao i određene pravilnosti koje se mogu zapaziti u njihovoj distribuciji na nivou novinskog teksta. U zasebnom delu poglavlja, posebna pažnja posvećuje se funkcijama metafore u diskursu, iz dve perspektive za koje smatramo da nisu dobile dovoljno pažnje u postojećim istraživanjima: metafora u službi vrednovanja i metafora u službi argumentacije. Analiza metaforičkog vrednovanja omogućila nam je da dalje povežemo dobijene nalaze o raznorodnim metaforičkim predstavama u korpusu; u analizi iz perspektive argumentacije utvrdili smo nekoliko tipova metaforičke argumentacije koji su zasebno opisani, a potom razmotreni u kontekstu. Na osnovu svih ovih nalaza, u završnom delu petog poglavlja razrađen je predloženi pojam *diskursnih metaforičkih okvira*, kao teorijsko-metodološka nadgranja diskursnog pristupa metaforičkim okvirima. Primena predloženog pristupa je ilustrovana na primeru metaforičkih predstava iz jednog diskursno najistaknutijeg izvornog domena. Analiza potvrđuje produktivnost ovakvog pristupa, i otkriva bitne razlike između diskursnog metaforičkog okvira u britanskom i srpskom korpusu, kakve nisu bile vidljive na domenskom nivou analize.

U šestom, završnom poglavlju iznose se zaključna razmatranja i govori o implikacijama analize, i za buduća istraživanja metajezika i za istraživanja metafore u diskursu.

II TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR: OD POJMOVNE METAFORE DO METAFORE U DISKURSU

2.1. Teorija pojmovnih metafora

2.1.1. Osnovne postavke

Kognitivna lingvistika se, najuopštenije posmatrano, interesuje za povezanost jezika i drugih kognitivnih aktivnosti ljudi, sa ciljem da rasvetli prirodu jezika, kognicije i ljudskog saznanja uopšte (Kövecses 2006). U svetlu takvog predmeta interesovanja ne iznenađuje da ovu lingvističku disciplinu karakteriše velika raznolikost tema i pristupa. Prekretnicu u njenom razvoju, međutim, donelo je interesovanje za metaforu, kao „kognitivni instrument *par excellence*” (Klikovac 2006: 34). Do danas, metafora je postala najistaknutija kognitivnolingvistička tema.

Takav naučni status metafora je stekla od kada je pokazano da predstavlja jedan od centralnih principa ljudske pojmovne i jezičke organizacije, bez kojeg je mišljenje i govorenje gotovo nezamislivo. Naime, začetak kognitivnih izučavanja metafore može se pratiti od knjige Lejkofa i Džonsona *Metaphors We Live By* iz 1980. godine, u kojoj su autori, nasuprot tradicionalnom poimanju metafore kao jezičkog ukrasa, detaljno pokazali da metafora strukturira ljudski pojmovni sistem – način na koji u svakodnevnom životu govorimo, ali i mislimo i delamo, velikim delom se tiče metafore (Lakoff & Johnson 1980). Metaforički izrazi nekad mogu činiti upečatljive stilske figure, ali će u svakodnevnom govoru obično ostati neprimećeni (Klikovac 2008a: 56), jer bez njih ljudi skoro uopšte ne mogu da govore o apstraktnim pojmovima (Lakoff & Johnson 1980: 9). Štaviše, od 1980. do danas nesaglediv broj istraživanja iz različitih disciplina pokazao je da su metafore u osnovi najrazličitijih aspekata života ljudi, od kategorizacije, preko društvenog mišljenja, do gestikulacije, muzike, umetnosti i plesa (De Knop et al. 2018). U našoj naučnoj sredini, dati teorijski pristup je naveliko predstavljen i primenjen (npr. Klikovac 2004, 2006, 2008a, Rasulić 2004, 2006, 2008,

Silaški et al. 2009, Đurović 2009, Vesić Pavlović 2015) – te će dalje izlaganje biti u funkciji pregleda razvoja naučnog promišljanja od pojmovne metafore do metafore u diskursu.

Lejkof i Džonson kao deo inspiracije za svoje stanovište navode rad Majkla Redija *The Conduit Metaphor: A Case of Frame Conflict in Our Language About Language* (Reddy 1979), koji se smatra pretečom kognitivnolingvističke teorije metafore. Redi je na jednom primeru, vezanom baš za poimanje jezika, pokazao da govornici engleskog jezika konceptualizuju jezik i komunikaciju preko metafore PROVODNIKA, odnosno da jezik poimaju kao provodnik putem kojeg se misli i osećanja prenose do drugih ljudi (npr. *get your thoughts across, his words carry little meaning*). Njegov ključan zaključak je da je metafora pre svega mehanizam mišljenja, a ne samo jezika. Upravo taj zaključak Lejkof ističe kao temelj kognitivne teorije metafore:

„Redi je pokazao, na jednom vrlo značajnom primeru, da se metafora nalazi u mišljenju, a ne u jeziku, da je metafora značajan i nezamenljiv deo našeg uobačenog, ustaljenog načina poimanja sveta, te da naše svakodnevno ponašanje odražava naše metaforičko tumačenje iskustva.” (Lakoff 1993: 204)⁶

Lejkof i Džonson definisali su metaforu kao razumevanje jednog pojmovnog domena pomoću drugog pojmovnog domena (Lakoff & Johnson 1980). Za proučavanja ljudske kognicije uopšte, suština njihovog stanovišta jeste nalaz da ljudi o apstraktnim pojmovima razmišljaju uz pomoć drugih, konkretnijih domena iskustva. Kognitivni mehanizam u osnovi takvog mišljenja naziva se **pojmovna metafora** (eng. *conceptual metaphor*, Lakoff & Johnson 1980, Lakoff & Turner 1989, Lakoff 1993, Gibbs 1999, Kövecses 2002, 2005, Klikovac 2004, 2008a). Na primer, iskazi poput *sutra je veliki dan* ili *on ne uživa u sitnim stvarima u životu*, sadrže pojmovnu metaforu VAŽNO JE VELIKO, u kojoj se jedan domen iskustva (VAŽNOST) razume pomoću drugog domena

⁶ Prevod autora teksta; citat u originalu: Reddy showed, for a single very significant case, that the locus of metaphor is thought, not language, that metaphor is a major and indispensable part of our ordinary, conventional way of conceptualizing the world, and that our everyday behavior reflects our metaphorical understanding of experience.

iskustva (VELIČINE). Pojmovna metafora, dakle, uključuje **preslikavanje** (eng. *mapping*) iz konkretnijeg, izvornog domena (u ovom slučaju, VELIČINE) u apstraktniji, ciljni domen (u ovom slučaju, VAŽNOST). Uobičajeni **ciljni domeni** (eng. *target domains*) jesu apstraktni pojmovi poput emocija, mišljenja, komunikacije, ljudskih odnosa, života, a **izvorni domeni** (eng. *source domains*), preko kojih se oni konceptualizuju, jesu konkretniji pojmovi poput predmeta, delova tela, mašina, zgrada, svetlosti i tame, toplote i hladnoće (Kövecses 2002: 16–29, Klikovac 2004: 17–19). Pojmovno preslikavanje se u teoriji pojmovnih metafora ustaljeno predstavlja mnemonički, u formi „CILJNI DOMEN JE IZVORNI DOMEN” (Lakoff 1993). Pravac preslikavanja uvek ide od konkretnijeg ka apstraktnom (Kövecses 2002), u skladu sa **principom jednosmernosti**⁷ (eng. *principle of unidirectionality*). Termin „metafora” Lejkof i Džonson koriste da označe kognitivni proces, a ne jezičko sredstvo, pa je neophodno napraviti razliku između metaforičkog izraza, kao pojedinačnog jezičkog izraza, i pojmovne metafore, kao pojmovnog povezivanja dva domena.

Metaforičke pojmovne veze su veoma složene, iako smo ih obično nesvesni. Razumevanje jednog pojmovnog domena preko drugog zapravo uključuje ceo niz korespondencija, odnosno preslikavanja, između izvornog i ciljnog domena (Lakoff 1993). Lejkof kao primer navodi čestu pojmovnu metaforu LJUBAV JE PUTOVANJE (preko koje razumemo ustaljene iskaze poput *naša veza ne vodi nikuda, puno smo prešli zajedno* ili *njihov brak je naišao na dosta prepreka*) i pokazuje kako je na osnovu nje moguće izdvojiti niz sistematskih korespondencija između ciljnog i izvornog domena:

- ljubavnici su putnici
- ljubavna veza je prevozno sredstvo
- napredovanje veze je pređeni put
- cilj veze je odredište
- poteškoće u vezi su prepreke na putu

⁷ Kognitivnolingvistički termini na srpskom jeziku većinom su preuzeti iz hrestomatije urednica K. Rasulić i D. Klikovac (Rasulić & Klikovac 2014).

Pojmovna metafora LJUBAV JE PUTOVANJE tako predstavlja pojamnu osnovu, ideju ili sliku na kojoj se onda mogu zasnivati razni pojedinačni metaforički izrazi. To ne znači da metafore ljubavi mogu imati samo ovakav oblik, niti da cela pojamna metafora predviđa oblike koji će se javiti; ipak, njeno postojanje nagoveštava da je verovatnije da ćemo o ljubavi govoriti kao o putovanjima, nego kao o, na primer, plesu ili igri (Charteris-Black 2004; v. i Lakoff & Johnson 1999, Kövecses 2002).

Pojmovna preslikavanja, međutim, nikada ne predstavljaju razumevanje kompletnog ciljnog domena preko kompletnog izvornog domena, već su uvek parcijalna, budući da se mogu preslikavati samo oni aspekti izvornog domena koji su u skladu sa shematskom strukturom ciljnog domena. U domenu PUTOVANJA tako je, na primer, moguće vratiti se i krenuti drugačijim putem, ali se ista ideja ne može metaforički preslikati na domen LJUBAVI i tok ljubavne veze, jer u toku ljubavne veze jednom učinjen izbor ne omogućava (makar direktno vremensko i prostorno) vraćanje i pravljenje drugačijeg izbora (v. Kövecses 2010). Fiksiranost puta iz izvornog domena PUTOVANJA nije preslikana na ciljni domen LJUBAVI, jer ne postoji u shematskoj strukturi ciljnog domena.

Jedan ciljni domen obično je strukturiran većim brojem izvornih domena, budući da su domeni po prirodi sačinjeni od mnoštva aspekata, pa ih je nemoguće sve izraziti predstavama iz samo jednog izvornog domena (Kövecses 2006). Za skup izvornih domena kojima se konceptualizuje neki ciljni pojam koristi se termin **domet ciljnog domena** (eng. *range of the target*), dok se o broju ciljnih domena na koje se izvorni domen preslikava govori kao o **opsegu izvornog domena** (eng. *scope of the source domain*). Kevečeš ističe i da svaki široki izvorni domen ima svoju glavnu temu, kao kulturno ustaljeni pojamni materijal vezan za izvorni domen, koji se konvencionalno prenosi na razne ciljne domene (Kövecses 2002). Tako nastaje mali broj centralnih preslikavanja u kojima glavni delovi izvornog domena strukturiraju brojne ciljne domene.

U ranijim naučnim shvatanjima kao uslov za nastanak metafore smatralo se postojanje neke sličnosti između dva pojma koja se porede, ali to nije jedini preduslov za nastanak metafore. Čak i kada intuitivno porazmislimo o upotrebi metafore za neki ciljni domen, poput LJUBAVI na primer, primećujemo da izbor izvornih domena nije

bezgraničan. Ovo povlači pitanje šta zapravo motiviše metaforu – da li bilo koji konkretan pojam u teoriji može poslužiti kao izvorni domen za bilo koji ciljni pojam?

Jedno od centralnih stanovišta kognitivnolingvističkog pristupa jeste da metaforička preslikavanja nisu proizvoljna, već su utemeljena u ljudskom iskustvu (Johnson 1987, Lakoff 1987, Lakoff i Johnson 1999). Lejkof i Džonson odbacuju tradicionalno filozofsko učenje o autonomnosti uma, i naglašavaju da je um utelovljen, odnosno da funkcioniše pod uticajem telesnog iskustva. Pojmovne metafore tako izranjaju iz svakodnevnih, čulnih i motornih iskustava na koje ljudsko telo nailazi tokom života: veličine, kretanja, oblika, sadržavanja itd. Na primer, u metafori VAŽNO JE VELIKO način na koji o važnim stvarima govorimo kao o velikim zasniva se na vizuelnom i motornom iskustvu o „velikim” predmetima, koje od ranog detinjstva opažamo kao značajnije/korisnije/opasnije od sitnih predmeta. Ako uzmemo još očigledniji primer, u pojmovnoj metafori VIŠE JE GORE (*spustio je cenu, troškovi su skočili*) preslikavanje između domena količine i vertikalnosti dolazi iz ranog svakodnevnog iskustva, poput sipanja više tečnosti u čašu i opažanja kako se nivo tečnosti podiže. Ovakva preslikavanja između domena stiču se automatski i nesvesno, i ostaju relativno stabilna u pojmovnom sistemu (nešto više o takvim utelovljenim predstavama ćemo reći u nastavku).

Džonson (Johnson 1987) je uveo pojam **slikovnih shema** (eng. *image schemas*) da označi obrasce čulno-motornog iskustva koji su izvor utelovljenih metaforičkih preslikavanja. Džonson opisuje slikovne sheme kao osnovne iskustvene geštalte nastale iz svakodnevne interakcije tela i fizičke okoline. Slikovne sheme imaju slikovni obris, a razni pojmovi koji imaju sličnu strukturu kao određene slikovne sheme percipiraju se preko njih (Johnson 1987, Lakoff 1987). Slikovne sheme nastaju tokom čulno-motorne aktivnosti, dok rukujemo predmetima, krećemo se, percipiramo spoljne promene, orijentišemo se u prostoru i vremenu (Gibbs 1999). Johnson navodi brojne slikovne sheme kao što su sheme DELA I CELINE, CENTRA I PERIFERIJE, SADRŽAVANJA, PUTANJE, sheme NAPRED-NAZAD, LEVO-DESNO, itd. Ove osnovne sheme imaju centralnu ulogu u načinu na koji organizujemo iskustvo i razumemo svet oko sebe, te postaju univerzalni modeli ljudskog iskustva.

Ako su metafore zasnovane na takvim univerzalnim telesnim iskustvima, može se pretpostaviti da su one univerzalne u jeziku i mišljenju kultura širom sveta. Zaista, do

danas je u nizu istraživanja potvrđeno da se iste pojmovne metafore mogu naći u različitim kulturama sveta, pa i u tipološki različitim jezicima (v. pre svega Kövecses 2005, 2010, 2015). Sličnosti nisu iznenađujuće ako uzmemo u obzir sveprisutnost kretanja i opažanja u svakodnevnom životu ljudi (Gibbs 2006). Ipak, otkrivene sličnosti nikako ne znače da u upotrebi metafore nema međujezičke varijacije. Dva jezika mogu imati istu pojmovnu metaforu, ali konkretne jezičke manifestacije te metafore često će odražavati suptilne razlike u kulturnom kontekstu u okviru koga funkcionišu (Kevečeš navodi primer metafore LJUT ČOVEK JE SADRŽATELJ POD PRITISKOM, odn. LJUTNJA JE U ČOVEKU, čije realizacije u japanskom jeziku često uključuju pojam *hare*, ili stomaka, koji je kulturno relevantan samo u Japanu; Kövecses 2006). Na kraju, moguće je i da neke metafore postoje u određenom društvu, a u drugom ne, ali se to opet obično može povezati sa aspektima kulture. Na primer, metafora VREME JE RESURS, na osnovu koje govorimo o *trošenju*, *gubljenju*, i *štednji* vremena, ograničena je samo na industrijalizovana društva – kako ističu Lejkof i Džonson, ona u našoj kulturi nikako nije slučajna, već je proistekla iz načina na koji posmatramo život, „iz naše strasne ljubavi prema kvantifikaciji, iz naše opsesije svrsishodnim ciljevima” (Lakoff & Johnson 1980: 67). Za govornike jezika Hmong (Riddle 2001), na primer, ideja o *uštedi* i *trošenju* vremena uopšte nije razumljiva na isti način.

2.1.2. Primarne i kompleksne metafore

Prvobitan prikaz teorije pojmovnih metafora, uprkos svojoj uticajnosti, sadrži jedan nedostatak koji će kasnije biti često istican. Naime, ispostavlja se da pojmovne metafore funkcionišu na vrlo različitim nivoima opštosti, pa da se tako i razlikuju u načinima na koji su iskustveno motivisane (Grady 1997, 1999). Na primer, Lejkof i Džonson navode neke veoma opšte metafore poput VIŠE JE GORE, ali i neke mnogo konkretnije metafore poput TEORIJE SU GRAĐEVINE, ili pak BOGATSTVO JE SKRIVENI PREDMET. U metafori VIŠE JE GORE, kako smo pokazali, lako je povezati ideju količine sa ranim čulnim i motornim iskustvom, poput sipanja više tečnosti u posudu i opažanja kako se nivo podiže. Ipak, postoje mnoge metafore, poput TEORIJE SU GRAĐEVINE, koje ne upućuju na isti oblik korelacije u iskustvu.

Grejdi je pružio rešenje za ovaj problem, u jednom dodatku teoriji pojmovnih metafora koji je ubrzo šire usvojen. Grejdi ističe da je važno da razumemo osnovni nivo na kojem metaforička preslikavanja postoje u mišljenju (Grady 1999). Naime, on objašnjava da korelacije u telesnom iskustvu dovode do stvaranja **primarnih metafora** (eng. *primary metaphors*), kao osnovnih metafora nastalih kroz čulno-motorno iskustvo. Neke od takvih metafora iz knjige Lejkofa i Džonsona su, na primer, VIŠE JE GORE, VAŽNO JE VELIKO, LJUBAV JE TOPLOTA, CILJEVI SU DESTINACIJE, LOGIČKA STRUKTURA JE FIZIČKA STRUKTURA, VREME JE KRETANJE (Lakoff & Johnson 1980). U svim ovim slučajevima, kako ističe Grejdi, izvorni domen potiče iz telesnog sistema. Primarne metafore su, dakle, metafore koje su direktno utemeljene u iskustvu. Pored njih postoje i **kompleksne metafore** (eng. *complex metaphors*, Grady 1999), koje se sastoje od više primarnih metafora. Tako, pomenuta metafora TEORIJE SU GRAĐEVINE nije primarna metafora ili metafora na osnovnom nivou, već kompleksna metafora sastavljena od dve primarne metafore: ORGANIZACIJA JE FIZIČKA STRUKTURA i OPSTAJATI JE OSTATI U USPRAVNOM POLOŽAJU. Zajedno, ove dve primarne metafore daju kompleksno preslikavanje koje se može objasniti kao APSTRAKTNE ORGANIZACIJE SU USPRAVNE FIZIČKE STRUKTURE, iz kojeg onda nastaju jezički iskazi koji povezuju teorije i građevine.

Utelovljenost primarnih metafora, a time i psihološka realnost pojmovne metafore, do danas je potvrđena u nizu eksperimentalnih ispitivanja. U psihološkim istraživanjima potvrđena je uloga primarnih metafora u ljudskom rasuđivanju, u zadacima nevezanim za jezik. Jedan zanimljiv primer je uticaj metafore DOBRO JE GORE / LOŠE JE DOLE. Eksperimentalno je dokazano da reči sa pozitivnim značenjem ljudi obrađuju brže kada se nalaze na gornjem delu ekrana kompjutera, dok se reči sa negativnim značenjem obrađuju brže kada su na donjem delu ekrana (Meier & Robinson 2004, Casasanto & Bottini 2014, Gottwald et al. 2015). U još jednom istraživanju o istoj pojmovnoj metafori i duhovnom mišljenju (Meier et al. 2007) pokazano je da ljudi brže procenju reči vezane za Boga (dobro) kada su u gornjem delu ekrana, a reči vezane za Đavola (loše) kada su u donjem. Eksperimentalna istraživanja pokazuju i da desnoruki govornici asociraju desni prostor sa pozitivnim mislima, a levi sa negativnim, dok levoruki govornici asociraju levi prostor sa pozitivnim mislima, a desni sa negativnim (Casasanto 2010) – ovakvi nalazi ne mogu se objasniti samo

jezičkim uticajima, jer u engleskom jeziku, na kojem je izvedeno istraživanje, idiomi povezuju isključivo dobro i desno (eng. *right*); nalazi pokazuju da govornici povezuju pozitivne pojmove sa stranom tela na kojoj im se nalazi dominantna ruka. Napokon, potvrda za postojanje pojmovnih metafora u mišljenju dolazi i iz neurolingvističkih istraživanja, u okviru tzv. **neuronske teorije metafore** (eng. *neural theory of metaphor*), kojoj se Lejkof sa saradnicima okrenuo tokom prethodne decenije. Njihov glavni nalaz je da se metafore mogu otkriti i u mozgu (Lakoff et al. 2012, 2015), u vidu neuronskih veza koje se aktiviraju između izvornih i ciljnih pojmova pri obradi metaforičkih iskaza. Određene eksperimentalne analize potvrđuju ove nalaze (Gallese & Lakoff 2005, Loenneker-Rodman & Narayanan 2012), pa se neuronska teorija, iako još uvek u povoju, koristi kao dalje objašnjenje utelovljenog mišljenja kakvo je potvrđeno u psiholingvističkim eksperimentima.

2.1.3. Društvena dimenzija i kritike teorije pojmovnih metafora

Napokon, još jedna bitna tvrdnja u teoriji pojmovnih metafora jeste da se struktura izvornog domena prenosi na ciljni domen, što znači da je naše poimanje ciljnog domena makar delimično određeno strukturom izvornog domena (Lakoff 1993). Upotrebom metafore tako se uvek i naglašavaju i prikrivaju pojedina svojstva ciljnog domena (Lakoff & Johnson 1980) – metafora osvetljava jedan aspekt apstraktnog pojma, dok drugi aspekti tog pojma, koji nisu u skladu s datom metaforom, onda neizbežno ostaju u senci. Na primer, čak i pomenuta ustaljena metafora VREME JE RESURS ističe značenje vremena kao nečega što može da se *potroši* i što treba produktivno da se *iskoristi*, dok drugi aspekti vremena ostaju prikriveni. Drugim rečima, time što nam skreće pažnju na jedan aspekt pojma, metafora nam ne dozvoljava da se usredsredimo na njegove druge aspekte. Na ovaj način **osvetljavanje i prikrivanje** (eng. *highlighting and hiding*), odnosno jednostranost (Klikovac 2004) metafore, nose ideološki značaj. Birajući svojstva pojma koja će naglasiti putem metafore, prenosilac poruke može da navede primaoce da se usredsrede na neke aspekte pojma, te da apstraktnom pojmu o kome govori dâ željeno značenje. Dok ranije verzije teorije pojmovnih metafora vrlo eksplicitno pominju ovakav značaj društvene i diskursne

dimenzije metafore, novije studije se sve više kreću u pravcu interesovanja za individualni, neuronski nivo funkcionisanja metafore (Lakoff 2012, 2015).

Otuda su proistekle i određene kritike ovog pristupa, koje su na početku 21. veka prerasle u čitav korpus radova koji preispituju kognitivnolingvistički pristup metafori. Za istraživača koji danas tek ulazi u oblast studija metafore, možda najupečatljiviji prvi utisak jeste stepen neslaganja oko fundamentalnih pitanja o značenju metafore, ili kako to Gibbs naziva, svojevrsni „ratovi metafora” (Gibbs 2017), u obimu kakav se retko sreće u drugim disciplinama. Ipak, kritike koje su obeležile proučavanja metafore s početka 21. veka zapravo su omogućile da se ovako kompleksna teorija dalje razvije, a danas ih polako zamenjuje shvatanje proučavanja metafore kao „bogatog, šarenog mozaika ideja i istraživačkih aktivnosti” (Gibbs 2008: 12).

Osnovna kritika prvobitnog toka istraživanja pojmovnih metafora tiče se nedostatka ispitivanja metafore u stvarnoj jezičkoj upotrebi (Cameron & Deignan 2006, Steen 2008, 2015, Musolff & Zinken 2009). Činjenica je da se veliki broj do danas najuticajnijih istraživanja pojmovne metafore zasnivao na izolovanim primerima ili dekontekstualizovanim rečenicama, bez previše interesovanja za funkcionisanje metafore u društvenom kontekstu. Tako u skorije vreme diskursni pristupi metafori postaju važan pravac istraživanja – koji, kao što ćemo pokazati u nastavku ovog pregleda, zapravo nije ni u kakvoj nužnoj koliziji sa pristupom teorije pojmovnih metafora.

2.2. Diskursni pristupi metafori

2.2.1. Metafora u diskursu

Kao ilustraciju na početku ovog odeljka upotrebićemo nekoliko primera metafore iz stvarne jezičke upotrebe, vezane za često razmatrano političko pitanje u Srbiji:

1. Kosovo je uvek bilo i uvek će biti *srce i duša Srbije*.

2. Kosovo, *ta gangrenozna noga koju treba amputirati što je pre moguće ...*
3. Na Kosovo treba da gledamo *kao na specijalnog suseda*.
4. *Srce Srbije nije Kosovo*, bez obzira što je to formulacija koja se ponavljala ...

Ove predstave zabeležila je Rasulić (*u pripremi*) u korpusu srpskog političkog diskursa, u izjavama različitih političkih aktera. Primeri su upečatljivi ne samo zbog slikovitosti upotrebljenih metaforičkih izraza, već i zbog očiglednog ciljanog izbora različitih metaforičkih predstava. Njihovo značenje možemo razumeti samo ako nam je poznat geopolitički kontekst Kosova o kojem se govori; u tom slučaju ćemo metaforu KOSOVO JE SRCE SRBIJE lako prepoznati kao naveliko ustaljenu, dok se metafora KOSOVO JE SUSED SRBIJE čini novom, ali su njene političke implikacije jasne. Primeri nam ne ilustruju metaforu samo kao mehanizam mišljenja, već metaforu kao diskursnu pojavu i kao društveno značajan mehanizam ubeđivanja.

Svaki metaforički izraz, poput *srce i duša Srbije* ili *ta gangrenozna noga*, nastao je u određenom društvenom i komunikacijskom kontekstu i može se razumeti samo u njemu; on može biti manje-više nesvesno upotrebljen, a može biti izabran u skladu sa određenim ciljem komunikacije u datom kontekstu (što se čini daleko verovatnijim za gornje primere). Primeri poput navedenih ukazuju na to da metafore ne predstavljaju samo automatski način poimanja nekih aspekata ciljnog domena u statičnom pojmovnom sistemu (Kövecses 2010), već da se one uvek prelamaju kroz prizmu diskursa. Metaforu je, tako, neophodno razumeti iz perspektive upotrebe u stvarnom diskursu, uzimajući u obzir društvene aspekte ljudskog ponašanja i jezika (Low et al. 2010). Tokom poslednje dve decenije u proučavanjima metafore sve više se ističe da je metafora „način ubeđivanja isto koliko i jezička pojava” (Charteris-Black 2004: 22, up. Lakoff & Johnson 1980: 155–159), koja ima bitnu argumentacijsku i ideološku funkciju u diskursu, te da je neophodno da se kognitivnolingvistički uvidi dopune uvidima u društveno-pragmatičke faktore u upotrebi metafore.

Pre nego što se osvrnemo na novije pristupe metafori u diskursu, vredi još jednom napomenuti da se društveni kontekst pominje kao značajan i u ranim danima teorije pojmovnih metafora. Stoga ćemo najpre razmotriti društvenu dimenziju metafore kakva se pominje u radovima Lejkofa i Džonsona i Zoltana Kevečeša.

U prvom prikazu teorije pojmovnih metafora Lejkof i Džonson su naglašavali da je metafora inherentno ideološka, mada je to u kasnijem razvoju teorije ostalo u drugom planu. Uopšte, prihvatanje jednog metaforičkog viđenja, koje nas primorava da se fokusiramo isključivo na aspekte iskustva koje data metafora naglašava, dovodi do toga da ćemo implikacije metafore posmatrati kao istinite (Lakoff & Johnson 1980: 156). U ovom shvatanju nalazi se možda najjača ideološka tvrdnja Lejkofa i Džonsona, uz isticanje da su nam zapravo mnoge metafore nametnute od strane ljudi koji drže moć – političkih i verskih vođa, poslovnih predvodnika, medija, reklama, te da „oni koji mogu da nametnu svoje metafore u jednoj kulturi mogu i da definišu ono što ćemo smatrati istinom” (Lakoff & Johnson 1980: 159). Tako se i metafore poput Kosova kao SRCA ili SUSEDA ustaljuju „odozgo”, kroz ponavljanje u izjavama političara i novinara, a ne kroz svakodnevni govor običnih ljudi. Lejkof je u periodu od 1980. godine do danas teoriju pojmovnih metafora primenio na razne političke tekstove. Pokazao je, na primer, kako je u suton i tokom Prvog zalivskog rata izbor personifikacijskih i drugih metafora poslužio da se manipuliše slikom sukoba i da se opravda ulazak u rat (Lakoff 1991). Veze politike i metafore on je detaljnije elaborirao u knjizi *Moral Politics: What Conservatives Know That Liberals Don't* (Lakoff 1996), fokusirajući se na američki politički diskurs. Između ostalog, on ovde pokazuje kako različite metafore proistekle iz domena porodice, metafore *strogog oca* i *roditelja hranitelja*, odražavaju razlike u sistemu moralnog vrednovanja konzervativaca i liberala. Centralni uvid koji se stiče iz svih ovih radova jeste da metafore imaju moć da definišu stvarnost (Lakoff & Johnson 1999), pa tako i središnju ulogu u oblikovanju društveno-političkih značenja i stavova.

Zoltan Kevečeš takođe je teoriju pojmovnih metafora od ranih dana temeljno povezivao sa aspektima kulture i diskursa, mada sa manje akcenta na društvenim ideologijama i sa više akcenta na društvenom i komunikacijskom kontekstu uopšte (Kövecses 1991, 2002, 2005, 2010). Kevečeš je isticao da metaforičnost nije osobina izolovanih jezičkih jedinica, već da ona nastaje kroz interakciju sa govornikom, primaocem poruke i kontekstom. Svako konstruisanje značenja putem metafore neodvojivo je od konteksta, pa tako potpuno identičan metaforički izraz može imati različita značenja u različitim kontekstima. Takvo shvatanje je već provejavalo u istraživanjima, ali Kevečeš ga je teoretski zaokružio i integrisao u teoriju pojmovnih metafora. Ukratko, Kevečeš je pokazao da se metafora može razumeti samo kada se

uzme u obzir povezanost metaforičkog mišljenja sa fizičkim, društvenim i mentalnim okruženjem.

Do danas već rasprostranjena oblast diskursnih istraživanja metafore jasno je inspirisana kognitivnolingvističkom teorijom, iako često počiva na njenoj kritici. U mnogim oblastima koje do tada nisu imale kontakta sa kognitivnom naukom, ideja da metafore oblikuju pojmovne strukture pogleda na svet (Charteris-Black 2005) dočekana je sa interesovanjem. Tako se možda najveći odjek primećuje u istraživanjima političkog diskursa – mada je prihvaćeno da metafora igra važnu ulogu u svim oblicima diskursa, te je detaljno analizirana npr. u književnom (Semino & Steen 2008), obrazovnom (Low 2008), naučnom (Brown 2003) i medicinskom (Semino et al. 2017) diskursu. Danas već postaje teško dati sintezu postojećih pristupa i istraživanja metafore u diskursu, ali će ovde biti izneti najvažniji aktuelni pravci i pristupi, sa akcentom na metodološke i sociopragmatičke aspekte. Mnogi od njih razvijani su nezavisno jedni od drugih, ali ćemo pokazati da mogu da se spoje u jednu koherentnu perspektivu.

2.2.1.1. Metodološki aspekti

U praktičnom i metodološkom pogledu, kao odgovor na kritike mnogi istraživači su se okrenuli primeni korpusa i analizi metafora u stvarnoj jezičkoj upotrebi. U zavisnosti od tipa analize, pokazana je korisnost i specijalizovanih korpusa (reprezentativnih za određeni diskurs) i opštih korpusa jezika. Elena Semino i saradnici već duže vreme su posvećeni analizi upotrebe metafore u većim korpusima tekstova reprezentativnim za određene diskurse i određene društvene zajednice. Njihove analize pokazuju kako, na primer, ljudi oboleli od raka govore o svojoj bolesti (Semino et al. 2004, 2016, 2017), ili kako britanska i italijanska štampa vidi evro kao zajedničku evropsku valutu (Semino 2001). Drugi istraživači koriste velike opšte korpus jezika, često sa ciljem da dođu do kvantitativnih nalaza o raznim aspektima upotrebe metafore, nezavisno od društvene dimenzije (npr. Steen et al. 2010, Krennmayr 2011). Elis Dajnan je dala možda i najveći metodološki doprinos ovakvom pristupu, pokazavši produktivnost povezivanja korpusne lingvistike i teorije pojmovnih metafora u više različitih istraživanja (Deignan 1999, 2005, 2008, 2015). U povelju je, takođe, razvoj semantičkih alati za anotaciju metafora u korpusu (Semino 2001, Koller et al. 2008,

Semino et al. 2017), pred kojima je tek ozbiljnija budućnost. Nesumnjivo je da veliki korpusi mogu pružiti važne nove uvide o metafori u jeziku, dok manji specijalizovani korpusi omogućavaju uvide u funkcionisanje metafora u specifičnom društvenom kontekstu.

Iz korpusnih analiza i razmatranja metodoloških problema teorije pojmovnih metafora razvijala su se rešenja i novi pristupi metodološkim teškoćama, pre svega identifikaciji metaforičkih izraza u tekstu. Od 2007. godine niz istraživača (P. Crisp, R. Gibbs, A. Cienki, G. Low, G. Steen, L. Cameron, E. Semino, J. Grady, A. Deignan, and Z. Kövecses) okupljenih u grupu *Pragglejaz* aktivno razvija prvi eksplicitni metodološki postupak za utvrđivanje metaforičkih izraza u diskursu (više o samom postupku u poglavlju 4). Njihova **Procedura za identifikaciju metafora**, poznata pod nazivom MIP (eng. *Metaphor Identification Procedure*) prvobitno je objavljena u vidu članka u časopisu *Metaphor & Symbol (Pragglejaz 2007)*, da bi potom bila proširena u čitav priručnik, u verziji poznatoj pod nazivom MIPVU (prema VU Univerzitetu u Amsterdamu gde je procedura počela da se razvija). MIPVU je do danas uspešno primenjen u istraživanjima metafore u diskursu, i to u nekoliko različitih jezika (v. Pasma 2011, Marhula & Rosinski 2011, Oakley 2014, Krennmayr 2015). Paralelno sa ovim razvojem metodološkog postupka, u kompjuterskoj lingvistici se već neko vreme radi na formiranju metoda za identifikovanje metafore u jeziku i mišljenju (Deignan 2006, Stefanowitsch & Gries 2006, Stefanowitch 2007, Patterson 2013). Uz sve ove pristupe, čini se da je upravo svest o metodološkim ograničenjima i traganje za objektivnijim metodama obeležila proučavanja metafore od početka veka do danas.

2.2.1.2. Sociopragmatički aspekti

Empirijska analiza korpusa ili isečaka stvarne jezičke upotrebe, uz precizniji pristup identifikaciji metaforičkih izraza, dozvoljava da razumemo prirodu metafore u društvenom svetu detaljnije i dalje od nalaza iz interpretativnih proučavanja. Kao što ističe Lin Kameron (Cameron 1999, 2012, 2016), složenost metaforičkog značenja može se podrobno razumeti samo empirijski zasnovanom analizom metaforičkih izraza dokumentovanih u stvarnoj jezičkoj upotrebi. Kameron je, na osnovu više empirijskih analiza metafora u diskursu, sa saradnicima razvila ovakvo stanovište u poseban

diskursnodinamički pristup metafori (eng. *disourse dynamics approach*, Cameron et al. 2009, Cameron & Deignan 2006, Cameron 2012, Gibbs & Cameron 2008, Gibbs 2016). U ovom pristupu naglašava se kako različiti faktori, leksičko-gramatički, semantički, pragmatički i kognitivni, oblikuju upotrebu i razumevanje metafore tokom ljudske interakcije i tokom vremena, te se metafora ne može posmatrati samo kao ustaljena mreža pojmovnih preslikavanja. U konverzacijskom diskursu pre svega, Kameron (Cameron 2012) pokazuje kako se metafore dinamički razvijaju, kako sagovornici mogu da ih prihvate, prošire, ali i da ih odbace i eksplicitno negiraju, te da takva dinamička komponenta predstavlja glavni aspekt figurativnog jezika u govornoj interakciji (njen polazni primer su metafore o terorizmu kao **SILEDŽIJSTVU** i **GREŠCI U SISTEMU**, koje sagovornici ponavljaju i proširuju tokom konverzacije). U širem smislu ovakav pristup nam omogućava i da razumemo kako različiti faktori tokom vremena oblikuju upotrebu i razumevanje metafora (Gibbs & Cameron 2008). Primeri sa početka ovog odeljka takođe ilustruju dato stanovište, i pokazuju kako se određene predstave mogu ustaliti tokom vremena, ali i kako se mogu uvesti nove, te namerno isticati, preispitivati ili negirati postojeće (*srce Srbije nije Kosovo*). Ipak, diskursnodinamička teorija sama po sebi još uvek nema dovoljno odjeka u istraživanjima, možda i zato što je u najvećoj meri orijentisana na konverzaciju i metaforu u okviru jednog govornog čina.

Drugi širi ali donekle srodan pristup metafori jeste viđenje **diskursne metafore** (eng. *discourse metaphor*, Zinken 2007, Zinken et al. 2008, Zinken & Musolff 2009), u kojem se takođe ističe da je metafora dijaloški proces koji konstruišu učesnici diskursa, ali se ne tiče samo konverzacijske interakcije. Zavisnost metafore od konteksta, kao i njena strateška i ideološki zasnovana upotreba, znače da se u teorijskom smislu diskursna metafora razlikuje od primarnih pojmovnih metafora. Za razliku od primarnih pojmovnih metafora, koje su univerzalne i stabilne u vremenu, diskursne metafore su dokaz utemeljenja metaforičkog izražavanja u nekom društvu ili kontekstu (Šarić 2014) i mogu se menjati u skladu sa promenama u društvu. Na primer, diskursne metafore poput **KOSOVO JE TERET** (Rasulić, *u pripremi*), **EVROPSKA UNIJA JE KUĆA** (Zinken et al. 2008) ili **MIGRANTI SU PIJAVICE** (Musolff 2015) imaju lokalno društveno utemeljenje i nisu primarne poput metafora **LJUBAV JE TOPLOTA** ili **JAKA ŽELJA JE GLAD**. Tokom vremena takve diskursne metafore se mogu menjati, preoblikovati, ili nestati, pa i biti prenesene u neki drugi društveni kontekst sa istim ili izmenjenim značenjem.

Diskursna metafora se često vezuje za retoričke ciljeve i namere govornika, što je u skorije vreme otvorilo pitanje „hotimičnosti” metafore. Naime, kako ističe Sten (Steen 2008, 2015), neke metafore govornici svesno biraju kako bi uticali na primaočevo viđenje, ciljano skrećući pažnju sa konkretne teme poruke na drugi pojmovni domen, na osnovu kojeg onda treba ponovo sagledati datu temu. Jedan od primera koje navodi Sten je sledeći opis iz teksta o Alchajmerovoj bolesti: „Zamislite svoj mozak kao kuću punu svetla. Sada zamislite kako neko gasi ta svetla, jedno po jedno. To radi Alchajmerova bolest” (Steen 2015: 67). Ako se vratimo već pomenutim primerima, metafora Kosova kao *gangrenozne noge* na sličan način nas eksplicitno poziva nas da sagledamo Kosovo iz perspektive teško obolelog dela tela, koji zahteva hitnu amputaciju kako se bolest ne bi proširila na čitavo telo. Takve metafore su **hotimične metafore** (eng. *deliberate metaphors*) i važno je razdvojiti ih od pukih automatskih metafora koje se nesvesno koriste u mišljenju (Steen 2011). Drugim rečima, hotimična metafora ciljano navodi primaoca poruke da izgradi pojmovno preslikavanje u kojem se o nekom pojmu razmišlja preko nekog drugog pojma (ibid.). Teorija o hotimičnim metaforama očito može imati važne implikacije za razumevanje metafore u diskursu, mada hotimičnost kao teoretski pojam skoro uopšte nije bio razrađen, jer je intencionalnost, uostalom, tradicionalno kontroverzan pojam u lingvističkim naukama. Doprinos ove teorije je u tome što upućuje na značaj činjenice da u stvarnom diskursu mnoge metafore nastaju u svesnom mišljenju, i da ih u analizi diskursa treba razumeti i kao retorička sredstva. Iako dosta aspekata ovde ostaje problematično (pre svega u vezi sa postuliranjem namera govornika samo na osnovu teksta i na nemogućnost utvrđivanja kriterijuma za tvrdnju da je neka metafora u diskursu hotimična ili ne, v. Gibbs 2011, 2015), ipak, kako napominje Musolf, ako se značenje hotimičnosti shvati u sociolingvističkom smislu, ono jeste važno za razumevanje metaforičkog diskursa kao namernog društvenog delanja koje proizvodi društvenu odgovornost i društvene posledice (Musolff 2011).

Sveukupno, iako u pomenutim pristupima neki autori čak potpuno izbegavaju upotrebu termina *pojmovna metafora*, većina istraživanja metafore u diskursu oslanja se na kognitivnolingvistički pristup i potvrđuje da uvidi u društvene funkcije metafore mogu samo upotpuniti razumevanje metafore kao kognitivne pojave. Štaviše, kao što zaključuju Gibs i Lonergan, empirijsko istraživanje metafora u diskursu pruža nam

važnu pouku o tome da je ljudsko mišljenje u velikoj meri povezano sa činom komunikacije, gde često nije moguće odvojiti pojmovno od pragmatičkog, ili misli od diskursnih konteksta u kojima se javljaju (Gibbs & Lonergan 2009). Proučavanje metafore u diskursu ima potencijal da rasvetli razne obrise metaforičkog diskursa koji nisu vidljivi na površini, te da doprinese dubljem razumevanju komunikacije i društvenih odnosa i stavova. Produktivna polazna tačka za takva istraživanja jeste da se metafora posmatra kao istovremeno jezička, kognitivna i sociokulturna, sa snažnom ideološkom ulogom u društvu (Cameron & Deignan 2006).

Prema takvom stanovištu, jedan pristup koji je posebno prikladan, i ujedno teoretski najrazrađeniji, jeste **kritička analiza metafore** (eng. *critical metaphor analysis*, Charteris-Black 2004, 2013). Ona se nadovezuje na viđenje diskursne metafore, često uključuje ideju dinamičke i hotimične metafore, ali je posebno važna za istraživanja javnog, medijskog i političkog diskursa, pre svega jer se interesuje za načine na koje društvene ideologije i retorički ciljevi oblikuju upotrebu metafore. Ovakav pristup čini deo teoretskog temelja za našu analizu metafore u novinskom diskursu, te zavređuje detaljniji osvrt.

2.2.2. Kritička analiza metafore

Kritička analiza metafore (u daljem tekstu: KAM) je jedinstven spoj kritičke analize diskursa i kognitivne teorije, motivisan ciljem da se pruži teoretska podloga i metodologija za analizu društvenih značenja analizom diskursne upotrebe metafore (Charteris-Black 2009). Ovaj pristup izvorno je proistekao iz Čarteris-Blekovih istraživanja govora političara (Charteris-Black 2004, 2009, 2013), u kojima je ovaj autor primetio značaj koji u političkoj argumentaciji imaju svesno izabrane metafore (npr. metafore loših vremenskih prilika u govorima Baraka Obame nakon inauguracije ili metafore putovanja u govorima Vinstona Čerčila). U osnovi KAM je uverenje da je za sveobuhvatnu teoriju metafore nužno da se kognitivni pristup poveže i sa pragmatičkom dimenzijom. Metafora nije uvek samo nesvesni refleks, već i namerno sredstvo ubeđivanja, tako da se izbor metafora može razumeti samo kada se uzmu u obzir i ciljevi upotrebe metafore. KAM tako na specifičan način spaja dva važna teoretska pravca u jednu kognitivno-pragmatičku teoriju.

Sa jedne strane, kritička analiza metafore inspirisana je kritičkom analizom diskursa, naveliko ustaljenim pristupom za izučavanje jezika u društvenom kontekstu (Wodak 1997, Fairclough & Wodak 2005, Fairclough 2013). Cilj kritičke analize diskursa je da doprinese razumevanju društvenih odnosa koji se grade, učvršćuju i reprodukuju kroz jezičku upotrebu (Wodak & Meyer 2009, Charteris-Black 2004). Ona se neretko fokusira na obespravljene i marginalizovane grupe, često sa posrednim ciljem da se ustaljeni društveni odnosi preispitaju i promene (Cameron 2013). Kao takva, ona je možda najprimenljivija na ispitivanje političkih ideologija, mada može imati veoma široku primenu na bilo kakve apstraktne pojmove.

Sa druge strane, primećujući da metafora igra bitnu ulogu u ubeđivanju i formiranju stavova, Čarteris-Blek i njegovi sledbenici usvojili su osnovna stanovišta kognitivne teorije metafore. Za razliku od nekih diskursnih pristupa metafori, u KAM se kategorički ne odbacuje teorija pojmovnih metafora. Metafora se u načelu i ovde razume kao povezivanje dvaju pojmovnih domena koje služi za razumevanje apstraktnih pojava (Charteris-Black 2013). Iskustveno utemeljenje metafore se ne negira, ali se ističe da je ono i telesno i kulturno (kao što uostalom jesu isticali i začetnici teorije pojmovnih metafora, makar u ranijim radovima). Ovaj pristup se, pri tome, jasno distancira od kontroverznih pitanja kognitivne obrade metafore, posmatrajući ih kao potpuno odvojeno pitanje na koje psiholingvistika tek treba da da odgovor (Charteris-Black 2009); dok psiholingvistika traži odgovor na pitanje šta je metafora, kritička analiza diskursa izučava kako se metafora koristi (Zinken & Musolff 2009).

Ovakav dvostruko inspirisan pristup daje za sada najsveobuhvatniju i najjasniju teoretsku podlogu za istraživanje metafore u stvarnoj jezičkoj upotrebi. Pre svega, on omogućava da prevaziđemo teorijske tenzije koje postoje između teorije pojmovnih metafora i kritičke analize diskursa, poput koncentrisanja na iskustveno utemeljenje nasuprot retoričkim namerama govornika. U najširem smislu, prihvata se shvatanje da je metafora stvar i mišljenja i jezika i ubeđivanja (Charteris-Black 2004), koja može da utiče na vrednosne sudove i društvene stavove. Po prirodi svog interesovanja i povezanosti sa kritičkom analizom diskursa, ovaj pristup do danas je imao najbogatiju primenu u istraživanjima političkog i medijskog (novinskog) diskursa, o čemu ćemo nešto više reći u nastavku.

2.2.2.1. Metafora u političkom diskursu

Lejkof i Džonson su prvi istakli da metafore igraju „centralnu ulogu u konstruisanju društvene i političke stvarnosti” (Lakoff & Johnson 1980: 156), a Lejkof je ovu tvrdnju kasnije popularizovao i van naučnih krugova. Tako ne iznenađuje da je pod lupom kritičke analize metafore do danas najčešće ispitivan politički diskurs.

Primer metafora o Kosovu ilustruje značaj izbora metafora u političkom diskursu, ne samo u postizanju konkretnog retoričkog cilja u trenutku komunikacije, već i u potencijalnom oblikovanju načina na koji će ljudi razumeti složene društveno-političke ili geopolitičke pojmove. Na sličan način, na primer, analiza dominantnih metafora za pojam terorizma pruža uvid u društvenu konstrukciju datog pojma (Lakoff & Frisch 2006, Pinelli 2016). Po mnogim autorima, nametanje metaforičkih izraza poput *rata protiv terora* i pojmovne metafore TERORIZAM JE RAT (naspram, recimo, TERORIZAM JE ZLOČIN) predstavljalo je krucijalan izbor sa dalekosežnim posledicama za svetske političko-ekonomske prilike (Pinelli 2016). Dalje, proces evrointegracija i povezanih sociokulturnih promena još je jedan popularan predmet u KAM. Na primer, pokazano je da se Evropska Unija u medijskim diskursima raznih država članica najčešće konceptualizuje kao KUĆA (Musolff 2000, Chilton & Ilyin 1993), ali da različite nacije predstavljaju i različite tipove kuće, kao što je na primer KUĆA BEZ IZLAZNIH VRATA u britanskom medijskom diskursu (Musolff 2000). Druga česta metaforička predstava EU jeste predstava BRAKA, ali opet sa specifičnim lokalnim realizacijama koje odražavaju suptilne razlike u poimanju Unije.

KAM se takođe pokazala kao pogodna za analizu poimanja raznih društvenih kategorija, poput klase, roda, seksualnosti ili rase. Na primer, kao osnovna karakteristika rasističkih diskursa utvrđena je tendencija da se neke rase sistematski dehumanizuju, i predstave kao niži stupnjevi „vlikog lanca postojanja” (Kövecses 2002: 126), poput životinja, biljaka i organizama koji prenose zarazu, ili poput neorganskog materijala (Musolff 2012; v. i Chilton 2005). Ukupno posmatrano, cilj ovakvih analiza obično je više da na osnovu analize metafora opišu društvena značenja u određenom kontekstu, a manje da doprinesu ili unaprede teoriju metafore, iako im je pristup neodvojiv od osnovnih postavki teorije pojmovnih metafora.

2.2.2.2. Metafora u novinskom diskursu

Paralelno sa političkim diskursom (i obično povezano sa njim), čest predmet analize u kritičkoj analizi metafore čine medijski, najčešće novinski, diskursi. Ovaj izbor ne iznenađuje kada se uzme u obzir uloga medija u prenošenju i oblikovanju društvenih stavova (Lippi-Green 2012, Cameron 2012). Autori novinskih tekstova suočeni su sa brojnim izborima koji utiču na ideološku dimenziju teksta, kao i na način na koji će čitaoci primiti poruku i shvatiti problem koji se predstavlja (Šarić 2014). Analiza metafora tako može biti posebno korisna u razotkrivanju političkih i vrednosnih stavova propagiranih u medijima, naročito onih koji na prvi pogled nisu eksplicitno iskazani.

Navedimo još jedan primer: pitanja imigracije naveliko su analizirana u anglo-američkim medijskim diskursima kroz metodologiju kritičke analize metafore. U klasičnoj studiji o metaforama imigracije, Santa Ana (Santa Ana 2002) je opisao metafore korišćene u dnevnom listu *LA Times* tokom 1990-ih godina u člancima o migrantima u Sjedinjene Države. Njegova analiza otkrila je da u novinskim člancima dominira pojmovna metafora *IMIGRACIJA JE OPASNA VODA*, ostvarena u metaforičkim izrazima poput *stranci preplavljaju zemlju*, *slivanje migranata* i *more migranata*. Santa Ana pokazuje da je shvatanje migranata u ovom listu povezano sa pejorativnim shvatanjem opasne vode; čak i kada te negativne asocijacije nisu eksplicitno izražene, date su tako da se tumače kroz slike štetne ili opasne sile. Kasnija kritička istraživanja metafore pokazuju da su metaforičke predstave iz domena *VODE* ostale čest medijski način reprodukcije negativnih diskursa o kretanju izbeglica do danas (Gabrielatos & Baker 2008), ali da su diskursne metafore poprimile i jača pejorativna značenja, poput značenja najezde insekata i parazita koji prenose i zarazu (Baker et al. 2008).

Funkcije metafora u novinskom diskursu mogu se razumeti i na mikro nivou teksta, tekstualnom analizom distribucije metaforičkih izraza. Cinken je u svojoj analizi metafora u novinskom diskursu primetio da su metaforički izrazi najfrekventniji na početku i na kraju novinskog teksta, što on povezuje sa ubeđivačkim strategijama i građenjem odnosa između autora i čitaoca (Zinken 2003). Veronika Koler se detaljnije bavila distribucijom metaforičkih izraza u tekstu, i na sličan način pokazala da u

novinskim tekstovima postoji tendencija da se metaforički izrazi grupišu u početnom i završnom delu teksta (Koller 2003). Koller posebno skreće pažnju na **lance metafora** (eng. *metaphor chains*), tj. skupove povezanih metaforičkih izraza koji se grupišu u određenim delovima teksta, koji se dinamički međusobno povezuju u argumentaciji, i koji celukopnom tekstu daju koherentnu strukturu. Ovakvi nalazi upućuju na korisnost analize metafore i na mikro-nivou novinskog teksta i na makro-nivou društvenog konteksta, čime možemo dobiti komplementarne uvide u funkcije metafore u tekstu, diskursu, te u široj sferi društva i kulture, kao i kognicije (Koller 2003).

2.2.3. Metafore, scenariji i moć ubeđivanja

Iako se metaforičke predstave u KAM najčešće opisuju na nivou izvornih domena metafore, u diskursu može da se radi i o užim predstavama (poput parazita koji prenose zarazu). Ovaj aspekt metafore u diskursu najpodrobnije je razradio Andreas Musolf kroz pojam **metaforičkih scenarija** (eng. *metaphor scenarios*), kao posebnih mini-narativa za metaforičko predstavljanje društvenih pitanja, koji su naglašeni u nekom diskursu (Musolff 2006, 2015). Na primer, on pokazuje kako je u diskursu o Evropskoj Uniji na početku dvadesetog veka dominirao metaforički domen PORODICE-BRAKA, ali realizovan u vrlo specifičnim aspektima bračnih odnosa poput vanbračnog flerta i ljubavnog trougla, koji grade jedno posebno viđenje situacije – Francuska i Nemačka kao supružnici, Britanija kao ljubavnica (Musolff 2006). Štaviše, različite nacionalne novine daju primat različitim aspektima domena PORODICE-BRAKA, i pripisuju različite uloge Francuskoj, Nemačkoj i Britaniji. Analiza konkretnih scenarija u metaforičkom diskursu otkriva suptilnije značenjske nijanse, i omogućava da povežemo pojmovnu stranu metafore sa retoričkim i potencijalno hotimičnim funkcijama metafore u diskursu.

U postizanju ubeđivačkih ciljeva kakvi se razmatraju u KAM metafore su efikasne pre svega zato što mogu da izazovu osećanja (Goatly 1997, Charteris-Black 2013) kroz slikovite selektivne predstave. Pomenute slike poput najezde insekata ili širenja zaraze stvaraju osećaj nelagodnosti i podrazumevaju da je nužno nešto učiniti da se takvo stanje ukloni. Metaforička predstava društvenih problema kao bolesti je zapravo vrlo česta u javnom diskursu (Nerlich & Koteyko 2009), pre svega kao način da

se pokaže legitimnost nekih političkih postupaka – ako je bolest dijagnostifikovana, onda se eliminacija bolesti mora posmatrati kao nešto što je samo po sebi nužno i ispravno (Charteris-Black 2009). Musolf (Musolff 2007) tvrdi da je Hitler u *Mein Kampf* namerno izgradio uverljiv metaforički scenario bolesti i lečenja koji je izazvao snažne emocije i koji je poslužio kao opravdanje za genocid. Ako posmatramo naš drugi primer, ideja o ljubavnom trouglu supružnika i ljubavnice na sličan način aktivira moralna osećanja čitaoca, kao i nelagodnost vezanu za težak i neodrživ položaj za sve koji se u tom trouglu nalaze. Do ovakvog emotivnog efekta dolazi se kroz same slikovite prikaze, i to pre svega tako što se određeni aspekti situacije ističu i naglašavaju putem metafore (dok drugi, možda podjednako bitni aspekti situacije ostaju prikriveni). Ovde se radi o svojevrsnom metaforičkom „uokvirivanju” situacije (Ritchie 2013), koje ima potencijalni efekat i na emocije i na viđenje pojma.

„**Metaforički okvir**” je koristan pojam da se označi utvrđena metaforička struktura u diskursu, sa svim njenim pojmovnim i diskursnim detaljima, kao i da se u vezi sa njime opiše sam proces uokvirivanja i njegovi efekti. Dati pojam je zajedno sa KAM deo teoretskog okvira ove analize, te ćemo još njega ovde u kratkim crtama razmotriti.

2.2.4. Metaforički okviri

Pojam uokvirivanja nije nov u humanističkim naukama. Njegovi koreni mogu se naći u sociologiji (Goffman 1974), medijskim studijama (npr. Druckman 2001, Dimitrova & Stromback 2005), kao i kognitivnoj semantici (Fillmore 1976), pa su i značenja u kojima se javlja nužno različita. U najopštijem smislu, međutim, pojam okvira podrazumeva da *način* na koji se neka pojava predstavlja ljudima bitno utiče na to kako će je oni razumeti. Semino i saradnici sumiraju najopštije razumevanje okvira trima odlikama: okvir se obično definiše kao segment pozadinskog znanja (i) koji se tiče određenog aspekta stvarnosti, (ii) koji proizvodi određene zaključke i očekivanja u komunikaciji i delanju, (iii) i koji je povezan sa određenim izborima u upotrebi jezika (Semino et al. 2016). Da bismo razumeli značenje metaforičkih okvira u diskursu, potrebno je da ukratko razmotrimo i izvorni teoretski smisao pojma okvira uopšte.

Neki autori koriste termin *okvir* samo da označe niz povezanih pojmova ili ideja, u smislu koji je srodan shemama. Takođe, postoji tendencija da se ovaj termin sporadično upotrebljava za opisivanje ponavljanih jezičkih obrazaca, bez konkretnijeg određenja. Ipak, njegov najčešći smisao tiče se isticanja nekog viđenja pojma putem osvetljavanja i prikrivanja, onako kako to analitička metafora „okvira/rama slike” i podrazumeva (Ritchie 2017): isto kao što fizički okvir slike privlači pažnju na određene aspekte slikane situacije, tj. one koji su se našli unutar okvira, i odvlači pažnju sa drugih aspekata iste situacije, tj. onih koji nisu prikazani unutar okvira, tako i apstraktni pojam okvira označava koncentrisanje pažnje samo na neke aspekte situacije i odvratanje pažnje od drugih aspekata koji su van okvira. Paralelno sa ovim značenjem, još jedno značenje okvira je značenje „fizičke strukture” (Ritchie 2017): isto kao što neka fizička konstrukcija može da služi da da potporu, oblik i snagu nekoj građevini ili vozilu, tako okvir utiče na strukturu, oblik i snagu nekog pojma koji se iskazuje u jeziku (uključujući odnose među njegovim delovima, način na koji se percipira i snagu da se odupre negiranju).

Iz perspektive društvenih značenja, ovakvo shvatanje okvira je do sada imalo najbogatiju primenu u oblasti medija i komunikacije i u društveno orijentisanoj analizi diskursa. Prema ustaljenoj definiciji iz oblasti medija i komunikacije: „uokviriti znači odabrati neke aspekte stvarnosti i istaći ih pri prenošenju poruke, na takav način da se promoviše određena definicija problema, uzročno-posledična interpretacija, moralno vrednovanje i predlog za reagovanje” (Entman 1993: 52). Medijski okviri društvenih pojava utiču na način na koji će pojedinci o njima razmišljati, tako što neke aspekte događaja čine primetnijim, dok drugi aspekti ostaju u senci (Druckman 2001, Dimitrova & Stromback 2005, Reese 2007). Na primer, upotreba okvira „rat protiv terora” u medijima uticaće na naše razumevanje toga šta je terorizam, i daće terorizmu drugačije značenje nego da je predstavljen, na primer, kroz okvir „zločina” ili „reagovanja na zločin” (Charteris-Black 2004). Drugim rečima, medijsko uokvirivanje društvenih problema služi da definiše zašto je neko pitanje važno i šta povodom njega treba činiti. Kao pokušaj teoretske paradigme, uokvirivanje je u studijama komunikacije naišlo na dobar prijem, jer je olakšalo spajanje empirijski i interpretativno nastrojenih istraživanja – empiristi su podstaknuti da promatraju društveni kontekst, dok interpretativni pristupi, često kritikovani kao „nenaučni”, dobijaju na posmatračkoj preciznosti (Reese 2007).

Slično poimanje okvira postoji i u raznim pristupima analizi diskursa. Diskursna funkcija okvira leži ne samo u tome što oni ističu neke aspekte problema i potrebnih rešenja, a prikrivaju druge, već što utiču na procene o tome koja pitanja su uopšte vredna pažnje. Svaki pojam se tako može predstaviti kroz veoma različite okvire, koji će uticati na mišljenje i formiranje stavova. Na primer, pitanja imigracije se ciljano u diskursu predstavljaju kroz odabrane okvire ekonomije, bezbednosti ili humanitarne krize (Lakoff & Ferguson 2006), što utiče na mišljenje o njima; rat u Iraku razumeće se drugačije u okvirima „okupacije” i „oslobađanja” (Pfau et al. 2004); debate o abortusu su različito oblikovane kroz okvire „prava na izbor” i „prava na život” (McCaffrey 2000, Chaqués-Bonafont et al. 2015). Šen (Schön 1993) je takve okvire nazvao **problemskim okvirima** (eng. *issue frames*), naglašavajući da oni utiču ne samo na tumačenje problema, već i na odluke o mogućim rešenjima problema.

Metafora u smislu u kojem se shvata u kognitivnoj lingvistici predstavlja jedno od glavnih sredstava uokvirivanja (Schön 1993, Iyengar 2005); isto tako, pojam uokvirivanja provejavao je u kognitivnolingvističkim proučavanjima metafore od njihovog začetka (up. Lakoff & Johnson 1980: 10-14). Ipak, interesovanje za primenu pojma metaforičkih okvira u proučavanju metafore u diskursu je novijeg datuma. Dok sa jedne strane *okvir* postaje sveprisutan termin za označavanje veoma različitih struktura, njegovo teoretsko povezivanje sa istraživanjima metafore tek je u povoju, ali je vrlo kompatibilno sa ciljevima KAM.

U KAM je pojam metaforičkih okvira pre svega koristan da se opiše način na koji se diskurs o nekoj pojavi može oblikovati kroz izbor metaforičkih predstava, tako što se određen njen aspekt ili povezani aspekti stavljaju unutar okvira, a drugi se izostavljaju. U tom smislu, začetak savremenih shvatanja metaforičkih okvira može se naći u Lejkofovima nalazima o značaju odabira metaforičkih okvira u javnom i političkom diskursu (Lakoff 2008, 2014). Danas sve više istraživanja koristi pojam metaforičkih okvira kao pogodan način da se opiše kako sve izborom metafore određena pitanja mogu da se stave u različite okvire za rasuđivanje, tako da se neki njihovi aspekti osvetljavaju i da se neki pravci delanja predstave kao prirodni i nužni. Analiza metaforičkih okvira tako može pružiti dublji uvid u retoričke ciljeve u diskursu i ideološka značenja diskursa. Na primer, dosledna upotreba metafora iz domena LJUBAV-PORODICA-BRAK u javnom diskursu o Evropskoj uniji (Musolff 2006) gradi jedan

shematski okvir ljudskih porodičnih odnosa, sa čitavim nizom podrazumevanih uloga, namera i emotivnih stanja; u takvom okviru naglašavaju se aspekti poput vezanosti, odgovornosti i brige, dok se drugi aspekti prikrivaju; što je najvažnije, takav okvir odražava i vrednosne sudove i implikacije po pitanju očekivanog ponašanja i budućih obaveza. Metafora pri tome u isto vreme funkcioniše kao sredstvo uokvirivanja i kao sredstvo rasuđivanja/mišljenja (Burgers et al. 2017). Uloga metaforičkih okvira u diskursu uključuje i nametanje tema (Schön 1993), budući da utiče ne samo na to *kako* o nekom pitanju treba razmišljati, nego i o *čemu* uopšte vredi razmišljati.

Uticaj metaforičkih okvira na mišljenje delom je potvrđen u eksperimentalnim psiholingvističkim istraživanjima. Tibodo i Borodicki (Thibodeau & Boroditsky 2011, 2013) su u nizu eksperimenata pokazali da ako se ljudima predstave različiti metaforički okviri zločina („zločin kao virus” naspram „zločina kao zveri”) dok čitaju tekst o porastu kriminala, oni će predložiti radikalno različita rešenja („lečenje simptoma” naspram „kažnjavanja zveri”). Takođe, pokazano je da metaforički uokvirene poruke proizvode veće promene u stavovima od bukvalnih poruka (Sopory & Dillard 2006), utoliko više ukoliko primaoci nisu svesni upotrebe metafore (Gibbs 2006). Međutim, treba napomenuti da neke eksperimentalne studije ne nalaze ovakve efekte (za najskoriji pregled v. Boeynaems et al. 2017), što se makar delom može objasniti eksperimentalnim postupkom i testiranjem u veštačkim uslovima, ali što svakako upućuje na činjenicu da su efekti metaforičkih okvira na mišljenje uslovljeni većim brojem faktora nego što se ranije mislilo. Kada razumemo složenost efekata metaforičkih okvira, u analizi metaforičkog diskursa ima smisla praviti razliku između **okvira za predstavljanje** nekog pojma (eng. *frames of presentation*) i **okvira za rasuđivanje** (eng. *frames of reasoning*), koje razlikuje Riči (Ritchie 2017) – iako su okviri za predstavljanje pojma uvek potencijalno i okviri za mišljenje, odnosno mogu da oblikuju mišljenje.

2.3. Ka integrisanom diskursno-kognitivnom pristupu

Na prethodnim stranama opisali smo glavne teorijske postavke koje se spajaju u osnovi ovog istraživanja. Teorijski okvir rada tako čine KAM (kao spona teorije pojmovnih metafora i analize diskursa, u kojoj dinamičnost i hotimičnost metafore takođe igraju ulogu) i metaforički okviri (prema Ritchie 2017, Semino et al. 2016, Burgers et al. 2017). Ipak, iako ovakav pristup obećava prevazilaženje problema pripisivanih kognitivnolingvističkim analizama metafore, on i dalje nosi sa sobom određene teškoće u teorijskom i metodološkom pogledu, koje ćemo u ovom radu nastojati da razrešimo. U nastavku je ukratko sumirano osnovno stanovište u istraživanju, kao i predlog pristupa metaforičkim okvirima u diskursu koje ćemo u radu dalje razviti.

2.3.1 Dinamika stvaranja metaforičkih značenja u diskursu

Govoreći o ograničenjima dosadašnjih proučavanja metafore, Sten (Steen 2011: 59) navodi da buduća teorija metafore mora uzeti u obzir aspekte metaforičkog imenovanja (jezička dimenzija), uokvirivanja (pojmovna dimenzija) i promene perspektive (komunikativna dimenzija). Naše istraživanje polazi od takvog stanovišta, mada smatramo da su dimenzije koje razdvaja Sten u stvarnosti i manje razdvojive (komunikacija od jezika, pojmovni okvir od njegovog jezičkog kostura) i manje konkretne (pre svega, komunikativnu dimenziju razumemo šire od smisla hotimične promene perspektive, na koju se Sten primarno fokusira). Kao što ističu zagovornici diskursnodinamičke teorije (Cameron et al. 2009, Gibbs & Cameron 2008), metafora se mora razumeti kao proizvod isprepletanosti kognitivnih, jezičkih, društvenih i kulturnih snaga, koje zajednički oblikuju stvaranje metaforičkih značenja u diskursu, i u jednom interakcijskom događaju i kroz vreme. Pri tome, u dinamici stvaranja metaforičkih značenja važnu ulogu imaju diskursne funkcije metafore, koje će nužno podrazumevati određene specifičnosti u različitim tipovima diskursa (na primer, novinskom ili naučnom), o čemu nam istraživanja, nažalost, do danas ne govore mnogo.

Dinamički pogled na metaforu nikako ne znači da na nivou jednog diskursa ili građe, kao isečka određene društvene stvarnosti, ne možemo opisati dominantne

metaforičke predstave. Naprotiv, pridavanjem pažnje dimenzijama jezičke upotrebe, uokvirivanja i komunikacije koje ističe Sten sve one se mogu povezati u integrisan diskursno-kognitivni pristup. Nastojanje da se metafora posmatra kroz takav širi objektiv, donekle popularizovano u diskurno orijentisanim analizama, do danas je ipak značilo da istraživači zumiraju društvene i ideološke aspekte metafore, dok pojmovna dimenzija ostaje prilično zamagljena. KAM se, tako, zamera što neretko koristi zapažanja o prisustvu neke metafore samo kao polaznu osnovu za više sociopolitičko komentarisanje diskursa, skoro nezavisno od kognitivne teorije metafora, pri čemu zastupljenost i „značaj” metafore ostaju nejasni, a analitički pristup slabo opisan (Casasanto 2010, Boeynaems et al. 2017). U ovom istraživanju pokušaćemo da doprinesemo prevazilaženju takvih ograničenja, kroz specifično formulisan pristup *diskursnim metaforičkim okvirima*. Ovaj pristup ćemo razraditi na osnovu uvida iz analize, a u nastavku sledi njegovo preliminarno polazište.

2.3.2. *Diskursni metaforički okviri*

Pojam okvira koristan je za opisivanje istaknutih i sistematičnih metaforičkih predstava određenog pojma u određenom diskursu. U ovoj analizi, usvojićemo opšte shvatanje metaforičkih okvira u skladu sa principima KAM, gde metaforičke okvire razumemo kao segmente pozadinskog znanja koji služe za predstavljanje nekog pojma putem metafore, tako što osvetljavaju određeno viđenje pojma i potencijalno utiču na rasuđivanje o njemu, te odražavaju, oblikuju ili učvršćuju njegova društvena značenja. Kao i u izvornom značenju u oblasti medija i komunikacije, okvire definišemo kao vezane za *izbor* i *naglašavanje* (Entman 1993) u predstavljanju aspekata pojma.

Međutim, ako ovu opštu perspektivu želimo da primenimo u praksi i odredimo je u teorijskom i metodološkom pogledu, nužno je precizirati značenje okvira u odnosu na postojeća značenja, što se na prvi pogled ne čini jednostavnim. Metaforički okviri su još uvek problematično analitičko sredstvo zbog različitih značenja sa kojima se javljaju u literaturi, pre svega zato što se razumeju na različitim nivoima opštosti (kao strukture ekvivalentne domenima, npr. Croft & Cruse 2004, kao delovi domena, npr. Sullivan 2013, kao nadređene strukture izgrađene putem metafore, npr. Musolff 2006). U istraživanjima je takođe često nejasna razlika između okvira za predstavljanje nekog

pojma i proizilazećih okvira za mišljenje. Takođe, termin *metaforički okviri* koristi se za diskursne predstave različitog stepena sistematičnosti (od predstava izgrađenih jednim jedinim metaforičkim izrazom do predstava na nivou diskursa). Sveukupno, ipak, iz postojećih istraživanja ne primećuje se toliko problematična priroda pojma okvira – u diskursno orijentisanim istraživanjima on je zadobio raznovrsna, ali povezana i analitički korisna značenja – koliko tumačenje metaforičkih okvira sa različitim značenjima vezanim za kogniciju i diskurs.

U ovom radu cilj nam nije da ponudimo jedinstven teoretski aparat za analizu metaforičkih okvira u jeziku i mišljenju (niti smatramo da je tako nešto moguće), već da predstavimo celovitu perspektivu za analizu jedne specifične diskursne strukture koja je od značaja za proučavanja metafore u okviru kritičke analize diskursa. U pitanju su istaknute predstave nastale kroz javljanje srodnih metafora iz jednog izvornog domena na nivou diskursa.

Za opis date strukture ovde predlažemo pojam *diskursnih metaforičkih okvira*, kao korisne teoretske i metodološke apstrakcije koja spaja kognitivne i diskursne pristupe metafori, a koja omogućava da se dati pojam razdvoji od drugih značenja *okvira*. Diskursne metaforičke okvire razlikujemo od drugih tipova okvira koji mogu biti aktivirani i upotrebom jednog ili nekoliko povezanih metaforičkih izraza. Diskursni metaforički okvir zasniva se na povezanim predstavama iz istog izvornog domena istaknutog po stepenu zastupljenosti u diskursu. Shvatanje „zastupljenosti” i „sistemačnog javljanja” srodno je shvatanju u diskursnim pristupima metafori i pre svega je relaciono (Cameron et al. 2009, Low & Todd 2010), dok je perspektiva značaja na nivou diskursa srodna shvatanju diskursnih metafora (Zinken et al. 2008, Musolff & Zinken 2009).

Nakon detaljne analize pojmovnih i diskursnih aspekata metafora vezanih za engleski odn. srpski jezik, ovu preliminarnu perspektivu moći ćemo da dalje razvijemo i po potrebi modifikujemo. Nastojaćemo da što eksplicitnije i korak po korak opišemo i kritički razmotrimo analitički postupak (i dolaženje do diskursnih metaforičkih okvira i njihovu analizu), nalazeći da takav opis i dalje nedostaje u istraživanjima srodne orijentacije – detaljno opisivanje procesa identifikacije metafore gotovo da je postalo trend, ali opisivanje daljih koraka analize obično je upadljivo šturo. U tom smislu, očekuje se da analiza nadgradi pristupe metaforičkim okvirima u diskursu koji su danas

u razvoju. Napokon, naše stanovište je da istraživanje metafore u diskursu nikako nije ograničeno na zaključivanje o društvenim značenjima na osnovu jezičkih realizacija metafore, već da ono može bitno da upotpuni i unapredi kognitivnu teoriju metafore.

III PREGLED PRETHODNIH PROUČAVANJA METAFORA O JEZIKU

Naučno interesovanje za metajezik, odnosno jezik o jeziku, velikim delom je inspirisano apstraktnošću i složenošću jezika, i iznutra kao sistema i spolja kao društvene pojave, čije poimanje se može činiti neistraživim. Haris (Harris 1990), na primer, objašnjava da je pojam jezika kakvim se bavi savremena lingvistika samo „mit”, kao pojam koji nije uhvatljiv ni na psihološkom nivou, ni na nivou pojedinca niti društva. Harfam slično tvrdi sledeće:

„Ništa smisljeno ne može se reći o jeziku kao takvom, zato što jezik ‘kao takav’ nije dostupan neposrednom posmatranju i zato što se njegova svojstva, aspekti, karakteristike i odlike bliže beskonačnom. Jezik je neadekvatan predmet saznanja i zato što imamo premalo podataka o njemu, i zato što ih imamo previše.” (Harpham 2002: ix)⁸

Iz perspektive kognitivne lingvistike, međutim, ovakvi aspekti jezika kao pojma nisu po sebi problematični niti iznenađujući, već upravo oni čine poimanje jezika predmetom vrednim proučavanja. Kao što je pokazano u teoriji pojmovnih metafora, odlika svih složenih i apstraktnih pojmova je da se o njima rasuđuje prvenstveno putem metafore. Pojmovna metafora omogućava da o aspraktnim pojmovima govorimo i mislimo oslanjajući se u konceptualizaciji na konkretnije pojmove. Aspekti iskustva na koje se oslanjamo u poimanju jezika govore nam mnogo o tome kako jezik razumemo.

⁸ Nothing meaningful can be said about language as such, both because language ‘as such’ is not available for direct observation and because the features, aspects, characteristics, and qualities that can be attributed to language approach the infinite. Language is inadequate as an object of knowledge both because there is too little information available, and because there is too much.

Metafora nam zapravo pruža jedini način da uopšte govorimo o jeziku (Argent 2014). Za poimanje jezika tokom vremena je, tako, morao da se ustali skup metaforičkih predstava, kako u lingvističkoj nauci tako i u svakodnevnom govoru, koji sačinjava „pojmovni kostur” (Seargeant 2009: 386) jezika. U isto vreme, složenost jezika i njegov društveni značaj podrazumevaju da se takav pojmovni kostur u govornoj interakciji i društvenom kontekstu može razgrađivati i nadgrađivati na veoma različite načine. Način govorenja o jeziku i izbor iz repertoara metafora u određenom kontekstu može nam reći puno toga o svojstvima koja se pripisuju jeziku, kao i o shvatanju uloge jezika u nekoj zajednici, te o viđenju odnosa između jezika, govornika, nacije i pogleda na svet.

Baš zato iznenaduje to što jezik kao složen sistem i apstraktan pojam, o kome se može govoriti „jedino metaforički”, koji nosi veliki društveno-politički značaj, i čija je konceptualizacija inspirisala razvoj teorije pojmovnih metafora, do danas nije bio sveobuhvatnije ispitivan u oblasti proučavanja metafore. Postojeća proučavanja mogla bi se podeliti u tri pravca: jedan se tiče metaforičke konceptualizacije jezika kao apstraktnog pojma u svakodnevnom govoru i mišljenju, drugi se tiče konceptualizacije jezika u lingvističkoj nauci, a treći se tiče metaforičkih predstava jezika u (mahom javnom) diskursu i stvarnoj jezičkoj upotrebi. Prva dva se nešto više odnose na jezik kao jednu apstraktnu pojavu (jezik u opštem smislu), a treći na njena konkretna ispoljavanja (pojedinačne jezike), ali ova distinkcija u istraživanjima koja ćemo opisati nikako nije tako čvrsta (kao što nije čvrsta ni u jezičkoj stvarnosti – v. Bugarski 1972: 20)⁹. Takođe, prva dva pravca su bliže povezana (fokusom na konceptualizaciji) i razvijenija, dok treći u skorije vreme privlači više pažnje, ali ostaje relativno nerazvijen, što je deo motivacije za ovo istraživanje. U nastavku ovog odeljka daćemo kratak pregled nalaza iz ovih pravaca istraživanja do danas. Ipak, važno je naglasiti da pristupi koja ćemo opisati nikako nisu međusobno isključivi, već se dopunjuju – načini konceptualizacije pojma jezika uvek se prožimaju sa višedecenijskim kulturnim

⁹ U skladu sa prirodom naše jezičke građe i analize – koja se tiče predstava konkretnog engleskog i srpskog jezika, ali predstava koje se nužno prepliću sa predstavama jezika uopšte i raznih njegovih lica – u samoj analizi podrazumevamo da se govori o data dva jezika, ali nećemo uvek naglašavati ovu distinkciju između jezika i jezikâ.

modelima i okvirima iz diskursa, i zajedno utiču na to kako razumemo jezik i njegov značaj.

3.1 Metafore o jeziku u svakodnevnom jeziku i mišljenju

S obzirom na složenost pojma jezika, nemoguće je, naravno, izdvojiti jednu pojmovnu metaforu koja je u osnovi poimanja jezika. Jezik se u svakodnevnom govoru i mišljenju konceptualizuje preko nekoliko ustaljenih pojmovnih metafora. Najopštija definicija jezika podrazumeva da je on pre svega sredstvo komunikacije, te su i osnovne metafore vezane za pojam jezika često vezane i za pojam komunikacije, ali se mogu odnositi i na prirodu jezika u širem smislu. Dosadašnja istraživanja (Reddy 1979, Seargeant 2009, Klikovac 2004, 2006) pokazuju da se preovlađujući načini na koje se konceptualizuje pojam jezika zasnivaju na tri pojmovna domena: PROVODNIK, PREDMET i OSOBA.

- PROVODNIK

Jedno od najuticajnijih ranih istraživanja metafore u kognitivnoj lingvistici, već spomenuti rad *The Conduit Metaphor: A Case of Frame Conflict in Our Language About Language* (Reddy 1979), bavilo se upravo metaforičkom konceptualizacijom jezika kao sredstva komunikacije. Konkretno, Reddy je pokazao da govornici engleskog jezika konceptualizuju jezik kao provodnik, koji prenosi opredmećene misli i osećanja. Proces komunikacije se tako doživljava kao „pakovanje” značenja u jezičke jedinice od strane pošiljaoca poruke, koje se tako spakovano šalje putem provodnika do primaoca, te primalac značenje „izvlači” iz reči. Reddy tvrdi da metafora po kojoj ljudi stavljaju svoje misli u jezičke jedinice i prenose ih do drugih ljudi predstavlja jedan od osnovnih načina poimanja jezika i komunikacije, kao što se može videti u iskazima poput:

E

1. Try to **get** your thoughts **across** better.
2. His words **carry** little in the way of recognizable meaning.

3. You still haven't **given** me any idea of what you mean.
4. Never **load** a sentence with more thought than it can hold.

Lejkof i Džonson (Lakoff & Johnson 1980:10) su dalje razložili metaforu provodnika u niz ustaljenih pojmovnih preslikavanja:

- a. MISLI/ZNAČENJA SU PREDMETI
- b. JEZIČKI IZRAZI SU SADRŽATELJI
- c. KOMUNIKACIJA JE SLANJE

Prema njihovoj formulaciji, pošiljalac stavlja misli (predmete) u reči (sadržatelje) i šalje ih (putem provodnika) do primaoca koji vadi misli/predmete iz reči/sadržatelja.

Na vrlo slične metaforičke predstave jezika i komunikacije, kako je pokazano, oslanjaju se i govornici srpskog jezika (Živanović 2014, Klikovac 2006, Vesić Pavlović 2015), što upućuje na univerzalni značaj ove metafore. Navešćemo samo nekoliko primera.

S

1. Komitet tvrdi da autor **šalje** poruku čitaocima. (Živanović 2014)
2. Do javnosti su **doprle** vesti o rasulu i arčenju novca. (Živanović 2014)
3. Ova vest **nosi** i prikrivenu poruku. (Klikovac 2006)
4. Izbledele reči ... ne mogu ni izazvati ni **preneti** ništa ni nalik na nove **sadržaje**. (Klikovac 2006)

Manje razlike javljaju se na planu konkretnih metaforičkih izraza (npr. *to capture* u engleskom, čiji je najbliži ekvivalent *izraziti* na srpskom, pri čemu se gubi mentalna slika hvatanja; ili, još uvek nedovoljno istražene padežne metafore u srpskom, gde instrumental može biti realizacija metafore JEZIK JE ORUĐE, v. Živanović 2014). U pojmovnom smislu, međutim, i u srpskom jeziku se primećuje ista zastupljenost mišljenja i govorenja o jeziku putem metafore provodnika. Ovakvo poimanje u engleskom i srpskom jeziku može se dovesti u vezu sa slikovnom shemom putanje

(Vesić Pavlović 2015). Aspekti koje razumemo pomoću iskustva s kretanjem po putanji uključuju otpočinjanje komunikacije, tok komunikativne aktivnosti, prijem poruke, kao i intenzitet i promenu kvaliteta komunikacije (ibid.). Svi ovi elementi su povezani sa KRETANJEM, koje tako postaje važan izvorni domen u konceptualizaciji jezika i komunikacije, pre svega zahvaljujući univerzalnom potencijalu da se različiti aspekti kretanja poput oblika i smera putanje preslikaju na različite elemente jezika (up. Rudzka-Ostyn 1988). Na kraju, u vezi sa produktivnošću metafore PROVODNIKA moramo istaći i značaj sheme sadržavanja, odnosno metafore JEZIK JE SADRŽATELJ, koja je dokumentovana kao značajna u mnogim svetskim jezicima pored engleskog i srpskog (npr. nemačkom – Moschonas & Spitzmüller 2010, kineskom – Wee 2002, luksemburškom francuskom – Homer 2007).

Redijevo tumačenje konceptualizacije jezika ostalo je uticajno do danas, uprkos nekim nedostacima, na koje je upućivao Grejdi (Grady 1998), kao što su nepostojanje iskustvenog utemeljenja ovakvih metafora i zanemarivanje drugih, primarnih pojmovnih metafora sa kojima se one prepliću. Neki od komentara koje iznosi Grejdi – poput isticanja da metafora provodnika može biti analizirana i na drugačijim nivoima opštosti, odnosno da je moguće da je ona podvrsta šire primarne metafore, a isto tako i da se oslanja na više užih pojmovnih preslikavanja (up. domen KRETANJA) – mogu biti značajni za razumevanje ovakvih metaforičkih izraza u kontekstu, kojem Reddy ne pridaje mnogo značaja u svojoj analizi.

Dok Redi u svom korpusu nalazi da veći deo metaforičkih izraza o jeziku odražava metaforu provodnika, istraživanja pokazuju da ovo nikako nije jedina relevantna pojmovna metafora vezana za jezik i komunikaciju. U postojećim proučavanjima, mahom zasnovanim na engleskom jezičkom materijalu (ali up. i Klikovac 2006 na srpskom), na opštem pojmovnom nivou izdvajaju se još dva važna domena, PREDMET i OSOBA.

- PREDMET

Još jedna od osnovnih pojmovnih metafora za razumevanje jezika kao sredstva komunikacije zasniva se na pojmovnom domenu PREDMETA. U načinu na koji govorimo i mislimo o jeziku ističe se pojmovni proces u kome se jezici kroz metaforu reifikuju. Tako jezik i jezičke elemente možemo da *imamo*, *pozajmljijemo*, *prljamo*, *popravljamo*,

oni mogu da *izgube, pokvare, izobliče*. Svi takvi metaforički izrazi odražavaju telesno i iskustveno utemeljenje metafore, gde rukovanje fizičkim predmetima predstavlja jedno od osnovnih ranih motornih iskustava putem kojih se može razumeti i odnos prema neopipljivim pojavama. Navedimo nekoliko primera:

E

1. They're **smashing** language to **pieces**. (Bogetić 2017)
2. The Swiss **have** four languages. (Seargeant 2009)
3. Language is a wonderful **gift** to **give**. (Seargeant 2009)

S

1. Polako su **otpadale** od njega riječi, **žute, voštane, tuđe**. (Klikovac 2006)
2. Govori vrelo, ... ne ublažavajući **teške** riječi ni uvrede (Klikovac 2006)
3. ... da je iluzorno **graditi** književni jezik isključivo od elemenata prisutnih u narodnom (Klikovac 2006)

Vidimo da se predstave PREDMETA koriste za poimanje jezika uopšte, pojedinačnih jezika i raznih jezičkih pojmova. Šire posmatrano, proces opredmećivanja jezika može biti u osnovi jezičkih ideologija i shvatanja o svojstvima koja jezik treba da ima. Lav (Love 2009) ističe čest pojmovni proces u našoj kulturi da se jeziku pridaju svojstva fiksiranog skupa predmeta koji služe komunikaciji i koje ne bi trebalo menjati. Blomart (2008) slično govori o ovom procesu objektivacije jezika u kojem „određene tekstualne prakse svode jezik na predmet, kojim se može rukovati kao i većinom drugih predmeta“ (Blommaert 2008: 291). Po Blomartu, u ovome se sastoji najrasprostranjenije današnje viđenje jezika, kako u laičkim, tako i u stručnim krugovima.

Lav i Blomart daju važna zapažanja o metafori jezika kao predmeta, mada oni nisu eksplicitno istraživali metaforičku strukturu primećenih poimanja jezika. Prvi koji se upušta u takvu analizu, nadovezujući se direktno na njihove nalaze, jeste Filip Sardžant (Seargeant 2009). U teorijskom okviru pojmovne metafore, Sardžant ispituje upotrebu metafore u konceptualizaciji jezika i potvrđuje da u njoj domen PREDMETA ima ključnu ulogu. Analizirajući najčešće izraze i termine kojima se u laičkim i stručnim krugovima govori o jeziku, on takođe primećuje značaj konkretnije predstave JEZIK JE

IMETAK (u svakodnevним primerima poput *ako izgubimo jezik* i primerima iz lingvističke nauke poput *usvajanje jezika* ili *jezičke pozajmljenice*), koju posmatra kao deo opštije metafore JEZIK JE PREDMET. Po ovom autoru, metafora jezika kao imetka i opštija metafora jezika kao predmeta predstavlja jednu od osnova savremenih poimanja jezika zapadnoj misli.

- OSOBA

Treća važna pojmovna metafora za razumevanje jezika podrazumeva preslikavanja iz domena OSOBE. Naravno, predstave jezika kao osobe moraju se razumeti u svetlu produktivnosti personifikacijskih metafora uopšte. Metafora JEZIK JE OSOBA odražava utelovljenost metafore, odnosno omogućava nam da se oslanjamo na ljudsko telo kao savršeni izvorni domen za konceptualizaciju (Kövecses 2002: 16):

E

1. Language, like wayward **teenagers** will not be **controlled** (Seargeant 2009)
2. ... those words, so **careless** and **rude**. (Bogetić 2017)
3. The English language is **struggling** for **survival**. (Seargeant 2009).

S

4. A jezik **iskazuje** istinu i kad je **prerušava**. (Klikovac 2006)
5. ... reči koje **govore** o smernosti (Klikovac 2006)
6. Te riječi su **otišle** odavde, pa su se eto, opet **vratile** (Klikovac 2006)

Primeri pokazuju da na jezik i elemente jezika mogu da se preslikavaju veoma raznovrsni elementi ljudskog iskustva i ponašanja, pa jezik može da se kreće, da govori, da se dobro ili loše ponaša, da bude u interakciji sa drugim ljudima itd. Jezik se „humanizuje” tako što mu se pripisuju odlike koje obično povezujemo s ljudima, što nam omogućava i emotivnije predstave o važnosti jezika, o njegovom dobrom ili lošem stanju (Đurović 2009: 59). U ovakvim predstavama važno je razumeti i povezanost metafore i metonimije, jer se pojam *jezik* može videti i kao metonim za jezičku zajednicu, odnosno govornike koji koriste jezik, na osnovu personifikacije kojom se jeziku pridaje agentivnost (Seargeant 2009: 390).

3.2. Metafore o jeziku u lingvističkoj nauci

Pored pomenutih načina konceptualizacije jezika, kroz istoriju se javljalo još metaforičkih predstava povezanih pre svega sa lingvističkom naukom i naučnom misli određenih razdoblja. Raznovrsnost metafora koje su se javljale ne iznenađuje ako razumemo složenost jezika kao domena konceptualizacije koji uključuje komunikaciju, jezičko znanje, jezičko ponašanje, jezičku promenu, stanje i mnoge druge aspekte, koji se mogu razumeti preko različitih pojmovnih metafora. Sa druge strane, to ne znači da se za jezik kao gotovo nesagledivu pojavu ustaljivao neograničen ili nasumičan niz metafora – metafore o jeziku u lingvističkoj nauci uvek su bile eho drugih društvenih i naučnih pregnuća koja su u datom momentu animirala duhove intelektualaca (Ivić 2001: 55). U isti mah, poimanje jezika u nauci oduvek je uticalo i na to kako laici vide jezik u svakodnevnom životu, isto kao što i opšte i laičke konceptualizacije jezika nužno utiču na konceptualizaciju jezika u naučnoj misli.

Sledeći filozofa Rapapora (Rapaport 1953), Ranko Bugarski u eseju *Metafore i modeli u lingvistici* ističe da je svaka teorijska nauka u suštini „disciplinovano eksploatisanje metafora” (Bugarski 1972: 183). Naučni metod uvek uključuje obrazlaganje onog što je manje poznato onim što je poznatije, što podrazumeva upotrebu metafore. Lingvistika, kao što ilustrativno pokazuje Bugarski, nije izuzetak, tim pre što nosi dvostruku odgovornost objašnjavanja jezika i opisivanja jezikâ (Teeter 1969: 5). Ova disciplina se tokom svog razvitka obilato koristila metaforama iz drugih oblasti nauke i života, koje su uticale na naučni pristup deskriptivnim i konceptualnim problemima vezanim za jezik. Tako se u lingvistici 19. veka osećao najjači uticaj biologije, sve izrazitije evolucionistički orijentisane, u metaforama jezika kao ORGANIZMA¹⁰ – govori se o *genetskoj* klasifikaciji i *porodicama* jezika, *granama* koje idu iz istog stabla i *račvaju* se, ukazuje se na zajedničke *korene* reči, ustaljuju se termini *ontogeneza* i *filogeneza* jezika. Krajem 19. veka, biološke metafore zamenile su metafore iz oblasti fizike, mada njima nije nadređena jedna jedina predstava – za

¹⁰ U prikazu se služimo aparaturom teorije pojmovnih metafora, ali podsetimo da je Bugarski svoj esej pisao pre ustanovljenja teorije Lejkofa i Džonsona – pritom se, kao što se nazire i iz našeg opisa, u eseju osećaju zanimljivi nagoveštaji zaključaka koje će tek izneti ova teorija.

govorenje o dijalekatskoj divergenciji koriste se metafore *talasa*, koji se šire u koncentričnim *krugovima* iz više *žarišta*, čime se naglašava značenje međusobnog prožimanja, koje se ne oseća u biološkim metaforama. U 20. veku, kako na kraju navodi Bugarski, strukturalna lingvistika našla je svoje metafore u oblasti građevinarstva – od ovog perioda sve više se govori o jezičkim *strukturama*, *građenju* reči i njihovom povezivanju u *konstrukcijama*, kao i o jedinicama višeg i nižeg *nivoa*. Ovakve metafore važne su jer leže u osnovi naučnih modela koji su se razvijali u lingvistici (u smislu „teorijskog modela” i „teorije”), i koji izlaze iz sfere subjektivne inspiracije i utiču na put kojim se kreće naučno promišljanje.

Bugarski je svestan nužnosti „disciplinovanog eksploatisanja metafora” u lingvističkoj i svakoj drugoj nauci, ali napominje da ustaljene metafore mogu istraživače da navedu i na pogrešno stanovište. Na primer, biološka metafora grananja jezika u jasno naznačenim punktovima stvara sliku koja bi odgovarala grananju ljudskih porodica po generacijama, ali ne i jezičkoj stvarnosti u kojoj je grananje mnogo složenije i ima mnogo mutnije prelaze. Slične zaključke o potencijalnoj nepodesnosti metafora iznosi Klikovac (2008b), razmatrajući konkretno metaforičnost termina vezanih za postojanje i stvaranje jezičkih varijeteta. Ustaljen termin *raslojavanja* ili *stratifikacije* jezika, na primer, podrazumeva vertikalnu dimenziju i *više* i *niže* varijetete, ali je nepogodan da označi varijetete koji postoje u horizontalnom prostoru – fizičkom, u kojem možemo posmatrati dijalekte, ili društvenom, u kojem možemo posmatrati funkcionalne stilove. Klikovac tako ističe važnost izbora tačnih metafora u lingvističkoj terminologiji, ali objašnjava da metafore u ovoj sferi ne treba izbegavati (niti je to uvek moguće)¹¹.

Do sada smo naveli nekoliko oblasti koje su poslužile kao izvori metafora vezanih za jezik u lingvističkoj nauci u 19. i 20. veku. Kroz genezu lingvističkih teorija mogu se zapaziti još mnoge, međusobno raznorodne metaforičke predstave jezika, kakve je najdetaljnije sumirala Džin Ejčison (Aitchison 2003). U njenoj analizi razvoja metaforičke konceptualizacije jezika ističe se viđenje jezika kao neodvojivo od viđenja jezičkog razvoja i jezičke promene. Mnoge metafore koje ona opisuje održale su se do

¹¹ Njen predlog za podesniji termin namesto *raslojavanja* jezika je *uraznoličavanje*, i dalje metaforičan, ali oslobođen vrednosnog značenja određenog vertikalnom dimenzijom.

danas, kako u određenim lingvističkim terminima, tako i u svakodnevnom govoru, čak i ako se uopšteno viđenje jezika i društva promenilo. Ukratko, Ejčison pokazuje da su u stručnim opisima jezika kroz vreme dominirale određene metafore, od kojih su se neke manje, a neke više ustalile, ali koje su nesumnjivo uticale na viđenje jezika i jezičke promene i van naučnog sveta (up. Bugarski 1972). Metafore koje su se ustaljivale kroz istoriju, preplićući se sa dominantnim stavovima i učenjem vodećih mislilaca u datom periodu, zasnivale su se na nekoliko različitih pojmovnih domena:

- PROVODNIK (Locke, 18. vek)
- PORODICA/ PORODIČNO STABLO (Schleicher, sredina 19. veka)
- BILJKA (Bopp, 19. vek)
- IGRA (Saussure, kraj 19. veka)
- TALAS (Schmidt, kraj 19. veka)
- GRAĐEVINA (Wittgenstein, 20. vek)

Svaka od metafora koja se nametnula u određenom periodu, ipak, morala je biti u skladu sa trenutnim *zeitgeist*-om i sa aktuelnim društvenim teorijama i pogledima na svet. Ejčison ističe da su neke od njih bile i ostale posebno uspešne, poput, na primer, metafora iz domena PORODICE (u izrazima tipa *maternji jezik*, *jezičke porodice*, *sestrinski jezici*, od kojih neke više i ne prepoznajemo kao metaforičke); druge, poput metafore jezika kao BILJKE, bile su relativno kratkog veka i po ovoj autorki više nemaju naročit značaj u konceptualizaciji jezika. Uspeh sa kojim su neke lingvističke metafore zaživele i u laičkom viđenju jezika uvek je povezan sa dominantnim stavovima određenog perioda. Kao primer možemo uzeti statično razumevanje jezika kao igre sa nepromenljivim pravilima – postojeća viđenja jezika, komunikacije, jezičke i društvene promene uticala su na ovakvu konceptualizaciju, isto kao što je ona uticala na viđenje jezika, konceptualizacije, jezičke i društvene promene. Ejčison napominje da su i mnogi lingvisti prihvatili takvo statično poimanje jezika, što je, po njoj, imalo loše posledice po razumevanje prirode jezika.

Nakon ovog opisa koncentrisaćemo se nakratko na dve metafore iz lingvističke nauke koje su po nekim istraživačima ostale od posebnog značaja i danas, kao odraz dva suprotstavljena viđenja jezika (Frank 2008): metafore iz domena ORGANIZMA i ORUĐA.

- ORGANIZAM

Naveli smo da je jedno dalekosežno poimanje jezika u lingvističkoj nauci vezano za metaforu ORGANIZMA, koja uključuje predstave *evolucije*, *grananja*, *porodica*, ali i *rađanja*, *rasta*, *razmnožavanja*, *umiranja* (npr. *language growth*, *language death*, v. Frank 2008). Dok je u najopštijem smislu ova metafora bila značajna za poimanje jezika u filozofskoj i naučnoj misli još od 18. veka do danas, mnogi njeni obrisi su se menjali kroz vreme. Tako je, na primer, biološko i organizmičko shvatanje jezika u metaforama poput JEZIK JE DNK KULTURE, više puta kroz istoriju jačalo, ali i bilo odbacivano i kritikovano (Cameron 2012). Takođe, Frank pokazuje da od 20. veka jača konkretnije razumevanje jezičkog *organizma* kao složenog adaptivnog sistema. Viđenje jezika kao složenog adaptivnog sistema može da uključuje različite metaforičke predstave, od biljke, preko prirodnih ekosistema, do ljudskog mozga, a ključne odlike su mu samoregulacija, stalna promena i evoluiranje pred najrazličitijim uticajima. Ovakve metafore ne odnose se toliko na jezik kao sredstvo komunikacije, koliko na razumevanje jezika kao apstraktnog sistema, kao i na razumevanje jezičkog razvoja i jezičke promene. Njihovo prisustvo u savremeno doba nije samo „fosilizovan zaostatak davnašnjih uverenja” (Bugarski 1972: 160), već može kroz vreme da poprimi i nova značenja (npr. u kontekstu „novog biologizma” u društvenim naukama, v. Cameron 2012, 2013).

- ORUĐE

Još jedna česta predstava jezika u filozofskoj i naučnoj misli je metafora JEZIK JE ORUĐE (npr. *language is a tool of success*, *language is a tool of communication*, v. Berthele 2008). Kao konkretizacija opštije metafore JEZIK JE PREDMET, ova ustaljena predstava podrazumeva da jezik čoveku služi kao koristan instrument za postizanje ciljeva; takav cilj najčešće je komunikacija sa drugima, ali u pitanju mogu biti i razni drugi ciljevi (Berthele 2008), poput postizanja uspeha u našem primeru.

Ovo viđenje jezika se povezuje sa Vigotskim, koji je jezik definisao kao čovekovo najvažnije oruđe, oruđe koje mu služi da komunicira sa svetom (Vygotsky 1962). Shvatanje jezika kao oruđa često se ističe kao jedan od osnovnih kognitivnih modela kulture Zapada, čije začetke možemo naći još kod Platona i pojma *organona* (Berthele 2008). Haviland napominje da je u pitanju ne samo kognitivni, već i kulturni model, budući da druge kulture ne stavljaju podjednak akcenat na korisnost jezika kao oruđa (Haviland 1979: 209).

Upravo su različite pojmovne metafore, poput jezika kao ORGANIZMA ili ORUĐA, ono što razdvaja naučne teorije o jeziku kroz vekove. Mnoge takve rasprostranjene metafore stvarale su sopstvene metajezike, koji su postajali deo složenih kulturnih modela jezika sa uticajem i na šire, laičko shvatanje jezika. Iako takvi zaključci deluju očigledno, kako napominje Las (Lass 1997), lingvisti su često toliko zadubljeni u sopstvene metajezike da ne primećuju koliko toga je zapravo metaforičko i koliko metafore utiču i na puteve i stranputice nauke (Bugarski 1972) i na laičko mišljenje o jeziku (Aitchison 2003). Na kraju, laička i naučna konceptualizacija prepliću se u meri u kojoj je gotovo „iluzorno verovati da u bilo kojoj kulturi postoji stvaran rasep između popularnog i naučnog poimanja jezika” (Harris 1990: 31).

3.3. Metafore o jeziku u javnim diskursima

Dok se jezik na opštem pojmovnom nivou konceptualizuje preko domena poput PROVODNIKA, OSOBE ili PREDMETA, uz još predstava koje strukturiraju shvatanja jezika u nauci, konkretne realizacije ovakvih metafora u društvenom kontekstu i stvarnoj jezičkoj upotrebi manje su ispitivane. U zavisnosti od različitih spoljnih faktora, od kulture do retoričkih ciljeva, preslikavanja iz ovih domena mogu biti realizovana na različite načine. Kao i kod svih drugih predstava značajnih za ljudsko društvo, izbor metaforičkih predstava jezika uokvirivaće naše razumevanje toga šta je jezik, kako ga treba tretirati, kakve jezičke politike su dobrodošle, a kakve nisu. U skladu sa ranijim kritikama teorije pojmovnih metafora, postavlja se i pitanje koliko su načini konceptualizacije jezika, utvrđeni mahom na osnovu malih korpusa ili autorovih

zapažanja, uopšte reprezentativni za stvarnu jezičku upotrebu. Zbog svega toga analiza metafora u diskursu od značaja je za dublje razumevanje poimanja jezika u društvu. Diskursno orijentisan pristup, pri tome, nikako nije nezavisan od opisanih istraživanja, već nam na specifičan način omogućuje da povežemo saznanja o konceptualizaciji jezika uopšte sa konkretnim diskursnim predstavama jezika u određenom vremenu i društvenom kontekstu.

Izbor iz repertoara metafora vezanih za jezik može biti od značaja u raznim društveno-političkim kontekstima, s obzirom na političku važnost jezika. Metafore vezane za jezik uvek funkcionišu i kao sredstvo uokvirivanja, tako što ističu određene društveno relevantne aspekte jezika, dok druge aspekte ostavljaju u senci. Tatjana Đurović (2009), na primer, istražujući metaforičku konceptualizaciju jezika u diskursu Evropske unije, pokazuje kako zvaničnici EU koriste određene odabrane metafore kada govore o jezicima članica Unije: JEZIK JE GRAĐEVINA, JEZIK JE POSLOVANJE i JEZIK JE OSOBA, ali da date metafore pored kognitivne imaju i jasnu pragmatičku osnovu. U diskursu se one koriste kako bi se sa više ubeđivačke moći iskazali određeni sociopolitički stavovi, poput isticanja značaja očuvanja nacionalnih jezika u okviru EU, ili ublažavanja strahova potencijalnih članica da će ulaskom u Uniju izgubiti svoj nacionalni identitet.

Većina analiza metaforičkih predstava jezika u diskursu, čak i kada su donekle politički orijentisane, prvenstveno su vezane za analizu javnog i medijskog diskursa. Ako javnu i medijsku sferu razumemo kao diskursni prostor u kojem se može oblikovati javno mišljenje, ne iznenađuje da postojeća istraživanja ističu da upravo javni diskurs znatno utiče na naše poimanje jezika (a posredno i na puteve jezičke promene, mada je o tome postoje različiti stavovi, v. Stuart-Smith 2007). Medijski diskursi predstavljaju građu i za ovo istraživanje, te analize metaforičkog metajezika u njima zavređuje kraći osvrt.

Metafora je i ovde, baš kao i u nauci i u svakodnevnoj komunikaciji, neophodna da bi se uopšte govorilo o jeziku. Njome se u medijima izražavaju i konvencionalizovane i diskursno specifične predstave. Kao što smo napomenuli, u anglofonim stručnim diskursima nailazimo na sve više kritika „pogrešnih” ili „nepoželjnih” metafora o jeziku u novinama (Milani & Johnson 2010, Aitchison 2001),

ali do današnjeg dana postoji malo obimnijih i sistematičnih analiza o tome kako se jezik zapravo metaforički predstavlja u novinskom diskursu.

Jedna od tema koje se neizbežno javljaju u savremenim medijskim diskursima o jeziku tiče se globalizacijskog uticaja engleskog na druge svetske jezike. Tako je, na primer, pokazano da u ruskim novinskim tekstovima o uticajima engleskog jezika na ruski dominiraju metafore iz pojmavnog domena ZDRAVLJA i BOLESTI (Argent 2014), odnosno metafore JEZIK JE OBOLELA OSOBA i JEZIČKA PROMENA JE ZARAZNA BOLEST (u primerima poput *nosioći bakterija zarazili su i ruski jezik, ruski jezik napale su svakakve zaraze*). Analiza datih metafora u kontekstu otkriva iskrcavanje štetnih uticaja jezičke promene, naročito promene pod uticajem engleskog jezika. Autorka zaključuje da ovakve metafore vezane za jezik jasno upućuju na vladajuće jezičke ideologije i pokazuju kako se naizgled trivijalna pitanja jezika instrumentalizuju u svrhe jačanja nacionalne svesti, što je po njoj karakteristično za ruski politički diskurs. Ovakve predstave, međutim, nisu odlika samo ruskog medijskog diskursa. Slične metafore utvrđene su u analizi nemačkog novinskog diskursa vezanog za globalizacijske anglofone uticaje u periodu posle 1990. godine (Spitzmüller 2007, Moschonas & Spitzmüller 2010). Nemački jezik se konceptualizuje kao žrtva *stranih virusa, strane bolesti* i *stranog napada*, uvek vezanih za engleski jezik. Metafore JEZIKA KAO ORGANIZMA i JEZIKA KAO PREDMETA, konkretizovane u takvim predstavama bolesti i napada, na specifičan način uokviruju jezičku situaciju (Spitzmüller 2007).

Daren Pafi na primeru španskog jezika takođe analizira medijski diskurs, ali govori o konceptualizaciji španskog jezika u opštijem kontekstu, nezavisno od uticaja engleskog (Paffey 2012). Pafi posebno naglašava uticaj štampanih medija u izgrađivanju stavova po pitanju jezika paralelno sa akademskim institucijama. Konkretno, njegova analiza pokazuje da se španski jezik u nacionalnim medijima predstavlja pre svega kroz metaforu ROBE koja je „u vlasništvu” Španije i koja se može izvoziti van zemlje, te kao takva ima ekonomsku vrednost na svetskom jezičkom tržištu. Neke metafore koje on navodi su, na primer: *španski jezik: industrija 21. veka, [španski] ima veliku vrednost, multinacionalni poduhvat pred nama je promocija španskog jezika*. Ipak, ova analiza koncentriše se na ukupne predstave o španskom jeziku, a ne samo na metaforičke predstave, te detaljnija analiza metafora realizovanih ovim metaforičkim izrazima izostaje. Pored toga, on ne opisuje metod kojim je došao

do nalaza o zastupljenim metaforama, pa ostaje nejasno u kojoj meri je metafora ROBE dominantna ili povezana sa drugim metaforičkim predstavama jezika u španskim štampanim medijima.

Herarts (Geeraerts 2003) je, pišući o standardizaciji francuskog i nemačkog jezika, pokušao da sumira opštija shvatanja jezika u javnoj sferi i raspravama vezanim za standardizaciju. Po njemu, kroz istoriju su se ustalila dva osnovna modela na osnovu kojih se može razmišljati o jeziku, a koji su i danas značajni u evropskoj javnoj sferi: „racionalistički” i „romantični” model. Racionalistički model podrazumeva viđenje jezika kao neutralnog sredstva komunikacije koje omogućava da se prevaziđu društvene razlike, odnosno kao sredstva koje ljudima omogućava da komuniciraju, da se obrazuju i emancipuju. Romantični model podrazumeva viđenje jezika u kontekstu izražavanja raznolikih društvenih identiteta; u njemu je fokus na izražajnoj, a ne na komunikacijskoj funkciji jezika, kao i na simboličkoj povezanosti jezika i zajednice koja njime govori. Nacionalni element, po Herartsu, od 19. veka nadalje povezuje oba modela (komunikacija naroda spram izražavanja identiteta naroda). Herarts ipak napominje da njegovo stanovište zahteva potvrdu u empirijskim analizama i naglašava da buduće studije treba da pokažu kakvi se argumenti i protivargumenti javljaju u određenom periodu i koji od njih nose prevagu.

Jedno od retkih istraživanja koje makar delimično odgovara na takvo pitanje, a pri tome pruža i poređenje predstava jezika u medijskim diskursima u različitim državama, jeste rad Vuka Vukotića (2014), koji se bavi metaforičkim predstavama o jeziku u javnom diskursu poredeći tri različita jezička konteksta – norveški, litvanski i srpski. Vukotić ne analizira medijski diskurs u užem smislu, već „javni diskurs novih medija” (Hirst 2011), tako što za korpus uzima komentare čitalaca na stranicama nacionalnih novina na internetu. Ipak, ovi nalazi za nas su važni ne samo zato što govore o predstavama srpskog jezika, već i zato što pružaju određena međujezička poređenja i uvid u potencijalne modele jezika o kakvima govori Herarts. Polazeći od cilja da ispita poimanje jezika u virtuelnom javnom prostoru Norveške, Litvanije i Srbije, Vukotić analizira najčešće metafore vezane za jezik u svom korpusu. Njegova analiza otkriva više različitih metaforičkih predstava jezika, od kojih se neke, poput jezika kao ORGANIZMA javljaju u sva tri potkorpusa, dok se za neke, poput jezika kao ZAKONA/VLADARA u litvanskom, čini da su jezički specifične. Sve utvrđene metafore on

svrstava u četiri grupacije: etnolingvističke, koje naglašavaju vezu jezika i naroda, esencijalističke, koje jezik prikazuju kao biće ili materiju koja se razvija, komunikativne, koje jezik prikazuju kao sadržatelj poruka u kakvom oblik samog jezika nije bitan, i instrumentalističke, koje prikazuju jezik kao oruđe ili sredstvo komunikacije. Date grupacije potencijalno odražavaju različite modele za poimanje jezika, za koje se čini da se međusobno prepliću. Ipak, autor ističe da je zbog relativno malog korpusa i odsustva kvantitativnih podataka teško reći kako su ove predstave povezane i koje od njih su dominantne.

Pored odsustva analiza o metafori u medijskom metajeziku u Srbiji, zanimljivo je da ni metaforičke predstave o engleskom jeziku u medijskom diskursu Velike Britanije do danas skoro uopšte nisu sistematično analizirane – uprkos pomenutom interesovanju za medijske predstave jezika u anglofonom kontekstu. U vreme pisanja ovog rada, jedino temeljnije istraživanje na tu temu je rad Enslin i Johnson iz 2006. godine.

Enslin i Džonson su ispitale kako se engleski jezik metaforički tematizuje i konceptualizuje u britanskim dnevnim novinama *The Guardian* i *The Times*, na osnovu korpusa članaka iz 2004. i 2005. godine (Ensslin & Johnson 2006). Autorke ističu da njihovo istraživanje u osnovi ima dvojako interesovanje: novinske predstave o jeziku uopšte, sa jedne strane, i stvaranje jezičkih ideologija, sa druge, srodno ciljevima koje ističe Vukotić. Koristeći metode korpusne lingvistike i analize kolokacija, ove autorke analizirale su metaforičke predstave vezane za jezičku jedinicu *English language*. Rezultati analize otkrivaju protivrečna poimanja engleskog jezika u novinama, koje Enslin i Džonson klasifikuju u dve paralelno prisutne kategorije. Jedna predstavlja ono što one nazivaju „pretpostavkom o nemoći”, koja je realizovana u metaforičkim izrazima vezanim za zlostavljanje i viktimizaciju engleskog jezika (npr. *mutilating English*, *misuse/abuse of English*, *the English language is struggling for survival in this country*, *is the English language poorer*) – semantičke uloge su ovde posebno značajne, budući da se engleski jezik uglavnom javlja u ulozi antropomorfnog objekta prelaznih glagola. Druga kategorija odražava „pretpostavku o nadmoći” i realizovana je u metaforičkim izrazima vezanim za vrednost engleskog jezika, za engleski jezik kao vredan predmet koji je poželjno imati/držati u ruci, i za dominaciju i vladanje engleskog jezika (npr. *the value of English*, *a grasp of the English language is a plus*, *the pan-*

European dominance of English, the hegemony of English, English is a predator). Analiza pokazuje da je ova druga kategorija daleko češća od prve. U daljoj analizi, međutim, ističe se da ovakvo preplitanje metafora nemoći i nadmoći sačinjava jednu koherentnu ideologiju u kojoj se pretnja od spolja nadomešćuje snagom iznutra.

Iz postojećih radova nameću se pitanja za dalje istraživanje metaforičkog metajezika u javnom diskursu, na koja ćemo se usredsrediti u ovom istraživanju. Pre svega, potrebno je razumeti kako se jezik metaforički tematizuje u diskursu, odnosno koji aspekti jezika postaju predmet metaforičkog predstavljanja i ciljni domen za konceptualizaciju. Vukotić (2014) je na osnovu postojećih analiza zaključio da „javno viđenje jezika” i predmet metafora o jeziku uključuju uži skup jezičkih aspekata, koji se tiču funkcije i funkcionalnosti jezika i pitanja reprezentativnog varijeteta jezika; postojeća istraživanja upućuju na još neke opštije tematske celine, poput jezičke promene, značaja nacionalnog jezika i položaja nacionalnog jezika. Nadalje je važno razumeti dominantne izvorne domene za predstavljanje jezika, uključujući i njihovu sveukupnu zastupljenost, međusobnu povezanost, potencijano negiranje/odbacivanje, kao i konkretne diskursne realizacije i društvena značenja – uključujući preplitanje opšte konceptualizacije jezika i konkretizovanih predstava jezika u diskursu.

U nastavku ovog rada pokušaćemo da doprinesemo razumevanju društvenog poimanja jezika sistematičnom kvalitativnom i kvantitativnom analizom novinskog diskursa u dva veoma različita jezička konteksta, britanskom i srpskom. Takva analiza je, naravno, neodvojiva od socio-političkog konteksta. U slučaju srpskog on uključuje naveliko instrumentalizovane medijske rasprave o jeziku (Bugarski 1997, 2001, 2013), koje, čini se, u skorije vreme jačaju u novom ruhu. U kontekstu Velike Britanije i vodećeg jezika svetske komunikacije, opet, rasprave o jeziku imaju dugačku istoriju, a u skorije vreme su prema nekim analitičarima ponovo u porastu u javnoj sferi, u kontekstu ekonomskih i demografskih promena u zemlji i svetu (Cameron 2013). U svetlu takvih društvenih promena, konkretne predstave jezika u medijima značajne su iz sociolingvističke perspektive, naročito ako razumemo metajezik kao čestu masku za govorenje o složenijim ili osetljivijim društvenim pitanjima. Stanovište koje ćemo isticati tokom istraživanja jeste da samim biranjem određenih metafora, tako da se odnose na određene aspekte jezika, mediji imaju moć da preoblikuju pojam jezika u društvu, kulturi i kogniciji. Od analize se očekuje ne samo da donese uvide u

dominantne predstave o engleskom i srpskom jeziku u savremenom novinskom diskursu, već da nam u isto vreme pomogne da detaljnije razumemo i mehanizme konceptualizacije jezika i značenje diskursnih predstava jezika u lokalnom kontekstu.

IV GRAĐA I METODOLOŠKI POSTUPAK

4.1. Građa

Građu za ovu analizu čini korpus britanskih odn. srpskih novinskih tekstova na temu engleskog odn. srpskog jezika. Tekstovi su namenski prikupljeni iz pet britanskih dnevnih novina (*The Times*, *The Guardian*, *The Daily Mail*, *The Daily Telegraph* i *The Independent*) i pet srpskih dnevnih novina (*Politika*, *Blic*, *Press*, *Novosti*, *24sata*), a objavljeni su u periodu između leta 2011. i leta 2015. godine. Novine su odabrane po čitanosti i dnevnoj produkciji, i u oba jezička konteksta obuhvataju spektar od ozbiljnije do popularne „tabloidne” štampe, različitih političkih orijentacija.

Korpus je sačinjen samo od tekstova koji se direktno bave temom engleskog odn. srpskog jezika. Pri prikupljanju materijala, osnovni termin za pretragu bio je „(English) language” u engleskom korpusu i „srpski jezik” u srpskom. U oba slučaja metod sastavljanja korpusa podrazumevao je pretragu novinskih arhiva, koje su dostupne na internetu, u posmatranom četvorogodišnjem periodu.

U procesu prikupljanja materijala primećuje se iznenađujuća učestalost novinskih tekstova koji se konkretno bave pitanjima jezika, te smo dobili veliki britanski i srpski početni korpus. Zastupljenost jezičkih tema u britanskim i srpskim dnevnim novinama svedoči o značaju pojma nacionalnog jezika u lokalnim javnim diskursima, gde se jezička pitanja očito javljaju kao povezana sa društveno-političkim, kulturnim, pa i zabavnim temama. Međutim, kada smo podrobnije razmotrili tematiku prvobitno prikupljenih članaka, bilo je jasno da svi oni nisu u jednakoj meri „jezički”: tekst o tome kako *Monika Beluči uči srpski zbog uloge* (*Blic*, 12. januar 2013), na primer, neće biti podjednako značajan za proučavanje predstava o jeziku koliko i, recimo, tekst o savremenom razvoju srpskog jezika, niti su takvi članci tematski srodni. Upravo iz ova dva razloga (praktične izvodljivosti i sadržajne koherentnosti korpusa), doneli smo odluku da preliminarno prikupljenu građu suzimo na korpuse koji obuhvataju samo tekstove sa temom koja je okvirno definisana kao: razmatranje

engleskog odn. srpskog jezika u lokalnom kontekstu, čija priroda nije primarno edukativna, sa glavnim akcentom baš na temi engleskog odn. srpskog jezika (a ne na drugim temama u okviru kojih se govori *i* o jeziku). U skladu sa takvim fokusom, iz korpusa su isključeni tekstovi koji se bave:

- a) zvezdama pop kulture i njihovim poznavanjem engleskog odn. srpskog jezika → jer su u pitanju teme zabavnog karaktera, gde akcentat nije direktno na pitanjima jezika
- b) sadržinom ispita iz engleskog odn. srpskog jezika u nastavnom kontekstu (prijemni ispiti za fakultete i sl.) → jer se oni bez izuzetka fokusiraju na primere ispitnih pitanja, uspeh i reakcije polagača, bez direktnog bavljenja samim jezikom
- c) nastavom engleskog odn. srpskog jezika kao stranog u inostranstvu → jer je u pitanju različit (nelokalni) društveno-politički kontekst
- d) engleskim odn. srpskim jezikom van Velike Britanije odn. Srbije → jer je u pitanju različit (nelokalni) društveno-politički kontekst
- e) jednom jedinom rečju i njenom upotrebom, ili temama edukativnog karaktera onda kada se detaljno objašnjava pravilna upotreba pojedinačnih jezičkih jedinica, ili se daje stručna lingvistička analiza jezičkih pojmova → ukoliko se u njima ne govori opštije o jeziku

Ukupno, posle ovakvog filtriranja, u britanskom novinskom korpusu zadržano je ukupno 103 teksta (59.336 reči), a u srpskom 111 tekstova (67.218 reči). Zadržani tekstovi u oba korpusa variraju u pogledu dužine; oni najkraći broje oko 200 reči, a najduži i do 1500.

4.2. Metodološki postupak i tok analize

Sekundarni cilj u ovom radu je teorijsko-metodološke prirode, i podrazumeva nastojanje da formulišemo, testiramo u primeni, i na osnovu nalaza po potrebi dalje razvijemo sveobuhvatan empirijski metod za analizu metaforičkih okvira u diskursu. Kada su u pitanju metafore u javnom diskursu, posebno je važno da se operacionalizuje utvrđivanje „dominantnosti” određenih pojmovnih (Musolff 2006: 24). Drugim rečima, da bismo mogli da tvrdimo da neke metaforičke predstave čine dominantne okvire u određenom diskursu, neophodno je da na odgovarajući način dokažemo da se one javljaju više nego druge predstave u autentičnom jezičkom materijalu, te da se obrasci njihove upotrebe mogu povezati sa određenim društvenim značenjima. Ovde, stoga, dajemo predlog za sveukupan proces identifikacije metaforičkih izraza i dominantnih pojmovnih preslikavanja u vezi sa diskursnom temom (u našem slučaju, temom engleskog odn. srpskog jezika). Dati metodološki postupak je obuhvatao kvantitativnu i kvalitativnu analizu metafora i sastojao se iz nekoliko koraka.

Korak 1: Utvrđivanje ciljnih leksičkih jedinica

Pošto nas u ovoj analizi interesuju samo metaforički izrazi koji se tiču jezika, neophodan početni korak bio je da utvrdimo *ciljne leksičke jedinice*. Ciljne leksičke jedinice u ovom pristupu podrazumevaju one lekseme vezane za engleski odn. srpski jezik sa kojima potencijalno metaforički izrazi stoje u određenom gramatičkom ili referencijalnom odnosu, a čija je zastupljenost dokumentovana u korpusu.

Izbor ciljnih leksičkih jedinica (skraćeno: CJ) važan je početni korak u analizi, u kojem je neophodno voditi računa da konačni izbor ne bude ni previše širok ni previše uzak. Na primer, za potrebe naše analize, izbor samo leksičke jedinice „(engleski/srpski) jezik” kao ciljne jedinice za analizu bio bi previše uzak, s obzirom na prisustvo brojnih drugih jezičkih pojmova u korpusu, o kojima se govori putem metafore; sa druge strane, uključivanje svih leksičkih jedinica vezanih za jezik (poput onih koji se javljaju jednom ili dvaput, npr. *S dijakritik* ili *E hyphen*), bio bi previše širok i nepotrebno opteretio analizu. Nakon iščitavanja svih tekstova i upoznavanja sa sadržajem, najpre su

zabeležene sve leksičke jedinice koje bi se mogle smatrati „jezičkim”; pri iščitavanju tekstova odmah je bilo jasno da se neke od njih javljaju u velikom broju tekstova, dok se neke javljaju tek sporadično (npr. S *dijalekti*, E *accent*). U bazi su tako kao ciljne zadržane samo one leksičke jedinice koje se u datom jezičkom korpusu javljaju u makar 10 realizacija. Eliminisanje ostalih leksičkih jedinica iz baze ima praktične prednosti, jer nam je omogućilo da se fokusiramo na one najčešće i najrelevantnije u vezi sa temom.

Za potrebe analize su utvrđene sledeće ciljne leksičke jedinice u vezi sa kojima smo beležili metaforičke izraze:

Tabela 1: Ciljne leksičke jedinice u britanskom i srpskom novinskom korpusu

engleski jezik	<i>(English) language, speech, grammar, vocabulary, word, sentence, expression, punctuation, spelling, apostrophe, comma</i>
srpski jezik	<i>(srpski) jezik, govor, gramatika, rečnik, reč, rečenica, izraz, pismo, ćirilica, latinica</i>

Iz liste se vidi da je u britanskom korpusu bilo neophodno uključiti i neke uže leksičke jedinice (*apostrophe, comma*) zbog učestalosti u novinskim tekstovima, čiji ekvivalenti nisu uključeni u srpskom. Naime, u britanskim tekstovima se u posmatranom vremenskom periodu često govorilo o problemu ređe upotrebe apostrofa i zareza, gde odsustvo apostrofa i (nešto ređe) zareza prerastaju u simbol savremenog nepoštovanja jezičkih pravila – kako se u jednom tekstu navodi: *in short, today the apostrophe, tomorrow the English language as we know it*. U srpskom korpusu srodan značaj se pridaje latinici i ćirilici. Takođe, analiza uključuje i sve izvedene prideve od datih imenica (npr. E *linguistic* kao u *linguistic evolution*, S *gramatička* kao u *gramatička ispravnost*).

Fokus analize je na metaforičkim izrazima koji su u vezi sa posmatranim ciljnim leksičkim jedinicama (npr. S *lečimo* u *lečimo ćirilicu* ili E *broken* u *broken language*). Način identifikovanja tih metaforičkih izraza u korpusu objašnjen je u sledećim koracima.

Korak 2: MIPVU – Identifikovanje metaforičkih izraza

Budući da naš induktivni pristup polazi od jezičke građe i kreće se „odozdo nagore”, od prikupljenog materijala ka metaforičkim izrazima i dalje ka pojmovnim metaforama, u drugom koraku analize važno je bilo ustanoviti eksplicitan metod za identifikaciju metafore. Pri tome, nužno je imati na umu da je metaforičnost pitanje stepena (Semino 2001) i da bukvalna i metaforička značenja nisu uvek jasno razgraničena, već predstavljaju krajnje delove jednog kontinuuma (Gibbs 1999, Grady 1999).

Za utvrđivanje relevantnih metaforičkih izraza primenili smo MIPVU (Steen et al. 2010), kao do sada najrazrađeniji metodološki postupak za utvrđivanje metaforičkih izraza u diskursu. Procedura obuhvata sledeće korake:

1. Odrediti jedinicu analize.
2. Odrediti značenje date jedinice u kontekstu.
3. Odrediti da li data jedinica ima osnovnije savremeno značenje od značenja koje ima u kontekstu. > Osnovna značenja su obično (i) konkretnija (ono što označavaju je lakše zamisliti, videti, čuti, opipati), (ii) povezana sa telesnim aktivnostima, (iii) preciznija i (iv) istorijski starija.
4. Utvrditi da li se osnovno značenje razlikuje od kontekstualnog značenja, te da li se kontekstualno značenje može razumeti putem poređenja sa osnovnim.

Ukoliko je odgovor potvrđan, obeležiti jezičku jedinicu kao metaforičnu.

(prema Steen et al. 2010)

Kao ilustracija može nam poslužiti primer iz korpusa novinskih tekstova na srpskom jeziku, *kvarimo svoj jezik*. Kada formulišemo pitanje: „Da li je glagol *kvariti* metaforičan kada govori o jeziku?”, ovaj glagol se podvrgava testu metaforičnosti prema principima MIPVU, a zaključivanje teče u sledećim koracima:

1. Jedica analize je *kvariti*.
2. Glagol *kvariti* u ovom kontekstu znači uticati na apstraktan pojam tako da se u njemu izazovu negativne promene.
3. Glagol *kvariti* ima osnovnije savremeno značenje u drugim kontekstima – direktno fizičko delovanje na neživu stvar, odnosno mehanizam, tako da njegovo funkcionisanje postane lošije ili da on potpuno prestane da funkcioniše.
4. Osnovno značenje (direktno fizičko delovanje na mehanizam koje šteti funkcionisanju) razlikuje se od konkretnog značenja (indirektno nefizičko delovanje na neživi pojam koje izaziva negativnu promenu), ali se može razumeti putem poređenja sa njim (neželjen uticaj na jezik može se porediti sa kvarenjem).

Na osnovu ovoga, jezička jedinica *kvarimo* treba se obeležiti kao metaforična.

U slučajima dvoumljenja, naročito kada su u pitanju osnovna značenja reči, autori MIPVU procedure preporučuju oslanjanje na savremene rečnike, čega smo se držali i u našem pristupu. Kriterijum na osnovu kojeg smo određivali da li se kontekstualno značenje razlikuje od osnovnog značenja jeste da li su ova značenja navedena kao dva odvojena, obrojčana značenja u rečniku (metod se pokazao kao koristan, uprkos ograničenjima rečnika kao resursa, v. Dorst & Reijnierse 2015)¹². Za engleski korpus korišćeni su *The Macmillan English Dictionary for Advanced Learners* (MCML) i *The Longman Dictionary of Contemporary English* (LDOCE)¹³, u skladu sa preporukom MIPVU. Za srpski korpus koristili smo *Rečnik srpskoga jezika* (RSJ), koji je izdala Matica srpska 2007. godine, kao dovoljno sveobuhvatan i najsavremeniji dostupan rečnik srpskog jezika; kao pomoćni resurs koristili smo još uvek nezavršeni *Rečnik Srpske akademije nauka i umetnosti* (RSANU, 1959–2018). Naravno, kao što se vidi iz gornjeg opisa, a kao što su isticali i Sten i saradnici, za utvrđivanje

¹² Naravno, u ovoj svrsi rečnici imaju svoje mane (prostorna ograničenja, prilagođavanje ciljnoj grupi korisnika), ali kao standardizovani opisi jezika oni su pogodno sredstvo za prevazilaženje ličnih intuicija istraživača.

¹³ <https://www.macmillandictionary.com/>, <https://www.ldoconline.com/>

metaforičnosti nije bilo dovoljno samo gledati reči i njihova značenja u rečniku, već je bilo potrebno uzeti u obzir veze između reči i pojmova prisutnih u tekstu. Takođe, sve nedoumice beležene su u odvojenom dokumentu, što je omogućilo vraćanje na problematične slučajeve i konsultovanje sa izvornim govornicima.

U praksi, MIPVU ostavlja otvorenim pitanja vezana za određene teže praktične odluke, koje treba doneti pre početka analize, a koje donekle zavise od ciljeva analize i obima korpusa. U nastavku sledi rezime problema i odluka koje smo doneli na početku procesa utvrđivanja metaforičkih izraza.

Personifikacija i metonimija. U opisu MIPVU procedure autori kao problematičan slučaj navode primere personifikacije poput *furious debate* ili *this essay thinks*, za koje navode da su česti upravo u novinskom diskursu (Steen et al. 2010:34). Takvi primeri se mogu protumačiti kao da uključuju metaforičku upotrebu *furious* i *thinks*, ali se mogu objasniti i metonimijskom interpretacijom reči *debate* i *essay*, što bi automatski značilo da su *furious* i *thinks* nemetaforični. Ipak, kako navode Sten i saradnici (Steen et al. 2010), u takvim slučajevima ne bi trebalo ispustiti iz analize moguće metaforičko značenje, te je najbolje reči poput *furious* i *thinks* obeležiti kao metaforične i dodati komentar o mogućem metonimijskom značenju.

Idiomi. Kao i kod svih okamenjenih jezičkih izraza, okamenjenosti je pitanje stepena, te su i idiomi leksički i semantički fleksibilni u različitoj meri (Gries 2008). Stoga je važno unapred odlučiti da li će oni biti kodirani kao jedna leksička jedinica, ili prema drugačijim kriterijumima. U našoj početnoj analizi, većina primera odgovara Sinklerovom opisu idioma kao zaokruženih pojedinačnih izbora govornika (Sinclair 2002), koji odgovaraju jednom entitetu u stvarnom svetu (Steen et al. 2010), pa je i prikladnije i jednostavnije posmatrati ih kao jednu leksičku jedinicu.

Predlozi. Sten i saradnici ističu da su predlozi vrsta reči koja je najfrekventnije metaforički upotrebljena, sa visoko konvencionalizovanim značenjima, te da istraživači u zavisnosti od ciljeva mogu da odluče da ih

isključite iz analize. U našoj analizi, međutim, javio se još jedan problem, koji se tiče uporedivosti nalaza iz materijala na engleskom i srpskom jeziku. Naime, metaforička značenja kakva nose predlozi u engleskom jeziku u srpskom mogu da budu označena ne samo predlozima, već i padežnom fleksijom bez predloga (npr. *S daje ljudima-DAT E gives to people*, *S igranje rečima-INST E playing with words*). Kada uzmemo u obzir učestalost ovakvih bespredloških konstrukcija u srpskom, nalazi o metaforičkim značenjima predloga u srpskom jeziku ne mogu se kvantitativno uporediti sa nalazima u engleskom jeziku (v. Bogetić, Bročić & Rasulić, u pripremi). Iz praktičnih razloga, tako, metaforički predlozi nisu beleženi u analizi, što je važno imati u vidu ako nalaze poredimo sa drugim postojećim nalazima.

Direktne i indirektne metafore. MIPVU procedura pravi razliku između direktnih metafora, u kojima su i izvorni i ciljni domen eksplicitno dati u jezičkom iskazu (npr. *the mind is like a computer*, *Jack is a pig*) i indirektnih metafora, u kojima je samo izvorni domen prisutan u jezičkom iskazu (npr. *the price fell*). Identifikacija direktnih i indirektnih metafora zasniva se na istom principu razlikovanja osnovnog značenja i značenja u kontekstu. Oba tipa metafore uključena su u analizu i obeležena u bazi odvojenim etiketama <dir> i <indir>.

Implicitne metafore. Implicitne metafore (Steen et al. 2010) realizovane su leksičkim izrazima koji nisu metaforički po sebi, ali se odnose na prethodeću leksičku jedinicu iz teksta koja je bila upotrebljena metaforički (npr. *the mind is like a computer*, *it is just like it* ili *he attacked my argument and he will do it again*). Implicitne metafore podrazumevaju prisustvo supstitucije ili elipse. Uglavnom uključuju anaforičke zamenice, ali i opšte imenice poput *thing*, *stuff*. U skladu sa principima MIPVU procedure, pri identifikaciji metafore računali smo i implicitne metaforičke izraze, ali smo ih u daljem toku analize posmatrali kao vezane za leksičke jedinice na koje se odnose, i u sklopu njih beležili.

Utvrđivanje statusa leksičke jedinice (pre identifikacije metaforičkih izraza). Prema MIPVU, leksičke jedinice kao osnovne jedinice analize obično su mono-jedinice koje ortografski odgovaraju jednoj reči, ali se u nekim slučajevima javljaju kao poli-jedinice (npr. break out). MIPVU navodi više mogućih odluka po pitanju podele korpusa na leksičke jedinice, kao korak koji prethodi identifikaciji metaforičkih izraza (Steen et al. 2010: 23–29). U korpusu smo kao jednu leksičku jedinicu obeležili (i) frazne glagole u britanskom korpusu (ii) povratne glagole u srpskom i (iii) idiomatske izraze; sve ostale reči u korpusu brojane su kao odvojene leksičke jedinice.

U ovom koraku analize takođe je bilo potrebno operacionalizovati gramatičke i referencijalne odnose između potencijalnih metaforičkih izraza i ciljnih leksičkih jedinica: kada se potencijalni metaforički izraz *direktno tiče* odabranih CJ, a kada ne? Ovde ćemo dati pregled datih odnosa, koje smo utvrdili u preliminarnoj analizi i dopunili u toku istraživanja.

Prvo, analiza uključuje metaforičke izraze koji su upotrebljeni za samu CJ, tako da CJ nije data eksplicitno:

- E *this rich **terrain*** (*terrain* se odnosi na engleski jezik), S *naše **blago*** (*blago* se odnosi na srpski jezik)

Dalje, metaforički izrazi koji su u vezi sa CJ iz domena jezika javljaju se u sledećim sintaksičkim funkcijama:

- predikat, CJ subjekat: E *language **grows***, S *jezik **vene***
- imenski deo predikata, CJ subjekat: E *English is **rich***, S *jezik je **moćan***
On može da uključuje i imenički eksponent, koji odgovara direktnoj metafori: E *language is a **plant***, S *jezik je **stvor***, kao i atribut u okviru takve imeničke sintagme: E *language is a **beautiful creature***, S *jezik je **živ organizam***

- pravi objekat, CJ subjekat: E *English is making **advances***, S *jezik gubi **bitku***
- predikat, CJ pravi objekat: E ***coin** words*, S ***pretrpavaju** rečenice*
- predikat, CJ nepravi objekat: E ***owe** [something] to language*, S ***tepali** jeziku*
- glavna reč sintagme, CJ rekcijski atribut: E ***war** on language*, S ***ljubav** prema jeziku*
- atribut/zavisni konstituent sintagme, CJ glavna reč: E ***poor** language*, S ***čist** jezik*
- atributiv/konstituent sintagme, CJ glavna reč: E ***filler** words*, S *jezik **ubica***
- predikat, CJ priloška odredba /dopuna: E ***pass** through language* S ***ulazi** u jezik*

Svi utvrđeni metaforički izrazi sačuvani su u bazi. Excel softver je ovde dovoljan i pogodan za upotrebu, zahvaljujući preglednosti i dostupnosti. Slika 1 pokazuje početnu fazu analize, zabeleženu u Excel datoteci (o pristupu izvornim/ciljnim domenima će biti reči u narednim Koracima). U bazi se u daljem toku analize lako mogu dodavati nove kolone, u zavisnosti od aspekata metaforičkih izraza koji nas interesuju.

	A	B	C	D
	Izvorni domen	Aspekt ciljnog domena	Kontekst	Tekst
1				
2			Mladi imaju osiromašen rečnik	24s:1
3			dolazimo do pojave sve stromašnijeg pisma	24s:1
4			mimo duha svog jezika	24s:1
5			Televizija kvari srpski jezik	24s:2
6			Jezik je napušten i zapušten	24s:2
7			Jezik je napušten i zapušten	24s:2
8			- Kao najuticajnija, televizija najviše kvari jezik.	24s:2
9			Mi želimo da govorimo najlepšim jezikom na svetu, srpskim jezikom	24s:2
10				

Slika 1: Baza u početnoj fazi analize

Korak 3: Utvrđivanje diskursno osvetljenih aspekata ciljnog domena

U stvarnoj jezičkoj upotrebi direktne metafore tipa A=B nisu česte, već je ciljani pojam uglavnom samo implicitno jasan iz konteksta ili pomenut u ranijem delu diskursa (Kittay 1987). U postojećim istraživanjima metafora u diskursu, ciljni pojmovi se iz ovog razloga često i ne beleže u analizi, već autori koriste utvrđene izvorne domene za analizu dominantnih predstava i njihovih društvenih značenja. Međutim, ukoliko želimo da detaljno analiziramo metaforička preslikavanja u korpusu, a da pritom razumemo o kojim aspektima ciljnog domena se u datom korpusu uopšte govori, višestruko je korisno da pored izvornih domena preciziramo i prirodu ciljnog domena.

Kameron i saradnici (Cameron et al. 2010, Cameron & Maslen 2009) predlažu da se odrede diskursno istaknuti aspekti ciljnog pojma, kao „ciljne diskursne teme” o kojima se metaforički govori u korpusu. Na primer, u analizi metafora u korpusu konverzacija na temu terorizma, Kameron i Maslen (Cameron & Maslen 2009) grupišu metaforičke izraze pod nekoliko istaknutih aspekata domena terorizma, kao što su TERORIZAM UOPŠTE, ODGOVORI NA TERORIZAM ili KOMUNIKACIJA O TERORIZMU. Ovakvo grupisanje u isto vreme bitno rasvetljava tematizaciju ciljnog pojma u diskursu.

U našem pristupu takođe su najpre utvrđeni istaknuti, „diskursno osvetljeni” aspekti ciljnog domena jezika u novinskim tekstovima. Pretpostavka je bila da su aspekti pojma koji se osvetljavaju putem metafora u nekom diskursu ipak ograničen skup, ograničeniji od skupa izvornih domena, te da ih je moguće utvrditi u analizi. U slučaju jezika, jasno je da to mogu biti različiti aspekti, poput JEZIKA UOPŠTE, KOMUNIKACIJE, JEZIČKE PROMENE, UPOTREBE JEZIKA, i sl. Utvrđivanje osvetljenih aspekata ciljnog domena teklo je kao povratni proces (Low & Todd 2010), u kome su početna grupisanja otvorena za izmene u kasnijim stadijumima analize. O ovome će biti više reči u odeljku o rezultatima analize.

Korak 4: Utvrđivanje i grupisanje izvornih domena

Dominantni izvorni domeni, kada ih sistematično „destilujemo” iz diskursa, mogu nam doneti važne uvide u to kako se neki problem predstavlja, koji njegovi elementi se naglašavaju, te zajedno sa daljom kvalitativnom analizom možemo razumeti

i društvena značenja takvih predstava u kontekstu. Međutim, kao što su već mnogi istraživači istakli, ovaj korak u analizi je teško izvesti zato je apsolutno nemoguće precizirati jedan adekvatan nivo uopštavanja na kojem se označavaju izvorni domeni (Cameron et al. 2008, Vervaeke & Kennedy 1996, Ritchie 2003). Na primer, za izraz poput *teške reči* mogli bismo kao izvorni domen navesti PREDMET ili TERET ili pak TEŽINU; ovakvi povezani domeni i hijerarhijski odnosi su centralna odlika metaforičkog jezika i mišljenja (Dancynger & Sweetser 2014). Stoga, kada su u pitanju diskursne analize metafore, važno je imati u vidu da metaforički domeni koji izranjaju iz samog diskursa nisu nužno isti konstrukti kao domeni pojmovnih metafora iz kognitivne teorije, iako je često korisno oslanjati se na kognitivnolingvistička grupisanja pojmovnih domena (Cameron et al. 2009).

U diskursnim pristupima metafori, najprikladniji način da se ovim teškoćama pristupi jeste držati se konkretnijih domenskih oznaka (Dancynger & Sweetser 2014), odnosno uopštavati samo u onoj meri koja je jasno potkrepljena u diskursu. Drugim rečima, kao što savetuju istraživači koji su se detaljno bavili ovim problemom (Musolff 2007, Cameron 2007, Cameron et al. 2009), grupisanje izvornih domena treba da polazi od prikupljenih podataka, oslanjajući se na izvorne domene na kakve nailazimo u kognitivnolingvističkoj literaturi, ali da uvek prvenstveno bude određeno konkretnim diskursnim kontekstom i dokumentovanim značenjima.

U ovakvom pristupu, javlja se pitanje kriterijuma koji ćemo koristiti za grupisanje izvornih domena: da li je kriterijum pojam koji se preslikava na pojam jezika (npr. *zarazili su jezik* > jezik vidimo kao BOLESNO BIĆE) ili je kriterijum domen iskustva kojem metaforička leksema pripada (*zarazili su jezik* > o jeziku govorimo na osnovu domena FIZIČKO-ZDRAVSTVENOG STANJA, pa dolazimo do metafore jezika kao BOLESNOG BIĆA). U oba slučaja, dakle, dolazimo do istog nalaza, ali je, u skladu sa pomenutim pristupom grupisanju, drugi kriterijum adekvatniji u ovom tipu istraživanja – u radu sa korpusom ove veličine i u skladu sa ciljevima istraživanja, on predstavlja nivo uopštavanja kojim možemo da obuhvatamo sve povezane, u diskursu potvrđene predstave iz jednog domena iskustva. U grupisanju ovog tipa dobijamo izvorne domene kakvi se najčešću sreću u korpusnim analizama metafore u diskursu. Grupisanje nam onda omogućava da istražimo koji se domeni iskustva koriste za govorenje o jeziku,

koji izvorni domeni su najzastupljeniji, te šta dokumentovana preslikavanja znače iz perspektive diskursa.

U ovom koraku bilo je ključno uspostaviti izvorne pojmove sa odgovarajućim nivoom uopštavanja. U analizi smo pratili osnovni princip koji predlažu Lou i Tod (Low & Todd 2010): naziv izvornog domena treba da pokriva sve jezičke pojmove iz datog skupa, i koliko god je moguće, samo njih. Na primer, izrazi *E language is flooded*, *acronyms flooding English* ili *S poplava anglicizama u srpskom jeziku, jezik poplavljen tuđicama* odnose se isključivo na POPLAVU, bez drugačijih dokumentovanih primera koji bi opravdali širu etiketu VODE. Pri tome, grupisanje izvornih pojmova odvija se kao fleksibilan povratni proces – početne odluke otvorene su za izmene u kasnijim stadijumima analize. Tako je svaki naknadni uvid, ili naknadno unesen metaforički izraz, mogao da zahteva izmene u grupisanju, na osnovu pitanja:

(i) da li se u okviru jedne grupe pojmova semantički izdvajaju jasne potkategorije dokumentovane u diskursu, koje je adekvatnije obeležiti kao odvojene domene? (npr. jedinice poput *S boluje i živi* najpre su svrstane u jedan domen ŽIVOG BIĆA, a kasnije odvojeno grupisane u izvorni domen FIZIČKO-ZDRAVSTVENO STANJE i domen ŽIVLJENJE-UMIRANJE, čije realizacije su dokumentovane u više povezanih izraza);

(ii) da li je prema semantičkim karakteristikama i dokumentovanoj upotrebi neke grupe izvornih pojmova potrebno spojiti u jednu sveobuhvatniju grupu pojmova? (npr. reči *S duh i duša* u jednoj fazi analize su klasifikovane pod odvojene izvorne domene; analiza je dalje pokazala da se date leksičke jedinice u korpusu javljaju sa istim diskursnim značenjem suštine jezika, sa svečanim prizvukom duhovnosti, te su svrstane pod isti izvorni domen DUH).

O svemu ovome detaljnije će biti reči u odeljku o rezultatima analize.

Korak 5: Utvrđivanje diskursno istaknutih izvornih domena i metaforičkih okvira zasnovanih na njima

Grupisanje izvornih domena u bazi dozvolilo je dalju analizu učestalosti svakog od njih. U analizi smo ispitali koji se izvorni domeni koriste za predstavljanje kojih aspekata ciljnog domena, a potom došli do pregleda svih dokumentovanih izvornih

domena prema učestalosti u korpusu. Kvantitativna analiza je dozvolila da utvrdimo sličnosti i razlike u ovom pogledu između britanskog i srpskog korpusa.

Napomenimo da smo u kvantifikaciji izvornih domena naišli samo na sitnije probleme, koji se tiču pojedinačnih leksičkih jedinica. Naime, određene leksičke jedinice odskaču po učestalosti zbog prirode i tematike prikupljenog korpusa: u pitanju je pridev *maternji* u sintagmi *maternji jezik* u srpskom i imenica *mother* u ekvivalentnoj sintagmi *mother tongue* u engleskom, i glagol *negovati* u srpskom. Prve dve pomenute leksičke jedinice izdvajaju se po stepenu konvencionalnosti (za *maternji jezik* u srpskom i ne postoji sinonimni termin u široj upotrebi) i po direktnoj povezanosti sa tematikom materijala. Na primer, *maternji jezik* se pominje u velikom broju tekstova poput onih o „Danu maternjeg jezika”, i klasifikuje se kao metaforički izraz iz domena PORODICE; ipak, u korpusu je on skoro jedini primer preslikavanja iz domena PORODICE (drugi mogući termini ustanovljeni u lingvističkoj nauci, poput jezičkih *porodica* ili *sestrinskih jezika*, u korpusu su uglavnom odsutni). Nalaz o zastupljenosti domena PORODICE tako bi zapravo odražavao učestalost ove jedne lekseme, a ne produktivnost i zastupljenost samog domena. Druga takva leksema je glagol *negovati* u srpskom korpusu, u tekstovima prikupljenim 2015. godine, nakon što je u Srbiji počela akcija pod nazivom „Negujmo srpski jezik”¹⁴ – u ovom periodu veliki broj novinskih tekstova makar pominje datu akciju, što utiče na visoku učestalost predstave o *negovanju jezika*, koja inače nije tako učestala u tekstovima. U našem slučaju, situaciju olakšava činjenica da su ovakve leksičke jedinice ograničene na pomenuta dva u srpskom, odnosno jedan u engleskom korpusu, dok svi ostali primeri naravno podrazumevaju različit stepen konvencionalnosti, ali se ne izdvajaju na ovaj način. Tako smo odlučili da se pridev S *maternji* i imenica E *mother* u izrazima *maternji jezik/mother tongue*¹⁵, te glagol S *negovati* onda kada je u sklopu naziva akcije „Negujmo srpski jezik”, isključe iz analize učestalosti izvornih domena.

¹⁴ Po rečima organizatora, akcija je za cilj imala podizanje svesti o značaju srpskog jezika u društvu. Osmislili su je početkom 2015. godine Vladan Vukosavljević, tadašnji sekretar za kulturu grada Beograda i Veljko Brborić, upravnik Katedre za srpski jezik Filološkog fakulteta u Beogradu.

¹⁵ U E *tongue* nailazimo na preplitanje metaforičkog i metonimijskog značenja (up. Radden 2001). Vredi napomenuti da i u srpskom sama leksema *jezik* ilustruje metonimijski prenos, jezik kao „telesni organ” i

Ukupno posmatrano, grupisanje je teklo bez većih teškoća, iako pri svojim značenjskim krajevima mnogi domeni imaju nejasne granice i manje tipične primere (Musolff 2004, Cameron & Maslen 2009). U određenim slučajevima smo u označavanju domena koristili dvostruke etikete (npr. ŽIVLJENJE-UMIRANJE), koje su se pokazale prikladnim, naročito kada se suprotni pojmovi eksplicitno povezuju u diskursu (prema Musolff 2006; npr. *S ako srpski jezik ne preživi*).

Preslikavanja iz diskursno istaknutih izvornih domena onda su podvrgnuta detaljnoj kvalitativnoj analizi. Kroz kvalitativnu analizu opisali smo specifične metaforičke okvire zasnovane na datim izvornim domenima i u isti mah došli do dubljeg uvida u prirodu metaforičkih okvira u diskursu. O kombinovanju kvantitativnih i kvalitativnih metoda i određenim ograničenjima kvantitativne analize metafore (na koju se poslednjih godina stavlja sve više akcenta u postojećim istraživanjima) biće reči kada predstavimo osnovne rezultate.

Korak 6: Učestalost i tekstualna distribucija metaforičkih izraza

Kompletna slika o metaforičkim predstavama engleskog odn. srpskog jezika u novinskom diskursu zahtevala je i bazičnu kvantifikaciju svih relevantnih metaforičkih izraza u korpusu. U ovom koraku analize utvrdili smo koji procenat svih leksičkih jedinica u korpusu čine metaforički izrazi vezani za engleski odn. srpski jezik. Takođe smo utvrdili zastupljenost indirektnih, direktnih i implicitnih metaforičkih izraza vezanih za temu. Analiza je dozvolila poređenje nalaza iz britanskog i srpskog korpusa.

Kroz kvantitativnu analizu takođe smo ispitali tendencije u tekstualnoj distribuciji relevantnih metaforičkih izraza u različitim delovima teksta (naslovu, uvodu itd.), o čemu do danas nema mnogo nalaza. Interesovalo nas je da li se određeni delovi novinskog teksta razlikuju u pogledu zastupljenosti relevantnih metaforičkih izraza. Nalazi su dozvolili da uporedimo tendencije u metaforičnosti različitih delova novinskih članaka, kada se posmatraju samo tematski relevantni metaforički izrazi. U ovom

metonimijski „rezultat njegove aktivnosti”. Dok metonimija ostaje van opsega ove analize, metaforu i metonimiju posmatramo kao realizacije zajedničkog principa pojmovnog kontrasta (Dirven 2003).

koraku oslanjali smo se na postojeće nalaze o strukturi novinskih članaka, o čemu će biti više reči u odeljku o rezultatima analize.

Korak 7: Utvrđivanje funkcija metafora u diskursu

Na kraju, u skladu sa našim pristupom metaforičkim okvirima u diskursu, zaseban korak analize ticao se funkcija metafora u dinamici diskursa. Nakon što smo došli do osnovnih kvantitativnih nalaza i opisali neke zastupljene metaforičke okvire, okrenuli smo se analizi metafore iz perspektive uloge u diskursu: metafore u službi vrednovanja i metafore u službi argumentacije. Ovaj korak analize omogućio nam je da dalje povežemo dobijene nalaze o raznorodnim metaforičkim predstavama u korpusu. Kroz analizu metafora u službi vrednovanja i argumentacije došli smo do važnih uvida o prirodi metaforičkih okvira u javnom diskursu.

Svi ovi nalazi omogućili su nam da dođemo na analitičku tačku ka kojoj smo se uputili na početku – celokupan pristup analizi diskursnih metaforičkih okvira. Na osnovu uvida iz prethodnih koraka analize, razradili smo predloženi pojam i ilustrovali ga u primeni, na primeru predstava iz najzastupljenijeg izvornog domena u diskursu.

V REZULTATI ANALIZE I DISKUSIJA

5.1. Opšte metaforičke predstave

Analiza identifikovanih metaforičkih izraza otkrila je prisustvo istih opštih metafora u britanskom i srpskom korpusu. Pre nego što se posvetimo konkretnijim metaforičkim preslikavanjima i diskursno istaknutim okvirima, potrebno je da razumemo ove opšte metaforičke predstave, koje su hijerarhijski nadređene svim drugim predstavama o engleskom odn. srpskom jeziku u korpusu.

Rezultati pokazuju da u oba jezička korpusa utvrđeni metaforički izrazi predstavljaju realizacije tri opšte pojmovne metafore: JEZIK JE BIĆE, JEZIK JE PREDMET i JEZIK JE (OGRANIČENI) PROSTOR. Kao što se vidi u Tabeli 2, predstave jezika kao BIĆA, PREDMETA i (OGRANIČENOG) PROSTORA zastupljene su sa sličnom učestalošću u britanskom i srpskom korpusu, pri čemu se manje od 1% metaforičkih izraza u oba korpusa ne može svrstati pod ove tri grupacije (označeni etiketom Ostalo¹⁶). Takođe, u manjem broju slučajeva distinkcija među nekima od data tri domena nije jasna iz konteksta (npr. *prljati jezik*, gde jezik može biti i PREDMET i BIĆE koje se prlja). Oni su označeni etiketom Nejasno, koja podrazumeva nejasnu granicu između tri utvrđene metaforičke predstave.

Tabela 2: Opšte metaforičke predstave engleskog odn. srpskog jezika

Izvorni domen	Britanski korpus	Srpski korpus
JEZIK JE BIĆE	57,1%	55,2%
JEZIK JE PREDMET	33,1%	29,8%
JEZIK JE (OGRANIČENI) PROSTOR	6%	9,6%
Nejasno (JEZIK JE BIĆE/PREDMET/PROSTOR)	3,4%	4,8%
Ostalo	0,4%	0,6%

¹⁶ Na primer, izrazi iz domena MUZIKE (E *language like a musical notation*) ili HRANE (S *sa švedskog stola na kom je bio serviran srpski jezik*).

Kao nadređene svim ostalim predstavama engleskog odn. srpskog jezika, ove tri metafore govore nam o načinima konceptualizacije jezika, ali se opet moraju razumeti kao određene diskursnim kontekstom novinskih tekstova. Pri tome, prve dve se lako mogu povezati sa ranijim nalazima o konceptualizaciji jezika uopšte (Reddy 1979, Klikovac 2006), dok je treća u tom smislu manje očekivana. U delu koji sledi daćemo kratak pregled svake od date tri opšte metafore.

5.1.1. JEZIK JE BIĆE

Najveći broj metaforičkih izraza vezanih za engleski odn. srpski jezik u korpusu predstavlja realizaciju pojmovne metafore JEZIK JE BIĆE. Ovaj nalaz mora se povezati sa produktivnošću metafora BIĆA u mišljenju i jeziku uopšte, koje su nadređene mnogim metaforičkim predstavama apstraktnih pojmova i koje su nam neophodne da bismo uopšte i pokušali da govorimo o apstraktnim pojavama (Lakoff & Johnson 1980: 26). Tako ne iznenađuje što su primeri metafora JEZIK JE BIĆE u korpusu brojni i vrlo raznoliki, bilo da se odnose na sam jezik ili na druge jezičke pojmove poput pisma, reči, gramatike.

Najčešća konkretizacija ove metafore podrazumeva antropomorfne predstave osobe ili čoveka, u kojima se jeziku pridaju karakterne osobine, fizička svojstva, emocije i iskustva ljudi. Ovakve metaforičke predstave obično su prilično kreativne i osećaju se kao metaforičke.

E

- (1) Our language is flying off at all tangents (The Daily Mail, 12/9/2012)
- (2) And because of the way English has **travelled** across the globe, courtesy of its soldiers, sailors, traders ... (The Telegraph, 14/10/2011)
- (3) We just have to **leave** the word in its **bedroom** for a while until it **grows up** a bit. (The Guardian, 13/8/2013)
- (4) They [words] make interesting **bedfellows**. Most of today's word-**sex** is still going on in London (The Times, 4/6/2011)
- (5) English ... does not **seek to elbow out** other languages (The Times, 10/2/2013)

S

- (6) Srpski jezik bi zbog sve raširenijih grešaka uskoro mogao da **doživi – infrakt**. (*Blic*, 29/11/2013)
- (7) Srpski jezik ... kao da se sam pred nama **našao da polaže ispit**. (*Politika*, 8/12/2012)
- (8) ... videli koliko se rečnik našeg jezika **ugojio** (*Politika*, 11/7/2013)
- (9) Milioni ljudi u Srbiji svakodnevno na računaru pišu **ćelavom** latinicom (*Press*, 8/7/2012)
- (10) Otuda je neizbežno da iz inostranstva **dođu** i reči za nove pojave (*Novosti*, 6/5/2012)

Predstave BIĆA uključuju i raznovrsne predstave životinja, biljaka, kao i neodređenog organizma ili stvorenja koje se *rađa, raste, razvija, umire*¹⁷:

E

- (11) ... prove that the English language is a **beautiful, organic creature** (*The Guardian*, 13/8/2013)
- (12) English continuously **mutates** ... (*The Times*, 7/7/2011)
- (13) But new research ... has found that British English is **alive and well**. (*The Daily Mail*, 3/12/2011)
- (14) That was an example of the slow **death** of the English language, said some. (*The Telegraph*, 19/3/2014)
- (15) From Brangelina to Brexit, the ugly **mating** of words has gone too far. (*The Guardian*, 17/6/2015)

S

- (16) Jezik je **stvor, mlad i mator** istovremeno (*Novosti*, 13/8/2011)
- (17) ... a onda je govorio o **razmnožavanju** srpskog jezika (*Politika*, 10/9/2012)
- (18) ... otkinule su i deo **tkiva** srpskog jezika (*Novosti*, 9/11/2013)
- (19) Nikada ni jedan jezik nije **uginuo** zbog pozajmljenih reči. (*Politika*, 3/8/2011)
- (20) srpski jezik ... opisao kao **zmiju** koja spava na kamenu, pa tek iznenada skoči (*Politika*, 8/12/2012)

¹⁷ U mnogim primerima zapravo nije moguće utvrditi da li se radi o ljudskom ili drugom živom biću.

U ovakvim primerima vidimo kako se na aspekte jezika preslikavaju odlike raznih živih bića, kao što su starost, snaga, lepota i ružnoća, rađanje i umiranje, razmnožavanje i mutiranje. Kao i predstave jezika kao čoveka, ilustrovane predstave su različitog stepena konvencionalnosti. Neke od njih možemo i da ne zapazimo kao metaforičke (npr. S *tkivo srpskog jezika*), ali je većina upečatljiva i kreativna i nosi specifičan deskriptivni ili retorički efekat (npr. S srpski jezik kao *zmija*).

Nalaz potvrđuje značaj opštih domena OSOBE i BIĆA u konceptualizaciji jezika uopšte (up. Klikovac 2006: 189–190, Reddy 1979: 323–324). U novinskim tekstovima ovakvi metaforički izrazi na efektan način privlače pažnju na značaj jezika i svih pitanja vezanih za jezik, približavajući ih čitaocima kroz iskustva živih bića sa kojima je lako identifikovati se. U osnovi takvog poimanja jezika je shvatanje da jezik ima svoj autonomni život, i da kao takav može da „utiče na nas, da nas poseduje i da razmišlja kroz nas” (Goatly 1997: 76–77). Po nekim nalazima, ovakve metaforičke predstave raznih apstraktnih pojmova posebno su česte upravo u diskursu vesti i novina (Wodak et al. 1999), jer imaju potencijal da prikriju odgovornost pojedinca pripisujući agentivnost neživim predmetima (Krennmayr 2011).

U našem korpusu, međutim, ne može se reći da je agentivnost u srži metafora JEZIKA KAO BIĆA. Ponekad se jezik ili jezički elementi prikazuju kao vršoci radnje i aktivni subjekti, na primer:

E

- (21) Will UK universities cope if English no longer **rules** the world? (*The Guardian*, 6/5/2014)
- (22) The English language **opens up** doors and **creates** prosperity. (*The Times*, 28/2/2023)

S

- (23) Savremeni srpski književni jezik najviše tuđica **pozajmio** je iz turskog jezika. (*Blic*, 28/10/2014)
- (24) Srpski jezik **daje** šansu i onima koji žele da govore tako da ih niko ništa ne razume (*Politika*, 8/12/2012)

Ipak, jezik je češće prikazan kao nosilac određenog stanja (poput E *is **alive and well*** ili S ***boluje***), a pre svega kao trpilac radnje, u funkciji direktnog objekta. Tako, engleski odn. srpski jezik je u novinskim tekstovima manje BIĆE KOJE UTIČE NA NAS (Goatly 1997), a više BIĆE NA KOJE DELUJU DRUGA BIĆA, bilo da su ta bića živi govornici ili metaforička bića – drugi jezici:

E

- (25) Pedants' revolt aims to **protect** English (*The Guardian*, 14/2/2014)
- (26) Adults are deliberately **dumbing down** English. (*The Daily Mail*, 12/7/2012)
- (27) The **abuse** of language causes needless anger, hurt and offence. (*The Guardian*, 28/2/2015)

S

- (28) Hrvati **prigrlili** srpski jezik (naslov) (*Politika*, 9/1/2013)
- (29) Jezik treba **negovati** i **zalivati** kao biljku (*Press*, 8/7/2012)
- (30) U njemu je, izgleda, bitnije je na svaki način **izneveriti** standardni jezik. (*Novosti*, 14/11/2013)

Iz svih gornjih primera naziru se razlike u realizacijama ove opšte pojmovne metafore, ne samo u stepenu agentivnosti koji se pridaje jeziku kao BIĆU, već i u izboru iz spektra odlika i aktivnosti bića koje se preslikavaju na pojam jezika. Čak i ako posmatramo metaforu JEZIK JE ČOVEK kao najčešću konkretizaciju metafore JEZIK JE BIĆE u korpusu, predstave na koje nailazimo su raznovrsne: personifikacija nikako nije jednoobrazni proces, već pokriva niz različitih metaforičkih predstava u kojima mogu da se izdvajaju različiti aspekti ljudskog iskustva i različiti načini gledanja na čoveka (Lakoff & Johnson 1980: 34). Dublji uvid u diskursna značenja metafore JEZIK JE BIĆE dobićemo tek kada odgovorimo na pitanje „Kakvo biće?” i „Kakva osoba?”, odnosno kada metaforičke izraze grupišemo u uže izvorne domene kakvi se naziru iz primera, što će biti predmet analize u kasnijem toku rada.

5.1.2. JEZIK JE PREDMET

Druga velika grupacija metaforičkih izraza u korpusu predstavlja realizacije metafore JEZIK JE PREDMET. Ova metafora obuhvata razne predstave u kojima se engleskom odn. srpskom jeziku dodeljuje ontološki status predmeta. Predmet razumemo u značenju nežive stvari koja se može videti i opipati, koja je trodimenzionalna i u čvrstom stanju; tu spadaju predmeti kojima možemo da rukujemo, koje možemo da posedujemo, uzimamo, dajemo, složeni predmeti sa sopstvenim mehanizmom, kao i „veliki”, fiksirani trodimenzionalni predmeti (Klikovac 2006: 41) poput građevina. Slično predstavama JEZIKA KAO BIĆA, predstave JEZIKA KAO PREDMETA veoma su raznovrsne:

E

- (31) The most delicate **tool** ever **invented** is the English language. (*The Daily Mail*, 29/5/2012)
- (32) Texting is **wrecking** language ... (*The Times*, 10/8/2012)
- (33) [English] has been **shaped** and **honed** by the greatest poets. (*The Daily Mail*, 29/5/2012)
- (34) **Throw** these words **out!** (*The Times*, 7/7/2013)
- (35) They are also happier to **play around** with or **manipulate** language. (*The Guardian*, 7/11/2014)
- (36) Grammar is the **coat hanger** on which language can **hang**. (*The Guardian*, 11/5/2013)

S

- (37) Tako je i sam srpski jezik **stavljen** u nezahvalnu situaciju. (*Politika*, 18/7/2015)
- (38) Ko **buši** jezik? (*Politika*, 16/6/2012)
- (39) To dolazi otuda što u srpskom duhu **kovanje** novih reči nije bio raširen zanat (*Novosti*, 14/3/2013)
- (40) Nekada se rečima **prišiva** značenje koje u engleskom ni ne postoji. (*Politika*, 27/2/2012)
- (41) Dokle god [srpski jezik] **umnožavamo**, **pročišćavamo** i **ukrašavamo**, dotle živi narod. (*Blic*, 4/7/2015)
- (42) Jezik je **ogledalo** naše nacije i **ogledalo** naše kulture. (*Novosti*, 18/12/2013)

U navedenim primerima jezik se konceptualizuje kao predmet koji možemo da imamo, izgubimo, čistimo, prljamo, koji može da se napravi ili sagradi, koji nam služi za određene svrhe. U nekim slučajevima, poređenje sa konkretnim, svakodnevno korišćenim predmetima (poput *E coat hanger*, *S ogledalo*) zgodne su da se objasni funkcija, značaj ili problem vezan za temu engleskog odn. srpskog jezika. Delovanje na jezik posmatrano kao štetno onda može da se predstavlja kao lomljenje, kvarenje, ruženje ili uništavanje predmeta. Predmet se pri tome mora razumeti u odnosu prema osobi koja njime rukuje ili koja ima moć da na njega deluje, što su ovde pre svega govornici jezika (uključujući i laike i stručnjake, i pojedince i grupe), te govornici snose odgovornost za ono što se sa predmetom dešava. Za razliku od metafora jezika kao BIĆA, gde se engleskom odn. srpskom jeziku pripisuje određena doza nezavisnosti u razvoju i promeni, predstave jezika kao PREDMETA čvršće povezuju jezik i sve što se sa jezikom dešava sa onima koji njime rukuju ili na njega deluju.

Ovakva preslikavanja potvrđuju značaj opredmećivačkih metafora za poimanje apstraktnih pojmova uopšte, budući da nam ljudsko iskustvo vezano za rukovanje fizičkim predmetima i posmatranje funkcionisanja fizičkih predmeta omogućava da mislimo i govorimo o raznim apstraktnim pojmovima, da ih razlažemo na sastavne delove, da na njih reagujemo (Lakoff & Johnsn 1980). Pri tome, kao što se iz gornjih primera vidi, realizacije ove metafore javljaju se sa različitim stepenom konvencionalnosti. Neke, poput *S kovanje novih reči*, naveliko su ustaljene u govoru i nisu приметно metaforičke, dok su neke, poput pomenute *E grammar is the coat hanger* kreativne i upečatljive.

Rasprostranjenost metafore JEZIK JE PREDMET takođe potvrđuje značaj opredmećivačkih metafora konkretno za poimanje jezika, utvrđen u nekim ranijim proučavanjima na primeru engleskog (Reddy 1979, Seargeant 2009) i srpskog (Klikovac 2006, Živanović 2014) jezika. Dokumentovani metaforički izrazi nikako se ne tiču samo PREDMETA kao SVOJINE (up. Seargeant 2009), već odražavaju čitav spektar mogućih viđenja predmeta, njegovih funkcija, sastavnih delova i odlika. Opet, baš kao i sa predstavama jezika kao BIĆA, diskursno značenje metafore JEZIK JE PREDMET razumećemo tek kada odogovorimo na pitanje „Kakav predmet?” i analiziramo konkretizacije ovog domena u posmatranom diskursu.

5.1.3. JEZIK JE (OGRANIČENI) PROSTOR

Treća grupacija utvrđenih metaforičkih izraza u britanskom i srpskom korpusu obuhvata primere u kojima se o jeziku govori kao o (ograničenom) prostoru. Konkretnije, u pitanju su pre svega predstave jezika kao „ograđenog dvodimenzionalnog prostora”, odnosno ograđene površine omeđene administrativnim, prirodnim ili neodređenim granicama (Klikovac 2006: 79–100).

Ovakve metaforičke predstave možemo označiti kao realizacije metafora JEZIK JE (OGRANIČENI) PROSTOR. Predstave takvog prostora u britanskom i srpskom korpusu su raznovrsne, mada se mogu svesti na nekoliko realizacija. Ovde ćemo ih prikazati u opštem svetlu, u kojem možemo dobiti opštu sliku o ovoj metafori; kasnije ćemo prikazati sve njene konkretizacije, odnosno uže izvorne domene.

Sa jedne strane, u oba jezička korpusa najčešće se sreće metaforički prostor u vidu ograničene teritorije ili terena:

E

- (43) I will defend every **acre** of this rich **terrain** ... (*The Guardian*, 28/4/2015)
- (44) The language of Chaucer has become a foreign **terrain**. (*The Guardian*, 26/6/2015)
- (45) Marauding grammatical Goths are **encircling** our linguistic **Rome**. (*The Daily Mail*, 10/1/2012)
- (46) The number of ugly Americanisms **swamping** the English language. (*The Daily Mail*, 29/5/2015)

S

- (47) Srpski jezik je vrsta nacionalnog **poseda** koji treba **obrađivati**, **ograđivati** i **braniti**. (*Novosti*, 7/4/2013)
- (48) Gde su **granice** srpskog jezika? (*Politika*, 17/4/2015)
- (49) Nemoguće je sprečiti **nadiranje** stranih reči u srpski jezik. (*Press*, 11/3/2013)
- (50) Jezik kojim govorimo **preplavljen** je anglicizmima. (*Blic*, 23/11/2014)
- (51) Srpski jezik, kaže prof. dr Aleksandar Milanović, ugrožen je danas i **spolja** i **iznutra**. (*Politika*, 8/12/2012)

U ovakvim primerima o jeziku se govori preko predstava teritorije i terena sa neodređenim granicama, kao i zemljišnog prostora (koji možemo *obrađivati*, ali i *ograđivati* od drugih, na koji mogu da deluju i prirodne nepogode poput), te geopolitičkog prostora, koji može da bude opkoljen, napadnut, u koji može da *nadire* neprijatelj.

Vidimo da poslednji primer na srpskom jeziku odražava nešto neodređeniju sliku prostora. Predstave (OGRANIČENOG) PROSTORA uključuju i one u kojima se pažnja usmerava na prostor unutar granica, gde prostor postaje SADRŽATELJ, te bi se mogao posmatrati i kao trodimenzionalni i kao dvodimenzionalni prostor (Klikovac 2006: 98). Takve su, pre svega, predstave *ulaženja* u jezik koje se javljaju u nekoliko realizacija u oba jezička korpusa:

E
(52) ... it can be considered to have **entered** the language as an everyday word (*The Times*, 2/2/2012)

(53) Some acronyms ... have genuinely **entered** the language (*The Times*, 13/8/2015)

S
(54) U srpski jezik svakodnevno **uđe** na desetine anglicizama. (*Novosti*, 6/5/2012)

(55) Turske reči **ušle** su u srpski jezik pre više vekova (*Novosti*, 13/8/2011)

U pojedinim primerima govori se o *popunjenosti* prostora, gde prostor opet poprima neodređenije obličje:

E
(56) English is **full** of such words

S
(57) Nekada je srpski jezik bio **pun** germanizama i galicizama

U oba korpusa česti su i ratni opisi opkoljavanja i invazije prostora, gde prostor opet vidimo u njegovoj najčešćoj realizaciji kao omeđene teritorije:

E

- (58) Stop Americanisms **invading** our language. ... Some haven't crept off the **assault beaches**, pushed **inland** ... (*The Daily Mail*, 7/8/2011)
- (59) The acronyms are coming. **Marching across** the language in their thousands, ... **forcing out** perfectly good words (*The Times*, 14/8/2015)

S

- (60) Srpski jezik **napadnut** je sa svih **strana**. **Spolja**, **invazijom** tuđih reči ... (*Novosti*, 15/1/2012)
- (61) Srpski **ugrožava najezda** engleskog (*Blic*, 22/2/2014)

Primećuje se da su predstave iz ovog opšteg domena ograničenije nego predstave iz domena BIĆA i PREDMETA, jer se u korpusu uglavnom odnose na jezik po sebi, a ne odnose se na sve CJ (nisu zabeležene predstave „malih” jezičkih pojmova S reči, izraza E word, apostrophe, comma kao PROSTORA).

Za razliku od preslikavanja iz domena BIĆA i PREDMETA, utvrđenih i u ranijim proučavanjima konceptualizacije jezika, viđenje jezika kao (OGRANIČENOG) PROSTORA nije zapaženo kao značajno u ranijim istraživanjima (ali up. ZNAČENJE JE 2-D PROSTOR i jedan primer metafore JEZIK JE TERITORIJA, Klikovac 2006: 188). Metaforu JEZIK JE (OGRANIČENI) PROSTOR važno je, međutim, razumeti u kontekstu proučavanja u ovom radu – pored toga što predstavlja specifičan način poimanja jezika, ona nesumnjivo odražava i predstave o jeziku u novinskom i medijskom diskursu, kakve bi u nekom drugom diskursnom kontekstu možda bile manje zastupljene. Njenu produktivnost možemo povezati i sa ciljnim pojmom nacionalnih jezika, ako omeđeni prostor razumemo kao prostor u nečijem vlasništvu, često prostor države, zajednice ili naroda, čiji se aspekti preslikavaju na jezik države i naroda. Sa druge strane, već se iz primera vidi da ova „teritorijalizacija” jezika nije jednoobrazan proces, već može da podrazumeva raznovrsne izvornodomenske predstave, koje ćemo ilustrovati u daljem toku rada.

5.2. Ciljni domen: diskursno osvetljeni aspekti

Dok će nas u ovom tipu analize posebno interesovati izvorni domeni metafora, koji pokazuju *kako* se sve o engleskom odn. srpskom jeziku govori, nalazi će nam pružiti potpunu sliku samo ako najpre razumemo i prirodu ciljnog domena u diskursu – konkretno, o *kojim* aspektima engleskog odn. srpskog jezika se govori putem metafora? Drugim rečima, koji su aspekti ciljnog domena osvetljeni u posmatranom diskursu?

Složenost ciljnog pojma jezika proizilazi iz činjenice da on uključuje niz različitih aspekata, uključujući elemente, odlike, odnose, promene (Semino 2005). Utvrđivanje aspekata ciljnog domena koji su osvetljeni, odnosno naglašeni putem metafora, ne samo što nam daje uvid u načine na koje je ciljni pojam tematizovan u nekom diskursu, već predstavlja i preduslov za validnu analizu. Naime, metaforičke predstave određenog pojma u određenom diskursu retko kada će se odnositi na sveukupne odlike datog pojma, već će se ticati nekih njegovih aspekata. Ako uzmemo pojam JEZIKA kao primer, jasno je da on uključuje različite aspekte o kojima može biti reč – od, recimo, gramatičkih procesa do procesa komunikacije – pri čemu je verovatno da će se različiti diskursi (npr. lingvistički, politički, medicinski) fokusirati na različite aspekte datog pojma. Ova činjenica se često previđa u postojećim proučavanjima metafore u diskursu, uključujući i primarno kognitivnolingvističke analize (na primer, nalazi o konceptualizaciji nekog pojma samo na osnovu materijala iz akademskog diskursa) i novije diskursno orijentisane analize (na primer, nalazi o ideološkim predstavama nekog društvenog pojma samo na osnovu predstava nekog od njegovih aspekata).

Diskursno osvetljeni aspekti pojma nisu nužno aspekti ključni za njegovu konceptualizaciju uopšte, već aspekti koji se ističu kao značajni u posmatranom diskursnom kontekstu. Nalazi u ovom tipu analize uvek će nam više govoriti o diskursnim predstavama, a manje o opšteusvojenoj konceptualizaciji pojma, iako predstave koje ćemo ispitati nužno i odražavaju i preoblikuju postojeće načine mišljenja i govorenja o jeziku.

O kojim se aspektima jezika, onda, govori putem metafora u britanskim i srpskim novinama? Pokazalo se da je na ovo pitanje relativno lako dati odgovor, kada proučimo postojeću bazu podataka i pristupimo kodiranju i grupisanju. Kao što smo

opisali u odeljku o metodološkom postupku, kodiranje je u ovom koraku uključivalo beleženje aspekata ciljnog domena jezika, kao ciljnih tematskih celina (Cameron & Maslen 2009) na koje se metaforički izrazi odnose.

Analiza pokazuje da novinski tekstovi o engleskom odn. srpskom jeziku u oba jezička korpusa obuhvataju raznovrstan, ali ograničen skup diskursno osvetljenih aspekata ciljnog domena, uz mali broj predstava koje se pod njih ne mogu podvesti¹⁸. U oba korpusa utvrđeno je šest istaknutih aspekata ciljnog domena: JEZIK UOPŠTE, JEZIČKA PROMENA, STANJE JEZIKA, UPOTREBA JEZIKA, ODNOS GOVORNIKA I JEZIKA i UČENJE/ZNANJE JEZIKA. Rezultati pokazuju da se u posmatranom diskursu ne sagledava samo opšta priroda engleskog odn. srpskog jezika (JEZIK UOPŠTE), već aspekti jezika smešteni u perspektivu društva i govornika. U nastavku je dat kratak pregled navedenih aspekata ciljnog domena, a detaljnije ćemo ih razmatrati u analizi koja sledi. U svim grupacijama kraća oznaka JEZIK podrazumeva „engleski/srpski jezik” i sve CJ (*reči, rečnik, pismo, govor* itd.).

5.2.1. JEZIK UOPŠTE

Metaforički izrazi koji se odnose na JEZIK UOPŠTE javljaju se u primerima koji ističu suštinu, opis i/ili definiciju jezika. U pitanju su najčešće direktne metafore, ili metaforički izrazi upotrebljeni umesto CJ:

- JEZIK UOPŠTE

*E our language is a **mechanism**, language is a **tool**, such **constructions**, this **mechanism**, S srpski jezik je **organizam**, u jeziku, svojoj **tvrdavi**, te **kovanice**, naše **blago***

Opisi se nekada tiču prirode jezika u opštijem smislu, ali su uvek povezani konkretno sa engleskim odn. srpskim jezikom o kome se u tekstu govori. Predstave o

¹⁸ Između 1% i 2% metaforičkih izraza u oba korpusa.

JEZIKU UOPŠTE pritom se mogu preplitati sa drugim temama vezanim za jezik, ali uvek uključuju viđenje samog jezika (tj. engleskog odn. srpskog jezika i ostalih CJ).

Po učestalosti, JEZIK UOPŠTE je među ostalim diskursno osvetljenim aspektima ciljnog domena u oba korpusa tek na trećem mestu (11,3% metaforičkih izraza iz britanskog korpusa i 9,9% iz srpskog odnose se na JEZIK UOPŠTE).

5.2.2. JEZIČKA PROMENA

JEZIČKA PROMENA predstavlja ubedljivo najzastupljeniji aspekt ciljnog domena u analiziranom novinskom diskursu. Oko polovine primera u britanskom (54,4%) i srpskom korpusu (52,9%) odnose se konkretno na nju. Ovaj nalaz ukazuje na specifičan način tematizacije jezika zajednički za novinski diskurs Velike Britanije i Srbije, koji se mora uzeti u obzir pri tumačenju svih daljih rezultata. Dati aspekt domena jezika obuhvata nekoliko elemenata:

- UTICAJ NA JEZIK

E *they have **reshaped** our language* S *oni **obogaćuju** jezik* – uključujući uticaje koji su otpočeli/završili se u prošlosti, koji još uvek traju ili tek treba/mogu da otpočnu

- ZAUSTAVLJANJE UTICAJA NA JEZIK

E *a way to **protect** the language* S *da ćirilicu **odbranim**o od napada*

- SAMOSTALNA PROMENA JEZIKA

E *English is **evolving**, vocabulary has **grown*** S *ćirilica **jača**, jezik **vene*** – ove predstave takođe ističu promene u jeziku, poput predstava o promeni mesta, oblika, veličine, ali bez isticanja spoljašnjih uticaja.

- NASTANAK JEZIKA

E *the greatest language ever invented* S ***rađanje** jezika*

- NESTANAK JEZIKA

E *will language be **lost*** S *neki izrazi **se gube*** – predstave o NASTANKU i NESTANKU JEZIKA mogu, ali ne moraju, da uključuju spoljni uticaj.

5.2.3. STANJE JEZIKA

Još jedan istaknuti aspekt ciljnog domena je STANJE JEZIKA – na drugom mestu po učestalosti u oba korpusa (16% u britanskom i 18,7% u srpskom). STANJE, odnosno procena o stanju, ovde se uvek donekle može povezati sa JEZIČKOM PROMENOM, jer podrazumeva potrebu da se loše stanje promeni ili da se dobro stanje održi / ne menja. Takođe, često se podrazumeva da se do određenog STANJA došlo upravo putem PROMENE, kao što ćemo videti u toku analize. U jednom delu primera značenje STANJA je teško odvojiti od značenja inheretnog SVOJSTVA jezika, te smo njih svrstali u potkategoriju STANJE-SVOJSTVO. Ovaj aspekt ciljnog domena, dakle, pojavljuje se u trojakom značenju:

- DOBRO STANJE JEZIKA

*E our language is **alive and well** S srpski jezik je toliko **moćan***

- LOŠE STANJE JEZIKA

*E English is **ill**, English is a **mess** S jezik je **pokvaren**, rečnik **poplavljen** stranim rečima*

- STANJE-SVOJSTVO

*E language is **flexible**, it is so **widespread** S lepota jezika, jezik **vredi***

5.2.4. UPOTREBA JEZIKA

Metaforički izrazi koji se odnose na UPOTREBU JEZIKU tiču se načina jezičkog izražavanja.

- UPOTREBA JEZIKA

*E their **sloppy** grammar, those **crimes** against language S jezičke **akrobacije**, takve rogovatne jezičke **krpe***

Analiza pokazuje da je ovaj aspekt ciljnog domena izraženiji u britanskom korpusu (10,5%) nego u srpskom (6,1%), što odražava izvesne razlike u tematizaciji – u

britanskim novinskim tekstovima se češće govori o tendencijama upotrebe engleskog jezika, uz konkretne primere ili uopštavanja o govoru nekih društvenih grupa; slični komentari sreću se u srpskim tekstovima, ali sa manjom učestalošću.

5.2.5. ODNOS GOVORNIKA I JEZIKA

Još jedan diskursno osvetljeni aspekt ciljnog domena može se označiti kao ODNOS GOVORNIKA I JEZIKA. U srpskom korpusu on je dosta zastupljeniji (8,9%) nego u britanskom (3,4%), što se uglavnom može pripisati učestalim pominjanjem *negovanja* i *brige* o srpskom jeziku. Ovde svrstavamo metaforičke izraze koji se odnose na:

- EMOTIVNI ODNOS GOVORNIKA I JEZIKA
E *lover of words* S *zaljubljenici* u jezik
- BRIGA GOVORNIKA O JEZIKU
E *water and weed language to keep everything beautiful* S *neguju jezik, brinu o jeziku*
- VEZA IZMEĐU GOVORNIKA I JEZIKA
E *mother tongue* S *naš rođeni jezik*)

5.2.6. UČENJE/ZNANJE JEZIKA

Metaforičke predstave koje se konkretno odnose na UČENJE JEZIKA i ZNANJE JEZIKA takođe su zastupljene u našem korpusu, mada značajno manje od ostalih navedenih aspekata ciljnog domena. Svakako, u nekom drugom tipu diskursa (npr. naučnom ili obrazovnom) one bi bile daleko češće. Dati aspekt ciljnog domena je zastupljeniji u britanskom korpusu (3,1%) nego u srpskom (1,1%), na šta ćemo se osvrnuti još jednom u nastavku.

- UČENJE JEZIKA
E *to master the language* S *da ovladaju jezikom*

- ZNANJE JEZIKA

E a *grasp of the language* S ne *vladamo* sopstvenim jezikom

Ukupno posmatrano, na osnovu ovog pregleda možemo očekivati da će se predstave vezane za diskursno osvetljene aspekte ciljnog domena, koji uključuju i razne njegove aspekte u stvarnom svetu, nužno preplitati sa postojećim načinima konceptualizacije tih aspekata na opštijem nivou (npr. PROMENE, STANJA, UČENJA uopšte). Na primer, pojam *promene* je deo mnogih drugih oblasti iskustva (poput ljudskog života, fizičkog izgleda, meteoroloških prilika, ekonomskih prilika, tehnološkog razvoja), pa će JEZIČKA PROMENA potencijalno biti strukturirana sličnim izvornim domenima kao drugi vidovi promene. Ipak, konkretne realizacije metaforičkih preslikavanja u vezi sa jezikom, ili bilo kojim drugim pojedinačnim pojmom, uvek će biti i pojmovno specifične i diskursno značajne. Aspekti ciljnog domena zastupljeni u diskursu, tako, rasvetljavaju posmatrani pojam iz diskursne perspektive.

Ipak, videli smo da je skup osvetljenih aspekata ciljnog domena, uprkos svojoj raznovrsnosti, ograničen u oba jezička korpusa. Grupisanje je tako potvrdilo našu pretpostavku da se metaforičke predstave u diskursu ne odnose na sve aspekte ciljnog pojma koji su podložni konceptualizaciji putem metafore. Između britanskog i srpskog korpusa može se primetiti velika sličnost u pogledu toga na šta se metaforički izrazi vezani za jezik odnose, što upućuje na sličnosti u pogledu aspekata jezika o kojima se posredstvom metafore govori u savremenom novinskom diskursu u Velikoj Britaniji i Srbiji. Posebno je važno razumeti zastupljenost teme JEZIČKE PROMENE u metaforičkim predstavama u oba novinska korpusa, naročito prilikom tumačenja kvantitativnih nalaza o zastupljenim izvornim domenima.

5.3. Izvorni domeni: Pregled

Analiza opštih metaforičkih predstava pružila nam je određene uvide koji su u početnoj fazi analize i korisni i neophodni. Međutim, zaključci na ovom nivou uopštavanja u diskursnom pogledu govore nam vrlo malo – u pitanju su široke predstave, rezultat opštih i uveliko opisanih mehanizama konceptualizacije apstraktnih pojmova, koji ne daju mnogo uvida u konkretne diskursne metafore i značenja metajezičkih razmatranja. Bez odgovora na pitanja „Kakva osoba?“, „Kakav predmet?“ i „Kakav prostor?“, te razumevanja značenja koja međusobno povezuju date predstave, ne dobijamo nikakav dublji uvid u metaforičke okvire i diskursna značenja metafore u korpusu. Na primer, zastupljenost metaforičkih izraza poput jezika koji *S boluje, bolestan je, leći se, traži lek*, ili na primer, jezika koji se *S bogati, siromaši, obogaćuje i prebogat* je, iako u oba slučaja personifikacijski, upućivali bi na dva potpuno različita okvira za mišljenje i argumentaciju, zasnovana na dva konkretna izvorna domena (MATERIJALNO STANJE i FIZIČKO-ZDRAVSTVENO STANJE). Upravo zato, uz svest o hijerarhijskim strukturama metafore (Lakoff & Johnson 1980), osnovni pristup u daljoj analizi zahteva utvrđivanje užih, diskursno potkrepljenih izvornih domena na osnovu kojih se govori o aspektima engleskog odn. srpskog jezika. Kao što smo objasnili u odeljku o metodološkom postupku, klasifikacija je izvršena prema kriterijumu domena iskustva kojem metaforički izraz pripada, uz diskursno potvrđen nivo uopštavanja.

U ovom odeljku dajemo pregled izvornih domena zastupljenih u posmatranom diskursu. Najpre ćemo se fokusirati na konkretizacije utvrđenih opštih domena – BIĆE, PREDMET i (OGRANIČENI) PROSTOR – redosledom koji nije zasnovan na učestalosti. Potom ćemo se okrenuti pregledu izvornih domena putem kojih se u britanskom i srpskom korpusu govori o svakom od navedenih aspekata ciljnog domena, a na kraju ćemo sve izvorne domene prikazati prema učestalosti u diskursu.

U nastavku je dat pregled užih izvornih domena u koje su svrstani relevantni metaforički izrazi u korpusu. Poćićemo od jasnih konkretizacija svakog od tri opšta izvorna domena, a onda prikazati one kod kojih distinkcije između PREDMETA, BIĆA i/ili (OGRANIČENOG) PROSTORA nisu uvek jasne u kontekstu. Svaki izvorni domen ilustrovan je makar jednim primerom, a u slučajevima gde procenjujemo da ima potrebe (i dokumentovanih primera), sa više njih. Odeljak pruža opšti pregled sa kratkim

ilustrativnim primerima; u narednim odeljcima ćemo dobijene nalaze detaljnije razmotriti u diskursnom kontekstu.

5.3.1. Konkretizacije opštih izvornih domena BIĆE, PREDMET i PROSTOR

Za CJ kao metaforička bića važi sledeće:

- mogu ih odlikovati fizičko-zdravstvene i intelektualne karakteristike:

FIZIČKO-ZDRAVSTVENO STANJE

E *wobbly English, language is so **resilient**, English is distressingly **dyspeptic*** S srpski jezik ***boluje** od „esemesiša”, **isceljenje** srpskog jezika, srpski pokazao čudesnu **vitalnost**, **snaga** jezika*

INTELEKTUALNE SPOSOBNOSTI

E ***clever** words, the **dumbing down** of English* S govori se ***intelligentni** srpski jezik*

- može ih karakterisati određeno materijalno stanje, te mogu biti bogata i siromašna, mogu se bogatiti i siromašiti:

MATERIJALNO STANJE

E *our language is ineffably **rich**, notice **poor** grammar, **poor** English, **enriched** our language, **impoverishment** of English* S naš jezik je ***bogat**, **bogatstvo** srpskog jezika, promene **bogate** rečnik, **siromaše** jezik, sve **siromašniji** govor*

- mogu imati emocije:

EMOCIJE

E –, S *srpski se ne **oseća** kao u svojoj kući, SRBski je u **bedaku**, srpski jezik našao se „u **daunu**”*

- mogu imati određeni društveni status i različite odnose sa drugim bićima (uglavnom kao ČOVEK), koja ih mogu voleti, poštovati, vladati njima ili ih služiti:

LJUBAV-SEKS

E *lover* of words, *apostrophe* [is] like a spurned *lover*, today's word-**sex** S *zaljubljenici* u jezik

POŠTOVANJE-UGLED

E *the reputation* of grammar S *ne poštuju* jezik

VLADANJE

E *mastered* the language S *ne vladaju* svojim jezikom

SLUŽENJE

E *serve* the English language and correct errors S –

NEGA

E *language* is *neglected* S *neguju* svoj jezik, jezik treba *negovati*, ćirilica se *ne neguje*

U odnose sa drugim bićima spada i domen NASILJA, ali on nije ograničen na opšti domen BIĆA, te ćemo ga predstaviti tek u nastavku.

- na domene vezane za odnose sa drugim bićima granično se nadovezuju domeni UGROŽENOSTI i ZAŠTITE, koji podrazumevaju ugrožavanje ili zaštitu od strane drugih bića, ili, češće, nedefinisanu ugroženost ili zaštitu koja može, ali ne mora, da se povezuje sa drugima (up. npr. *ugroženost* biljne/životinjske vrste zbog klimatskih promena, *ugroženost* dela stanovništva zbog širenja zaraze, itd.). U grupisanju pod ove izvorne domene ključno je da se govori o nepreciziranoj, opštoj ugroženosti i šticeњу, a ne konkretno o nasilnom ugrožavanju i odbrani od nasilja (u tom slučaju se radi o domenu NASILJA):

UGROŽENOST

E *the threat* to British English is more subtle, proper English is in *peril* S loši prevodi *ugrožavaju* srpski jezik, naše pismo je odavno *ugroženo*, srpski jezik je *ugroženiji* nego što je bio, jezik najviše *ugrožavaju* oni koji ne čitaju

ZAŠTITA

E *Apostrophe* **Protection** Society S ćirilica mora uŹivati **zaštitu** drŹavnih organa, akcija **zaštite** srpskog jezika

Domeni ZAŠTITE i UGROŹENOSTI su povezani – svako pominjanje *ugroŹenosti* implicitno poziva na *zaštitu*, a *zaštita* uvek podrazumeva *ugroŹenost* – mada se realizacije iz ova dva domena retko eksplicitno povezuju u diskursu, a češće se javljaju kao pojedinačne, neodređene predstave bez dalje pojmovne razrade. Kao što ćemo videti u nastavku, predstave neodređene UGROŹENOSTI su rasprostranjenije u srpskom korpusu, dok se u britanskom češće govori o konkretnijim tipovima neŹeljenog delovanja (poput npr. NASILJA).

- mogu imati telo (i delove tela), u srpskom korpusu i duh, mogu pripadati porodicama:

TELO

E *the* **body** of the language, *the* **skeleton** of the language, *the* **head** of the English language S **tkivo** srpskog jezika, **lice** jezika

DUH

E –, S ne čuvaju **duh** srpskog jezika, **duh** ćirilice

PORODICA

E **mother** tongue, *the* **cousin** of language S **maternji** jezik, jezička **porodica**

- mogu da evoluiraju, da Źive i umiru:

EVOLUCIJA

E *our* language has **evolved** S jezička **evolucija**

ŹIVLJENJE-UMIRANJE

E *the* slow **death** of the English language S jezik je **Źiv**, **umiranje** jezika

- nekada su to konkretni tipovi bića:

BILJKA

E *water and weed language, words with overseas roots* S jezik treba *zalivati* kao *biljku, koren reči*

ORGANIZAM

E *language is an organism* S jezik je živ *organizam*

ŽIVOTINJA, odnosno ZMIJA

E –, S Đuro Daničić je srpski jezik opisao kao *zmiju* koja *sklupčana spava na kamenu*

Predstave CJ (jezika ili reči) kao BILJKE relativno su rasprostranjene u oba korpusa, i češće uključuju kreativne predstave (poput S *zalivati jezik*) nego ustaljene (poput S *koren reči*). Predstave jezika kao ORGANIZMA i ZMIJE realizovane su samo u navedenim pojedinačnim primerima.

Za CJ kao metaforičke predmete važi sledeće:

- mogu da se naprave na razne načine, ali i da se unište:

PRAVLJENJE

E *create words, language production, coin new words* S *skovali reč, tvorci izraza*

UNIŠTAVANJE

E *ruined our language, destroying traditional words, destroy the apostrophe, depredations on English spelling* S *uništavaju srpski jezik, uništio reči, razaranje jezika*; u srpskim tekstovima često se govori o uništavanju jezika kao rasparčavanju u komade: *rasparčavanje jezika, drobljenje jezika*

Metaforički izrazi svrstani u izvorni domen UNIŠTAVANJA govore o neodređenom uništavanju PREDMETA (CJ su raznovrsne), gde priroda predmeta nije specifikovana. U svim dokumentovanim slučajevima dati metaforički izrazi govore o NEŽELJENIM UTICAJIMA, odnosno tiču se JEZIČKE PROMENE.

- mogu se opisati prema fizičkim dimenzijama i svojstvima, kao što su težina, veličina, oblik:

DIMENZIJA-SVOJSTVO PREDMETA

E towards *lighter punctuation, a little word, shape of words, malleability of words* S *težak jezik, mali jezik, oblik reči*

- to mogu biti i vrlo konkretni pojedinačni predmeti, od onih velikih i fiksiranih, do malih predmeta sa specifičnom svrhom; ovde spadaju izvorni domeni različitog stepena konvencionalnosti:

GRAĐEVINA

E word *building* S *građenje reči*

MEHANIZAM

E *language is a mechanism, to wreck that mechanism* S jezički *mehanizam, da poprave svoj pokvareni jezik*

OGLEDALO

E –, S *jezik je ogledalo nacije*

DRŽAČ ODEĆE

E *grammar is the coat hanger on which language can hang, grammar is the peg on which we hang ideas* S –

BROD

E *language without the anchor* S –

AUTOMOBIL

E *words like cars* S –

Poslednja tri primera iz britanskog korpusa su sasvim periferna (dokumentavana u jednom ili dva slučaja), ali upečatljiva u svojoj inovativnosti, te njihov potencijalni efekat ne treba zanemariti. Metaforički izrazi iz domena DRŽAČ ODEĆE, gde se

gramatika prikazuje kao *vešalica* i *čiviluk*, u dva teksta različitih autora, upućuju na mogućnost ustaljivanja ovakvih kreativnih metaforičkih predstava kroz vreme.

- na kraju, posebna vrsta PREDMETA, ali iznenađujuće marginalna u oba posmatrana novinska diskursa (kao što ćemo videti u pregledu po učestalosti u nastavku), jeste predmet koji podrazumeva akcenat isključivo na upotrebnoj funkciji:

ORUDE

*E language is a **tool** S u jeziku, svom jedinom **oruđu***

Za CJ kao (OGRANIČENI) PROSTOR važi sledeće:

- kao zemljište¹⁹ može da se obrađuje:

OBRADIVO ZEMLJIŠTE

*E the most **fertile** language S jezik je vrsta poseda koji treba **obrađivati***

- može da bude poplavljen:

POPLAVLJIVANJE

*E English **flooded** with acronyms, ugly Americanisms **swamping** the English language S **poplava** anglicizama, jezik **preplavljen** tuđicama*

U svim ovakvim primerima engleski odn. srpski jezik prikazuje se kao prostor poplavljen neželjenim jezičkim oblicima; CJ u dokumentovanim primerima su isključivo (*English*) language odn. (*srpski*) jezik.

- to može biti i neodređeni dvodimenzionalni prostor:

NEODREĐENI 2-D PROSTOR

*E the **areas** of spelling and grammar, u **oblasti** jezika*

¹⁹ Zemljište u smislu zemlja kao prostor, RSJ značenje 2.

Površine kategorizovane na ovakvom višem nivou opštosti su pogodne za metaforizaciju (Klikovac 2006), ali su u našem korpusu slabo zastupljene.

- sa druge strane, to može biti konkretna, istorijska, geopolitička teritorija, omeđena administrativnim granicama:

GEOPOLITIČKA TERITORIJA

*E our linguistic **Rome** S jezički **Vavilon***

Za deo dokumentovanih metaforičkih izraza ontološki status BIČA, PREDMETA ili (OGRANIČENOG) PROSTORA nije uvek razlučiv. U pitanju su mahom realizacije zasnovane na produktivnim izvornim domenima metafora uopšte. U preslikavanjima iz ovih domena za CJ važi sledeće:

- CJ kao BIČA mogu nešto da poseduju, ili uzimaju/daju drugima, a kao PREDMETE ih neko može posedovati ili razmenjivati:

POSEDOVANJE

*E language **has** many words, words **have** dual meanings, English has never **had** an academy; the language we **have**, if you **have** the words S srpski **ima** 3.000 turskih reči, jezik **ima** digitalizovane resurse, govor **ima** specifičnosti; S **imamo** najlepší jezik, ne **poseduje** reč za neku pojavu, **svojataju** ćirilicu*

RAZMENA PREDMETA

*E words **give** us an insight, English has **borrowed** many terms; the war **gave** us new words, **borrow** words S jezik **daje** šansu, ćirilica **ustupa** deo svog prostora, srpski je najviše **pozajmio** iz turskog; **daje** nove reči, **pozajmljene** reči, reči mogu da nam **uzmu**, **uzeli** Vukov jezik*

Predstave iz domena POSEDOVANJA su raznovrsne (bilo da je CJ POSEDNIK ili POSEDOVANI PREDMET), u skladu sa prirodom ovog produktivnog izvornog domena čije realizacije se često i ne osećaju kao metaforičke; predstave koje se tiču razmene predmeta (CJ kao RAZMENILAC i CJ kao RAZMENJIVANI PREDMET) su ograničenije, i

mahom se javljaju kada se govori o leksičkom fondu i JEZIČKOJ PROMENI. RAZMENILAC je uvek sâm jezik, a CJ kao RAZMENJIVANI PREDMET su mahom E *word* S *reč*.

- CJ kao BIĆA mogu nečim da rukuju, ili se njima kao PREDMETIMA može rukovati:

RUKOVANJE

E *English holds the key; grasp of grammar, tampered with language* S jezik *drži narod; rukovali svojim jezikom, prihvatili reči*

Predstave CJ kao RUKOVAOCA javljaju se retko, a u datoj ulozi sreću se samo S jezik E *language*, a ne druge CJ. Predstave PREDMETA KOJIM NEKO RUKUJE su zastupljenije i javljaju se u raznovrsnim značenjima, mada se u britanskom korpusu najčešće tiču ZNANJA JEZIKA (o ovome ćemo reći nešto više kada se okrenemo izvornim domenima u odnosu na aspekte ciljnog domena).

- mogu zauzimati i menjati položaj u prostoru (pojmovni status BIĆA ili PREDMETA u nekim realizacijama je razlučiv, ali češće nije):

KRETANJE U PROSTORU

E *language going in the wrong direction, new words arrive, the comma is heading towards its full stop, punctuation is going back to its old role, words shunting each other like cars* S jezik *prolazio kroz krize, nove reči dolaze iz engleskog, reči stigle nemačkim posredstvom, stigli novi izrazi, ćirilica gubi korak sa latinicom, stumbale se reči*

Dok predstave pokretnog BIĆA i PREDMETA dosta variraju, naročito u pogledu konkretnog entiteta/CJ koji se kreće, te vrste i smera kretanja, većina njih se javlja kada se govori o aspektima JEZIČKE PROMENE. Odredište je obično nejasno, osim kada su pokretini entiteti reči i izrazi – odredište njihovog metaforičkog kretanja uvek je sam srpski odn. engleski jezik.

Takođe, predstave PREDMETA u pokretu, tamo gde se neosporno radi o CJ kao PREDMETU, ograničenije su od predstava gde se neosporno radi o BIĆU u pokretu: takvi

predmeti su uvek CJ E *word* S *reč*, i javljaju se kada se govori o novim rečima i jezičkim oblicima (npr. E *words shunting each other like cars*, S *stumbale se reči*).

POLOŽAJ U PROSTORU

E *position of language*, English obtained this *position in the world* S *raspravlja o položaju srpskog jezika i ćirilice*, srpski je u nezgodnom *položaju*, ćirilica ustupa *mesto latinici*

Predstave POLOŽAJA tiču se ograničenog skupa CJ: E (*English*) *language* S (*srpski*) *jezik*, *ćirilica*, *latinica*. U dokumentovanim primerima smeštenost u fizičkom prostoru preslikava se na aspekte stanja, društvene uticajnosti i rasprostranjenosti upotrebe. U većini primera svrstanim u ovaj izvorni domen ne može se razlučiti da li se radi o metaforičkom biću ili predmetu, a neki primeri bi se mogli ticati i položaja tj. mesta (OGRANIČENOG) PROSTORA u nekom širem prostoru.

- mogu biti sadržatelji, kao PREDMETI ili (OGRANIČENI) PROSTOR:

SADRŽAVANJE

E *English contains Latin words*, English is *full of such acronyms*, acronyms have genuinely *entered the language*, a thing that's *fallen into the language* S srpski *sadrži takve oblike*, jezik je *prepun stranih reči*, uticaji koji su *ušli u jezik*, u jezik *ulaze s raznih strana*

Date predstave u oba jezička korpusa su relativno ograničene, a svakako ogračenije od predstava SADRŽATELJA utvrđenih u prethodnim istraživanjima konceptualizacije komunikacije (npr. Semino 2005, Klikovac 2006). U dokumentovanim primerima, CJ (*English*) *language* / (*srpski*) *jezik* je uvek SADRŽATELJ za jezičke jedinice i jezičke oblike, uz zanimljivo odsustvo metafora o jeziku ili jezičkim jedinicama kao SADRŽATELJIMA za značenje. Engleski odn. srpski jezik kao SADRŽATELJ može da *sadrži* određene jedinice i oblike, a često se govori o *prepunjenosti* SADRŽATELJA – u pitanju je protoripični sadržatelj kao PREDMET, kao kutija sa bar tri strane. Dokumentovane su i manje tipične predstave SADRŽATELJA, poput *zatvaranja jezika* (*S jezik se ne može hermetički zatvoriti*), ili nečega što *upada u jezik* (E has *fallen into the language*). U velikom broju primera govori se o *ulaženju*

jezičkih jedinica i oblika u jezik (ali nikad o *izlaženju*) – pažnja se tada usmerava na granice sadržatelja i prostor unutar njega, pa takve predstave primarno povezujemo sa (OGRANIČENIM) PROSTOROM (npr. *S u jezik **ulaze** s raznih strana*), iako se isti pojmovni materijal često može povezati sa PREDMETOM u koji neko/nešto ulazi.

- mogu imati, ili se procenjivati prema vizuelnim kriterijumima, te se mogu ulepšavati i ružiti:

VIZUELNO-ESTETSKI KVALITET

*E our **beautiful** language, **ugly** words, **embellish** language S **lepota** srpskog jezika, **nakazne** reči, *zašto se srpski jezik **ruži****

Ovakve predstave su brojne i tiču se različitih CJ, ali ne variraju mnogo ni značenjski ni leksički (uz nekoliko snažnijih predstava, poput one o *S **nakazim** rečima*). *Lepota* jezika se predstavlja kao njegovo inhrentno svojstvo, a *ružnoća* i *ruženje* tiču se kritikovanih (mahom novih) oblika i neželjene promene.

- mogu se procenjivati iz perspektive čistoće, tj. higijene, te se mogu čistiti i prljati:

HIGIJENSKI KVALITET

*E write a **clean** sentence, the **cleanliness** of their English, **rinse** language S **čist** srpski jezik, rečeno **čistim** jezikom, jezik insistira na **čistoti**, da **očisti** svoj **zaprljani** jezik, **kupanje** srpskog jezika,*

U srpskom korpusu dokumentovani primeri iz ovog izvornog domena tiču se isključivo CJ (*srpski*) jezik²⁰, dok su u britanskom raznovrsniji. Rekli bismo da predstave *čistoće*, *zaprljanosti*, *čišćenja* i *prljanja* najpre prizivaju u svest PREDMET sa takvim karakteristikama, ali bi se većina dokumentovanih predstava mogla ticati i BIĆA, a često i PROSTORA (npr. u primeru *previše je tog smeća u srpskom jeziku ... predstoji nam veliko spremanje i veliko **čišćenje** srpskog jezika*). U svim realizacijama svrstanim

²⁰ Primeri poput *čist srpski jezik* delom se mogu povezati sa sintagmama vezanim za nacionalnost, npr. *čist Srbin*, koje nemaju ekvivalent (sa tim stepenom ustaljenosti) u engleskom jeziku.

pod ovaj domen, predstave čišćenja i prljajućih uticaja nekad ostaju neodređene, a najčešće se javljaju kada se govori o novoj leksici (dakle, o JEZIČKOJ PROMENI) i o UPOTREBI JEZIKA, opet s akcentom na novim jezičkim tendencijama.

- mogu biti podložne delovanju koje je nasilno:

NASILJE

E *murder the English language, punctuation is under attack, violence over language, invading the English language* S *ubijaju ćirilicu, udarali po jeziku, nasilje nad jezikom, okupacija srpskog jezika*

U ovakvim predstavama NASILJA sreću se raznovrsne CJ, uglavnom prikazane kao žrtve nasilja, tj. kao NAPADNUTA BIĆA. Sa druge strane, česte su i predstave NAPADNUTOG PROSTORA, u ratnim predstavama poput invazije ili okupacije teritorije (npr. E *invading the English language, S okupacija srpskog jezika*), gde je obično na delu metonimijski prenos (napad na teritoriju stoji za napad na narod koji na toj teritoriji živi). Sve ovakve predstave javljaju se kada se govori o jezičkim uticajima i tendencijama percipiranim kao negativnim. U nekoliko pojedinačnih slučajeva, pod ovaj izvorni domen klasifikovani su i PREDMETI, u sintagmama sa zamućenom značenjskom vezom između glavnog i zavisnog člana (npr. E *grammatical armour, linguistic weapon*).

Ukupno posmatrano, skup dokumentovanih domena odražava svojevrsni diskursni domet ciljnog pojma (up. Kövecses 2006), kao celokupan mozaik metaforičkih predstava vezanih za ciljni pojam u posmatranom diskursu. Ne iznenađuje da se o aspektima složenih pojmova engleskog odn. srpskog jezika u korpusu govori putem velikog broja metaforičkih izvornih domena. Iako se realizacije iz navedenih domena osećaju kao figurativne u različitoj meri, sve su značajne za analizu budući da je u osnovi svih njih isti kognitivni mehanizam (up. Klikovac 2006: 35). Sa izuzetkom nekoliko pojedinačnih predstava koje se ne mogu svrstati u druge utvrđene grupacije (npr. OGLEDALO, BROD), konkretizacije izvornog domena BIĆA, PREDMETA i (OGRANIČENOG) PROSTORA mahom su izvorni domeni širokog opsega, koji su ustaljeni u strukturiranju mnogih apstraktnih pojava. Granice između domena nisu uvek čvrste, a

kao što su istraživači metafore u diskursu već utvrdili, neizbežno je naići na pojedine primere gde se isti pojmovni materijal može povezati sa više izvornih domena (Semino 2005, Cameron et al. 2009). To znači da se navedene grupacije izvornih domena nužno nekada pojmovno prožimaju; na primer, razmena predmeta podrazumeva i da on promeni položaj, te da ga neko uzme, tj. da rukuje njime makar na trenutak.²¹ Sveukupno, ipak, utvrđeni domeni su pojmovno i diskursno razdvojivi, i ograničeni na dati skup diskursno potvrđenih²², ali relativno konvencionalnih izvornih domena poznatih iz drugih kognitivnolingvističkih analiza. Povezanost između domena (npr. UNIŠTAVANJE CJ kao metaforičkih PREDMETA, UGROŽAVANJE metaforičkih BIĆA ili direktno NASILJE nad njima) upućuje na određene tematske crte na nivou diskursa. Napomenimo, na kraju, da diskursni pristup grupisanju dozvoljava beleženje domena različitih nivoa opštosti, ali smo videli da su nam domenske oznake različitog reda mahom bile potrebne samo u pojedinačnim realizacijama zasnovanim na konkretnom tipu BIĆA/PREDMETA/PROSTORA (vrlo opštim, poput ORGANIZMA, ili vrlo konkretnim, poput DRŽAČA ODEĆE). Iz perspektive diskursnih značenja, ključno je da dalje ustanovimo koji od navedenih izvornih domena strukturiraju koje aspekte ciljnog domena, kao i koji od navedenih izvornih domena su posebno značajni, tj. zastupljeni na nivou diskursa.

²¹ Ili, ako uzmemo još jedan slučaj: lekseme *kvariti* i *popravljati* u srpskom jeziku odnose se na MEHANIZAM i mašinu (RSJ značenje 1a), kao specifičan i razvijen izvorni domen u korpusu. Sa druge strane, *kvarenje* je pojmovno blisko i domenu UNIŠTAVANJA, kao neodređenom *uništavanju*, *lomljenju* ili *komadanju* predmeta.

²² U retkim slučajevima, isti metaforički izraz može se svrstati pod različite izvorne domene, a u odluci je ključan kontekst upotrebe. U korpusu smo naišli na dva takva (tipa) slučaja, gde je kontekst bio ključan: *lagana smrt jezika*, kao i predstave *umiranja* uopšte, svrstavaju se u domen ŽIVLJENJE-UMIRANJE, ali *nasilna smrt* spada u NASILJE; glagol *zaštiti* u neodređenim opisima, kao što smo ilustrovali, pripada domenu ZAŠTITE, ali *zaštiti od napada/udara* pripada domenu NASILJA.

5.3.2. Izvorni domeni u odnosu na diskursno osvetljene aspekte ciljnog domena

Tabela 3 prikazuje glavne izvorne domene na osnovu kojih se govori o svakom od diskursno istaknutih aspekata ciljnog domena. Pregled je ovde ograničen na po tri izvorna domena, budući da se za aspekte ciljnog domena realizovane manjim brojem primera ostali izvorni domeni pojavljuju uglavnom u pojedinačnim realizacijama; u odnosu na zastupljenije aspekte ciljnog domena, poput JEZIČKE PROMENE, u oba korpusa se takođe posebno izdvajaju tri izvorna domena. Ovaj pregled nam, tako, ilustruje osnovni način na koji se svaki od aspekata engleskog odn. srpskog jezika metaforički predstavlja u posmatranom diskursu; dominantne predstave i konkretne CJ koje one uključuju detaljnije ćemo razumeti u daljem tokom analize.

Tabela 3: Izvorni domeni u odnosu na aspekte ciljnog domena

Aspekt ciljnog domena	Britanski korpus		Srpski korpus	
	Izvorni domen	Primer	Izvorni domen	Primer
JEZIK UOPŠTE	GRAĐEVINA	<i>this construction</i>	GRAĐEVINA	<i>jezik je temelj</i>
	TELO	<i>mother tongue</i>	PRAVLJENJE	<i>takve kovanice</i>
	MEHANIZAM	<i>language is a mechanism</i>	MEHANIZAM	<i>jezički mehanizam</i>
JEZIČKA PROMENA	NASILJE	<i>killing language</i>	NASILJE	<i>ubija jezik</i>
	EVOLUCIJA	<i>language evolves</i>	ŽIVLJENJE-UMIRANJE	<i>jezik umire</i>
	UNIŠTAVANJE	<i>destroying language</i>	MATERIJALNO STANJE	<i>jezik se bogati</i>
STANJE JEZIKA	MATERIJALNO STANJE	<i>impoverished language</i>	MATERIJALNO STANJE	<i>jezik je bogat</i>
	FIZIČKO-ZDRAVSTVENO STANJE	<i>strength of language</i>	NASILJE	<i>jezik ugušen frazama</i>
	NASILJE	<i>abused language</i>	FIZIČKO-ZDRAVSTVENO STANJE	<i>vitalnost jezika</i>
UPOTREBA JEZIKA	MATERIJALNO STANJE	<i>poor spelling on a CV</i>	MATERIJALNO STANJE	<i>rečeno siromašnim jezikom</i>
	HIGIJENSKI KVALITET	<i>clean language</i>	HIGIJENSKI KVALITET	<i>primer čistog jezika</i>
	NASILJE	<i>butchering language</i>	NASILJE	<i>ovo nasilje nad jezikom</i>
UČENJE/ZNANJE JEZIKA	RUKOVANJE	<i>a firm grasp of grammar</i>	VLADANJE	<i>ne vladaju jezikom</i>
	VLADANJE	<i>master the language</i>	MATERIJALNO STANJE	<i>oni su jezički siromašni</i>
	MATERIJALNO STANJE	<i>a person with poor grammar</i>	–	–
ODNOS GOVORNIKA I JEZIKA	PORODICA	<i>mother tongue</i>	PORODICA	<i>maternji jezik</i>
	LJUBAV-SEKS	<i>lover of words</i>	NEGA	<i>neguju jezik</i>
	NEGA	<i>look after language</i>	LJUBAV-SEKS	<i>zaljubljenici u jezik</i>

Rezultati pokazuju dosta sličnosti između predstava u britanskom i srpskom korpusu. Vidimo da se o STANJU JEZIKA, UPOTREBI JEZIKA i ODNOSU GOVORNIKA I JEZIKA u oba jezička korpusa govori posredstvom istih izvornih domena. U predstavljanju JEZIKA UOPŠTE u oba korpusa koriste se metafore iz domena GRAĐEVINE i MEHANIZMA; u britanskom korpusu dominira i pomenuta predstava *mother tongue* koja se svrstava u domen TELA, dok su u srpskom zastupljene i predstave PRAVLJENJA, pre svega *napravljenih* reči kao jezičkih *kovanica*. U prikazivanju JEZIČKE PROMENE za oba korpusa je zajednički domen NASILJA, ali ovde zapažamo i određene razlike koje će biti jasnije u daljem toku rada, kada detaljnije razmotrimo realizacije metafora iz dominantnih izvornih domena.

Kada su u pitanju predstave UČENJA/ZNANJA JEZIKA, jedna razlika se delom može povezati sa načinima konceptualizacije i ustaljenim realizacijama određenih pojmovnih metafora. U britanskom korpusu, naime, o UČENJU/ZNANJU JEZIKA se najčešće govori preko izvornog domena RUKOVANJA predmetom, realizovanog u izrazima poput E *grasp of grammar*, *grip of language*, *pick up words*, gde su CJ PREDMETI KOJIMA NEKO RUKUJE. Takve metaforičke predstave prepoznajemo kao ustaljene u engleskom jeziku, i u predstavama učenja/znanja jezika i učenja/znanja uopšte. U srpskom jeziku, rekli bismo, one nisu tako zastupljene (iako postoje, npr. „držati jezik/nešto u malom prstu”), a u našem korpusu nisu dokumentovane. U srpskom korpusu se o UČENJU/ZNANJU JEZIKA govori prvenstveno preko domena VLADANJA, u izrazima poput S *ovladali jezikom*, *ne vladamo jezikom*. Nalazi se u ovom pogledu moraju razumeti u kontekstu novinskog diskursa, ali se mogu objasniti i tendencijom da se u srpskom jeziku, za razliku od engleskog, o UČENJU/ZNANJU JEZIKA češće govori nemetaforički, što objašnjava i veću zastupljenost ovog aspekta ciljnog domena koju smo utvrdili u britanskom korpusu.

5.3.3. Izvorni domeni prema učestalosti u diskursu (celokupan pregled)

Tabela 4 sadrži listu svih utvrđenih izvornih domena, prema učestalosti u diskursu. Lista uključuje sve konkretizacije tri opšta izvorna domena (BIĆE, PREDMET, PROSTOR)²³, kao i još tri domena koji se pod njih ne mogu podvesti. Ukupno je utvrđeno 42 izvorna domena u britanskom korpusu i 40 u srpskom.

²³ Zbog velikog broja slučajeva u kojima je, kao što smo videli, nemoguće razlučiti pojmovni status BIĆA, PREDMETA ili (OGRANIČENOG) PROSTORA, ne može se doći do pregleda po učestalosti za konkretizacije svakog od tri opšta izvorna domena pojedinačno.

Tabela 4: Izvorni domeni relevantnih metaforičkih izraza, prema učestalosti u korpusu

Britanski korpus		Srpski korpus	
Izvorni domen	%	Izvorni domen	%
NASILJE	18,4%	NASILJE	15,8%
MATERIJALNO STANJE	4,7%	MATERIJALNO STANJE	6,4%
GRAĐEVINA	4,4%	ŽIVLJENJE-UMIRANJE	5,8%
EVOLUCIJA	4,0%	GRAĐEVINA	5,1%
MEHANIZAM	3,8%	MEHANIZAM	4,6%
DIMENZIJA-SVOJSTVO PREDMETA	3,5%	FIZIČKO-ZDRAVSTVENO STANJE	3,9%
POSEDOVANJE	3,3%	POSEDOVANJE	3,8%
VIZUELNO-ESTETSKI KVALITET	3,2%	PRAVLJENJE	3,4%
HIGIJENSKI KVALITET	3%	RAZMENA PREDMETA	3,4%
KRETANJE	2,9%	KRETANJE	3,3%
RAZMENA PREDMETA	2,8%	VIZUELNO-ESTETSKI KVALITET	2,9%
FIZIČKO-ZDRAVSTVENO STANJE	2,8%	HIGIJENSKI KVALITET	2,9%
RUKOVANJE	2,7%	SADRŽAVANJE	2,9%
UNIŠTAVANJE	2,7%	RUKOVANJE	2,8%
PRAVLJENJE	2,7%	BILJKA	2,8%
SADRŽAVANJE	2,6%	UNIŠTAVANJE	2,7%
BILJKA	2,4%	POPLAVLJIVANJE	2,7%
LJUBAV-SEKS	2,4%	NEGA	2,7%
INTELEKTUALNE SPOSOBNOSTI	2,3%	POLOŽAJ U PROSTORU	2,5%
POLOŽAJ U PROSTORU	2,2%	DIMENZIJA-SVOJSTVO PREDMETA	2,3%
POPLAVLJIVANJE	2,2%	<u>DUH</u>	2%

Britanski korpus		Srpski korpus	
Izvorni domen	%	Izvorni domen	%
NEGA	2,2%	<u>EMOCIJE</u>	1,7%
VLADANJE	1,9%	OGLEDALO	1,4%
TELO	1,8%	INTELEKTUALNE SPOSOBNOSTI	1,3%
POŠTOVANJE-UGLED	1,7%	UGROŽENOST	1,3%
NEODREĐENI 2-D PROSTOR	1,5%	ZAŠTITA	1,1%
ŽIVLJENJE-UMIRANJE	1,4%	LJUBAV-SEKS	1,1%
PORODICA	1,1%	POŠTOVANJE-UGLED	1,1%
OBRADIVO ZEMLJIŠTE	<1%	TELO	1,1%
<u>SLUŽENJE</u>	<1%	NEODREĐENI 2-D PROSTOR	1%
ZAŠTITA	<1%	OBRADIVO ZEMLJIŠTE	<1%
ORUĐE	<1%	VLADANJE	<1%
UGROŽENOST	<1%	PORODICA	<1%
OGLEDALO	<1%	MUZIKA	<1%
HRANA	<1%	HRANA	<1%
GEOPOLITIČKA TERITORIJA	<1%	GEOPOLITIČKA TERITORIJA	<1%
MUZIKA	<1%	ORGANIZAM	<1%
ORGANIZAM	<1%	<u>ZMIJA</u>	<1%
<u>AUTOMOBIL</u>	<1%	EVOLUCIJA	<1%
<u>DRŽAČ ODEĆE</u>	<1%	ORUĐE	<1%
<u>BROD</u>	<1%		
<u>LEPAK</u>	<1%		

Dati kvantitativni i prethodni uopšteni pregled dozvoljavaju preliminarno poređenje nalaza iz britanskih i srpskih novinskih tekstova. Rezultati pokazuju velike sličnosti u pogledu zabeleženih izvornih domena u dva jezička korpusa. Većina utvrđenih domena prisutna je u oba korpusa i to sa sličnim leksičkim realizacijama. Domeni dokumentavani u jednom jezičkom materijalu, a odsutni u drugom, u tabeli su označeni podvlačenjem; vidimo da su dati domeni ograničeni na one pri dnu liste, odnosno one realizovane manjim brojem primera. Nešto češći među njima je domen DUH u srpskom korpusu (*mimo duha svog jezika, ne čuvaju duh ćirilice*), čiji ekvivalent nije zabeležen u britanskom korpusu. Izrazi poput „u duhu jezika” ustaljeni su u srpskom jeziku, mada su neki primeri iz korpusa, poput *čuvanja duha ćirilice* ili jezika kao *duhovne vertikale* naroda, kreativniji²⁴. Ostale razlike se, ipak, pre mogu povezati sa slučajnošću javljanja u jednoj ili dve realizacije u korpusu nego sa razlikama u ustaljenim predstavama i konceptualizaciji.

Na kraju, prikazana lista sadrži i tri izvorna domena koja se ne mogu podvesti pod opšte domene BIĆA, PREDMETA i (OGRANIČENOG) PROSTORA. U pitanju je domen MATERIJE, odnosno LEPKA, u britanskom korpusu (*E language is a glue that holds society together*), te domen HRANE (*S sa švedskog stola na kom je bio serviran srpski jezik, E a stale word, flavours of words*) i MUZIKE (*E language like a musical notation, S novokomponovane reči*) u britanskom i srpskom. Navedeni domeni dokumentovani su u malom broju primera (<1% od ukupnih metaforičkih izraza).

U oba korpusa po učestalosti se posebno upečatljivo izdvaja domen NASILJA; u britanskom korpusu, 18,4% metaforičkih izraza svrstano je pod ovaj domen, a u srpskom korpusu 15,8%. Podudaranje se primećuje i u izvornim domenima koji slede po učestalosti, ali je njihova učestalost daleko niža od učestalosti domena NASILJA. U pitanju su domeni MATERIJALNO STANJE (E 4,7%, S 6,4%), GRAĐEVINA (E 4,4%, S 5,1%) i MEHANIZAM (E 3,8%, S 4,6%). Primećuju se i neke metaforičke predstave koje su istaknute u jednom jezičkom korpusu, a manje učestale u drugom, naime domeni EVOLUCIJE (E 4,0%) i ŽIVLJENJA-UMIRANJA (S 5,8%) – više o datim razlikama u nastavku. Iz pregleda takođe vidimo da je veliki deo dokumentovanih izvornih domena

²⁴ O nekim zapažanjima o pojačanoj upotrebi reči iz semantičkog polja duhovnosti u javnom jeziku u Srbiji v. Bugarski (2013), Čolović (2008).

iz oba korpusa realizovan malim brojem primera (oko 1%). Oni najređi se, pri tom, najteže mogu povezati sa pojmovnim preslikavanjima koja se ustaljeno navode u kognitivnoj lingvistici (npr. pomenuti domen HRANE).

Zbog velikog broja izvornih domena, ali i niske učestalosti velikog dela njih, detaljan pregled metaforičkih predstava iz svih izvornih domena nije ni moguć ni koristan. Sa druge strane, dominantne predstave NASILJA i učestalije metaforičke predstave omogućavaju uvid u glavne obrasce koji se sreću u korpusu, te zavređuju pojedinačni osvrt. U delu koji sledi ćemo se ograničiti i detaljnije fokusirati na pet izvornih domena iz britanskog i pet izvornih domena iz srpskog korpusa sa najvišom učestalošću: NASILJE (E/S), MATERIJALNO STANJE (E/S), GRAĐEVINA (E/S), MEHANIZAM (E/S), EVOLUCIJA (E) i ŽIVLJENJE-UMIRANJE (S).

5.4. Diskursno istaknuti izvorni domeni i na njima zasnovani metaforički okviri

5.4.1. NASILJE (E/S)

Jedini izvorni domen koji se bitno izdvaja po učestalosti u odnosu na sve ostale, i to u vrlo sličnoj meri u engleskom i srpskom korpusu, jeste domen NASILJA. Kao početnu ilustraciju navešćemo tipične primere metafore NEŽELJENI UTICAJ JE NASILJE:

E

(62) I hate to see language **butchered** like this. (*The Guardian*, 28/12/2014)

(63) They are **invading** the English language. (*The Daily Mail*, 7/8/2011)

S

(64) Srpski jezik je **napadnut** sa svih strana. (*Press*, 16/1/2012)

(65) Kada su srpski jezik i pismo **pretrpeli** najjači **udarac**? (*Novosti*, 9/11/2013)

U primerima odmah primećujemo metaforu JEZIK JE ŽRTVA NASILJA, ali se iz njih nazire da su predstave nasilja veoma raznovrsne, sa potencijalno raznovrsnim referentnim ulogama i predstavljanim vidovima nasilja. Ovaj rezultat analize je utoliko više zanimljiv budući da se ne može povezati sa rezultatima postojećih studija o metajeziku u medijskom diskursu. Naravno, NASILJE je produktivan pojmovni izvor za predstavljanje najrazličitijih pojava (Ritchie 2003), te nije stran medijskom diskursu (Charteris-Black 2004), ali kada su u pitanju medijske i druge rasprave o jeziku, do sada nije pominjan u analizama. Budući da je u pitanju ubedljivo najzastupljeniji izvor za metaforičke predstave vezane za jezik u korpusu, ovaj domen zavređuje detaljnu analizu, kvalitativnu i kvantitativnu, iz perspektive celokupnog diskursnog metaforičkog okvira koji gradi. Stoga će njemu biti posvećen zaseban deo analize (u odeljku 5.7), sa ciljem da se istraže dublja značenja ovog okvira u britanskom i srpskom novinskom diskursu.

U nastavku ćemo opisati preslikavanja iz izvornih domena koji slede po učestalosti. Iako realizacije iz datih domena obuhvataju relativno mali broj primera te ne dozvoljavaju detaljnu analizu, očekivali smo da će one ilustrovati osnovne odlike

diskursnih metaforičkih okvira, što će nam potom omogućiti da razvijemo razumevanje okvira u ovom pristupu i da ga primenimo na opis dominantnih predstava NASILJA NAD JEZIKOM.

5.4.2. MATERIJALNO STANJE (E/S)

Drugi izvorni domen po učestalosti u oba jezička korpusa je domen MATERIJALNOG STANJA. U novinskom diskursu ovaj domen je očigledno produktivan izvor za predstavljanje aspekata engleskog odn. srpskog jezika posmatranih u pozitivnom ili negativnom svetlu, naročito aspekata koji se tiču jezičke promene. Predstave iz ovog izvornog domena mogu se povezati sa ustaljenim poimanjem raznih životnih aspekata preko domena materijalnog, na osnovu opštije metafore BLAGOSTANJE JE BOGATSTVO, koja podrazumeva da svako povećanje blagostanja osećamo kao dobitak, a svako smanjenje blagostanja kao gubitak ili trošak (Lakoff & Johnson 1999: 292–293).

O uticajima na jezik se u posmatranim novinskim tekstovima često govori kao o bogaćenju ili siromašenju, kroz metafore koje bismo uopšteno mogli formulisati kao ŽELJENI UTICAJ NA JEZIK JE BOGAĆENJE I NEŽELJENI UTICAJ NA JEZIK JE OSIROMAŠIVANJE; u većini dokumentovanih primera, ipak, nazire se da se date predstave tiču leksičkog fonda, čak i kada se u tekstu uopšteno govori o *jeziku*, pa imamo metafore ŽELJENI UTICAJ NA REČNIK JE BOGAĆENJE I NEŽELJENI UTICAJ NA REČNIK JE OSIROMAŠIVANJE. U ovakvim primerima CJ je osoba ili neodređeni entitet koji drugi, pre svega govornici jezika, osiromašuju ili bogate:

E

- (66) The neologisms with which the second world war **enriched** our language range from the utilitarian to the racy. (*The Guardian*, 26/9/2014)
- (67) The English of the world wide web – loose, informal, and distressingly dyspeptic – is not really the kind people want to read in a book, a magazine ... But ... any struggle against the abuse and **impoverishment** of English online (notably, in blogs and emails) becomes what Orwell called “a sentimental archaism”. (*The Guardian*, 20/7/2013)

S

- (68) Ukoliko ove promene [preterana upotreba stranih reči] **osiromašuju** jezik, umesto što ga **bogate**, reč je o nepoželjnim promenama, kako u jeziku, tako i u kulturi uopšte. (*Novosti*, 9/5/2012)
- (69) Upliv stranih reči s jedne strane **bogati** jezik, ali ipak preterana upotreba tuđica, pogotovo kod mladih, utiče na to da neke reči potpuno iščeznu. (*Press*, 22/2/2012)

U srpskom korpusu javlja se i predstava osobe/entiteta koji se sam bogati, u metafori POVEĆANJE BROJA REČI U REČNIKU JE BOGAĆENJE, kakva nije zabeležena u britanskom korpusu:

S

- (70) Ako **se** jezik **bogati** iz sopstvenih izvora, neće izgubiti na svojoj autentičnosti. (*Politika*, 3/9/2015)

Dalje, ako promene vezane za jezik i leksički fond podrazumevaju povećanje ili smanjenje bogatstva, onda ove predstave možemo povezati i sa metaforom u kojoj je JEZIK, tj. REČNIK S VELIKIM BROJEM REČI BOGAT i REČNIK S MALIM BROJEM REČI JE SIROMAŠAN:

E

- (71) This is about the debt we owe to the English language (as custodians of an ineffably **rich**, august and venerable tongue) (*The Daily Mail*, 13/1/2012)
- (72) You are helping destroy the **richness** and history of our language. (*The Guardian*, 28/4/2015)

S

- (73) Bez pomoći i podrške obrazovanih laika drugih struka, jasno je da su oni sami nemoćni da štite lepotu i **bogatstvo** srpskog jezika. Svedoci smo da su mnoge strane reči ... vremenom istisle domaće izraze. (*Politika*, 4/9/2015)
- (74) Gotovo šifrovano izražavanje osim što zbunjuje roditelje, u poslednje vreme je sastavni deo sve **siromašnijeg** govora. (*Novosti*, 23/2/2014)

Iz analize se zapaža i da date predstave često nose značenje ugroženog bogatstva (*E destroy the **richness**, S nemoćni da štite **bogatstvo***). U takvim primerima govori se ili o nekom neodređenom bogatstvu kao svojstvu jezika koje bi moglo da se izgubi, ili, kako se obično vidi iz konteksta, o leksičkom bogatstvu – iako se CJ *rečnik* retko pominje eksplicitno. U srpskom korpusu u jednom primeru se direktno govori o *rečniku* (*mladi imaju **osiromašen** rečnik*); metafora REČNIK S MALIM BROJEM REČI JE SIROMAŠAN podrazumeva i REČI SU MATERIJALNA VREDNOST, ali bismo rekli da se ovde radi o broju reči koji mladi poznaju, pa se aspekt ciljnog domena graniči sa ZNANJEM JEZIKA.

Na osnovu domena MATERIJALNOG STANJA govori se i o raznim aspektima upotrebe jezika, pri čemu se metafore u britanskim i srpskim tekstovima donekle razlikuju:

E

(75) A headmaster shocked at the **poor** spelling in job applications to his college has urged ministers to ... (*The Telegraph*, 8/12/2013)

(76) It seems aggression and **poor** grammar are often bedfellows. Miss McCaughan spotted an example in ... (*The Guardian*, 7/11/2014)

S

(77) Tako su internet preplavili komentari u kojima ljudi iznose svoje mišljenje, bez da ih je iko pitao. To sve češće dovodi do ozbiljnih sukoba, odnosno rata tastaturama, a sve to **siromašnim** jezikom, uz more gramatičkih grešaka. (*Blic*, 9/7/2014)

(78) Zbog veoma česte upotrebe raznih uzrečica i doskočica, razgovor im jezički zvuči veoma **siromašno** i neispravno. (*Press*, 5/4/2015)

Metafore kakve zapažamo u gornjim primerima realizovane su isključivo pridevom *poor* u engleskom, odnosno *siromašan* u srpskom korpusu. Pridev *poor* u engleskom jeziku nosi značenje „of low quality” (MCML, značenje 2), koje je široko rasprostranjeno u konceptualizaciji raznih drugih pojmova (npr. *poor health*, *poor hearing*). U srpskom jeziku je figurativna upotreba ovog prideva nešto ograničenijeg opsega, uglavnom u značenju „nedovoljan”, „štur”, koje se najviše koristi baš u kontekstu jezika (RSJ, značenje 1b), odnosno leksičkog fonda (stoga je razumljivo da u

srpskom korpusu ne nailazimo na primere poput „siromašna gramatika” ili „siromašan pravopis”). U britanskom korpusu, tako, primeri ilustruju realizacije opšte metafore LOŠ JE SIROMAŠAN, dok primeri iz srpskog korpusa uglavnom podrazumevaju metaforu REČNIK SA MALIM BROJEM REČI JE SIROMAŠAN, u značenju rečnika kojim korisnici raspoložu pri upotrebi jezika. Primere poput navedenih često i ne osećamo kao metaforičke, budući da pojam *siromaštva* jezičkog izražavanja i u engleskom i u srpskom jeziku čini ustaljen način konceptualizacije negativno percipirane upotrebe jezika.

Ukupno posmatrano, iako su neke od ovih metaforičkih predstava konvencionalizovane u jeziku, iz analize primera vidimo da se ovde ne radi samo u ustaljenim načinima mišljenja i govorenja, već o ciljano biranim predstavama koje se mogu razumeti samo u diskursnom kontekstu. Oni grade specifičan okvir za rasuđivanje o engleskom odn. srpskom jeziku, u čijoj osnovi su naglašeni delovi izvornog domena i ograničen skup ciljnih domena na koje se metaforičke predstave odnose. U tom okviru određene predstave se izdvajaju i ponavljaju, pre svega predstave koje odražavaju nelagodu povodom jezičkog razvoja, promena u sferi leksike i savremenih jezičkih tendencija uopšte. Date primere je, opet, važno razumeti u saglasnosti sa opštijom metaforom BLAGOSTANJE JE BOGATSTVO, koja je prema Lejkofu i Džonsonu jedna od osnovnih komponenti moralnog mišljenja u današnje doba (Lakoff & Johnson 1999). Tako sve metaforičke predstave o siromašenju ili ugroženom bogatstvu sa sobom nose i određeni moralni imperativ da se situacija ispravi.

5.4.3. GRAĐEVINA (E/S)

Još jedan izvorni domen koji se izdvaja po učestalosti u oba jezička korpusa jeste domen GRAĐEVINE. Metaforička preslikavanja iz domena GRAĐEVINE na domen JEZIKA nisu iznenađujuća kada se uzme u obzir produktivnost ovog izvornog domena (u saglasnosti sa opštijom metaforom SLOŽEN SISTEM JE GRAĐEVINA, v. Charteris-Black 2004), ali i kada se uzme u obzir upotreba metaforičkih izraza iz ovog domena naveliko ustanovljena u stručnim opisima jezika. Tako se u oba jezička korpusa javljaju slični konvencionalni izrazi vezani za *građenje* reči i jezičke *konstrukcije*:

E

- (79) Vocabulary is a matter of word-**building** as well as word-using. (*The Telegraph*, 14/10/2011)
- (80) By all means avoid **constructions** you dislike (*The Times*, 6/11/2012)

S

- (81) ... kada ne znaju neku reč ili ako ona ne postoji, treba da je **izgrade** nekim tvorbenim procesom od domaćeg jezičkog **materijala**. (*Politika*, 3/9/2015)
- (82) ... da nam je jezik postao opterećen rečeničnim **konstrukcijama**. (*Novosti*, 5/9/2011)

Dati primeri ilustruju metaforu NASTANAK REČI JE GRAĐENJE, odnosno REČI SU GRAĐEVINA, kao i podjednako ustaljenu metaforu REČI/IZRAZI/REČENICE SU KONSTRUKCIJE. Sa ovim preslikavanjima onda se mogu povezati i druge kreativnije predstave iz domena građenja (poput JEZIK JE GRAĐEVINSKI MATERIJAL u (81)).

Ipak, metafore iz ovog domena u korpusu su raznovrsnije, i uključuju razne predstave jezika i jezičkih pojmova kao zdanja koja mogu da se *izgrade* i *utemelje*:

E

- (83) ... even among the grammatical vocabulary that provides the **building blocks** of English. (*The Guardian*, 7/2/2014)
- (84) Teenagers have **constructed** an entirely new vocabulary (*The Daily Mail*, 13/4/2015)

S

- (85) ... kaže ovaj lingvista i autor informatičkog **zdanja** srpskoga jezika (*Novosti*, 7/4/2013)
- (86) Kao što je Sveti Sava duhovni **utemeljitelj** srpske kulture i jezika (*Politika*, 1/9/2015)

Prvi primer ilustruje metaforu JEZIK JE GRAĐEVINA, pri čemu su GRAMATIKA/REČNIK GRAĐEVINSKI MATERIJAL (*building blocks*). Pored metafore JEZIK JE GRAĐEVINA, odnosno NASTANAK JEZIKA JE POSTAVLJANJE TEMELJA GRAĐEVINE (86), u

primerima iz britanskog korpusa nailazimo i na metaforu NASTANAK REČNIKA JE GRAĐENJE, odnosno REČNIK JE GRAĐEVINA (kakva se ne javlja u srpskom korpusu, iako je lako zamisliti ekvivalentan opis na srpskom jeziku).

U britanskom i srpskom korpusu se takođe sreću realizacije metefore JEZIK JE TEMELJ GRAĐEVINE. Iako se radi o istom izvornom domenu, ovakve metaforičke predstave razlikuju se od opisanih, jer se jezik ne predstavlja kao građevina, već kao njen osnovni deo. Pojmu građevine onda najčešće odgovara pojam DRŽAVE ili KULTURE:

E

(87) It's time for people to embrace Britain, starting with the most important **foundation** – our wonderful language, English. (*Independent*, 7/4/2015)

S

(88) Srpski jezik je **temelj** i ogledalo naše kulture. (*Novosti*, 18/12/2013)

Ako je jezik temelj, to podrazumeva značaj postojanosti građevine, te možemo razumeti i metaforu JEZIK JE TEMELJ VIŠE GRAĐEVINA u sledećem primeru iz srpskog korpusa:

S

(89) Na **temelju** jednog jezika koji je Vuk Stefanović Karadžić polovinom devetnaestog veka reformisao za potrebe srpskog naroda i njegove kulture, danas postoji više političkih jezika. (*Novosti*, 24/1/2014)

U ovom primeru, srpski JEZIK JE TEMELJ, ali temelj na kojem su naknadno nikle druge građevine, što podrazumeva da je stabilnost svih njih ugrožena.

Značaj domena GRAĐEVINE u konceptualizaciji uopšte Kevečeš povezuje sa našim znanjem o tome da postojanost neke građevine zahteva postojanje čvrstih temelja i stabilne strukture (Kövecses 2002: 110), te predstave GRAĐEVINE mogu da evociraju predstave o značaju postojanosti neke pojave. Iz svih metaforičkih predstava jezika kao osnove neke veće društvene građevine, odnosno kao temelja na kojem građevina stoji,

proizilazi da o jeziku treba voditi računa, jer na njemu počiva stabilnost društva i naroda. Izvorni domen GRAĐEVINE omogućava ovakve emotivno snažne predstave zato što nosi pozitivne konotacije zajedništva, izgradnje i trajanja (Charteris-Black 2004: 70). Predstave jezika kao temelja ili snažne građevine, obično iznete u ozbiljnom i svečanom tonu, posebno su česte u srpskom korpusu, gde se pored metafora JEZIK JE GRAĐEVINA i JEZIK JE TEMELJ GRAĐEVINE (metaforčka građevina je onda država, društvo i/ili kultura), ponavljaju i metafore ĆIRILICA JE GRAĐEVINA, ĆIRILICA JE TEMELJ GRAĐEVINE, a srećemo i GRAMATIKA JE TEMELJ GRAĐEVINE:

S

- (90) Narod može da izgubi zemlju, da drugu zemlju zadobije, i da opstane. Opstane u jeziku, svojoj najvećoj **tvrdavi**. (*Politika*, 8/12/2012)
- (91) Ćirilica je na izdisaju u Srbiji. Jedan od **temelja** nacionalnog identiteta Srba preživeo je mnoge udarce i pritiske u istoriji ... (*Novosti*, 20/6/2015)

U ovakvim primerima podrazumeva se da je održanje jezičkog zdanja ono što narodu omogućava da opstane u budućim vremenima. Data ideja posebno je izražena u predstavama jezika kao *tvrdave*, kao građevine koja je ne samo postojana, nego i služi za odbranu i zaštitu u vremenima opsada i ratova.

Sveukupno, analiza primera pokazuje kako se među metaforičkim predstavama iz istog izvornog domena GRAĐEVINE javljaju one odavno ustaljene u stručnom i popularnom metajeziku, ali su zastupljenije manje konvencionalne, slikovite predstave o građevinama, građenju, rušenju, temelju i odsustvu temelja, koje zajedno čine poseban okvir za rasuđivanje o nacionalnom jeziku.

5.4.4. MEHANIZAM (E/S)

U posmatranim novinskim tekstovima o engleskom odn. srpskom jeziku govori se i na osnovu domena MEHANIZMA. Ovaj izvor metaforičkih preslikavanja može se povezati sa domenom SLOŽENOG SISTEMA, koji se često navodi u kognitivnolingvističkoj literaturi, kao i sa srodnim sistemom domenom MAŠINE. Tatjana Grujić (2014) je u svojoj analizi metaforičkih konceptualizacija posredstvom izvornog

domena MAŠINE utvrdila nekoliko skupova leksema iz ovog domena, naime: razne vrste mašina (*mašina, mašinerija, mehanizam*), sa njima povezane radnje (*funkcionisati, uključiti, pokvariti, remontovati*), njihovi sastavni delovi (*motor, kočnica*), proces proizvodnje (*serija, materijal, obrada*), kao i proizvodi, aparati i prevozna sredstva. Međutim, u našem korpusu lekseme iz ovog domena su značenjski ograničene i odnose se isključivo na sam mehanizam, na komponente mehanizma, na funkcionisanje/kvarenje/popravljavanje mehanizma, i u ponekom primeru na proizvod/aparat, opet uvek u vezi sa dobrim ili lošim funkcionisanjem mehanizma. U skladu sa prisutnim leksičkim realizacijama u korpusu, tako, ovaj izvorni domen označili smo kao MEHANIZAM.

Metafora JEZIK JE MEHANIZAM između ostalog može da služi da se čitaocu približi složeno funkcionisanje jezika uopšte:

E

(92) [The English language] is endlessly rich, ... a vast **mechanism** built from 220,000 words, perfectly formed **components** that **work** together like jewelled **cogs**. (*The Daily Mail*, 30/5/2012)

Ovakva predstava naglašava složenost engleskog jezika, čije funkcionisanje može da se razume putem preslikavanja raznih odlika mehanizma na odlike jezika, putem metafora JEZIK JE MEHANIZAM, REČI SU KOMPONENTE MEHANIZMA, FUNKCIONISANJE JEZIKA JE FUNKCIONISANJE MEHANIZMA.

Predstave MEHANIZMA mogu imati i slikovitije konkretizacije, poput sledeće realizacije metafore REČ JE DEO MEHANIZMA iz srpskog korpusa, takođe vezane za dobro funkcionisanje jezika:

S

(93) Svaka je reč dobra, kao uostalom i **kuglični ležaj**, ako legne na svoje mesto. (*Novosti*, 13/8/2011)

Mogli bismo reći i da izvornodomenski prikaz u samom primeru nije precizan (kuglični ležaj ne može da *legne*, već samo kuglica u kuglični ležaj), ali ovo verovatno

ne utiče na razumevanje celokupne metaforičke predstave. Primer, tako, ilustruje određeni pojmovni nesklad u prikazu mehanizma i njegovih delova. Adekvatna metafora bi bila REČ JE DEO MEHANIZMA (tj. KUGLICA koja legne na svoje mesto u *kugličnom ležaju*), a iz ovako formulisanog primera istovremeno proističe i REČ JE MEHANIZAM (tj. KUGLIČNI LEŽAJ)

Ipak, većina primera iz ovog domena i u engleskom i u srpskom korpusu su vezane za jedan konkretan skup predstava. Naime, izrazi iz domena MEHANIZMA prvenstveno se odnose na *kvarenje* mehanizma jezika. U većini takvih primera govori se o jezičkoj promeni ili stanju u kojem se jezik nalazi, gde se štetni uticaji i negativne promene vide kao kvar (bilo da se takvo poređenje prihvata ili odbacuje):

E

- (94) To **wreck** that **mechanism** deliberately — and to teach our children to do **the same** — would be worse than obscene. (*The Daily Mail*, 29/5/2012)
- (95) How texting is **wrecking** language (naslov) (*The Daily Mail*, 4/9/2014)
- (96) There is no such thing as a language that, like an old **fridge**, **breaks down** through inattention. (*The Times*, 20/6/2015)

S

- (97) Obuhvatna borba protiv **kvarenja** jezika je složena i prevazilazi domete novinskog članka. (*Politika*, 4/9/2015)
- (98) A niko, nikada i nigde nije uspeo ni da „očisti” svoj zaprljani ni da „**popravi**” svoj **pokvareni** jezik. (*Press*, 8/7/2012)
- (99) Svakoga dana na našim stranicama biće objavljivani napisi sa temama iz srpskog jezika i o srpskom jeziku. S ciljem da ga sačuvamo i **popravimo** tamo gde smo ga **pokvarili**²⁵. (*Politika*, 1/9/2015)

²⁵ Kada se radi o varijantama lekseme *kvariti* u srpskom jeziku, na prvi pogled je moguće razumeti je i u njenom drugom značenju kvarenja hrane ili namirnica (RSJ); ipak, kontekstualna upotreba, koja gotovo uvek podrazumeva tranzitivnost (neko kvari jezik), a neretko i odnos naspram *popravljanja*, potvrđuje da je u pitanju ovde označeni izvorni domen MEHANIZMA.

Dati primeri ilustruju metaforička preslikavanja NEŽELJENI UTICAJ NA JEZIK JE KVARENJE MEHANIZMA, NEŽELJENA SAMOSTALNA PROMENA JEZIKA JE KVARENJE MEHANIZMA, JEZIK U LOŠEM STANJU JE MEHANIZAM U KVARU. Metaforički izrazi koji se odnose na *kvarenje* u srpskom korpusu često se javljaju zajedno sa izrazima koji se odnose na *popravljanje*, pa u primerima poput i nailazimo na metaforu koju možemo razumeti kao OTKLANJANJE NEŽELJENOG UTICAJA NA JEZIK JE POPRAVLJANJE MEHANIZMA. Predstave kvarenja i popravljanja odnose se skoro isključivo na CJ S *jezik* i E *language*, sa izuzetkom jednog primera iz engleskog korpusa o pogrešno upotrebljenim rečima u novinskim izdanjima (E *if you were to try to **fix** all those words*), gde zapažamo metafore POGREŠNO UPOTREBLJENE REČI SU MEHANIZMI U KVARU, ISPRAVLJANJE POGREŠNO UPOTREBLJENIH REČI JE POPRAVLJANJE MEHANIZMA.

Ponavljanjem ovakvih predstava gradi se specifičan okvir za govorenje o jeziku, tako što se naglašavaju i razrađuju određeni elementi izvornog domena MEHANIZMA, naime KVARENJE, POKVARENOST i POPRAVLJANJE. Metaforički izrazi iz ovog domena najčešće su realizacije konkretnije metafore JEZIK JE MEHANIZAM KOJI SE KVARI i JEZIK JE MEHANIZAM KOJI DRUGI KVARE/POPRAVLJAJU. U ovim metaforama na ciljani pojam se preslikava pre svega znanje o tome da mehanizam ima određenu svrhu, da ima delove koji obavljaju određenu operaciju i da može da se pokvari i popravi (Grujić 2014). U takvom okviru naglašava se potreba da se o nacionalnom jeziku povede više računa, pa i potreba za institucionalnim merama za kontrolu i „popravku” jezika. Sveukupno, diskursna funkcija ovih metaforičkih izraza ne leži samo u lakšem razumevanju funkcionisanja jezika, nego pre svega u isticanju tananosti jezičkog sistema i mogućnosti da se njegovo *funkcionisanje* na neki način „poremeti”. Takve predstave istaknute su na veoma slične načine u oba jezička korpusa.

U dosadašnjoj analizi primetili smo velika poklapanja u metaforičkim predstavama jezika, uz srodna preslikavanja iz nekoliko dominantnih izvornih domena koja grade srodne dominantne predstave i srodne mininarative o engleskom odn. srpskom jeziku. Dve izvornodomenske predstave, međutim, izdvajaju se kao različite u dva jezička korpusa. U pitanju su metaforički izrazi iz domena EVOLUCIJE u engleskom i ŽIVLJENJE-UMIRANJE u srpskom; u oba slučaja, posmatrani izvorni domen je u jednom jezičkom korpusu među najčešćim, a u drugom nije realizovan gotovo ni u jednom primeru.

5.4.5. EVOLUCIJA (E)

Među izvornim domenima koji se izdvajaju po učestalosti u britanskom korpusu nalazi se i domen EVOLUCIJE, sa dosta uniformnim metaforičkim realizacijama koje se odnose na JEZIČKU PROMENU, i to isključivo na SAMOSTALNU PROMENU JEZIKA (u metafori SAMOSTALNA PROMENA JEZIKA JE EVOLUCIJA), a ne na ostale aspekte ciljnog domena. Zanimljivo je da su predstave iz datog izvornog domena gotovo ne javljaju u srpskom korpusu, izuzev samo jednog pominjanja *jezičke evolucije*. Metafora evolucije, po kojoj se složeni sistemi razvijaju i oblikuju srodno biološkim principima evolucijske adaptacije, često se pojavljuje u nauci uopšte (Csányi 1993), pa i u nauci o jeziku²⁶. Džin Ejčison ubraja metaforičke predstave jezičkog razvoja i evolucije u dinamičke metafore, koje su se kroz istoriju često koristile kao argumentacijski kontrast statičnim metaforama i insistiranju na utvrđenosti i stabilnosti jezičkog sistema, naročito u britanskom društvenom kontekstu (Aitchison 2003: 50). Ovo je svakako bitna odlika metafore SAMOSTALNA PROMENA JEZIKA JE EVOLUCIJA u britanskim novinama, kojom se ističe prirodnost jezičkih promena:

²⁶ U istraživanjima na materijalu srpskog jezika nije dokumentovana, iako po našem jezičkom osećaju nije neobična u srpskom (up. npr. Bugarski 1972 koji pominje *evoluciju jezika* na nekoliko mesta). U srpskom jeziku bi se, verovatno, radije govorilo o „razvoju jezika“.

E

- (100) A large part of its success is that English is constantly evolving through contact with other languages. (*The Times*, 28/2/2013)
- (101) Capacity for discriminate expression is undiminished by linguistic **evolution**. (*The Times*, 20/6/2015)
- (102) By all means, languages constantly **evolve**, but grammar is there because it serves a purpose. (*The Times* 4/7/2014)

Razvoj engleskog jezika se preko domena evolucije posmatra kao nešto što nužno i neprekidno traje. Takvo shvatanje jezika podrazumeva spori postepeni proces, poput evolucije prirodnom selekcijom, gde izbori u jezičkoj upotrebi postepeno vode ka promenama (Denison 2003). Poslednji primer, međutim, ilustruje još jednu tendenciju kada su ovakvi metaforički izrazi u pitanju. *Evolucija* se često pominje kao argumentacijski otklon, koristan za isticanje važnosti pravila uprkos neospornosti evolucije jezika. Nekada se, tako, jezičke promene poimaju i kao evolucija unazad, ili evolucija u pogrešnom smeru:

E

- (103) Of course, language **evolves**, and as a word-lover I'm all for that, but it seems to be **evolving** in the wrong direction. (*The Guardian*, 28/12/2014)
- (104) Language has to **evolve** and change but this is a backwards step rather than a forwards step. (*The Times*, 16/3/2013)

Posebno često se o evoluciji govori kao o intenzivnijoj, bržoj nego ikada ranije:

E

- (105) The English language is **evolving** at a faster rate now than at any other time in history (*The Guardian*, 1/5/2015)
- (106) Research shows the English language is **evolving** faster than ever. (*The Independent*, 6/1/2015)
- (107) The English language is **evolving** faster than ever. (*The Independent*, 6/5/2015)

Ovakve metaforičke predstave uspevaju da prenesu nelagodu i zabrinutost za jezik uprkos normalizovanom viđenju evolucije jezika kao prirodne; ideja da se ona sada dešava na neprirodan način, da je drugačija ili brža nego ikada ranije, može se povezati sa karakterističnim medijskim diskursom o jeziku poslednjih decenija koji naglašava „prebrze jezičke promene” (Thurlow 2006: 676). Primećujemo kako se putem ove metafore grade posebni mini-narativi ili scenariji, poput „ubrzane evolucije”, ili „evolucije koja je krenula u pogrešnom smeru”. Zastupljenost ovog metaforičkog domena u britanskom korpusu može se pripisati i konvencionalnosti pojmova poput *evolve/evolution* u značenju razvoja u engleskom jeziku, ali i njihovoj specifičnoj diskursnoj upotrebi kojom se naglašava značaj, brzina, pa i pogrešan smer evolucije engleskog jezika.

5.4.6. ŽIVLJENJE-UMIRANJE (S)

U srpskom korpusu jedna grupacija metaforičkih izraza na sličan način govori o srpskom jeziku kao živom biću, koje živi, ali mu preta i umiranje, pri čemu se predstave života, smrti i smrtne ugroženosti mahom prepliću. Konkretnije, na ovaj način govori se samo o jeziku i o ćirilici/pismu, a nema primera u kojima se govori o životu ili smrti drugih CJ. Dati izvorni domen, označen kao ŽIVLJENJE-UMIRANJE, na prvi pogled se može povezati sa domenom EVOLUCIJE, ali zapravo uvek podrazumeva život, preživljavanje i umiranje pojedinačnog bića, o čemu se skoro uopšte ne govori u britanskom korpusu. Viđenje jezika/pisma kao živog bića nekad se ističe kada se govori o nužnosti jezičke promene, u direktnim metaforama JEZIK JE ŽIV(O) (BIĆE):

S

(108) Jezik je **živ** organizam koji se stalno menja. (*Novosti*, 25/6/2012)

(109) Jezik je **živa** tvorevina koja se menja i razvija. (*Press*, 8/7/2012)

(110) Da ne bude zabune – jezik je **živ**, menja se, obogaćuje stranim rečima ako u maternjem nema dostojnih zamena. (*Novosti*, 9/5/2011)

Ipak, *život* jezika i pisma najčešće se implicitno ili eksplicitno pominje u kontrastu prema opasnosti od *smrti*:

S

- (111) Dokle god **živi** jezik [...] dotle živi narod. (*Press*, 12/5/2012)
- (112) Uprkos svemu, [srpski jezik] je **preživeo**. (*Politika*, 11/5/2014)
- (113) Ako srpski jezik ne **preživi**, to će biti samo zato što srpski narod neće moći da preživi od privrede u svojoj zemlji. (*Politika*, 2/6/2011)
- (114) ... da se preduzmu mere da se spreči dalje **odumiranje** ćirilice (*Press*, 21/2/2012)
- (115) Ćirilica je na **izdisaju** (*Press*, 11/8/2012)
- (116) On dodaje da opasnost od **izumiranja** jezika postoji, ali da još uvek nije dramatična. (*Blic*, 29/10/2012)

U ovakvim predstavama naglašava se neizvesnost *preživljavanja* srpskog jezika i ćirilice u svetlu jezičkih i društvenih promena i domanicije velikih svetskih jezika, u predstavama koje su diskursno-tematski bliske domenu UGROŽENOSTI. Primeri ilustruju metafore NESTANAK JEZIKA JE UMIRANJE, NESTANAK ĆIRILICE JE UMIRANJE, POSTOJANJE JEZIKA JE ŽIVLJENJE. Značaj koji se pridaje *životu* jezika možda je najbolje sumiran u prvom primeru, gde se život jezika eksplicitno povezuje sa životom naroda, ali se podrazumeva i da se trajanje takvog života (jezika i naroda) ne može uzeti zdravo za gotovo.

Zanimljivo je da je u britanskom korpusu ovaj izvorni domen zabeležen u svega četiri primera, uglavnom kao kontrast viđenju jezika kao MEHANIZMA (npr. *fall into the same trap of seeing language as a fixed, controllable entity. It isn't. Our language is alive*; o takvim argumentacijskim strategijama biće više reči u odeljku 5.6). Britanske novinske tekstove neosporno odlikuje velika zabrinutost za stanje u engleskom jeziku, ali se ono ne predstavlja kao umiranje i smrt²⁷ (uprkos ustaljenosti termina „language death” kada se govori o nestajanju „malih” jezika, up. Crystal 2001); isto tako se primećuje i odstupstvo pojma *života* engleskog jezika, što pokazuje usku povezanost ova dva pojma u diskursnim metaforičkim predstavama. Razlika se svakako barem donekle može pripisati neprikosnovenom značaju koji engleski jezik uživa kao vodeći jezik svetske komunikacije, gde bi zamisao o njegovom umiranju bila neobična (iako se neretko govori o *uništavanju, bolovanju, sakaćenju* engleskog jezika).

²⁷ Zabeležen je samo jedan primer koji pominje E *slow death of the English language*.

Ukupno posmatrano, iz pregleda vidimo da svaki od opisanih izvornih domena gradi određeni metaforički okvir koji ima implikacije za rasuđivanje o engleskom odn. srpskom jeziku. U mnogim od ovih metaforičkih predstava istaknuti su samo neki delovi izvornog domena, u ponavljanim prikazima koji grade svojevrsne mini-narative na nivou diskursa (npr. jezik u procesu neprirodne evolucije, ili jezik kao mehanizam koji se kviri). Dok su izvorni domeni koje smo opisali ograničeni relativno malim brojem realizacija, njihova analiza pruža uvid u osnovu metaforičkih okvira u diskursu, čija analiza očigledno zahteva precizniji pristup nego što je to slučaj u postojećim istraživanjima metafora u diskursu.

U pojmovnom pogledu, nalazi o dominantnim izvornim domenima u dva jezička korpusa govore u prilog Kevečešovoj pretpostavci da se svi složeni apstraktni sistemi, u koje spada i jezik, poimaju preko četiri osnovne pojmovne metafore: SLOŽENI APSTRAKTNI SISTEM JE OSOBA, SLOŽENI APSTRAKTNI SISTEM JE GRAĐEVINA, SLOŽENI APSTRAKTNI SISTEM JE MAŠINA, SLOŽENI APSTRAKTNI SISTEM JE BILJKA²⁸ (Kövecses 2011). Zastupljeniji izvorni domeni iz našeg korpusa uklapaju se u datu pretpostavku, ali pokazuju različite načine na koje se ustaljene predstave mogu oblikovati i razrađivati u diskursu. Analiza primera iz korpusa pokazuje da svaki domen može da služi kao izvor za više povezanih metafora (npr. JEZIK JE GRAĐEVINA / JEZIK JE TEMELJ GRAĐEVINE, JEZIK JE ISPRAVAN MEHANIZAM / JEZIK JE MEHANIZAM KOJI SE KVARI / JEZIK JE MEHANIZAM KOJI NEKO POPRAVLJA), čije realizacije se u kontekstu često međusobno povezuju ili nadovezuju jedne na druge.

²⁸ Iako su metafore koje Kevečeš navodi različitih nivoa opštosti u odnosu na grupisanje u našoj analizi.

5.5. Učestalost i tekstualna distribucija tematski relevantnih metaforičkih izraza

Na prethodnim stranama ovog rada smo uz kvalitativnu analizu dali i određene kvantitativne podatke o učestalosti izvornih domena i aspekata ciljnog domena; u ovom odeljku upotpunićemo dosadašnju sliku podacima o sveukupnoj učestalosti tematski relevantnih metaforičkih izraza i njihovoj tekstualnoj distribuciji.

U procesu identifikacije metaforičkih izraza pokazalo se da je metoda MIPVU, uz izmene koje smo dodali zbog koncentrisanja na tematski relevantne izraze, podesna i lako primenljiva. Kada je britanski korpus u pitanju, to je donekle očekivan rezultat (MIPVU je do danas više puta testiran na engleskom jezičkom materijalu), ali analiza srpskog novinskog korpusa pruža jednu od prvih potvrda primenljivosti ovog metoda na srpski jezik (v. i Vesić Pavlović 2016, up. Silaški 2012, Silaški & Đurović 2011 koje koriste verziju MIP)²⁹.

U Tabeli 5 dati su podaci o učestalosti tematski relevantnih metaforičkih izraza. Kada posmatramo ukupan broj metaforičkih izraza vezanih za engleski odn. srpski jezik, primećuje se slična učestalost u oba jezička korpusa – 1,3% u britanskom i 1,5% u srpskom.

Tabela 5: Učestalost tematski relevantnih metaforičkih izraza u korpusu

		relevantni met. izrazi	nemet. izrazi / nerelevantni met. izrazi	ukupno leksičkih jedinica
Britanski korpus	broj	731	57.450	58.181
	%	1,3%	98,7%	100%
Srpski korpus	broj	895	65.143	66.038
	%	1,5%	98,5%	100%

²⁹ U još jednom prethodnom istraživanju na srpskom jezičkom materijalu, koje je koristilo deo istog korpusa iz ove analize, statistički je potvrđeno slaganje istraživača u pogledu identifikacije metaforičkih izraza (Bogetić, Bročić & Rasulić, u pripremi). Uz dato istraživanje, nalazi iz ove analize govore u prilog primenljivosti metoda MIPVU na tipološki različite jezike, što je u skorije vreme postalo značajno pitanje u razmatranjima metodologije istraživanja metafore (v. Nacey et al., u pripremi); problem metafore i padežnih oblika, međutim, zavređuje pažnju u budućim istraživanjima.

Tabela 6 prikazuje učestalost različitih tipova metafora: direktne, indirektne i implicitne, u odnosu na ukupan broj metaforičkih izraza.

Tabela 6: Tipovi metafora u korpusu

		relevantni met. izrazi			
		indirektni	direktni	implicitni	ukupno
Britanski korpus	broj	687	41	3	731
	%	94,0%	5,6%	0,4%	100%
Srpski korpus	broj	865	29	1	895
	%	96,7%	3,1%	0,1%	100%

Analiza potvrđuje da velika većina metaforičkih izraza podrazumeva indirektnu upotrebu metafore, dok su direktni metaforički izrazi značajno ređi. Nalaz o niskoj učestalosti direktne metafore je u skladu sa postojećim istraživanjima (Steen et al. 2010, Krennmayr 2011), mada je procenat direktnih metaforičkih izraza u odnosu na ukupan broj nešto viši u našem slučaju (5,6% u britanskom odnosno 3,1% u srpskom korpusu, naspram oko 2% u ranijim istraživanjima), što može biti rezultat produktivnosti direktne metafore za govorenje o glavnoj temi diskursa. Iako su cifre preniske za dalje zaključke, veća učestalost direktnih metafora u britanskom nego u srpskom korpusu može biti naznaka nekih specifičnosti upotrebe u diskursu, čime ćemo se baviti u narednom odeljku. Broj implicitnih metafora u oba jezička korpusa je izuzetno nizak, što je u skladu sa nalazima iz postojećih istraživanja.

Još jedan uvid koji možemo dobiti iz preliminarne kvantitativne analize tiče se distribucije metaforičkih izraza u organizacionoj strukturi članka. Cinken (Zinken 2003) je, na primer, primetio da nisu svi delovi novinskih članaka podjednako bogati informacijama, te da to može biti povezano sa učestalošću i vrstom metaforičkih predstava. Neka istraživanja ukazuju na tendenciju da se metaforički izrazi u novinskom diskursu grupišu u određenim delovima teksta, mada su takvi nalazi ograničeni na izraze iz pojedinih učestalih izvornih domena (Koller 2003). U ovoj analizi, interesuje nas konkretno kako su ukupni relevantni metaforički izrazi, oni koji se tiču glavne teme teksta, raspoređeni u organizacionoj strukturi članka.

Svaki novinski članak podrazumeva relativno ustanovljenu organizacionu strukturu, odnosno shematsku nadstrukturu, kako je naziva Van Dijk (Van Dijk 1988,

2013). U svojoj knjizi *News and Discourse* (2013) Van Dijk daje detaljan opis ovakve sheme kao skupa karakterističnih delova novinskog teksta: naslova, uvoda, epizode, posledice, verbalne reakcije i komentara. Naravno, on napominje da svi tekstovi ne moraju uvek da sadrže svaku od ovih kategorija. Van Dijkov model dalje je razradio Alan Bel (Bell 1998), a korisne napomene dodaje i Cinken (Zinken 2003), koji upućuje na često jednostavniju strukturu teksta; slične zaključke na našem jezičkom prostoru navodi i Lakić (2009). Zaista, u oba jezička korpusa analizirana u ovom radu, segmenti epizode, posledice i verbalne reakcije često se međusobno prožimaju i ponavljaju, te ih je teško odvojiti. Stoga se ova analiza zasniva na jednostavnijem modelu poput Cinkenovog i Lakićevog; izdvojena su četiri osnovna dela shematske nadstrukture novinskih članaka³⁰ u kojima se može analizirati učestalost metaforičkih izraza:

1. Naslov
2. Uvod (uvodno sumiranje i uvođenje glavnog događaja/problema)
3. Razrada (glavni tekst)
4. Kraj (završni komentar, sumiranje značaja događaja/problema)

U analizi, svi tekstovi u korpusu podeljeni su na osnovu ovog modela. Iako su granice između delova ponegde mutne, a deo 4 u manjem broju tekstova izostaje, data podela pokazala se kao adekvatna i lako primenljiva na britanski i srpski korpus. Najpre smo sabrali ukupan broj leksičkih jedinica za svaki od delova (broj leksičkih jedinica za sve naslove zajedno, broj leksičkih jedinica za sve uvode zajedno, itd.); na osnovu toga smo izračunali koliki procenat od ukupnog broja leksičkih jedinica za svaki od navedenih delova čine relevantni metaforički izrazi. Rezultati su prikazani u Tabeli 7.

³⁰ Takva struktura teksta nije ograničena na novinski diskurs; u metodici nastave, na primer, dugo je poznata struktura koju čini uvod, razrada i zaključak.

Tabela 7: Zastupljenost relevantnih metaforičkih izraza u organizacionoj strukturi teksta

	Deo teksta	Relevantni met. izrazi	Nemet. izrazi / nerelevantni met. izrazi
Britanski korpus	Naslov	4,04%	95,96%
	Uvod	2,06%	97,94%
	Razrada	0,96%	99,04%
	Kraj	1,52%	98,48%
Srpski korpus	Naslov	7,85%	92,15%
	Uvod	2,33%	97,67%
	Razrada	1,18%	98,82%
	Kraj	1,36%	98,64%

Analiza pokazuje da u novinskim tekstovima „najmetaforičniji” segment, makar kada su u pitanju metaforički izrazi vezani za temu, čine naslovi – u odnosu na druge delove teksta, u naslovima se primećuje najveća zastupljenost relevantnih metaforičkih izraza. U srpskom korpusu 7,85% leksičkih jedinica iz naslova su metaforičke i vezane za jezik, dok je u britanskom korpusu procenat nešto niži, 4,04%; engleski naslovi su u proseku duži od srpskih, što možda utiče na učestalost metaforičkih izraza (duži naslovi obično podrazumevaju nešto konkretnije opise). Ipak, analiza pokazuje da u oba jezička korpusa od svih delova teksta novinski naslovi sadrže ubedljivo najveći procenat metaforičkih izraza. Ova tendencija značajna je iz perspektive medijskog uokvirivanja. Novinski naslovi u diskursnom pogledu imaju dvostruku funkciju privlačenja čitaочеve pažnje i sumiranja poente članka (White 1998), a neobična metaforička preslikavanja u naslovima podstiču čitaoca da čita dalje (Baker et al. 2012). Glavna metaforička predstava u tekstu tako je obično ustanovljena od samog početka članka, odnosno već od naslova. Metaforički izraz upotrebljen u ovom istaknutom delu teksta učvršćuje osnovni pojmovni okvir za razumevanje celokupnog članka. Na primer, naslovom poput *Jezik je **ogledalo** naše nacije* (Novosti, 18. decembar 2013), aktivira se pojmovna predstava povezanostu jezika i naroda, te se stvaraju određena očekivanja po pitanju sadržaja ostatka teksta.

Ista metaforička predstava iz naslova neretko se ponavlja ili razrađuje u uvodu, koji takođe pokazuje veću tendenciju ka metaforičnosti u odnosu na ostale. Predstava iz

pomenutog naslova, na primer, ponovo se javlja u uvodu, gde stoji da je *srpski jezik temelj i ogledalo naše kulture*. Takav spoj upečatljivog metaforičkog naslova i metaforičkog uvoda u kome se data predstava ponavlja, obično uz još nekoliko povezanih metaforičkih izraza, čest je i u britanskom i u srpskom korpusu. Uvod ima funkciju da sumira glavni događaj/problem i njegove društvene posledice, pa metaforički izrazi u ovom delu teksta naglašavaju stav autora i pre uvođenja bilo kakvog konkretnog događaja. Zajedno, metaforičke predstave u naslovu i uvodu služe da definišu temu o kojoj će biti reči, a početna pojmovna predstava pomaže da se autorov cilj pri pisanju članka „stavi na dnevni red” (Koller 2003). Učestalost relevantnih metaforičkih izraza u naslovu i uvodu pokazuje da je diskursna konstrukcija teme članka često zaokružena već u ovom delu³¹.

Analiza pokazuje da središnji deo teksta, koji sadrži konkretan opis događaja ili problema i predstavlja najduži deo članka, najređe sadrži metaforičke opise. Nalazi iz oba jezička korpusa potvrđuju relativno nisku metaforičnost razrade u odnosu na ostale delove teksta (makar kada se radi o tematski relevantnim metaforama jezika). Ova tendencija opet se može razumeti u svetlu diskursne funkcije razrade, koja nema za cilj privlačenje pažnje, već što realističnije i uverljivije potkrepljivanje osnovnih tvrdnji činjenicama (Van Dijk 2013).

³¹ Ponekad se ekspresivna metafora upotrebljena u naslovu ne javlja u daljem toku teksta, niti se takva konceptualizacija jezika može nazreti iz članka. Na primer, naslov jednog teksta koji se našao na naslovnoj strani u listu *24 sata*, *Kako je hrvatski jezik ubio srpski*, sa dodatnim naslovom na strani samog teksta *Hrvatski jezik sahranio srpski širom sveta* (19/3/2015) zasnovan je na metaforičkoj predstavi nasilja, u kojoj pojam srpskog jezika odgovara žrtvi, a hrvatski jezik napadaču. Ovako stvoren pojmovni okvir, međutim, ni u naznakama se ne javlja u ostatku teksta. U ovom slučaju, objašnjenje se može naći u žalbi citirane lektorke zbog naslova koji nije u skladu sa tvrdnjama teksta (*Mržnjom do čitanosti, Cenolovka*, 30/3/2015), i odgovora novinarku da konačne naslove bira urednik lista. U izdanju na internetu naslov članka kasnije je promenjen u *Ovako je hrvatski jezik uništio srpski u inostranstvu*, sa metaforom koja je percipirana kao blaža. Sličnih slučajeva ima i u engleskom korpusu, npr. naslov *Is immigration killing off the Queen's English* (*The Daily Mail*, 4/8/2011), u tekstu koji ne govori samo o imigraciji i koji nigde ne koristi predstavu nasilja, izmenjen je kasnije u *The 'th' sound will disappear from speech within 50 years as urban dialects spread*. Povremena neusaglašenost između naslova i ostatka teksta se može razumeti kao odraz uređivačke politike i novinske heteroglosije (White 1998) u kojoj metaforički, upadljivi i bombastični naslovi nisu nužno u skladu sa intencijom glavnog autora.

Zanimljivo je da su tematski relevantni metaforički izrazi relativno retki i u zaključnom delu teksta, u poređenju sa ostalim delovima. Onda kada sadrži relevantne metaforičke izraze, zaključak obično ponovo ističe predstave date na početku teksta, ali se u ređim slučajevima ovde javljaju i nove kreativne metafore kojima se naglašava osnovni stav. Ipak, zaključak generalno sadrži daleko manje metaforičkih izraza vezanih za temu od naslova i uvoda. Nalaz važi za oba jezička korpusa, mada se u britanskim novinskim člancima može zapaziti nešto viša (tematski relevantna) metaforičnost zaključka (1,52%) u odnosu na srpske (1,36%) članke. Tekstovi iz britanskog korpusa se, uopšteno posmatrano, malo čvršće drže utvrđene strukture i daju zaključak koji sumira problem, a samim tim i češće ponavlja glavne metaforičke predstave iz članka. U svakom slučaju, nalazi o distribuciji relevantnih metaforičkih izraza razlikuju se od nekih postojećih nalaza o metaforičkim izrazima kao najčešćim na početku i kraju novinskog teksta (Zinken 2003). Razlog tome mogla bi biti činjenica da se u ovoj analizi fokusiramo samo na metaforičke izraze vezane za temu, mada bismo baš zato očekivali obrnut nalaz – često sumiranje glavnih metaforičkih predstava vezanih za temu i na kraju članka. Sa druge strane, relativno niska učestalost metaforičkih izraza na kraju teksta mogla bi se objasniti i savremenim promenama u koncentrisanju pažnje i čitanjem novina na digitalnim portalima, što autore i urednike navodi da glavnu poentu istaknu na početku, ali ne i na kraju, jer deo čitalaca pregleda samo prvi deo članka (Arapakis et al. 2014). Ovo je potencijalno jedna zanimljiva promena i u pogledu metaforičkih predstava u novinama i u pogledu organizacije novinskih tekstova³², koja zavređuje pažnju u budućim istraživanjima.

Ukupno posmatrano, distribucija metaforičkih izraza vezanih za temu članka može se objasniti retoričkim i ubeđivačkim ciljevima autora teksta, kojima se čitaocu prenosi određeni stav, mišljenje ili emocija povodom konkretnog problema. Metaforički izrazi na početku članka, u naslovu i uvodu, vrednosno i emotivno boje celokupan tekst, a vraćanje na metaforičke predstave na kraju članka, onda kada se javlja, omogućuje da se data procena situacije dodatno učvrsti. Distribuciju metaforičkih izraza, ali i sve

³² Kada je organizacija novinskih tekstova u pitanju, promene se potencijalno tiču i tendencije da vesti i izveštaji u novije vreme prate tzv. strukturu „obrnute piramide”: najvažnije informacije na početku, detalji u sredini, a manje bitne i pozadinske informacije na kraju (Asp 2014).

ostale kvantitativne i kvalitativne nalaze o pojmovnim preslikavanjima, bolje ćemo razumeti kada razmotrimo funkcije metafora u diskursu.

5.6. Funkcije metafora u diskursu

Lista utvrđenih izvornih domena, zajedno sa pregledom onih najčešćih, na prvi pogled ukazuje na raznovrsne i međusobno nepovezane predstave engleskog odn. srpskog jezika u posmatranim novinskim tekstovima. Ipak, kvantitativna analiza pokazuje da se metaforički izrazi grupišu u određenim delovima teksta, što nagoveštava da oni nisu toliko nepovezani koliko bi se zaključilo samo na osnovu celokupnog pregleda; u isto vreme, analiza primera iz diskursno istaknutih izvornih domena pokazuje kako se pojmovni aspekti metafore kombinuju sa njenim diskursnim aspektima tako da grade određene povezane narativne linije na nivou diskursa. One se mogu razumeti samo kada uz pojmovni aspekt metafore detaljnije istražimo odlike i funkcije metafora u diskursu, kakve se već naziru iz dosadašnjeg toka analize.

U delu koji sledi, razmotrićemo dve dimenzije metafore koje se iz dosadašnjeg pregleda ističu kao značajne: vrednujuću dimenziju metafore i argumentacijsku dimenziju metafore u dinamici diskursa. Tek kada dobijene nalaze analiziramo u svetlu ovih aspekata upotrebe metafora u diskursu, dobićemo potpuniji uvid u načine na koje se engleski odn. srpski jezik metaforički prikazuje u britanskim odn. srpskim novinama. Ovaj deo analize je mahom kvalitativne prirode, ali ćemo ga povremeno dopuniti ilustrativnim kvantitativnim podacima.

5.6.1. Metafore u službi vrednovanja

Iz dosadašnjeg pregleda primećuje se da veliki deo metaforičkih predstava engleskog odn. srpskog jezika u novinskim tekstovima podrazumeva određenu vrednosnu procenu. Kao primer, možemo se još jednom osvrnuti na preslikavanja iz dva učestala izvorna domena u oba jezička korpusa: domena GRAĐEVINE i domena MATERIJALNOG STANJA. Među analiziranim predstavama iz domena GRAĐEVINE ističu se

one u kojima se jeziku pridaje velika moć, u pozitivnim prikazima jezika kao čvrstog *zdanja*, *tvrđave*, ili pak *temelja* društva i nacije. Predstave iz domena MATERIJALNOG STANJA takođe prikazuju engleski odn. srpski jezik isključivo uz pozitivni ili negativni sud; *bogatstvo* jezika je pritom češće bogatstvo koje nestaje, koje se ne čuva, ili makar dovoljno ne ceni i ne štiti. Kada takve primere razumemo u saglasnosti sa opštijom metaforom BLAGOSTANJE JE BOGATSTVO, razumemo i njihova implicitna značenja – povećanje nečijeg bogatstva je činjenje dobra, a smanjenje nečijeg bogatstva je potencijalno loše i povlači sa sobom obavezu da se situacija ispravi.

Lejkof i Džonson ističu da metafora strukturira rasuđivanje tako što utiče ne samo na razumevanje pojmova, već i na sposobnost vrednovanja, kritikovanja, razmatranja načina na koje treba reagovati ili rešavati probleme (Lakoff & Johnson 1999: 2). Kvalitativna analiza metaforičkih predstava jezika u novinskim tekstovima upućuje na veliki značaj vrednosne dimenzije metafore u diskursu. Bilo da se govori o engleskom odn. srpskom jeziku kao o *S bogatoj osobi, temelju*, o *bogaćenju* ili *siromašenju, kvarenju, prljanju* ili *ugroženosti* jezika, te kao o *E richness, cleanliness of language, butchering language, language evolving in the wrong direction*, metaforički izrazi ističu određenu vrednosnu procenu, pozitivnu ili negativnu. Evaluativno značenje je jedina zajednička crta među naizgled nepovezanim metaforičkim predstavama koja izranja iz dosadašnjeg pregleda, primetna u analizi najzastupljenijih izvornih domena, ali i u primerima iz ostalih, manje učestalih domena (Tabela 4).

U ovom delu analize ćemo detaljnije razmotriti prirodu metaforičkog vrednovanja, te empirijski dalje ispitati u kojoj meri se metaforičko vrednovanje ističe u korpusu i kako doprinosi diskursnom konstruisanju značenja.

Vrednovanje ili evaluaciju ovde razumemo u opštem smislu svakog iskazivanja procene o nečemu kao dobrom ili lošem (prema Bybee & Fleischman 1995, Hunston & Thompson 2000), pri čemu nas u skladu sa predmetom istraživanja interesuje ono što Hanston i Tompson³³ opisuju kao mišljenje o entitetima, koje se razlikuje od mišljenja o

³³ U lingvističkoj nauci postoji niz drugih pojmova za datu pojavu, od kojih su neki sinonimni, a neki pokrivaju njene donekle različite aspekte: **konotacija** (eng. *connotation*, npr. Lyons 1977), **afekt** (eng. *affect*, npr. Besnier 1990), **stav** (eng. *attitude*, npr. Halliday 1994), **(pr)ocena** (eng. *appraisal*, Martin & White 2005), **stanovište/pozicija** (eng. *stance*, npr. Conrad & Biber 2000, Du Bois 2007). Termin

propozicijama. Metaforička evaluacija funkcioniše tako što vrednosnu procenu sadržanu u izvornom domenu prenosi na ciljni domen. Putem metafore pošiljalac poruke ne samo iznosi određeni sud, već izaziva sud kod primaoca poruke, po pravilu sa pojačanim efektom (Martin & White 2005: 65).

Mehanizmi metaforičkog vrednovanja do danas nisu detaljnije opisivani ni u proučavanjima jezika vrednovanja ni u proučavanjima metafore, iako je bilo pokušaja da se trajnije smeste na dnevni red lingvističke nauke. Tomaš Kšešovski (Krzyszowski 1993, 1997) je, tako, predlagao da se u kognitivnolingvistička izučavanja konceptualizacije uvede dodatni aksiološki parametar „PLUS-MINUS”, kako ga je on nazvao, a koji je po njemu u osnovi dinamike metaforičkih procesa. Kšešovski je tvrdio da je vrednovanje centralni aspekt kategorizacije i jedan od glavnih kognitivnih procesa uopšte, budući da je čovek „pre svega vrednujuće biće”, koje vrednovanje uključuje „u sva svoja delanja, mišljenja, stavove, emocije, interakcije sa svetom i drugim ljudima” (Krzyszowski 1997: 9). Aksiološka semantika (Krzyszowski 1993, Puzynina 1992), u kojoj je metafora imala bitno mesto, uklapala se u tadašnje emotivističke pristupe značenju, potaknute psihološkim eksperimentima u kojima je pokazano kako ljudi rečenice tumače kroz emocionalne stavove, a ne propozicije. Ipak, kako kaže Roman Kališ (Kalisz 2001: 172), ona je ostala „poljska specijalnost” koja nije imala jači odjek u kognitivnoj lingvistici. Zanimljivo je da je u oblasti kritičke analize diskursa, Teun Van Dijk u jednom trenutku (Van Dijk 1998) pozivao na sistematičnije izučavanje vrednovanja u diskursu i kogniciji, inspirisan nekim principima poljske aksiološke škole, ali ovaj pravac istraživanja nikad nije dobio zamaha u diskursnoanalitičkim pristupima.

U ovom odeljku ćemo na osnovu dobijenih nalaza razmotriti značaj metaforičkog vrednovanja, odnosno aksiološkog „plus-minus” parametra, u diskursu.

vrednovanje ovde je izabran kao opšti i rasprostranjen u lingvističkim i svakodnevnim opisima procene nečega kao dobrog ili lošeg u srpskom jeziku, i primeren pojavi o kojoj ćemo ovde govoriti (mnogi drugi pomenuti pojmovi nose dodatna značenja, npr. *stav* se tiče ne samo govornikovog odnosa prema onome o čemu se govori, nego i odnosa prema primaocu poruke i prema komunikativnom događaju). U analizi primera paralelno sa terminom *vrednovanje* koristićemo srodne termine *evaluacija*, *vrednosni sud* i *vrednosna procena*.

Metaforičko vrednovanje nas u ovoj analizi ne interesuje toliko u teoretskom smislu, koliko kao važan aspekt metaforičkih predstava o jeziku koji nam pruža uvid u načine na koje je engleski odn. srpski jezik metaforički prikazan u novinskom diskursu. U isto vreme, ipak, cilj nam je da damo doprinos razumevanju prirode i značaja vrednosne dimenzije metafore u (javnom) diskursu uopšte.

Pretpostavka da vrednosna dimenzija može biti ključna za razumevanje metaforičkih predstava vezanih za engleski odn. srpski jezik u korpusu otvara pitanja koja zahtevaju dalju analizu. Pre svega, sa kolikom učestalošću metaforički izrazi iz korpusa zaista nose vrednosna značenja? Kakvi vrednosni sudovi o engleskom odn. srpskom jeziku su izraženi u posmatranom diskursu? Da li u tom pogledu postoje razlike između britanskog i srpskog korpusa?

Kako bismo došli do odgovora na ova pitanja, kodirali smo sve izraze u bazi prema osnovnom vrednosnom značenju. Sve primere u kojima metafora služi za iznošenje pozitivnog viđenja aspekata engleskog odn. srpskog jezika označili smo kao *pozitivno* (npr. *jezik je bogat*), one u kojima se iznosi negativna procena kao *negativno* (npr. *mediji ubijaju srpski jezik*), dok su primeri koji ne nose vrednosno određenje, kao i svi oni iz kojih je nejasno da li podrazumevaju vrednovanje, označeni kao *neutralno* (npr. *jezički prostor*). Kriterijum pri kodiranju je da li leksičke realizacije izvornih domena nose vrednosno određenje (poput S *bogat*, E *murder*) koje se onda prenosi na ciljani pojam, ali je analiza pokazala da je nužno uzeti u obzir i neposredni rečenični kontekst u kojem izvornodomenska predstava može biti namerno argumentacijiski preoblikovana (npr. slučajevi negacije, primeri poput pomenutog E *evolving in the wrong direction*). Rezultati kvantitativne analize prikazani su u Tabeli 8.

Tabela 8: Metaforičko vrednovanje u britanskom i srpskom korpusu

	Vrednosno značenje		Bez vred. značenja Neutralno
	Pozitivno	Negativno	
Britanski korpus	18,9%	56,4%	24,7%
Srpski korpus	17,7%	52,2%	30,1%

Nalazi potvrđuju značaj evaluativne dimenzije u metaforičkim predstavama engleskog odn. srpskog jezika, gde iz oba korpusa oko tri četvrtine ustanovljenih primera uključuje pozitivno ili negativno vrednovanje. Pri tome, u oba korpusa prevlađuje negativno vrednovanje: 56,4% metaforičkih izraza u britanskom korpusu i 52,2% u srpskom izražavaju izričito negativnu vrednosnu procenu (ako posmatramo samo skup izraza koji nose vrednosno značenje, tri četvrtine njih su označeni kao negativni).

Činjenica da veći deo utvrđenih metaforičkih izraza nosi vrednosno, i to najčešće negativno značenje, pruža uvid u metaforičke predstave u korpusu u novom svetlu – i u pogledu funkcija metafora i u pogledu načina na koje se jezik tematizuje u posmatranom diskursu. Ovde navodimo još primera koji ilustruju tendenciju negativnog metaforičkog vrednovanja, uključujući metaforičke izraze iz već analiziranih izvornih domena, ali i onih sa nižom učestalošću, kao i onih iz dominantnog izvornog domena NASILJA:

E

- (117) Like a **neglected flower bed**, our language is being **wrecked** by ugly American usages. (*The Daily Mail*, 12/6/2012)
- (118) And because of the power of the printing press, their **depredations** on English spelling stuck. (*The Independent*, 3/1/2015)
- (119) ... judging by the appalling way that many young people routinely **massacre** grammar. (*The Daily Mail*, 19/1/2012)
- (120) Americanisms are **destroying** traditional British words. (*The Daily Mail*, 30/5/2012)
- (121) Our language is being **hi-jacked** by the left. (*The Daily Mail*, 25/9/2011)
- (122) I am just as interested in modern **corruptions** of language. (*The Independent*, 18/1/2012)

S

- (123) Masovni mediji postaju moćno sredstvo **nakaženja** i **zloupotrebe** srpskoga jezika (*Blic*, 16/11/2015)
- (124) **Infekciju** SMS jezikom nije izbegao ni srpski. Od „esemesiša” **boluje** i srpski jezik (*Novosti*, 10/1/2012)
- (125) Ćirilicu **ubija** društvena klima ... (*Blic*, 18/8/2013)
- (126) Maternji jezik najviše **zagađuju** javne ličnosti. (*Politika*, 4/9/2015)
- (127) Jezik je **napušten** i **zapušten** i zato je jezička kultura pala na niske grane. (*Press*, 10/12/2013)
- (128) Srpski jezik poslednjih godina našao se „**u daunu**”, često „**stiluje**” tuđe reči, pa onda „**zabaguje** i **laguje**”. I što je najgore za naš **napaćeni** jezik, nema ko da ga „**hiluje**”. Kad bi imao svoj „selfi”, izgledao bi kao najgori „**frik**”. (*Blic*, 29/1/2014)

Iz primera se vidi da su negativne metaforičke predstave pojmovno veoma raznovrsne, i da na jezik i jezičke pojmove³⁴ preslikavaju razne odlike bića, predmeta i prostora, u statičkim i dinamičkim, prelaznim i neprelaznim oblicima. Razvijeni negativni opisi neretko sadrže i pojmovne protivrečnosti, kao u primeru gde se jezik istovremeno prikazuje kao osoba (koja je *napaćena*, *u daunu* i *stiluje* reči) i kao predmet, odnosno mehanizam/kompjuterski sistem (koji *zabaguje* i *laguje*). Pun značaj ovakve metaforičke procene potiče iz implikacija metafore, kao posledica znanja koje imamo o „negativnosti” opisanih pojava. Na primer, ako jezik vidimo kao osobu koja *boluje*, ili koja ima *infekciju*, znamo da bolesna osoba mora da se leči, donekle je bespomoćna, možda ju je neko drugi zarazio, a mogla bi i da umre – potrebno je da se nešto preduzme da bi ona ozdravila. Pri tome, takođe, primeri potvrđuju moć metafore da naglasi i pojača procenu koja se iznosi. U posmatranim novinskim tekstovima, upotreba metafore omogućava da se na upečatljiv način diskursno istaknu problemi u vezi sa jezikom, u čemu su najefektnije predstave koje su najnekonvencionalnije (poput jezika koji je *u daunu* i izgleda *kao najgori frik*). Dok bi istu diskursnu funkciju mogli da nose i konvencionalniji metaforički izrazi iz istih domena (npr. jezik koji je *ružan*), nalazi upućuju na tendenciju da vrednosno upotrebljeni metaforički izrazi ispoljavaju

³⁴ U korpusu (E/S) zabeleženi su slučajevi metaforičkog vrednovanja vezanog za sve CJ analize.

visok nivo nekonvencionalnosti i kreativnosti. Efekat takvih živopisnih predstava, koje čitaoci osećaju kao metaforičke, različit je i od efekta konvencionalnijih metafora i od efekta nemetaforičkog vrednovanja.

U primerima vidimo da se metafora u službi vrednovanja skoro uvek prepliće sa još jednim oblikom figurativnog jezika – hiperbolom. Ako hiperbolu razumemo kao „izraz koji je ekstremniji nego što je to opravdano kada se uzme u obzir pojam na koji se odnosi” (Burgers et al. 2016: 163), primećujemo da su evaluativni metaforički izrazi većinom hiperbolični – lako možemo reći da su predstave poput engleskog odn. srpskog jezika u stanju masakriranosti, unakaženosti ili ubijanja ekstremnije nego što je opravdano kada se govori o pojmu jezika. Po nekim skorijim definicijama, hiperbola predstavlja „neskriveno preterivanje” kojim se izražava upravo vrednosna procena (Carston & Wearing 2015: 84); metafora onda omogućava da se preuveličana negativna predstava o jeziku lakše razume i prihvati (Hsiao & Lily 2010), te se kombinacija metaforičkih i hiperboličnih predstava čini posebno pogodnom za iznošenje vrednosnih sudova. Opažena tendencija potvrđuje skorašnje nalaze o značaju preplitanja metaforičkih i hiperboličkih značenja u diskursu, na šta ćemo se još jednom osvrnuti na kraju ovog odeljka.

Pored naglašenih negativnih predstava, međutim, u korpusu su prisutni i raznovrsni metaforički izrazi u kojima se na engleski odn. srpski jezik preslikavaju izrazito pozitivna značenja. Ovakvi primeri grade primetan kontrast u odnosu na prethodno opisane predstave:

E

(129) Our language is England's greatest **gift** to the world ... the **greatest**, the **most fertile** and the **most** stunningly **successful** language the world has ever **seen**. (*The Daily Mail*, 19/4/2012)

(130) The most **delicate tool** ever **invented** is the English language. (*The Guardian*, 30/5/2012)

(131) This is about the debt we owe both to the English language (as custodians of an ineffably **rich**, **august** and **venerable** tongue) and also to future generations. (*The Daily Mail*, 13/1/2012)

S

- (132) Srpski je pokazao čudesnu **vitalnost**, pa ne bi trebalo da ga unište ni novi vidovi komunikacije. (*Press*, 22/2/2012)
- (133) Srpski jezik, po broju reči, spada među **najbogatije** svetske jezike. (*Politika*, 8/12/2012)
- (134) U stranim jezicima ima mnogo više pasivnih glagolskih oblika, nego u **jedrom** i **životvornom** srpskom. (*Politika*, 8/12/2012)

Ovakve metaforičke predstave naglašavaju snagu jezika, njegovo dobro stanje i razne aspekte kao pozitivne. Zajedničko sa negativnim vrednosnim predstavama im je da su one takođe često приметно hiperbolične. Upotrebom metafore postiže se efekat pojačavanja iskazanog suda i afekta (up. Martin & White 2005: 67), što doprinosi gotovo svečanom tonu u kome se engleski odn. srpski jezik slavi zbog svoje vrednosti. Implikacije ovakvih predstava su potpuno drugačije od onih u prethodno navedenim primerima: ako nekoga ili nešto karakteriše *lepota*, *bogatstvo*, *uspešnost*, *plodnost*, *vitalnost*, onda u tome treba da uživamo, da ga takvim održavamo, i nikako da ga menjamo.

Iz analize metaforičkih predstava o jeziku kao velikim delom vrednosnih, dakle, proizilazi kontrast između okvira. Sa jedne strane, metaforički izrazi grade negativne predstave i naglašavaju ugroženost engleskog odn. srpskog jezika, a sa druge strane grade pozitivne predstave kojima se naglašava snaga jezika. Iz perspektive teorije okvira, negativna i pozitivna procena znače da se u korpusu paralelno biraju nepodudarni aspekti stvarnosti koji se ističu pri prenošenju poruke, te da se promoviše potpuno različita „definicija problema, uzročno-posledična interpretacija, moralno vrednovanje i predlog za reagovanje” (prema Entman 1993: 52). Nameće se pitanje da li se jednostavno radi o različitim, nepovezanim procenama različitih autora novinskih tekstova, ili se kontrast može objasniti nekim diskursnim obrascima značenja na nivou korpusa.

Metaforičko vrednovanje u korpusu dublje ćemo razumeti ako ga povežemo sa aspektima ciljnog pojma o kojima je reč. Iz primera se naslućuje da se vrednosna značenja mahom tiču najistaknutijih aspekata ciljnog domena, a analiza po zasebnim grupacijama datih aspekata donekle objašnjava razlike u vrednosnim procenama. Naime, metaforički izrazi kojima se govori o JEZIČKOJ PROMENI i STANJU JEZIKA tipično

nose vrednosno³⁵ značenje. U slučaju JEZIČKE PROMENE ono je prvenstveno negativno u oba jezička korpusa (oko 70% u oba jezička korpusa, sa manje od 10% izraza sa pozitivnim značenjem); u prikazivanju STANJA JEZIKA takođe dominira negativna procena (oko 60% primera), ali se zapažaju i pozitivne predstave (blizu 20% primera iz oba korpusa). Sa druge strane, kada se govori o JEZIKU UOPŠTE, odnosno jezičkim pojmovima po sebi, metaforički opisi su najčešće neutralni, ili pak podrazumevaju pozitivnu procenu (E blizu 40%, S blizu 30%). U predstavama ostalih tematskih aspekata ciljnog pojma dominiraju neutralne predstave, koje uključuju mnoge ustaljene metaforičke izraze.

Distinkcije vezane za aspekte ciljnog pojma tako igraju ulogu i u dinamici metaforičkog vrednovanja u korpusu. Ukratko, dakle, rezultati upućuju na izvestan pojmovni nesklad i nepodudaranje okvira u posmatranim novinskim diskursima. Kada se metaforičkim izrazima opisuje engleski odn. srpski jezik po sebi, predstave su ili neutralne ili, u nezanemarljivom broju slučajeva, izrazito pozitivne. Kada metafora služi za prikazivanje jezičke promene, o promenama se govori mahom kao negativnim, te se na pojam engleskog odn. srpskog jezika preslikavaju negativna svojstva (npr. KVARENJE, SIROMAŠENJE, itd.). Ova prividna suprotstavljenost okvira može se, međutim, povezati u jednu koherentnu celinu: zajednička tendencija u britanskim i srpskim novinama je da se jezik direktno metaforički predstavlja u pozitivnom svetlu, kao po sebi veliki, moćan, ili pak kao vredan i potreban, a da se takvim predstavama suprotstavljaju predstave ugroženosti pred promenama.

E

(135) Mine – indeed, ours – is a **glorious, vibrant, evolving** language. But **pollutants** will be **purged** and accuracy adhered to. (*The Guardian* 27/2/2015)

S

(136) Veruju, ako se ovaj trend nastavi, jezik kao jedan od **osnova** identiteta nacije biće zauvek **izgubljen**. (*Novosti*, 6/5/2012)

³⁵ Predstave o stanju u kojem se nešto nalazi po sebi podrazumevaju vrednosnu procenu, pa je nalaz vezan za ovaj aspekt ciljnog domena očekivan.

Ipak, i pored opisanih pojmovnih kontrasta, osnovni nalaz u analizi metaforičkog vrednovanja u novinskim tekstovima jeste često negativno svetlo u kojem se engleski odn. srpski jezik, konkretnije JEZIČKA PROMENA i STANJE JEZIKA, predstavljaju čitaocima. Analiza pokazuje da je metafora u posmatranim novinskim tekstovima pojmovno i retoričko sredstvo, kojim se ističe ugroženost nacionalnog jezika. Zanimljivo je da metaforičko vrednovanje vezano za engleski jezik u britanskim štampanim medijima i srpski jezik u srpskim pokazuje velike retoričke i pojmovne sličnosti. Ako se vratimo na najzastupljenije izvorne domene u korpusu (MATERIJALNO STANJE, MEHANIZAM, itd.), vidimo da se pojmovna veza između svih njih tiče snage i ugroženosti. Na osnovu metaforičkih preslikavanja i vrednosne dimenzije koja veliki deo njih povezuje, dosadašnji nalazi mogu se sumirati opštom metaforom JEZIK JE UGROŽENI ENTITET – metaforičkom, i često hiperboličkom predstavom koja oblikuje čitav britanski novinski diskurs o engleskom jeziku i srpski novinski diskurs o srpskom jeziku.

Ovde se moramo još jednom osvrnuti na obrasce vrednovanja iz teorijskog ugla. Širi zaključak na koji nas navode ovi nalazi jeste da metaforičke okvire u javnom diskursu karakteriše vrednosna dimenzija, koja često podrazumeva da metafora ide ruku pod ruku sa hiperbolom, a koje u kombinaciji imaju drugačiji komunikativni efekat nego što bi bilo koja od njih imala po sebi. U javnom diskursu, metaforičko-hiperbolički vrednosni sudovi su snažni jer kombinuju različite pojmovne procese – hiperbola uključuje promenu jačine ili kvantiteta na jednoj istoj skali, a metafora uključuje promenu u domenima. Takav kombinovani figurativni okvir (up. Burgers et al. 2016) onda je teže dovesti u pitanje i konkretno ogoliti kao netačan, jer uključuje dve retoričke i pojmovne operacije. Time već zadiremo u drugu važnu dimenziju metafore u posmatranom diskursu, kojoj ćemo se okrenuti u narednom odeljku. Iz perspektive metaforičkog vrednovanja, ipak, nikako ne možemo reći da su sve vrednosne metaforičke predstave u korpusu u isto vreme hiperboličke (naročito one naveliko ustaljene sa vrednosnim začenjem, npr. *E great language, S ružan jezik*). Skoriji zakljuci o vrednosnoj komponenti kao glavnoj tački razlikovanja metafore i hiperbole (Carston & Wearing 2015), tako, ne nalaze potvrdu u našoj analizi. Karston i saradnici pretpostavljaju da je osnovna funkcija metafore da izrazi misli ili iskustva koja se teže

mogu bukvalno prikazati u jeziku, dok je fundamentalna funkcija hiperbole izražavanje (pozitivnog ili negativnog) vrednovanja. Međutim, kao što smo u ovoj analizi na više mesta istakli, funkcije metafora u velikoj meri su određene tipom diskursa i ne mogu se svesti na jednu generalizaciju kakvu navode ovi autori. U javnom, novinskom diskursu, metaforu odlikuje upravo vrednosna funkcija (koja onda može, ali ne mora, biti pojačana prisustvom hiperbole). Napokon, vrednosne predstave poput jezika kao *frika*, *sistema koji baguje* ili *zapuštene gredice sa cvećem* ilustruju neograničen kreativni potencijal metafore uopšte, koji u drugačijim tipovima diskursa može biti eksploatisan u drugačije svrhe.

5.6.2. Metafore u službi argumentacije

Rezultati analize do sada su pokazali kako se u konstruisanju značenja pojmovni i diskursni aspekti metafore međusobno prožimaju. Iako deo utvrđenih metaforičkih izraza odražava ustaljene načine konceptualizacije, kao „nesvesne” i nehotične metafore, iz primera se može nazreti da je upotreba metafora u posmatranom diskursu velikim delom motivisana određenim retoričkim ciljevima. Takva motivacija i hotimična priroda upotrebe metafore najjasnije dolazi do izražaja u povezivanju metaforičkih izraza u diskursu, kao i u prizivanju postojećih metafora, koje se prihvataju ili odbacuju. Funkcije metafore iz perspektive njihove dinamičke povezanosti u diskursu zavređuju detaljniju analizu.

Kvalitativna analiza metaforičkih izraza iz korpusa pokazuje često javljanje dva, tri ili više metaforičkih izraza jednih do drugih u tekstu. Međutim, iz primera se nazire metaforička povezanost i na nivou diskursa, gde se mnogi metaforički izrazi ponavljaju i ističu spram postojećih viđenja, u različitim delovima jednog teksta, ali i kroz različite tekstove. Funkcija takvih veza između metaforičkih izraza je pre svega argumentacijska. Predstave o jeziku u novinskim tekstovima se ponavljaju, preoblikuju, proširuju, odbacuju, sa ciljem isticanja tvrdnji i viđenja u kontrastu prema drugim postojećim viđenjima. Metafora ovde postaje moćno sredstvo argumentacije, kojim se određena

gledišta ističu ili odbacuju na način koji ima drugačiji efekat od nefigurativne argumentacije³⁶.

Ubeđivačka moć metafore proizilazi iz njene uloge u naglašavanju i prikriivanju aspekata nekog pojma, koju su opisali još Lejkof i Džonson (Lakoff & Johnson 1980). Ipak, u proučavanjima metafore u diskursu tek se u skorije vreme ističe potreba da se metafora kao sredstvo argumentacije detaljnije istraži u dinamici diskursa (v. Wagemans 2016, Burgers et al. 2017). Lin Kameron i saradnici (Cameron et al. 2009, Gibbs & Cameron 2008, Cameron 2015) su pokazali kako metafore mogu da se dinamički razvijaju, kako mogu da budu prihvaćene, proširene, ali i odbačene i eksplicitno negirane, te da je dinamička i ubeđivačka komponenta važan aspekt figurativnog jezika u konverzaciji. U ovom odeljku pokazaćemo da je takva komponenta potencijano važan aspekt i drugih tipova metaforičkog diskursa.

Naime, metaforički izrazi iz raznovrsnih izvornih domena mahom se javljaju u funkciji isticanja određene tvrdnje, i to pre svega u kontrastu prema drugim postojećim ili mogućim metaforičkim predstavama – nekad implicitnim, ali većinom eksplicitno pomenutim u tekstu. Neretko se paralelno ističu različiti metaforički okviri za razumevanje pojma o kojem je reč, pri čemu se određeni okviri naglašavaju kao podesniji ili jedini podesni. Drugim rečima, jedna diskursna odlika upotrebe metafore u britanskom i srpskom korpusu jeste negiranje ili korigovanje postojećih predstava, kao predstava „drugih”, te isticanje drugačijih predstava kao alternativnih osnova za rasuđivanje, čime se oblikuje diskursni i kognitivni okvir za rasuđivanje o nacionalnom jeziku.

Metaforičke predstave engleskog odn. srpskog jezika u našem korpusu tako se ne mogu u potpunosti razumeti bez razumevanja argumentacijske dimenzije upotrebe metafore u dinamici diskursa.

U nastavku ćemo navesti šest argumentacijskih funkcija metafora koje se zapažaju u korpusu. U svakoj od njih, metafora služi da se određeni stav iznese kroz kontrast u odnosu na predstave „drugih”: ili tako da se postojeći okviri samo negiraju/dovode u pitanje, ili tako da se paralelno iznesu različiti okviri za rasuđivanje,

³⁶ Za eksperimentalne dokaze o jačem efektu metaforičke argumentacije u odnosu na druge tipove argumentacije v. Brugman et al. 2017.

od kojih se jedan ističe kao ispravniji ili važniji od drugog. Nakon što definišemo date funkcije metafora u argumentaciji, istražićemo koje od njih su najzastupljenije u korpusu, a potom ćemo dinamiku upotrebe metafora u argumentaciji o engleskom odn. srpskom jeziku ilustrovati na nivou šireg teksta.

- Preispitivanje unutar okvira

Preispitivanje unutar okvira podrazumeva upotrebu metaforičkog izraza u formi pitanja, gde se u pitanje dovodi tačnost same metaforičke predstave, ali ne i podesnost celog okvira. Iz konteksta se uvek naslućuje da je predstava koja se dovodi u pitanje neka opšte prihvaćena predstava, predstava koju je neko drugi izrazio, ili predstava koja se pominje/nameće u prethodnom delu teksta:

E

(137) ... the question now is, will “real” language be **lost** to this new virtual one? (*The Guardian*, 25/5/2015)

S

(138) Da li je ćirilica u **getu**? (*Politika*, 25/8/2011)

U oba primera metaforička predstava se čitaocima prikazuje u upitnoj formi, pri čemu se ne dovodi u pitanje podesnost samog metaforičkog okvira za razmatranje jezika (mogućnost da se jezik *izgubi* ili da ćirilica bude u *getu*). U ovom obliku argumentacije ne javlja se paralelna metaforička predstava kao odgovor na postavljeno pitanje, već se odgovor obično nazire iz objašnjenja u nastavku teksta. Ovakve predstave uvek su realizovane indirektnim metaforama (direktna metafora bi podrazumevala preispitivanje celog okvira, što je deo druge strategije koju ćemo opisati).

- Negiranje unutar okvira

Negiranje unutar okvira podrazumeva upotrebu metaforičkog izraza u formi negacije, pri čemu se odriče tačnost same metaforičke predstave, ali ne i podesnost

celog metaforičkog okvira. Negiranje unutar okvira podrazumeva da je negirana predstava već iskazana, bilo da se pominje u okviru teksta, ili da se podrazumeva kao često isticano ili opšte mišljenje. Putem negacije to mišljenje se osporava, ali se ne nudi alternativni metaforički okvir.

E

(139) Former Tory MP Gyles Brandreth, the society's patron, was nevertheless optimistic: "The Queen's English isn't under threat. Her Majesty can sleep easy."
(*The Guardian*, 4/6/2012)

S

(140) Ćirilica nije na samrti (naslov) ... U Srbiji nije moguće završiti školu bez vladanja ćirilicom. Dokle god je tako, ne može se govoriti o ozbiljnijoj ugroženosti ćirilice. (*Press*, 26/1/2012)

U prvom primeru (iz teksta o prestanku rada društva *Queen's English Society*, koje je pratilo razvoj engleskog jezika), osporavanje metaforičke predstave o ugroženosti engleskog jezika, iskazano sa dozom ironije (*her Majesty can sleep easy*), podrazumeva da se data predstava već prethodno javila u javnosti, ili da se očekuje da se javi zbog zatvaranja društva. U primeru iz srpskog korpusa, na sličan način se u naslovu javlja negirana metaforička predstava; iz daljeg toka teksta saznajemo da je u pitanju mišljenje citiranog lingviste, Ranka Bugarskog, koji negira rasprostranjena shvatanja o *ugroženosti* ćirilice. I u ovom obliku argumentacije, kao i u preispitivanju, metaforičke predstave uključuju samo indirektno metafore.

Pored preispitivanja i negiranja unutar okvira, mogli bismo očekivati i oblik argumentacije koji uključuje negiranje celog okvira i preispitivanje okvira (poput, na primer, negiranja okvira tipa „jezik nije mehanizam pa da može da funkcioniše ili da se kvari”, naspram negiranja unutar okvira poput *jezik nije u kvaru*). Međutim takve strategije nisu dokumentovane ni u britanskom ni u srpskom korpusu ni jednim primerom – negiranje i preispitivanje uvek se javlja unutar okvira, dok opisano negiranje ili preispitivanje celog okvira putem direktne metafore uvek funkcioniše unutar složenije strategije, kakvu ćemo takođe opisati u nastavku.

- Konkretizacija unutar okvira

Ova funkcija metafore podrazumeva kontrastiranje dveju predstava iz istog izvornog domena, tako da se ona opštija ne negira, ali se u daljem toku teksta konkretizuje tako da dobija potpuno drugačiji smisao. Drugim rečima, ovde se ne negira metaforička predstava niti se dovodi u pitanje podesnost metafore, ali se tvrdnja ističe njenom konkretizacijom i dodavanjem novih detalja.

E

(141) Of course, language **evolves**, and as a word-lover I'm all for that, but it seems to be **evolving** in the wrong direction. Now, when people write online they use a horrible pseudo-emotional language instead of expressing themselves coherently. (*The Guardian*, 28/12/2014)

S

(142) Još je pre devet vekova Stefan Nemanja preporučivao da jezik treba **čuvati** kao **zemlju**, kao **grad**. Ali jezik se ne može **braniti** veštačkim merama, čak i onda kada treba da se **brani**. (*Politika*, 3/6/2011)

U prvom primeru, ustaljena i u britanskom korpusu često ponavljana predstava jezičke evolucije se najpre potvrđuje, a onda konkretizuje u negativno viđenje evolucije kao evolucije u pogrešnom smeru. Autor svoje viđenje jezika očigledno iznosi u odnosu na druga moguća ili postojeća viđenja, tako što disksurnim markerom *of course* naglašava da ih je svestan (čime i predupređuje moguće protivargumente), ali da je stvarna situacija drugačija. U drugom primeru se na sličan način prihvata predstava odbrane iz domena NASILJA, kao podesna za govorenje o jezičkoj promeni i odolevanju uticajima, ali se na nju onda nadovezuje ideja odbrane *veštačkim merama*, kao konkretnijeg i drugačijeg tipa odbrane, koji nikako nije prihvatljiv. U oba primera, metaforičke predstave, iako iz istog izvornog domena, stoje u međusobnom kontrastu: evolucija ≠ evolucija u pogrešnom smeru, odbrana ≠ odbrana veštačkim merama.

- Suprotstavljanje unutar okvira

Izbor metafore dozvoljava i da se istaknu dve suprotne metaforičke predstave iz istog izvornog domena, od kojih se jedna odbacuje, a druga prihvata i naglašava. Oспорavanje metaforičke predstave postiže se bilo putem direktne negacije ili drugih diskursnih oblika negiranja (poput *možda vam se učinilo da..., netačno je da...*). Naglašeni okvir stoji prema negiranom okviru u odnosu suprotnosti, u suprotnim metaforičkim predstavama i/ili ulogama unutar predstava.

E

(143) And with them [apostrophes] meaning will be lost ... Our language will be **diminished**, not **augmented**. In short, today the apostrophe, tomorrow the English language as we know it. (*The Daily Mail*, 13/1/2012)

S

(144) Jezik nije **mrtav**, zatvoren u kavez. On je **živ**, trči, skakuće, leti. I stalno se menja. Kao što u engleskom postoji puno francuskih reči, kao što u francuskom ima puno arapskih reči, tako i u našem jeziku ima i biće još više novih, stranih ili naših, zgodnih i praktičnih reči. (*24 sata*, 13/4/2012)

U prvom primeru, u istom okviru *veličine* engleskog jezika metafora omogućava da se odbaci viđenje o pozitivnom efektu koji bi izbacivanje apostrofa imalo na engleski jezik (*augmenting language*), kakvo se pojavilo u javnosti, i da se potom dá suprotna predstava (*diminishing language*). U drugom primeru, prihvata se okvir ŽIVLJENJE-UMIRANJE za rasuđivanje o jeziku i jezičkoj promeni, ali tako da se druga viđenja (da je jezik *mrtav* i da ne može da se menja) negiraju u korist direktno suprotnog viđenja (da je jezik *živ* i da se stalno menja).

- Dodavanje okvira

Ovaj oblik argumentacije posredstvom metafore podrazumeva kontrastiranje predstava iz različitih izvornih domena, tako da se jedna naglašava kao ključna i

ispravna, iako se druga ne osporava, čime se na postojeće viđenje dodaje još jedno. Predstave mogu biti donekle srodne, ali nisu u odnosu suprotnosti niti se međusobno isključuju, što se često eksplicitno naglašava:

E

(145) I too wish to revel in the **malleability** and **elasticity** of words, phrases and clauses, occasionally throwing linguistic caution to the wind. But languages function successfully because they have rules. Grammar is the **peg** on which we hang our ideas. (*The Daily Mail*, 13/1/2012)

S

(146) Jedni smatraju da žargon **kvari** srpski jezik, drugi ga sa zadovoljstvom obilato koriste, ali kako god da ga shvatate, nesporno je da je žargon svojevrsno **bogatstvo**. (*24 sata*, 25/6/2012)

U prvom primeru primećujemo kontrast u predstavama elastičnosti jezika odnosno jezičkih jedinica i potrebe za čvrstom potporom (gramatika kao čiviluk, držač). Prvo viđenje se ne negira, ali se drugo ističe kao ključno, u implicitnom kontrastu prema drugačijim tvrdnjama koje osporavaju značaj gramatike. Slika odeće koja visi na čiviluku u isto vreme u svest priziva i suprotnu sliku, sliku razbacane odeće, u neredu u kojem je teško uopšte birati i koristiti odeću. Bez čvrste gramatičke potpore, uprkos *savitljivosti* jezičkih jedinica, ideje izražene u jeziku takođe bi bile haotične. Primer iz srpskog korpusa ilustruje slično dodavanje perspektive. Navodi se da zbog rasprostranjenosti žargona neki vide jezičku promenu kao negativnu (kao *kvarenje* jezika), što autor ne poriče kao mogućnost, ali paralelno naglašava drugačije viđenje (*bogaćenje* jezika) kao *nesporno*. Retorički efekat ovakvog načina metaforičke argumentacije leži upravo u tome što se druge postojeće predstave ne negiraju (*kako god da ga shvatate*), tako da se predupređuju mogući protivargumenti. I direktne i indirektne metafore javljaju se u službi ovog tipa argumentacije.

- Suprotstavljajanje okvira

Funkcija metafore u diskursu može biti i da negira podesnost druge metafore, tako što se okvir koji se posmatra kao nepodesan suprotstavlja drugom okviru koji se ističe kao ispravan. Takvo suprotstavljajanje dva okvira uvek uključuje negaciju kao sastavni deo, ali za razliku od negiranja unutar okvira, ovde se negiranoj predstavi suprotstavlja još jedna metaforička predstava, koja se ističe kao ispravna.

E

(147) Of course, language is not a **fixed thing** that must not be **tampered** with. It has been **evolving** for 1,500 years, and in that time English has **absorbed** the vocabularies and grammars of half the world. (*The Daily Mail*, 29/6/2012)

S

(148) Ne može se govoriti o **bogaćenju** jezika – tuđim **smećem**. Previše je toga **smeća** u srpskom jeziku. ... Predstoji nam veliko **spremanje** i veliko **čišćenje** srpskog jezika (*Politika*, 5/8/2011)

U prvom primeru suprotstavljena su viđenja jezika kao PREDMETA i kao BIĆA; odbacuje se viđenje jezika kao nepromenljivog predmeta koji ne sme da se dira, a iznosi se tvrdnja da je jezik organizam koji evoluirao. U drugom primeru odbacuje se metafora PRIMANJE STRANIH REČI U JEZIK JE BOGAĆENJE, u korist tvrdnje PRIMANJE STRANIH REČI U JEZIK JE PRLJANJE. Suprotstavljajanje metafora tako ne podrazumeva samo naglašavanje i prikrivanje, već eksplicitno poziva čitaoce da razmotre dva nekompatibilna metaforička okvira, od kojih se jedan prihvata, drugi odbacuje, dok ostale moguće perspektive ostaju prikrivene. Ovakve predstave su jasan primer hotimične metafore, svesno birane za postizanje ubeđivačkih ciljeva. U okviru samih tvrdnji često se javljaju jezički signali koji potvrđuju da se autor oslanja na predstave drugih, poput *of course...* ili *ne može se govoriti o...*

Specifičan oblik suprotstavljajanja okvira u našem korpusu je suprotstavljajanje dve direktne metafore, u obliku „JEZIK JE A A NE B”, ili u varijanti „JEZIK NIJE A NEGO B”. U tim slučajevima metaforom se uvek iskazuje poimanje jezika po sebi (bez

dokumentovanih slučajeva drugih CJ), a suprotstavljanje nosi najjači prizvuk rasprave. Zanimljivo je, međutim, da se ovaj način argumentacije nijednom ne pojavljuje u srpskom korpusu, dok se u engleskom često sreće, te ćemo ga ilustrovati sa nekoliko srodnih primera.

E

- (149) Behind this belief lies the recognition that language is a **natural growth** and not an **instrument** we can *police* for better self-expression. To argue differently is to line up behind Jonathan Swift and the prescriptivists. (*The Guardian*, 20/5/2013)
- (150) Allow the learners' language to reach down to itself, and treat the language used by everyone in the room as, in Rose's view of the brain, "something *organic, holistic, a living system*". Language isn't a **machine**, and any method which implicitly treats it as one makes robots of the people trying to speak it. (*The Guardian*, 24/6/2011)
- (151) Language is not a **plant** that *rises and falls, lives and decays*. It's a **tool** that's perfectly *adapted* by the people *using* it. (*The Times*, 16/1/2013)

Primer 149 je iz teksta koji govori o tehnologiji i jezičkoj promeni, a primer 150 je iz teksta koji govori o nastavi engleskog jezika, ali oba sadrže slično viđenje jezika kao BIĆA suprotstavljeno osporenom viđenju jezika kao PREDMETA, odnosno kao ORUĐA ili MAŠINE. Negirani metaforički izrazi ne služe samo kao kontrast za viđenje jezika koje se ističe, već se očigledno odnose na druga postojeća mišljenja o istoj temi. Treći primer (151) ilustruje suprotno viđenje. U njemu značenje naglašene predstave o jeziku kao ORUĐU postaje jasnije i snažnije u kontrastu prema predstavi o jeziku kao BILJCI. Razumevanje jezika kao ORUĐA ili kao BILJKE u primerima poput ovog ima posledice ne samo za razumevanje prirode engleskog jezika, već posredno i za razumevanje odgovarajuće jezičke politike, tako što naglašava mogućnost da se na jezičku promenu utiče.

Suprotstavljanje između okvira može da služi i za odbacivanje oba – negiranjem ili preispitivanjem – odnosno za iznošenje nekog trećeg gledišta. Takav je sledeći primer iz teksta o pojavi novih pomodnih reči, gde efektu metafore doprinosi i ironičan prizvuk:

E

(152) Did we, as genuinely hundreds of people are tweeting, just **break** the English language? Or did we, as totally tens of bloggers are writing, prove that the English language is a **beautiful, organic creature** that is forever slipping out of our control? Well, no: to be precise, we have done something mildly annoying. (*The Guardian*, 13/8/2013)

U gornjim primerima suprotstavljene metaforičke predstave odražavaju dva različita viđenja jezika i jezičke promene: jezika koji mogu da oblikuju govornici, poput svakog predmeta ili oruđa, i jezika koji se nužno i samostalno menja, poput svakog živog organizma. Direktne metafore nisu nužno ubedljivije (sasvim je moguće da prikrivenije, indirektno predstave imaju jači ubeđivački efekat, v. Thibodeau and Boroditsky 2011), ali kada se javljaju u eksplicitnom kontrastu, efekat im je da smanjuju dostupnost alternativnih interpretacija (npr. jezik kao PROSTOR ili kao GRAĐEVINA, a ne kao BIĆE/ORUĐE).

Možemo zaključiti da se ova dinamika suprotstavljanja shvatanja jezika kao BIĆA i kao PREDMETA u britanskim novinama izrodila iz diskursne istorije rasprava o engleskom jeziku, kakva se nije razvila u srpskom novinskom diskursu. Pored odsustva ovog konkretnog metaforičkog kontrasta, zanimljiviji nalaz je potpuno odsustvo funkcije metafore u argumentaciji putem suprotstavljenih direktnih metafora tipa „JEZIK JE A A NE B” / „JEZIK NIJE A NEGO B” u srpskom novinskom diskursu. Prisustvo ovog oblika argumentacije u britanskim tekstovima objašnjava veću učestalost direktnih metaforičkih izraza u britanskom korpusu u poređenju sa srpskim.

Ukupno posmatrano, date funkcije metafora i dinamička povezanost metafora u argumentaciji oblikuju predstave o jeziku na nivou celog teksta, ali i na nivou celog diskursa. Možemo očekivati da su veze među metaforičkim predstavama posebno istaknute kada se radi o tematski relevantnim metaforama. U širem smislu, upravo ova dimenzija metafore ključna je za razumevanje načina na koje se kognitivni modeli učvršćuju kroz diskursnu praksu.

Konkretnije, analiza korpusa pokazuje da i u britanskim i u srpskim novinama najčešću od navedenih argumentacijskih funkcija metafora predstavlja negiranje unutar okvira (5,5% metaforičkih izraza u britanskom i 6,1% u srpskom korpusu izražavaju

negaciju unutar okvira). Pri tome, negiraju se skoro isključivo metaforičke predstave iz onih izvornih domena koji su utvrđeni kao učestaliji, svrstani u prvih 20-ak po učestalosti u oba korpusa, što upućuje na dinamičko ustaljivanje i preispitivanje određenih predstava u diskursu. Učestalost metaforičke negacije pokazuje da je hotimično negiranje postojećih predstava bitan aspekt metaforičkog uokvirivanja u diskursu, koji se ne sme prevideti u tumačenju kvantitativnih nalaza – učestalost neke metaforičke predstave ne mora da znači da ona predstavlja dominantan način konceptualizacije nekog pojma, već može da znači i učestalost preispitivanja i negiranja date ustaljene predstave. Pored negacije unutar okvira, u britanskom korpusu ponavlja se i suprotstavljanje između okvira (oko 3% metaforičkih izraza u britanskom korpusu javlja se u ovoj funkciji), koje opet uključuje suprotstavljanje predstava iz učestalijih izvornih domena. Za razliku od negiranja, suprotstavljanje između okvira obično uključuje lance metafora, odnosno niz povezanih metaforičkih izraza koji dalje ilustruju dve suprotstavljene predstave.

Takođe, primećujemo da većina navedenih primera podrazumeva i određen vrednosni sud, pri čemu se vrednosna i argumentacijska dimenzija metafore međusobno prepliću. Primeri potvrđuju da se metaforičke vrednovanje ne preslikava mehanički iz izvornog na ciljni domen, već proističe iz razrade neke metaforičke predstave ili njenog značenja u odnosu prema drugačijim predstavama.

Opisane funkcije metafore u argumentaciji efektne su jer ističu i povezuju različite metaforičke predstave, dok u isto vreme prikrivaju ostala moguća viđenja. Značenje metaforičkih tvrdnji, tako, ne proističe samo iz jezičkog oblika ili međusobnog odnosa leksema, već iz pojmovnih okvira koji se putem metafora naglašavaju, preispituju, negiraju ili međusobno suprotstavljaju. Pri tome, naši nalazi upućuju na nešto drugačiju prirodu metaforičkog uokvirivanja u diskursu u odnosu na postojeće defincije: metafora kao sredstvo uokvirivanja ne funkcioniše samo tako što naglašava željeno viđenje a skriva neželjeno, već često paralelno ističe i prihvaćeni i odbačeni okvir, pri čemu svi alternativni okviri za rasuđivanje ostaju prikriveni.

Sa druge strane, argumentacijska funkcija metafora u korpusu nikako nije ograničena samo na eksplicitno povezane metafore – veliki deo metaforičkih izraza o engleskom odn. srpskom jeziku javlja se u fukciji isticanja određene tvrdnje i gledišta, u implicitnom odnosu prema drugim postojećim gledištima. Iz sveukupne analize može se

zaljučiti da argumentacijska dimenzija predstavlja važan aspekt upotrebe metafore u javnom diskursu, što objašnjava mnoštvo slikovitih, hotimičnih metafora u novinskom korpusu.

Napokon, napomenuli smo da se dinamičnost metaforičke argumentacije i sve opisane funkcije metafora mogu primetiti i na nivou šireg diskursa, a ne samo u izolovanim tvrdnjama pojedinaca (autora članaka ili citiranih stručnjaka). Kao ilustraciju ćemo navesti jedan primer iz srpskog korpusa, iz teksta pod naslovom *Znači, brate, SRBski je u bedaku* (Press, 8/7/2012). Tekst je skraćen radi jasnije ilustracije; zbog mnoštva metaforičkih izraza, polucrno su označeni samo oni koje ćemo komentarisati, a podvučeni su oni na čiju povezanost skrećemo pažnju.

1. Naslov: Znači, brate, SRBski je u **bedaku**.
2. Uvod: O njemu praktično nijedna institucija u državi ne vodi računa. Sagovornici Pressa nedelje slažu se da je poslednji trenutak da se nešto učini na njegovom **očuvanju**.
3. Čini se da se u poslednje vreme puno stranih reči **uselilo** u naš jezik. Jasno je da je razvoj novih tehnologija **uvelo** mnogo engleskih reči u srpski jezik, jer mi za njih nemamo domaće izraze. Ali engleski je **potisnuo** i mnoge domaće reči (okej, kul, fensi) i kao da je postao službeni jezik u Srbiji, kaže Tanja Kaluđerović, profesor srpskog jezika i književnosti
4. Ali glavni problem **nije u prodoru** stranih reči [u srpski jezik]. Lingvista Ivan Klajn je mišljenja Rešenje za **poplavu** tuđica nije u purizmu, nego u domaćoj kulturi koja je dovoljno jaka da i sama stvara nove pojmove, a ne da sve pasivno prima iz inostranstva
5. U svakom narodu postoje ljudi zabrinuti za svoj narod i jezik, ljudi koji misle da ima previše stranih reči i da se jezik stalno „**kvari**”. A niko, nikada i nigde nije uspeo ni da „**očisti**” svoj **zaprljani** ni da „**popravi**” svoj **pokvareni** jezik. Ja grešku vidim u toj „zabrinutosti za svoj jezik”, a ne u **zaprljanosti** i **pokvarenosti** jezika. **Nema poplave** stranih reči u srpskom jeziku. On je odavno **poplavljen** stranim rečima (kao i svaki bolji jezik na ovom svetu). U rečniku srpskog jezika nema više od 20 do 30 odsto „naših” reči; sve ostalo su reči pozajmljene iz drugih jezika – kaže Đukanović.

Celokupan tekst je bogat metaforičkim izrazima koji se odnose na JEZIČKU PROMENU i STANJE JEZIKA. U samom naslovu (segment 1) ističe se negativna ocena

stanja u kojem se srpski jezik nalazi. Ostatak teksta (sažet u segmentima 1–5) čini mozaik autorovih komentara i izjava intervjuisanih stručnjaka, gde je teško razlučiti kojim redosledom je novinar spajao delove, kao i da li su intervjuisani stručnjaci imali uvid u izjave svojih kolega i njihove metafore. U uvodnom delu (segment 2), autor članka sumira stav svojih sagovornika da *je poslednji trenutak da se nešto učini na očuvanju jezika*. Tanja Kaluđerović (segment 3) kroz kreativnu metaforu JEZIKA kao (OGRANIČENOG) PROSTORA koristi predstave *useljavanja*, *uvođenja*, odnosno ulaska stranih reči u srpski jezik, ali dodatno ističe da su u tom procesu ulaska *potisnute* domaće reči; na delu je dodavanje okvira, gde se prva predstava ne negira (*čini se ..., jasno je ...*), ali se posebno ističe druga. Predstava *potiskivanja* iz ovog segmenta između ostalog podrazumeva nadolaženje sile koja pomera sadržaj nekog prostora. U takvom značenju *potiskivanje* se može povezati sa srodnom predstavom *prodora* kao kretanja ka unutrašnjosti prostora (segment 4)³⁷. Zaključak autora teksta da *glavni problem nije u prodoru stranih reči*, verovatno povezan sa izjavom Ivana Klajna, ilustruje negiranje unutar okvira, bilo da se radi o ustaljenim predstavama prodora stranih reči ili o predstavama potiskivanja domaćih reči. Klajn u ovom segmentu teksta takođe uvodi metaforičku predstavu *poplave* tuđica. Ona se eksplicitno odbacuje u narednom segmentu (*nema poplave stranih reči u srpskom jeziku*, kraj segmenta 5), u izjavi Vlada Đukanovića, koji negiranu predstavu poplave koja je u toku daje paralelno sa predstavom ustaljenog stanja poplavljenosti (*on je odavno poplavljen*). Đukanovićeva izjava primer je suprotstavljanja unutar okvira, gde se ne dovodi u pitanje podesnost rasuđivanja o jeziku na osnovu metaforičkog domena POPLAVLJIVANJA, ali se ističe da se ne radi o opasnoj poplavi koja je u toku, već o stanju poplavljenosti koje uopšte nije štetno. U poslednjem segmentu takođe primećujemo grupisanje metaforičkih izraza iz domena MEHANIZMA i HIGIJENSKOG KVALITETA, gde negiranje predstava *zaprljanosti* i *pokvarenosti* jezika ilustruje negaciju unutar okvira. Predstave *kvara*, *popravke*, *zaprljanosti* i *čišćenja* ovde iznosi jedna ista osoba, ali su u pitanju predstave za koje smo pokazali da su među najčešćim u celokupnom srpskom novinskom diskursu o

³⁷ U prilog povezanosti ovih predstava govori i zajedničko ratno značenje *prodora* neprijatelja i *potiskivanja* lokalnog stanovništva.

srpskom jeziku. Negacija se odnosi na postojeća, ustaljena gledišta, što naglašava i sam autor.

Ovakvo ponavljanje, preoblikovanje i negiranje metaforičkih predstava o nacionalnom jeziku odlika je čitavog britanskog i srpskog korpusa, bilo da tekstovi sadrže izjave više osoba ili jednog autora. Na mikro-nivou, u grupacijama u istom tekstu, metafore se međusobno povezuju na opisanih nekoliko načina, ali analiza pokazuje da se one ponavljaju i dinamički povezuju/modifikuju i na nivou čitavog diskursa. Okviri zasnovani na preslikavanjima iz određenih zastupljenih izvornih domena (npr. MEHANIZAM) tako se uvek moraju razumeti i iz perspektive metaforičke argumentacije i metaforičkih veza (npr. kako se predstave unutar domena MEHANIZMA, poput *kvara* ili *popravke*, negiraju i preispituju, ili kako se dati okvir suprotstavlja drugim okvirima, poput okvira jezika kao BIĆA). Dinamička dimenzija metafore je posebno važna za razumevanje diskursnih metaforičkih okvira koji mogu da se kroz ponavljanje stabilizuju u određenom diskursu – poput okvira NASILJA NAD JEZIKOM o kojem će biti reči u narednom odeljku – pri čemu je i svaka takva stabilnost dinamička, otvorena za preispitivanje i promene.

Analizirani primer skreće pažnju na preplitanje glasova novinara i stručnjaka karakteristično za svaki novinski diskurs, koji se opet često prepliću sa glasovima javnosti i sa popularnim stavovima. Vredi napomenuti da se u srpskom korpusu intervjui sa stručnjacima nešto češće javljaju nego u britanskom, što delom objašnjava tendenciju da se u srpskim novinama češće međusobno suprotstavljaju metafore stručnjaka, dok britanski novinski tekstovi često naglašavaju razlike u stručnim i laičkim predstavama. Nažalost, u tekstovima nije uvek moguće konzistentno razdvojiti glasove novinara, stručnjaka i zamišljenih laika, pa dublja analiza po ovoj dimenziji nije moguća na osnovu korišćene građe.

Sveukupno, primećuje se da je metafora često sredstvo za isticanje ili negiranje „problema” u vezi sa jezikom, što ne iznenađuje s obzirom na učestalost negativne vrednosne procene u utvrđenim metaforičkim izrazima. Pri tome, produktivnost metafore kao sredstva argumentacije dolazi pre svega iz njenih implikacija (Lakoff & Johnson 1980), odnosno podrazumevanih značenja koja se prenose iz izvornog na ciljani domen. Na primer, metaforičke predstave jezika kao živog *organizma* naglašavaju da je jezička promena stalna i neizbežna, i podrazumevaju da je nije dobro sprečavati ili

zaustavljati; sa druge strane, predstave jezika kao lomljivog *predmeta* podrazumevaju da promena može biti štetna, a da je potreban viši stepen kontrole da bi se izbegle neželjene posledice.

Argumentacijska funkcija metafore, tako, čini još jedan aspekt koji se mora uzeti u obzir u opisu metaforičkih okvira u diskursu. Kada ove nalaze povežemo sa prethodnom analizom, dobijamo razvijeniji pojmovno-metodološki aparat za analiziranje dominantnih metaforičkih predstava nego što nam je iz postojećih pristupa bilo na raspolaganju. U narednom odeljku, dobijene nalaze ćemo sintetizovati u jedan predloženi integrisani pristup metaforičkim okvirima u diskursu, i primeniti ga na analizu predstava iz najzastupljenijeg izvornog domena u korpusu, domena NASILJA.

5.7 Razrada pojma *diskursnih metaforičkih okvira* – na primeru metaforičkog okvira NASILJA NAD JEZIKOM u britanskom odn. srpskom novinskom diskursu

Opšti pregled pojmovnih i diskursnih aspekata metafore do sada nam je pružio detaljan uvid u metaforičke predstave engleskog i srpskog jezika u britanskom odn. srpskom novinskom diskursu, kao i određenih svojstava koja ih povezuju. Međutim, jedan važan aspekt metaforičkog diskursa utvrđen u analizi oba jezička korpusa ostao je izvan opšteg pregleda, budući da po svojoj rasprostranjenosti zahteva dublju zasebnu analizu – dominantan metaforički okvir zasnovan na izvornom domenu NASILJA – koji nam u ovoj fazi analize dozvoljava da predloženi pojam *diskursnih metaforičkih okvira* elaboriramo u teorijsko-metodološkom smislu.

Osvrnimo se, pre toga, nakratko na same predstave NASILJA. Prisustvo metaforičkih predstava rata i nasilja u ovom korpusu nije teško objasniti, budući su one produktivne za razumevanje raznih apstraktnih kompetitivnih aktivnosti ljudi (Lakoff 1993, Ritchie 2003), a sama metaforička predstava sukoba odavno je prepoznata kao ukorenjena ne samo u novinskom diskursu, već i uopšte u društveno-političkoj paradigmi zapadne civilizacije (Burns 2011). Metafore iz domena NASILJA i RATA efikasne su ne samo zato što je znanje o prototipičnom ratu rasprostranjeno, već i zato što su im implikacije jasno definisane: podrazumeva se borba suprotstavljenih strana, sa jasnim razlikovanjem „dobrih” i „loših”, dve strane imaju suprotne ciljeve, borba uključuje hijerarhiju događaja u prostoru i vremenu, situacija podrazumeva rizik, opasnost i potrebu za hitnim reagovanjem, što sve pobuđuje osećanja straha i nelagodnosti (Flusberg et al. 2018). Baš zato što izazivaju takva osećanja, predstave nasilja imaju moć da podstaknu ljude da obrate pažnju na neku pojavu, da promene stav ili da budu spremniji da delaju po pitanju određene situacije. Po nekim istraživanjima, metafore iz domena NASILJA su sve izraženije u javnom diskursu u Evropi i SAD (Alexandrescu 2014, Flusberg et al. 2018); ovaj segment analize posredno će doprineti i dubljem razumevanju datih metafora uopšte.

Predstave iz domena NASILJA u analiziranom diskursu grade složen diskursni metaforički okvir, u smislu koji smo postulirali na početku analize. Korišćenjem opisa nasilja i rata za govorenje o nekom ciljnom pojmu može se izgraditi široka i dinamička

struktura, koja, kao i svaki diskursni metaforički okvir, može da nosi vrlo različita društvena značenja u različitim kontekstima. Pregled drugih metaforičkih predstava iz dosadašnje analize pokazao nam je da za detaljnu analizu metaforičkog okvira moramo uzeti u obzir nekoliko faktora, kojima se u postojećim diskursno-kognitivnim pristupima često ne pridaje dovoljno pažnje. U nastavku ćemo se na trenutak odmaći od rezultata analize kako bismo razradili predloženi pojam, oslanjajući se na uvide iz dosadašnje analize metafora u diskursu. Primenljivost predloženog pristupa u diskursnim proučavanjima metafore potom će biti ilustrovana kroz analizu okvira NASILJA NAD JEZIKOM u britanskom i srpskom novinskom diskursu.

Dosadašnja analiza pokazuje da definicija diskursnih metaforičkih okvira u (javnom) diskursu mora da obuhvati tri elementa: (i) zastupljenost, odnosno sistematično javljanje na nivou diskursa, (ii) funkcionisanje na domenskom i pod-domenskom nivou metaforičke strukture i (iii) dinamičku upotrebu na nivou diskursa, odnosno funkcionisanje na nivou vrednujuće i argumentacijske upotrebe metafore. Adekvatna analiza jednog diskursnog metaforičkog okvira, tako, mora da uključi sve date elemente. Pre nego što dati pristup ilustrujemo kroz analizu, sumiraćemo njegove glavne postavke.

Prvo, kao što smo postavili od početka, diskursni metaforički okviri razlikuju se od drugih tipova okvira koji mogu biti aktivirani upotrebom jednog jedinog metaforičkog izraza. Diskursni metaforički okvir podrazumeva povezane predstave iz istog izvornog domena koji se ističe po stepenu zastupljenosti u diskursu, u odnosu na druge izvorne domene. Zbog brojnih leksičkih realizacija svaki diskursni metaforički okvir dozvoljava zasebnu analizu, koja može biti produktivna čak i kada se vrši nezavisno od drugih metaforičkih predstava u korpusu.³⁸ Pri tome, ovakav pristup se

³⁸ U jednom diskursu može da postoji i dva ili više diskursnih metaforičkih okvira sa sličnom zastupljenošću, koji će obično biti povezani nekim pojmovnim i diskursnim aspektima. U našoj analizi, opisane predstave iz nekoliko dominantnih izvornih domena takođe posmatramo kao diskursne metaforičke okvire, budući da ih odlikuje određeni nivo sistematične upotrebe na nivou diskursa. Ipak, realizacije ovih domena su brojčano dosta ograničene, pa ne dozvoljavaju dalje raščlanjivanje i dalju analizu pod-domenskih predstava.

nipošto ne suprotstavlja kognitivnolingvističkoj teoriji pojmovnih metafora, već omogućava spoj kognitivnih i diskursnih pristupa.

Drugo, iako se diskursni metaforički okvir zasniva na istaknutom izvornom domenu za predstavljanje nekog pojma u diskursu, da bismo taj okvir u potpunosti razumeli potrebno je da detaljno analiziramo i domensku i poddomensku strukturu metafore. Osnovne predstave na domenskom nivou moraju se najpre povezati sa aspektima ciljnog domena na koje se odnose – kao što smo pokazali, metafore vezane za jedan složen pojam u jednom diskursu ne odnose se na sveukupne odlike datog pojma, već se tiču nekih njegovih aspekata. Potrebno je, dakle, razumeti metaforička preslikavanja među domenima koja su relevantna na nivou diskursa. Dalje, analiza okvira zasnovanih na drugim zastupljenim izvornim domenima u našem korpusu jasno ukazuje na značaj razumevanja poddomenskih predstava – na primer, videli smo kako se predstave iz domena MEHANIZMA najčešće odnose na njegove elemente poput KVARENJA ili POPRAVLJANJA, gde se govornicima pridaje odgovornost za popravku; u nekom drugom diskursu, javljanje istog izvornog domena sa akcentom na, recimo, SASTAVNIM DELOVIMA MEHANIZMA, služilo bi potpuno drugačijoj diskursnoj svrsi. Takođe, kada bi domen MEHANIZMA u korpusu bio zastupljeniji, mogli bismo i jasnije da utvrdimo pod-domenske obrasce, poput uzroka kvarenja, načina popravljanja, itd. Drugim rečima, značenje bilo koje diskursne metaforičke predstave uvek je složeno i izgrađeno kroz više nivoa konceptualizacije. Uzmimo još jedan primer iz ranijih istraživanja: činjenica da su i Hitler (Musolff 2007) i britanski politički zvaničnici (Musolff 2011) koristili isti pojmovni domen FIZIČKO-ZDRAVSTVENOG STANJA, odnosno ZARAZNE BOLESTI, da bi naglasili potrebu za strožom političkom kontrolom nikako ne znači da te diskurse odlikuje isti problemski okvir ili ideološko značenje; oni će graditi konkretnije značenjske predstave putem različitih elemenata domena FIZIČKO-ZDRAVSTVENOG STANJA, što se vidi u Musolfovim analizama. Prednosti razumevanja pojma okvira na domenskom i poddomenskom nivou uopštavanja i konceptualizacije takođe su nedavno potvrđene u istraživanju Elene Semino i saradnika (Semino et al. 2016). Ovakva perspektiva (up. i Cameron et al. 2009) obećava da utre put celovitijem pristupu analizi metafore u diskursu.

Treći važan aspekt diskursnih metaforičkih okvira su diskursne funkcije metafora i dinamička upotreba metafora u diskursu. Kao što je dosadašnji pregled

pokazao, svaki diskurs koji se uzme kao predmet analize, a naročito javni i medijski diskurs, uvek podrazumeva heteroglosiju i dijalogičnost, odnosno preplitanje više glasova i stanovišta i više vrednosnih procena. Predstave iz svakog diskursnog metaforičkog okvira tako su podložne proširivanju, konkretizovanju, međusobnom suprotstavljanju i negiranju, a dinamika upotrebe metafora u diskursu može se zapaziti i unutar okvira i između suprotstavljenih okvira. Argumentacijski i vrednujući aspekti čine važan element društvenog značenja nekog diskursnog metaforičkog okvira. Na primer, često pominjana medijska predstava imigracije kao POPLAVE (Santa Ana 2002, Charteris-Black 2006) može da nosi različita društvena značenja u različitim društvenim diskursima, u zavisnosti od toga da li i kako se prepliće sa drugim podjednako zastupljenim predstavama, da li predstavlja jedinu dominantnu predstavu o pojmu imigracije u datom diskursu, da li se u diskursu često preispituje ili dovodi u pitanje, da li joj se nekada daje pozitivno obličje u kontrastu prema, na primer, suši i pustoši, itd. Kao što Radmila Šarić (2014) primećuje, negiranje ili kontrastiranje različitih metaforičkih predstava može biti i deo ciljane strategije autora teksta da se primalac poruke navede na vrednosno tumačenje određenog procesa i njegovih posledica. Po njoj je upravo to najinteresantniji aspekt upotrebe metafora u diskursu. Naša analiza je pokazala da je nivo diskursnih funkcija metafore neizostavan za razumevanje svakog metaforičkog okvira i da generalno zavređuje više pažnje u diskursno orijentisanim proučavanjima metafore, te će mu biti dato zasebno mesto u analizi.

U nastavku ćemo ovakav razrađeni pristup primeniti sa ciljem da detaljno opišemo diskursni metaforički okvir NASILJA NAD JEZIKOM u britanskom i srpskom korpusu. Zastupljenost, odnosno sistematično javljanje ovog okvira već je potvrđeno u prethodnoj kvantitativnoj analizi. U skladu sa opisanim pristupom, analiza koja sledi uključuje tri koraka: analizu na nivou domena, analizu na nivou pod-domenskih scenarija i analizu na nivou funkcija metafora u dinamici diskursa.

5.7.1. Analiza na domenskom nivou

U posmatranim novinskim tekstovima u vezi sa engleskim odn. srpskim jezikom javlja se niz metaforičkih izraza iz izvornog domena koji smo označili kao NASILJE. Ako

želimo da ovu predstavu razumemo u najopštijem smislu, dovoljno je pogledati naslove članaka u oba jezička korpusa:

E

(153) Want to **mangle** the English language? There's an app for **that**. (*The Daily Mail*, 16/6/2012)

(154) Ploddledygoon is **murdering** the English language (*The Times*, 9/5/2013)

(155) Emoji **invasion** (*The Guardian*, 25/6/2015)

S

(156) **Udarali** po jeziku (*Novosti*, 13/8/2011)

(157) Televizija **ubija** jezik (*Press*, 16/6/2012)

(158) **Nasilje** nad našim jezikom: Na srpski nam sad prevode Hrvati (*Novosti*, 1/2/2015)

Retorička snaga ovakvih naslova potiče iz ekspresivnosti izraza iz domena NASILJA. Pojava *napada* i *nasilja* nad jezikom često se predstavlja kao uveliko rasprostranjena, kao odlika današnjeg vremena:

E

(159) The **violence** the internet does to the English language is simply the cost of doing business in a digital age. (*The Daily Mail*, 2/5/2014)

S

(160) Živimo u vremenu u kojem jezik trpi i **meta** je raznih izazova i **napada**. (*Novosti*, 9/4/2015)

Svi navedeni primeri ilustruju preslikavanja iz domena NASILJA na aspekt ciljnog domena koji se tiče JEZIČKE PROMENE, odnosno UTICAJA NA JEZIK. Metaforu NEŽELJENI UTICAJ NA JEZIK JE NASILJE lako možemo povezati sa opštijom pojmovnom metaforom NEŽELJENI UTICAJ UOPŠTE JE NASILJE. Takođe, predstava jezika kao mete u direktnoj metafori u primeru (160) ilustruje i prisustvo metaforičkih predstava koje se odnose na JEZIK UOPŠTE.

Sa druge strane, u pojedinim primerima metaforički izrazi odnose se na UPOTREBU JEZIKA ili na neodređene procene o STANJU JEZIKA:

E

(161) It is impossible to record every act of **violence** done to the English language. (*The Daily Mail*, 2/5/2014)

(162) [A person] is likely to be disadvantaged if he misuses or **mangles** [words] (*The Daily Mail*, 2/5/2014)

S

(163) **Nasilje** koje nad jezičkom kulturom vrše brojni medijski vulgarizmi i jezičke i stilske greške u žutoj štampi [...] prosto je neizdrživo. (*Politika*, 8/12/2012)

U ovakvim predstavama razni oblici loše upotrebe jezika i jezičkih grešaka opisuju se preko domena NASILJA. Za razliku od veze između NEŽELJENOG UTICAJA UOPŠTE i NASILJA, pojmovna veza između LOŠE UPOTREBE i NASILJA je manje očigledna. U savremenom engleskom i srpskom jeziku u javnoj sferi, ipak, čini se da se metaforička značenja nekih od navedenih leksema sve više ustaljuju baš u vezi sa lošom upotrebom jezika (npr. E *butchering language*, *mangling language*, S *silovanje jezika*³⁹). U svakom slučaju, preslikavanja na ove aspekte ciljnog domena u korpusu su daleko ređe nego preslikavanja na aspekt JEZIČKE PROMENE, odnosno NEŽELENOG UTICAJA.

Iz većine gornjih primera primećuje se konceptualizacija engleskog odn. srpskog jezika kao BIČA, u metafori JEZIK JE ŽRTVA NASILJA (npr. u čestim predstavama poput E *murdering language*, S *ubijaju jezik*). U korpusu se javljaju i metafore u kojima je jezik očigledno konceptualizovan kao (OGRANIČENI) ROSTOR, odnosno konkretnije kao TERITORIJA, u metafori JEZIK JE NAPADNUTA TERITORIJA (npr. u čestim predstavama

³⁹ Ovo viđenje nalazi potvrdu u rečnicima engleskog jezika zasnovanim na korpusima; u elektronskoj varijanti rečnika *Macmillan* i u elektronskom korpusnom rečniku *Dictionary.com* neosnovna značenja glagola *mangle* i *butcher* ilustrovana su najpre primerima u kojima se dati glagoli odnose na imenice *language* i *words*.

poput E *invasion of language*, S *invazija nad jezikom*). U oba slučaja, jezik trpi napad, što potvrđuje opravdanost oznake NASILJA NAD JEZIKOM za ovaj metaforički okvir.

Jedna razlika između srpskih i britanskih tekstova, čak i kada upotrebljavaju srodne metafore rata, jeste to što su u britanskim tekstovima upotrebljeni metaforički opisi nešto češće i bogatije razrađeni; domen NASILJA tako služi kao osnova za razradu kompleksnih, često specifičnih slika napada čije razumevanje počiva na kulturnom, enciklopedijskom znanju (Forceville 1994). Kao primer možemo uzeti odlomak iz teksta o nestajanju apostrofa i opštijim promenama u engleskom jeziku:

E

(164) Make no mistake. These are dark times for the English language. The **barbarians** are at the gates. Right now, **marauding** grammatical Goths are **encircling** our linguistic Rome. We must act now to prevent disaster. We must valiantly **defend** the apostrophe against those who seek to **attack** her. We must don our grammatical **armour** and **man** the linguistic **barricades**, as an **onslaught** of grammatical philistinism will soon be upon us. (*The Daily Mail*, 13/1/2012)

Ovaj pasus daje veoma razrađenu sliku, izgrađenu lancem metafora o „mračnim vremenima za engleski jezik” u kojima upravo traje ratna opasnost. Iz teksta u celini vidi se da se govori o uticajima jezika mladih i neobrazovanih na promene u engleskom jeziku, poput sve ređe upotrebe apostrofa, ali i o uticajima na engleski jezik uopšte. Primer ilustruje metaforu NEŽELJENI UTICAJ NA JEZIK JE NASILJE. Engleski jezik kao *linguistic Rome* pred čijom kapijom stoji neprijatelj predstavljen je putem metafore JEZIK JE NAPADNUTA TERITORIJA. U tekstu se takođe ističe potreba za reagovanjem, putem metafore ZAUSTAVLJANJE UTICAJA NA JEZIK JE ODBRANA OD NAPADA. Kontrast između Rima i varvara Gota jasno odražava „verbalnohigijenske” (Cameron 2012) predstave o kulturi i tradiciji koje su ugrožene *varvarskim* nepoštovanjem jezičkih pravila. *Encircling*, odnosno opkoljavanje teritorije, automatski povlači sa sobom potrebu za hrabrom odbranom, naglašenu slikovitim sintagmama *grammatical armour* i *linguistic barricades*. Sam apostrof, predstavljen u ženskom rodu, poprima obrise „dame u nevolji” iz viteških romana.

Navodimo još jedan sličan primer, iz teksta koji se bavi jezikom mladih i, konkretnije, uticajem SMS poruka na jezik:

E

(165) It is the relentless onward **march** of the texters, the SMS (Short Message Service) vandals who are doing to our language [**what Genghis Khan did to his neighbours**] eight hundred years ago. They are destroying [it]: **pillaging** our punctuation; **savaging** our sentences; **raping** our vocabulary. And they must be stopped. This, I grant you, is a tall order. The texters have many more arrows in their quiver than we who **defend** the old way. (*The Daily Mail*, 20/6/2015)

U odlomku je ilustrovana predstava NEŽELJENIH UTICAJA NA JEZIK kao NASILJA, odnosno detaljno opisanog ratnog pustošenja. Neprijatelji jezika predstavljeni su kao vandali (iz šireg konteksta u tekstu vidi se da se radi o mladima koji često pišu SMS poruke), a njihov uticaj na jezik predstavljen je implicitnom metaforom *what Genghis Khan did to his neighbours* koja počiva na kulturnom razumevanju te reference. Jezik kao osoba ili grupa ljudi/narod predstavljen je kao ŽRTVA NASILJA. Uz ove predstave se javljaju metafore drugih jezičkih pojmova (CJ *punctuation, sentences, vocabulary*) kao ŽRTAVA NASILJA u ratu. Povezane metafore rata dramatizuju problem, ali i pozivaju javnost na delanje. Potreba za odbranom jezika prikazana je kao nužna, iako je neprijatelj predstavljen kao spremniji za borbu, sa više strela u tobolcu. Sveukupno, metaforičke reference na Džingis Kana i drevni način ratovanja stvaraju romantično-surovi prizvuk koji privlači pažnju čitaoca. Pojmovne metafore rata, ovde i u mnogim primerima u korpusu, nisu samo mehanički motivisane kroz telesno iskustvo, već se sa njima mešaju i različita kulturna iskustva (Kövecses 2010).

U korpusu su česte i manje razvijene predstave nasilnih činova koji mogu, ali ne moraju biti povezani sa ratom, poput *udaranja, ubijanja*, ili neodređenih činova *nasilja*. Takvi opisi takođe su često evokativni i mračni, i u njima se na pojam engleskog odn. srpskog jezika preslikavaju se odlike ŽRTVE koja je surovo ubijena:

E

(166) Then there's 'Brangelina', the **bullet** to the head of the English language, now easing over on to its side like a dying giant moaning into the valley of trees that will soon embrace its **body**, leaving emoji as the only means of communication available to us in 50 years' time. (*The Guardian*, 17/7/2015)

S

(167) Reč je o potpuno pogrešnom shvatanju srpskog jezika. Srpski jezik je i u Hrvatskoj, i u Crnoj Gori, i u Bosni. Po mom mišljenju, to je poslednja posmrtna počast lažnoj nauci, čiji ucveljeni sledbenici **ispaljuju** poslednji počasni **hitac** u srpski jezik. (*Politika*, 11/11/2011)

U prvom primeru, nove kovanice i slivenice poput E *Brangelina* (*Brad + Angelina*) su predstavljene kao smrt jezika, tačnije kao metak ispaljen direktno u glavu engleskog jezika. Engleski jezik je ovde slikovito prikazan kao džin koji ranjen zapomaže, ostavljen sam da umre u šumi, bez ikoga da mu pomogne. Umesto jezika ostaju samo imodži, danas popularni piktogrami iz elektronske komunikacije. Cela ova predstava zasnovana je na personifikacijskoj metafori engleskog jezika kao džina, nekada velikog i snažnog bića čiji život je nasilno prekinut, i čije beživotno telo će ostati u dolini gde ga niko ni ne vidi. U drugom primeru, govori se o smrti *lažne nauke* (o jeziku) i smrti srpskog jezika, u kontesktu jezika u Srbiji i u bivšim jugoslovenskim državama. Borba se može shvatiti kao završena, i to opet nasiljem nad jezikom, odnosno svečanim streljanjem srpskog jezika.

Još jedna tendencija u oba jezička korpusa je da se elementi domena NASILJA u najvećem broju primera preslikavaju baš na pojam engleskog odn. srpskog jezika u celini, kao i na pojam ćirilice/pisma u srpskom korpusu, a ne na druge CJ, iako su za svaku od CJ izuzev S *izraz* i E *expression* zabeležene predstave nasilja. Pri tome, o nasilju nad rečima, rečenicama, gramatici, apostrofu obično se govori onda kada su predstave nasilja nad jezikom uopšte razrađene u širu sliku (kao u primerima o napadu vandala i varvara na engleski jezik); u britanskom korpusu, predstave nasilja nad apostrofom ili zarezom uglavnom se javljaju paralelno sa predstavama nasilja nad jezikom uopšte.

Ukupno posmatrano, analiza pokazuje velike pojmovne sličnosti u upotrebi metaforičkih izraza iz domena NASILJA kada se govori o engleskom jeziku u britanskim novinama i o srpskom jeziku u srpskim novinama. Analiza na nivou domenskih preslikavanja potvrđuje da se dati diskursni metaforički okvir može označiti kao okvir NASILJA NAD JEZIKOM, koji uključuje niz povezanih preslikavanja. Sličnosti se zapažaju u samim leksičkim realizacijama, koje su veoma raznovrsne, pri čemu dominiraju glagoli, uglavnom u prelaznim oblicima (za celokupnu listu, v. Prilog). Dokumentovani primeri odražavaju složeno pojmovno polje, skup shema nadmetanja i sukoba, koje se kreću od nisko agresivnih čarki, preko visoko kompetitivnih i konfliktnih aktivnosti, udaranja, tuča, oružanih napada, pa sve do pravog rata (up. Ritchie 2003, Eubanks 2000, Gibbs 1997). Stepen konfliktno predstave često je teško razdvojiti i klasifikovati kada se metaforički izrazi posmatraju u stvarnoj jezičkoj upotrebi, što se vidi iz analize primera. Ipak, kada posmatramo realizacije iz ovog izvornog domena, kada se one odnose na apstraktne pojmove kao što je jezik, lako ih je razumeti u funkciji isticanja problema, i pri tome povezati sa telesnim iskustvom nasilja i međuljudskog sukoba. Ostale sličnosti između britanskog i srpskog korpusa uključuju i dokumentovano prisustvo svih CJ, iako se većina predstava odnosi direktno na CJ (*engleski/srpski*) jezik. Na kraju, analiza je pokazala da predstave iz izvornog domena NASILJA imaju ograničen opseg u posmatranom diskursu, odnosno da se i u britanskom i u srpskom korpusu preslikavaju prvenstveno na aspekt ciljnog domena koji se tiče JEZIČKE PROMENE, odnosno UTICAJA NA JEZIK, ali se nekad govori i o JEZIKU UOPŠTE, STANJU JEZIKA i UPOTREBI JEZIKA.

Analiza na domenskom nivou, međutim, ne daje nam pun uvid u značenja ovog diskursnog metaforičkog okvira. Kao što se vidi iz pregleda drugih izvornih domena iz korpusa, metaforičke predstave u diskursu uključuju određene tendencije u pogledu toga koji elementi izvornog domena su posebnu istaknuti, na šta se u stvarnom svetu obično odnose, te koja su im uža sistematična značenja u datom diskursu. U našem slučaju, glavno pitanje koje se postavlja je da li se u oba jezička konteksta govori o istoj vrsti pretnje? O kakvom se napadu radi? Ko vrši nasilje i nad kime? Takva društvena značenja metafora možemo razumeti samo kroz dalju analizu na pod-domenskom nivou.

5.7.2. Analiza na poddomenskom nivou

Ako razumemo da jedna pojmovna metafora pruža različite mogućnosti razrade detalja (Musolff 2006, Sullivan 2013), u daljem toku analize potrebno je ispitati da li posmatrani diskursni metaforički okvir uključuje neke uže pod-domenske predstave koje se sistematično izdvajaju na nivou diskursa.

Za ovakav pristup, od značaja je Musolfov pojam metaforičkih scenarija (Musolff 2006, 2015), koji se odnosi na nivo pod-domenskih pojmovnih struktura. Musolf je isticao da nisu svi aspekti izvornih domena jednako istaknuti u diskursu, već centralni domenski elementi i preslikavanja mogu da grade čitave konkretnije mininarative, za koje on uvodi pojam metaforičkih scenarija. Utvrđivanjem metaforičkih scenarija može se odrediti koji aspekti metaforičkih preslikavanja dominiraju u diskursu o određenoj temi u određenom periodu. Na taj način, scenariji povezuju pojamovnu stranu metafore sa obrascima upotrebe u diskursu.

U Musolfovom pristupu scenariji nisu unapred definisani, već predstavljaju dokumentovane grupacije domenskih elemenata iz korpusa. To je početni pristup i u ovom segmentu analize, ali se na osnovu uvida iz dosadašnjeg toka istraživanja predlaže nešto konkretnije viđenje scenarija: ostaje da pod scenarijima razumemo sve mininarative izgrađene na osnovu pod-domenskih elemenata koji se sistematično ponavljaju na nivou diskursa, ali preciziramo da su oni zasnovani na (a) istaknutim elementima izvornog domena i (b) njihovim konkretnim referentnim ulogama, ukoliko se takve izdvajaju u diskursu (Musolf i sam sporadično pominje ovakve osnove za scenarije, ali one kod njega ostaju dosta uopštene). Iako tako utvrđeni scenariji mogu biti različitih nivoa opštosti, zajedničko im je da predstavljaju glavne narativne niti po kojima se centralna preslikavanja razvijaju ili proširuju.

Polazna osnova za empirijsku analizu metaforičkih scenarija jeste utvrđivanje istaknutih elemenata izvornog domena. Već postojeća baza metaforičkih izraza i domena dozvolila je lako dalje kodiranje izraza iz domena NASILJA, te su obrasci podvrgnuti kvantitativnoj proverbi.

Elementi izvornog domena NASILJA u britanskom i srpskom korpusu mogu se klasifikovati u nekoliko dokumentovanih grupacija⁴⁰:

Tabela 9: Elementi izvornog domena NASILJE

Element domena	Britanski korpus		Srpski korpus	
<i>NAPAD</i>	<i>to attack, to kill</i>	63,9%	<i>udar, ubiti</i>	55,8%
<i>ODBRANA</i>	<i>to defend, defence</i>	19,9%	<i>braniti, odbrana</i>	23,8%
<i>BORBA</i>	<i>battle, fight</i>	5,5%	<i>bitka, borba</i>	6,9%
<i>ORUŽJE</i>	<i>weapon</i>	4,3%	<i>oružje</i>	2,2%
<i>POVLAČENJE-PREDAJA</i>	<i>to succumb</i>	2,7%	<i>povlačenje</i>	4,3%
<i>PORAZ</i>	<i>outgun</i>	2,3%	<i>biti poražen</i>	4,7%
Ostalo	<i>guerrilla</i>	1,4%	<i>hitac</i>	2,3%

Iako domen NASILJA predstavlja bogatu pojmovnu shemu, iz pregleda se vidi da je samo ograničen broj domenskih elemenata istaknut u upotrebi (NAPAD i ODBRANA), i to u sličnoj meri u britanskom i u srpskom korpusu. Drugi elementi se javljaju u manjem broju realizacija (npr. ORUŽJE), dok su mnogi potpuno odsutni (npr. PRIMIRJE ili POMIRENJE). Niska učestalost nekih elemenata iz domena NASILJA je takođe važan nalaz, naročito kada se radi o elementu BORBE, koji je jedan od centralnih pojmovnih elemenata domena NASILJA.

Kada se rezultati ove kvantitativne analize udruže sa kvalitativnom analizom primera, možemo da utvrdimo nekoliko povezanih metaforičkih scenarija koji se izdvajaju na nivou diskursa. Svaki od njih vezan je za istaknute domenske elemente i odgovarajuće referentne uloge.

5.7.2.1. Scenariji vezani za element NAPADA

Za neke metaforičke predstave *NAPADA* u korpusu teško je reći da li dolaze iz izvornog domena rata, ili samo pojedinačnog čina fizičkog nasilja. Tu se ne radi o različitim nivoima opštosti, već o činjenici da pojmovne osnove često imaju nejasne

⁴⁰ U skladu sa Musolfovim pristupom, elementi domena i scenariji obeleženi su kurzivno.

granice ili se međusobno prožimaju. Ipak, iz prethodnih primera se vidi da mnoge predstave nose očigledno ratno značenje, kojima se jezička pitanja stavljaju u specifičan narativni okvir različit od drugih predstava fizičkog nasilja. Jedan istaknuti scenario u oba jezička korpusa, tako, predstavlja scenario *VOJNOG NAPADA*:

E

(168) Americanisms are **invading** the English language. (*The Daily Mail*, 7/8/2011)

(169) The acronyms are coming. **Marching** across the language in their thousands, blunt, unlovely, artificial abbreviations, easy to coin and virtually ineradicable, **forcing out** perfectly good words. (*The Times*, 15/08/2015)

S

(170) Tako i srpski trpi **okupaciju** od strane engleskog kao lingua franca. (*Politika*, 10/9/2015)

(171) Telebak ističe da je srpski jezik danas u opasnosti i da je **napadnut** sa svih strana – spolja **invazijom** tuđih reči, a iznutra rdavim prevodima ... (*Novosti*, 15/1/2012)

Ratne predstave većinom se tiču invazije i okupacije, a neretko su razrađene u složeniju sliku (kao što smo videli i u mnogim već pomenutim primerima). Implikacije ovakvih metaforičkih predstava vezanih za jezik razumeju se na osnovu znanja koje imamo o vojnom napadu i ratu: rat obično traje neko vreme, uključuje više vojnih napada i više bitaka, zahteva strateško planiranje, cilj napada je eliminisanje, smanjenje brojnosti ili potiskivanje suparnika. Za razliku od drugih mogućih scenarija iz domena NASILJA, scenario *VOJNOG NAPADA* podrazumeva da ugroženost neće skoro proći, niti da se može samo ignorisati. U ovom scenariju u novinskom diskursu, pri tom, engleski odn. srpski jezik gotovo bez izuzetka ima pasivnu ulogu; čak i kada je predstavljen kao osoba/narod, on samo *trpi* okupaciju ili invaziju. Zato je dati scenario neophodno označiti konkretnije kao *VOJNI NAPAD*, a ne kao *RAT*. U ovom scenariju, jezik može biti predstavljen i kao napadnuta osoba/ljudi i kao teritorija, u metaforama JEZIK JE ŽRTVA NAPADA i JEZIK JE NAPADNUTA TERITORIJA.

Sa druge strane, u britanskom i srpskom korpusu je istaknut i scenario koji ćemo označiti kao *FIZIČKI NAPAD*. Ovaj scenario podrazumeva sve primere pojedinačnih činova

nasilja i ubijanja, koji se u kontekstu ne povezuju sa predstavom rata, a koja se uvek oslanjaju na konceptualizaciju jezika kao osobe, odnosno *ŽRTVE NAPADA*. U dosadašnjem pregledu videli smo dosta takvih primera (poput E *butchering the language, the violence done to language* S *jezik i pismo pretrpeli udarac, nasilje nad jezikom*), te ćemo ovde navesti samo još nekoliko:

E

- (172) Well done smart phones – you’re on your way to fulfilling your mission of **murdering** the English language. (*The Daily Mail*, 19/5/2015)
- (173) **Hunted**, ineptly **skewered**, gruesomely **spliced**, and often left wandering in a syntactic wilderness, the comma is a serial victim. Is it time it was put out of its misery — and ours? (*The Times*, 8. feb. 2014)

S

- (174) ... nerazumljivost udžbenika i pravničkih dokumenata smatram jezivim **usmrćivanjem** jezika (*Politika*, 8/12/2012)
- (175) On je naglasio da je srpski jezik nakon raspada Jugoslavije „**rasčerečen**” na više jezika, koji su samo imenom jezici. (*Politika*, 16/1/2012)

U ovakvim primerima predstave nasilja odnose se na pojedinačne činove ubijanja ili namernog povređivanja, a ne na organizovano ratovanje. U poređenju sa scenarijom *VOJNOG NAPADA*, leksičke realizacije ovog metaforičkog scenarija su raznovrsnije i često slikovitije, što doprinosi njihovom emotivnom i retoričkom efektu.

Važno je primetiti i da zastupljenost domenskog elementa *NAPADA* sa opisana dva scenarija znači da je standardno izvornodomensko značenje *NASILJA*, sa sukobljenim stranama koje su u konfliktu, ovde nadjačano kroz konkretniju jednosmernu predstavu *JEZIK JE ŽRTVA NAPADA* i *JEZIK JE NAPADNUTA TERITORIJA*. Manji broj utvrđenih metaforičkih izraza uopšte označava dvostrano nasilje, poput *bitke* ili *borbe*, koje bi uključivalo jezik. Moguća metafora *JEZIK JE BIĆE KOJE SE BORI* nije zastupljena u posmatranom diskursu.

Opisani scenariji vezani za *NAPAD*, sa druge strane, međusobno su povezani i nose značenja koja se prepliću. Često se u tekstu paralelno sa opisima rata javljaju opisi

pojedinačnih činova fizičkog napada, koji se mogu povezati sa ratom ili ne, ali koji doprinose opštoj predstavi o ugroženosti jezika zajedno sa scenarijom *VOJNOG NAPADA*. Ova dva oblika napada su i pojmovno povezana – naše znanje o ratu uključuje znanje o celom spektru pojedinačnih činova nasilja koji se dešavaju u ratu, o tome da pojedninačni činovi fizičkog nasilja mogu biti povod za rat, da mogu biti naznaka početka rata, itd. Takođe, iako im je retorički efekat u diskursu nekad različit, nalazi potvrđuju da oni služe za izražavanje sličnih značenja koja su zajednička svim metaforičkim predstavama *NASILJA* – dve strane sa suprotnim ciljevima, od kojih samo jedna može da prevagne (Morgan 2008). Međutim, analiza pokazuje da mogućnost razrade detalja na pod-domenskom nivou dozvoljava da se u diskursu istaknu i uži, manje tipični scenariji, poput napada na žrtvu koja ne uzvraća. U opisanim scenarijima akcenat nije na suprotstavljenosti ciljeva i kompetitivnoj aktivnosti, već na isticanju ugroženosti. Pored drugačijeg scenarija *BORBE* tj. *KOMPETITIVNE AKTIVNOSTI*, možemo očekivati da scenario *NAPADA* predstavlja drugi produktivan scenario iz domena *NASILJA* u javnom diskursu uopšte, koji omogućava da se razni apstraktni pojmovi stave u problemski okvir.

5.7.2.2. Scenariji vezani za element *ODBRANE*

Zastupljenost predstava *ODBRANE* u diskursnom metaforičkom okviru u oba novinska korpusa lako se može povezati sa učestalošću predstava *NAPADA*: predstave i *VOJNOG* i *FIZIČKOG NAPADA* efektne su jer imaju moć da nužnost reagovanja na nasilje predstave kao očiglednu i prirodnu, bez potrebe za daljim objašnjenjima (Argent 2014). Uloga branjene žrtve preslikava se najčešće na sam jezik, ali i na pismo/ćirilicu u srpskom korpusu, i na apostrof u britanskom korpusu, dok su ostale CJ odsutne iz ovog scenarija (kao što su i u celokupnom okviru slabo zastupljene). Metaforičke predstave odbrane na prvi pogled su slične u britanskim i srpskim tekstovima:

E

(176) English has been left to fend for itself at a time when it is under unprecedented **attack**. We need an Academy of English to **save** our beautiful language. (*The Telegraph*, 9/10/2014)

S

- (177) **Ugušen** frazama, slengom, srpski jezik posustaje, skapava, davi se, muči ...
Možemo li ga **sačuvati** ili smo ga „pustili niz vodu”, prepustili stihiji? (*Novosti*,
27/3/2014)

Međutim, dalja analiza pokazuje da predstave odbrane u britanskom i srpskom korpusu podrazumevaju bitno različite metaforičke scenarije. Sa jedne strane, u britanskom korpusu se javlja scenario *ODBRANE OD NAPADA* u značenju kakvo bismo u ovom diskursu očekivali. Ovde se pored predstava *NAPADA* sistematično ističu i predstave *ODBRANE* koja je u toku, gde paralelno sa „napadačima” na jezik postoje i njegovi „zaštitnici”:

E

- (178) There is no need to murder the apostrophe, it is very much needed in the English language. ... However, **defenders** of the apostrophe are fighting back. (*The Telegraph*, 16/3/2013)
- (179) Pedants’ revolt aims to **protect** English from spell of txt spk. (*The Times*, 16/6/2012)
- (180) For 40 years, [Queen's English Society] has battled to **defend** the English language against poor grammar, spelling and punctuation. (*The Daily Mail*, 4/6/2012)
- (181) The news has been condemned as a catastrophe for the apostrophe by **defenders** of English grammar. (*The Times*, 16/3/2013)

Pri tome, u korpusu se nikada ne javlja domenski element *SAMOODBRANE* u kojoj bi se engleski jezik sam branio, već je jezik ŽRTVA ili TERITORIJA koju neko drugi štiti. Uloga zaštitnika se pridaje govornicima engleskog jezika, bilo da su u pitanju govornici uopšte, određene društvene grupe, govornici okupljeni u udruženja/institucije, ili imenovani pojedinci. U okviru istog izvornog domena, dakle, u britanskom korpusu se paralelno sa scenarijima *NAPADA* izdvaja i protivteža u vidu povezanog scenarija *ODBRANE OD NAPADA*, čime se na neki način gradi narativ borbe na nivou diskursa (iako sam jezik nije učesnik u njoj, i iako su metaforički izrazi koji se odnose na borbu

primetno odsutni) – narativ u kojem različite grupe govornika deluju na jezik, sa jasnom podelom na „dobre” i „loše”.

Sa druge strane, u srpskim novinskim tekstovima ovakav scenario nije sistematično zastupljen. Predstave *ODBRANE* jesu česte (češće pominjane nego u britanskom korpusu, kao što smo videli u pregledu elemenata domena), ali tako što ističu nepostojanje odbrane, nedovoljno adekvatnu odbranu ili potrebu za odbranom, u scenariju koji možemo formulirati kao *ODSUSTVO ODBRANE*:

S

(182) Srpski jezik i ćirilicu ne **štite** ni lingvisti ni političari (*Politika*, 25/8/2011)

(183) Džabe je Đura Daničić vodio i pisao „Rat za srpski jezik i pravopis”. Džabe, ako taj isti jezik danas nema ko da **brani**. Ni srpski jezik, ni ćirilicu. (*Novosti*, 18/1/2015)

(184) ... jezikoslovci su se, vojnički rečeno, tiho povukli na položaje odsudne **odbrane**, **štiteći** preostale „**crvene linije**”. Bez pomoći i podrške obrazovanih laika drugih struka, jasno je da su oni sami nemoćni da **štite** lepotu i bogatstvo srpskog jezika. (*Politika*, 4/9/2015)

(185) Srpski jezik je napadnut sa svih strana. ... Kako **odbraniti** srpski jezik i pismo? (*Press*, 16/1/2012)

U srpskom korpusu nužnost odbrane se više puta pominje kroz citate srednjovekovnih vladara, u kojima dobija svečaniji prizvuk:

S

(186) Jezik se **čuva** od tuđih reči (naslov); Stefan Nemanja je na smrtnoj postelji izgovorio reči koje je zapisao njegov najmlađi sin Rastko – Sveti Sava: „**Čuvajte**, čedo moje milo, jezik kao zemlju. Reč se može izgubiti kao grad, kao zemlja, kao duša. A šta je narod izgubi li jezik, zemlju, dušu? (*Novosti*, 9/5/2011)

Čuvanje jezika kao zemlje, kao grada (ovde verovatno u starijem značenju „tvđave”) ima značenje čuvanja od nekog neprijatelja i nosi ratni prizvuk. Ipak, *čuvanje* u značenju odbrane/zaštite nosi i određenu emotivnu notu („čuvati dete”, „čuvati

mlađeg brata”), a u isto vreme i značenje tradicije, nečeg istorijskog što je sada ugroženo.

Uprkos površinskim sličnostima, dakle, opisana dva pod-domenska scenarija u britanskom i srpskom novinskom diskursu ističu dve različite predstave o jezičkoj situaciji – u britanskom društvu postoje aktivni pojedinci, grupe ljudi ili stručnjaci koji na sebe preuzimaju *odbranu* svog jezika; u srpskom društvu takvih *zaštitnika* nema (dovoljno) ili oni nisu sposobni da brane jezik, čime se dodatno naglašava predstava ugroženosti. Metaforički scenariji u diskursu ne podrazumevaju samo preslikavanje elemenata iz izvornog domena, već unose i „narativne i normativne” (Musloff 2006: 28) pretpostavke o prikazanoj situaciji. U scenariju *ODSUSTVA ODBRANE* aktiviraju se značenja kao što su odnos prema nezaštićenoj žrtvi, nužnost moralnog postupanja, hrabrosti, zaštite slabijih, te se ističe nužnost reagovanja govornika, stručnjaka i javnosti na uticaje koji „napadaju” jezik (moralno je ispravno pomoći nedužnoj žrtvi koja je napadnuta), pri čemu se smanjuje dostupnost alternativnih viđenja jezičke promene. U scenariju *ODBRANE OD NAPADA* čitaocima se takođe putem metafore pruža vrednosna ocena, zaključak o tome koja od suprotstavljenih strana je pozitivna (odbrambeni rat i zaštita napadnutih je uvek pravedan rat – odolevanje jezičkoj promeni je ispravan stav).

5.7.2.3 Scenariji vezani za glavne referentne uloge

Predstave *NAPADA* i *ODBRANE* pokazuju kako se pojmovni elementi iz jednog zastupljenog izvornog domena organizuju u scenarije, kao dominantne uže metaforičke narative na nivou diskursa. Njihovo diskursno značenje, međutim, određeno je i detaljima iz konteksta upotrebe, koji nose implikacije za celokupan metaforički okvir – pre svega, detaljima vezanim za glavne referentne uloge koje se ponavljaju na nivou diskursa. U slučaju posmatranog okvira *NASILJA NAD JEZIKOM* i opisanih scenarija, važno pitanje je i kome/čemu se u ovom okviru pripisuju uloge napadača, napadnutog i zaštitnika, odnosno da li se u tom pogledu mogu zapaziti pravilnosti na nivou diskursa. Neke od ovih uloga čine se jasnim na osnovu glavnih metaforičkih preslikavanja iz ovog okvira (npr. *JEZIK* kao žrtva), ali analiza može da otkrije i konkretnije diskursne tendencije; stoga ćemo krenuti od onih najjednostavnijih.

Prethodna analiza scenarija *ODBRANE OD NAPADA* (E) i *ODSUSTVA ODBRANE* (S) pokazala je da se uloga zaštitnika u korpusu dosledno pripisuje govornicima jezika, bilo da su u pitanju pojedinci, grupe, stručne ili druge organizacije. Kako je predstava samoodbrane praktično odsutna, ovaj scenario mogao bi se preciznije formulisati kao *ODBRANA OD STRANE ZAŠTITNIKA* (E) i *NEDOVOLJNA ODBRANA OD STRANE ZAŠTITNIKA* (S). Produktivnost metaforičkog okvira *NASILJA* u javnom diskursu može se povezati upravo sa normativnim pretpostavkama o potrebnom reagovanju, koje su sastavni deo „pojmovnog paketa” (Musloff 2006: 28) koji se u svakom metaforičkom scenariju preslikava na ciljne pojmove. Scenariji vezani za element *ODBRANE*, iako se mogu javiti u različitim oblicima, pripisuju određenim društvenim činionicima (narodu, društvenim grupama, političarima) obavezu da deluju kao nužnu i prirodnu.

Za razliku od uloge zaštitnika, referentna uloga napadača u ovom okviru je manje očigledna. U svim pomenutim scenarijima na prvi pogled je teško utvrditi bilo kakvu sistematičnost u ovom pogledu na nivou diskursa. U analizi primećujemo raznovrsne i nepovezane pojmove na koje se u različitim primerima preslikava uloga napadača (tehnologija, mediji, SMS poruke, mladi, neobrazovani, strane reči, drugi narodi). Međutim, pokušaj da se oni klasifikuju otkrio je najkrupniju razliku između britanskog i srpskog novinskog okvira *NASILJA NAD JEZIKOM*.

Naime, dok se u britanskom korpusu zaista ne može izdvojiti jedan dominantan obrazac vezan za ulogu napadača, analiza pokazuje da se u srpskim tekstovima data uloga dosledno preslikava na skup pojmova koje možemo označiti kao „strani uticaji” (bilo da su u pitanju strane reči, strani mediji, druge nacije, drugi jezici). Takva preslikavanja podrazumevaju ulogu „stranog neprijatelja”, čije prisustvo je potvrđeno u blizu 90% dokumentovanih primera iz izvornog domena *NASILJA* u srpskom korpusu. Analiza tako otkriva da u srpskom novinskom diskursu akcenat na „stranom” u suprotnosti sa „nacionalnim” čini važan aspekt diskursnog metaforičkog okvira, ali i opisanih scenarija vezanih za *NAPAD* i *ODBRANU*. Utvrđeni scenariji mogu se formulisati kao *VOJNI/FIZIČKI NAPAD STRANOG NEPRIJATELJA* (budući da uključuje i predstave rata i predstave pojedinačnih nasilnih činova).

Ovakva tendencija nikako se ne zapaža u britanskom novinskom korpusu, gde se predstava „stranog neprijatelja”, uglavnom vezana za Sjedinjene Američke Države i američku varijantu engleskog jezika, javlja u manje od 10% primera. Uloga napadača se

pripisuje raznovrsnim drugim grupama unutar britanskog društva, kao što su mladi, neobrazovani, ljudi koji previše komuniciraju putem novih tehnologija, ljudi zaposleni u medijima, nezainteresovani lingvisti, loši nastavnici, ali su takve predstave previše raznovrsne da bi gradile jedinstven metaforički scenario na nivou diskursa. Ova razlika između dva jezička korpusa otkriva da diskursni metaforički okviri NASILJA NAD JEZIKOM u britanskim i srpskim novinama nisu jednaki, kao što bi se moglo zaključiti na osnovu leksičkih realizacija i učestalosti sličnih pojmovnih preslikavanja.

U diskursnom metaforičkom okviru u srpskim novinama, scenariji *NAPADA STRANOG NEPRIJATELJA* imaju fundamentalnu ulogu. Neprijatelji koji ugrožavaju srpski jezik su ili neodređene *strane reči* i *strani uticaji*, ili su konkretno anglo-američkog porekla, ili su vezani za države bivše Jugoslavije:

S

(187) Strane reči „**okupirale**” su srpski jezik. (*Press*, 14/11/2013)

(188) ... upozoravaju da se naš jezik našao pred sve većom **najezdom** engleskog

(189) Zaperci⁴¹ **guše** srpstvo i srpski jezik. (*Novosti*, 9/11/2013)

(190) Na srpski jezik u celini, kao i na srpski narod, **obrušili su se** i ala i vrana i doveli nas u situaciju da se nemamo kuda okrenuti. Zbog toga Hrvati, kroz istoriju provereni **neprijatelji** našeg jezika i identiteta, mogu da trijumfuju. (*Novosti*, 30/11/2012)

U skladu sa osnovnim metaforičkim preslikavanjima i prirodom metaforičkog okvira, uloga žrtve preslikava se na srpski jezik. Međutim, u poslednja dva primera primećuje se još jedna predstava koja potvrđuje značaj suprotnosti „stranog” i „nacionalnog” u relevantnim metaforičkim predstavama u srpskim novinama. Naime, u srpskim novinskim tekstovima zapaža se tendencija da se uloga žrtve preslikava ne samo na srpski jezik, već na jezik i naciju zajedno. Kolokacija pojmova vezanih za jezik i pojmova vezanih za narod, kao u S *zaperci guše srpstvo i srpski jezik* ili u *na srpski*

⁴¹ Reč *zaperci* skovao je Dragoljub Zbiljić, kao metaforičku predstavu za jezike koji su po njemu nastali iz srpskog *korena* (pre svega crnogorski i bošnjački), i koji poput biljnih zaperaka štete srpskom jeziku.

*jezik u celini, kao i na srpski narod, **obrušili su se** i ala i vrana, često se u srodnom obliku ponavlja u srpskim novinskim tekstovima:*

S

(191) ... na Kosovu i Metohiji, Remetić ocenjuje da se tamo dešava **nasilje i nad jezikom i nad srpskim narodom** (*Press*, 8/4/2013)

(192) U raspadu Jugoslavije nisu **stradali** samo država i narodi, već i jezik, prvenstveno srpski. (*Novosti*, 7/9/2013)

(193) Ako ne **sačuvamo** svoj jezik i pismo, nećemo sačuvati ni sebe! (*Novosti*, 24/1/2014)

U ovakvim metaforičkim predstavama preslikavanje se proširuje tako da obuhvati pojmove i jezika i naroda, kao neodvojivu žrtvu stranog nasilja. Kolokacije ove vrste često u korpusu spajaju metaforička i bukvalna značenja, tako što se nemetaforičko pominjanje ranijih ratova na kreativan način povezuje sa metaforičkim predstavama nasilja nad jezikom. Koller (2003) smatra da takvo zamagljivanje granica između metaforičkog i bukvalnog pojačava intenzitet metafore, ali u isto vreme čini hiperboličnu predstavu prihvatljivijom. Primeri iz našeg korpusa prvenstveno govore o pojačanom efektu takvih kolokacija na celokupnu predstavu.

Ovakva simbolička povezanost jezika i naroda čini važan deo metaforičkog okvira u srpskom novinskom diskursu o jeziku, koji se ne zapaža u britanskom. Iz celokupne analize na ovom nivou vidimo da, iako novinski korpusi iz Velike Britanije i Srbije uključuju srodna preslikavanja između domena, predstave engleskog odn. srpskog jezika u njima uključuju uže metaforičke scenarije koji nose bitne razlike u društvenim značenjima. Dominantni scenariji u dva novinska korpusa mogli bi se sumirati na sledeći način:

Metaforički scenariji – britanski korpus: Engleski jezik je žrtva ratnog ili fizičkog nasilja, koja ne uzvraća udarac, koja ima svoje zaštitnike. Sukob podrazumeva sukob između grupa govornika, gde nasuprot govornicima zaštitnicima stoje govornici napadači (heterogena grupa u koju spadaju mladi /

neobrazovani / nezainteresovani za jezik / ljudi koji previše komuniciraju putem novih tehnologija).

Metaforički scenariji – srpski korpus: Srpski jezik je žrtva ratnog ili fizičkog nasilja stranog neprijatelja, koja ne uzvraća udarac, koju malo ko štiti. Sukob podrazumeva sukob između jezika i naroda sa jedne strane i stranih napadača sa druge, pri čemu su govornici kao potencijalni zaštitnici nedovoljno aktivni ili nedovoljno sposobni da odbrane jezik.

5.7.3. Analiza na nivou vrednujuće i argumentacijske funkcije metafore

5.7.3.1. Vrednovanje

Okvir *NASILJA NAD JEZIKOM* je po svojoj prirodi evaluativan. Vrednujuća dimenzija metaforičkih izraza iz ovog okvira jasna je iz brojnih gornjih primera, do te mere da je nepotrebno navoditi nove, ali zahteva zaseban osvrt.

Iz čisto kvantitativne perspektive, analiza pokazuje da u oba korpusa oko tri četvrtine metaforičkih izraza svrstanih u izvorni domen *NASILJA* nose negativno vrednosno značenje (74% u britanskom i 71,3% u srpskom). Preostali slučajevi su neutralni, i uglavnom povezani sa manje zastupljenim izvornodomenskim elementima poput *ORUŽJA*, *BORBE*, ali i *ODBRANE*⁴², o čemu ćemo nešto više reći u nastavku. Izrazi sa pozitivnim vrednosnim značenjem nisu zabeleženi ni u britanskom ni u srpskom korpusu, iako nisu nužno nesaglasni sa prirodom domena (npr. predstave „pobede” u borbi ili ratu). Kvantitativna analiza pokazuje nijanse vrednosnih značenja koje se mogu javiti u svakom diskursnom metaforičkom okviru (na prvi pogled bismo domen *NASILJA* povezali isključivo sa negativnim predstavama); ipak, kvalitativna analiza primera pokazala je da se ove neutralne predstave gotovo bez izuzetka javljaju kao deo šireg metaforičkog opisa, koji nosi vrednosno značenje, i to primarno negativno.

Negativna vrednosna procena je u srži učestalih predstava engleskog odn. srpskog jezika kao žrtve nasilja. U takvim primerima se oseća određeni stepen

⁴² Mada i oni nekada nose vrednosno značenje, npr. nemanje oružja ili odsustvo odbrane.

hotimičnosti u izboru metafora, upotrebljenih kako bi se naglasila negativno percipirana jezička situacija. Po svojoj prirodi ovakve predstave se uklapaju u predstavu ugroženosti koja dominira u celom korpusu, i predstavljaju njenu glavnu realizaciju. U odnosu na neke druge manje upečatljive metaforičke izraze sa značenjem ugroženosti (npr. *S siromašenje*), predstave NASILJA su posebno produktivne u ovom kontekstu zahvaljujući visokom stepenu hiperboličnosti⁴³ koji se oseća iz mnogih slikovitih opisa (engleski jezik kao ranjeni džin ostavljen u šumi, izboden i iskasapljen zarez, i sl.) – autoru se ne može zameriti da preteruje u svojoj oceni, jer je jasno da je predstava namerno hiperbolična, ali njene implikacije ostaju iste.

Kao i kod ostalih metaforičkih izraza u službi vrednovanja, retorička snaga negativnih predstava iz ovog diskursnog metaforičkog okvira dolazi iz implikacija pojmovne metafore. Predstave NASILJA podrazumevaju pre svega (i) postojanje neprijateljskih uticaja (što će u diskursu nositi veliki društveni značaj, kao što smo videli iz analize scenarija) i (ii) neprihvatljivost situacije i nužnost reagovanja. Analiza pokazuje da je nužnost reagovanja važna implikacija predstava iz ovog okvira, koja se često eksplicitno ističe u tekstu. Izdvojićemo samo nekoliko komentara ovog tipa, koje smo zapazili i u ranijim primerima:

E

(194) ... we must act now to prevent disaster (*The Daily Mail*, 13/1/2012)

(195) ... and they [SMS vandals] must be stopped (*The Daily Mail*, 20/6/2015)

S

(196) ... poslednji je trenutak da se nešto učini (*Press*, 8/7/2012)

(197) ... kako odbraniti srpski jezik i pismo? (*Press*, 16/1/2012)

Poslednji primer ilustruje poziv na reagovanje koji je i sam iskazan metaforički. On uključuje *ODBRANU* kao element izvornog domena na kojem su, kao što smo pokazali, u britanskom i srpskom korpusu zasnovani važni metaforički scenariji.

⁴³ Po nekim istražvanjima, okviri koji kombinuju metaforu i hiperbolu mogu imati jak efekat na tok javnih rasrava u kraćem vremenskom periodu, ali gube na snazi posle nekog vremena (Hellsten 2003).

Metaforički izrazi vezani za *ODBRANU* jezika ilustruju uglavnom neutralne predstave iz okvira NASILJA NAD JEZIKOM (odbrana može da podrazumeva samo odolevanje napadu, i ne znači nužno uspostavljanje željene situacije, niti uspeh ili pobedu), ali se one uvek u diskursu prepliću sa negativnim predstavama vezanim za *NAPAD* na jezik – svaka odbrana podrazumeva da postoji napad, a u našem korpusu su predstave odbrane gotovo uvek eksplicitno date uz predstave napada. U srpskom korpusu, napomenimo, mnogi metaforički izrazi poput *ne štite jezik* ili *nema ko da ga odbrani* su u skladu sa našim kriterijumima klasifikovani kao vrednosno negativni.

Napokon, predstave iz ovog okvira potvrđuju često preplitanje metaforičkih izraza sa različitim vrednosnim značenjem u istom iskazu, tekstu, pa i čitavom diskursu. U pitanju nisu samo prirodno povezane predstave *NAPADA* i *ODBRANE*, već i raznovrsne predstave koje ističu važnost ili snagu jezika paralelno sa ugroženošću jezika:

E

(198) I will **defend** every 0.40468564224 hectares of this **rich** terrain (*The Guardian*, 28/4/2015)

S

(199) ... posebno su na **meti temelji** društvene organizacije, a u njih svakako spada i jezik. (*Politika*, 3/9/2015)

U širem smislu, nalazi nam ukazuju na to da je vrednosna dimenzija važan aspekt diskursnih metaforičkih okvira u svakom javnom diskursu. Dok će metaforičke predstave određenog pojma u određenom diskursu uvek uključivati mnoge konvencionalne i nesvesne metafore, dominantni okviri će uvek odražavati upotrebu metafore u službi isticanja određenog stava i vrednosnog suda. U isticanju sudova, uostalom, leži i motivacija da se o nekom društvenom pojmu u javnosti govori. U narednom odeljku ostaje nam da pažljivije razmotrimo ulogu metafora iz ovog okvira u dinamici argumentacije u posmatranom diskursu.

5.7.3.2. Argumentacija

U svim analiziranim primerima metaforičkih izraza iz okvira NASILJA NAD JEZIKOM oseća se argumentacijska upotreba – metaforičke predstave služe za isticanje percipiranih problema vezanih za JEZIČKU PROMENU, i delom za STANJE JEZIKA i UPOTREBU JEZIKA. One se moraju razumeti u implicitnom kontrastu ne samo prema drugačijim predstavama, već i prema odsustvu svesti govornika da postoji problem – videli smo da je ovo česta kritika koja se iznosi u tekstovima. Od šest tipova metaforičke argumentacije koje smo utvrdili u prethodnom toku rada, ovde nećemo pojedinačno ilustrovati svaki od oblika argumentacije vezanih za ovaj diskursni metaforički okvir, već ćemo se koncentrisati na opšte obrasce argumentacije i na pitanje šta oni znače za celokupan okvir.

Analiza pokazuje da uprkos dominantnosti predstava NASILJA NAD JEZIKOM u službi isticanja ugroženosti jezika, one u posmatranom diskursu nisu uniformno prihvaćene. Među metaforičkim izrazima svrstanim pod realizacije izvornog domena NASILJA, neki su upotrebljeni u argumentacijskoj funkciji negiranja i preispitivanja, kao i, nešto ređe, konkretizacije i suprotstavljanja između okvira. Upotreba svakog od njih počiva na razumevanju učestalosti predstava NASILJA u diskursu o jeziku. Takve predstave se onda mogu eksplicitno dovesti u pitanje, kao u sledeća dva srodna primera o *ubijanju jezika*:

E

(200) Is texting **kill**ing language? (*The Guardian*, 25/4/2013)

S

(201) Mogu li strane reči, kao moćno **oružje**, **ubiti** neki jezik? (*Novosti*, 5/9/2011)

Dominantne predstave jezika kao žrtve nasilja se nekad žustro odbacuju, putem negiranja unutar okvira:

E

(202) No we haven't literally **killed** the English language. Or metaphorically **killed** it. Stand down semantics nerds. (*The Telegraph*, 13/8/2013)

S

(203) Srpski jezik nije **ugrožen** i svako ko to tvrdi obmanjuje javnost. (*Novosti*, 9/9/2015)

U praksi, metaforički iskazi koji dovode u pitanje ustaljene predstave NASILJA NAD JEZIKOM obično su deo širih lanaca metafora, koji uključuju različite tipove argumentacije i različite povezane metafore, iz domena NASILJA i drugih domena:

E

(204) Americanisms AREN'T taking over the British language (naslov) Anyone who has ever taken a ride in an elevator or ordered a regular coffee in a fast food restaurant would be forgiven for thinking that Americanisms are **taking over** the English language. But new research ... has found that British English is **alive** and **well** and is **holding its own** against its American **rival**. (*The Daily Mail*, 3/12/2011)

(205) Ćirilica nije na samrti (naslov) Činjenica je da poslednjih decenija ćirilica **ustupa** deo svog **prostora** latinici, ali to nije deo nikakve zavere ili **neprijateljskog delovanja**. Ovako trenutnu situaciju i „**borbu**” između dva pisma vidi dr Ranko Bugarski ... Naš istaknuti lingvista smatra da nam ni jezik ni pismo nisu ugroženi. (*Press*, 26/1/2012)

Lanci metafora stvaraju povezanost u tekstu, tako da nam jedna cela izjava ili isečak teksta govori više od pojedinačnih metaforičkih izraza (Koller 2003). U prvom primeru prepoznajemo negiranje unutar okvira u naslovu, kao i suprotstavljanje unutar okvira u daljem tekstu (odbacuje se predstava da američki engleski osvaja britanski, a ističe da je britanski *alive and well* i da se u tom sukobu dobro drži). U drugom primeru negirane su negativne, nasilne predstave *zavere* i *neprijateljskog delovanja*, u spoju sa nizom raznovrsnih metaforičkih izraza. *Ustupanje prostora*, koje bi se moglo shvatiti u

značenju ratnog povlačenja, konkretizovano je u drugačije, neratno značenje. U ovom izrazu se prepoznaje eho drugih uobičajenih predstava u srpskom korpusu o ćirilici koja gubi bitku i povlači se (npr. *S nema spora da je ćirilica potisnuta u našem jeziku; sigurno će, u određenoj meri, biti u povlačenju; ćirilica je na televiziji bitku već izgubila* (Politika, 5/8/2011)).

Tvrđnje koje dovode u pitanje ili odbacuju ustaljene predstave iz ovog okvira poprimaju oblik svojevrsnog razbijanja mitova, neretko naglašenog raznim diskursnim i grafičkim sredstvima (poput velikih slova u E *AREN'T* u gornjem primeru). U takvim tvrdnjama zapažamo i osveščivanje metaforičnih predstava, kao u E *No, we haven't literally killed the English language. Or metaphorically killed it*, ali u određenoj meri i u drugim primerima (poput *S nije deo nikakve zaverе ili neprijateljskog delovanja*, gde se nazire doza ironije). Ovakva dimenzija meta-metajezika počiva na autorovoj upoznatosti sa čestim predstavama iz okvira NASILJA NAD JEZIKOM, i pretpostavci da su i čitaoci upoznati sa njom.

Navedeni primeri ilustruju dijalogičnu prirodu upotrebe metafora, gde nijedan metaforički izraz ne stoji u diskursnom vakuumu, već se nadovezuje na postojeće diskurse i ustaljene metafore. Metaforički izrazi iz domena NASILJA koji služe za dovođenje ovog okvira u pitanje javljaju se u formi preispitivanja, negiranja, suprotstavljanja i konkretizacije unutar okvira. Zajedno, takvi metaforički izrazi čine oko desetine ukupnih realizacija metafora iz izvornog domena NASILJA (11% u britanskom i 8% u srpskom korpusu, od čega najveći deo čini negiranje unutar okvira – oko 4% u oba korpusa); kvalitativna analiza potvrđuje da ovakve predstave nisu zanemarljive, naročito po žustrini sa kojom su obično izražene, bilo da dolaze od autora teksta ili posredno od citiranih stručnjaka. Sa druge strane, dodavanje okvira i suprotstavljanje okvira nisu dokumentovani nijednim primerom u britanskom i srpskom korpusu, ni u predstavama koje ističu viđenje NASILJA NAD JEZIKOM ni u onima koje ga negiraju. Iz perspektive povezivanja metafora, posebno iznenađuje nalaz o odsustvu argumentacije suprotstavljanjem okvira NASILJA i nekog drugačijeg okvira, makar u britanskom korpusu, u kojem smo inače utvrdili da je ovo česta argumentacijska strategija (npr. suprotstavljanje predstava jezika kao samostalnog BIĆA i PREDMETA/MEHANIZMA).

Brojke su ovde previše niske za ozbiljnije zaključke, ali dopunjuju opštu sliku. Prvo, negiranje metaforičkih predstava vezanih za NASILJE je manje učestalo nego negiranje metaforičkih predstava u korpusu uopšte, i to bez prisustva alternativnih okvira, što delom upućuje na stabilnost okira NASILJA NAD JEZIKOM. Drugo, odbacivanje predstava nasilja ne nosi prevagu – ako bismo metaforičke izraze iz ovog okvira pogledali samo na dimenziji „prihvatanje-neprihvatanje”, „neprihvatanje” je u jasnoj manjini – ali može biti naznaka promene i preokvirivanja kroz vreme. Promena ne znači nužno promenu vrednosne procene i ukupne predstave o ugroženosti jezika, ali može da znači diskursnu „ustajalost” ove metafore i okvira, koje će zameniti neka druga metaforička predstava sa donekle drugačijim implikacijama – na njenom mestu možemo da zamislimo i npr. BOLEST, kao u ruskom i nemačkom novinskom diskursu (Argent 2014, Moschonas & Spitzmüller 2010), koja izražava sličnu zabrinutost za jezik, ali ne naglašava suprotstavljenost i neprijateljsko delovanje. Činjenica da se negiranje javlja samo unutar okvira, za sada bez alternativnih okvira, ne znači da ono nema uticaj na razvoj metaforičkih predstava: ako zaključimo da jezik nije *ugrožen*, da nije *žrtva* i da nije *napadnut*, ceo okvir NASILJA gubi smisao.

Ukratko, u vremenskom periodu u kome smo posmatrali britanski i srpski okvir NASILJA NAD JEZIKOM u novinskom diskursu, ovaj nivo analize upućuje na: (i) argumentacijsku upotrebu i povezanost metaforičkih izraza, (ii) odsustvo isticanja alternativnih okvira namesto predstava NASILJA, (iii) iako se predstave jezika kao žrtve nasilja dovode u pitanje i negiraju, (iv) ali negiranje za sada ne izrasta u paralelno značajnu diskursnu predstavu. Kroz vreme, ova dinamika argumenatacije vezane za dominantni okvir u novinskom diskursu odražava i oblikuje društvene diskurse o jeziku (ili bilo kojoj društvenoj pojavi), na putu na kojem metafore lingvistima ostavljaju dragocene tragove.

Zaključno sa ovim nivoom analize, došli smo do celokupnog opisa diskursnog metaforičkog okvira NASILJA NAD JEZIKOM u britanskom i srpskom korpusu. Nalaze ćemo sumirati u toku zaključne diskusije, a ovde ćemo samo još jednom naglasiti da je analiza na nivou okvira otkrila obrasce značenja koji nisu bili vidljivi samo na nivou metaforičkih preslikavanja, naročito kada se radi o sličnostima, ali i o razlikama između površinski sličnih predstava.

VI ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Analiza korpusa omogućila je da se ostvari primarni cilj istraživanja vezan za utvrđivanje pojmovnih metafora o engleskom i srpskom jeziku u novinskom diskursu Velike Britanije i Srbije, za utvrđivanje sličnosti i razlika, kao i značenja u kontekstu. Istraživanje je pružilo uvid u društvena značenja metajezika, koja, kao što ćemo razmotriti u nastavku, dozvoljavaju da skiciramo opšti model jezika u savremenom (britanskom i srpskom) javnom diskursu. Sekundarni cilj istraživanja, koji je bio teorijsko-metodološke prirode, ostvaren je kroz nekoliko važnih uvida vezanih za odnos konceptualizacije i diskursnih predstava i za prirodu metafore u javnom diskursu, te je ukazao na potrebu za nadgradnjom postojećih pristupa. Ovde ćemo se osvrnuti na implikacije dobijenih nalaza.

6.1 Sličnosti i razlike u metaforama o engleskom odn. srpskom jeziku u britanskom odn. srpskom novinskom diskursu

Nalazi su potvrdili hipotezu da će britanski i srpski korpusi pokazati sličnosti u pogledu opštih metaforičkih predstava o jeziku, koje se mogu povezati sa postojećim nalazima o konceptualizaciji jezika uopšte. Relevantni metaforički izrazi predstavljaju realizacije tri opšte pojmovne metafore: JEZIK JE BIĆE, JEZIK JE PREDMET i JEZIK JE PROSTOR, od kojih su prve dve dominantne, i zastupljene u sličnoj meri u oba korpusa. Zastupljenost predstave jezika kao (OGRAĐENOG, i prvenstveno dvodimenzionalnog) PROSTORA, međutim, ređe je primećena u postojećim analizama i mora se povezati ne samo sa ciljnim pojmom pojedinačnih jezika, već i sa tipom diskursa – kao što smo napomenuli, u nekoj drugoj vrsti diskursa ovakve predstave ne bi nužno bile podjednako zastupljene. Predstave jezika kao PROSTORA uglavnom uključuju predstave delovanja na prostor (*ograđivanje, obrađivanje, preplavlivanje* prostora, te ratno *opkoljavanje* i *ugrožavanje* prostora) i u tom pogledu su slične predstavama jezika kao BIĆA i PREDMETA.

Ipak, potpun uvid u značenja metaforičkih predstava u korpusu dobijen je tek na osnovu analize konkretnijih metaforičkih preslikavanja i na njima zasnovanih okvira. Rezultati upućuju na velike sličnosti u pogledu aspekata jezika o kojima se u posmatrana dva nacionalna i jezička konteksta uopšte govori putem metafore. U pitanju je ograničen skup diskursno osvetljenih aspekata: JEZIK UOPŠTE, JEZIČKA PROMENA, STANJE JEZIKA, UČENJE/ZNANJE JEZIKA, UPOTREBA JEZIKA i ODNOS GOVORNIKA I JEZIKA. Pri tome, među diskursno istaknutim aspektima ciljnog pojma u oba korpusa ubedljivo dominiraju oni koji se tiču JEZIČKE PROMENE, pa se u skladu sa time moraju tumačiti i rezultati.

Nalazi vezani za konkretne izvorne domene metafora samo delimično potvrđuju hipotezu da će metaforičke predstave na nižem nivou opštosti ilustrovati razlike između britanskog i srpskog novinskog metajezika. Osvetljeni aspekti engleskog i srpskog jezika metaforički se prikazuju na sličan način, sa određenim razlikama u izboru konkretnih metaforičkih realizacija. Ukupni pregled je dalje pokazao da, sa izuzetkom nekoliko domena zabeleženih u jednom jezičkom korpusu, a ne u drugom (uglavnom realizovanih u malom broju primera), dokumentovani izvorni domeni metafora takođe odražavaju velike sličnosti između dve metajezičke sfere. Najzastupljeniji izvorni domeni u oba korpusa uključuju domene NASILJA, MATERIJALNOG STANJA, GRAĐEVINE i MEHANIZMA, ali i dva domena koja su istaknuta u jednom jezičkom korpusu, a manje učestala u drugom: ŽIVLJENJE-UMIRANJE u srpskom i EVOLUCIJA u britanskom korpusu. Razlike se mogu pripisati ustaljivanju određenih predstava u novinskom diskursu tokom vremena (predstave jezičke EVOLUCIJE često se u engleskim novinama koriste u suprotnosti prema predstavama jezika kao nepromenljivog predmeta), kao i statusu posmatranog jezika (predstave ŽIVLJENJA-UMIRANJA, u kojima se uglavnom naglašava *životna ugroženost* jezika, nemaju mnogo smisla u kontekstu engleskog jezika kao vodećeg jezika globalne komunikacije⁴⁴). Analiza pokazuje da predstave iz svakog od ovih domena grade specifičan metaforički okvir, koji uključuje samo određene aspekte ciljnog domena, i u kojem se određene predstave i pod-domenski elementi selektivno osvetljavaju na nivou diskursa.

⁴⁴ Metafore o *smrti* jezika mogu biti produktivno hiperboličko sredstvo u javnom diskursu za govorenje o bilo kakvim percipiranim problemima u vezi sa jezikom (up. Argent 2014).

Dok na prvi pogled ovakvi nalazi upućuju na pomalo haotičnu pojmovnu mešavinu, diskursne funkcije metafore spajaju ih u jasniju sliku. Pre svega, veći deo zabeleženih metaforičkih izraza povezuje vrednosno značenje, i to primarno negativno. Rezultati tako ne potvrđuju nalaze o „pretpostavci o nadmoći” engleskog jezika koju su Enslin i Džonson u srodnom istraživanju britanskih novinskih tekstova utvrdile pre oko jedne decenije (Ensslin & Johnson 2006). U našem britanskom korpusu jesu prisutne i pozitivne predstave engleskog jezika, u kojima se, slično nalazima Enslin i Džonson, sam engleski jezik prikazuje u pozitivnom ruhu snage i značaja, pa se takvim predstavama suprotstavljaju predstave ugroženosti; ipak, metafore koje nose pozitivnu vrednosnu ocenu su retke u odnosu na vrednosno negativne predstave. Iste naizgled paradoksalno suprotne pozitivne i negativne predstave karakteristične su za srpski korpus, ali i u srpskom medijskom metajeziku jasno dominiraju negativne metaforičke predstave i narativ ugroženosti. Kvantitativna analiza u oba korpusa potvrdila je primat negativnog metaforičkog vrednovanja, pre svega vezanog za aspekte JEZIČKE PROMENE I STANJA JEZIKA. U dinamici diskursa ono je dalje podložno preispitivanju i preuokvirivanju, o čemu ćemo reći nešto više u narednom odeljku.

Sa jedne strane, predstave o ugroženosti jezika su neobično upečatljive, ali ih ne možemo posmatrati kao novu pojavu. Od nastanka štampe, o kojoj se govorilo kao o đavoljem izumu za uništenje jezika (Crystal 2001), preko perioda pojave telegrama, „viktorijanskog interneta” (Standage 1998) do javnih diskursa o jeziku, tehnologiji i „kraju prave komunikacije” s kraja 20. veka (Thurlow 2007: 3), uverenje da je „kvalitet” jezika u opadanju pojavljivalo se kroz vreme u sličnim obličjima⁴⁵. Neki sociolingvisti ga posmatraju kao deo tendencije koju Milroj (Milroy 2001) naziva „tradicijom pritužbi” (eng. *complaint tradition*) i koja se po njemu do danas nikad nije sasvim gubila iz javnog metadiskursa. Sa druge strane, naše istraživanje empirijski pokazuje da predstave ugroženosti nisu samo često prisutne, već da čine dominantne predstave vezane za jezik u savremenom novinskom diskursu, i to u istoj meri u britanskom i srpskom. Nepodudaranje naših nalaza sa nalazima iz (koliko nam je poznato, jedine) srodne analize iz Velike Britanije iz prošle decenije, potencijalno

⁴⁵ Doduše uglavnom (zabeleženo) u anglofonom kontekstu (v. Crystal 1984, Crowley 1989, Lippi-Green 1997, Milroy & Milroy 1999).

govori o promenama u medijskim diskursima o jeziku. U opštijem smislu, iako su rezultati ovog istraživanja ograničeni na dva jezička konteksta, činjenica da tako slične predstave ugroženosti dominiraju u novinskim diskursu o srpskom jeziku i novinskom diskursu o vodećem jeziku globalne komunikacije ukazuje na njihovu potencijalno širu rasprostranjenost u savremenom javnom diskursu Evrope.

Sličnosti između medijskih metajezika na trenutak stvaraju privid identičnih jezičkih ideologija prilično odsečenih od drugih društvenih ideologija i lokalnog konteksta, ali u pitanju jeste samo privid proistekao iz površinske analize metafora. Uz neosporne sličnosti koje smo opisali, krupnije razlike između korpusa došle su do izražaja tek u stadijumu analize u kojem su detaljno ispitane predstave zasnovane na najučestalijem izvornom domenu u korpusu – domenu NASILJA – i kada je na datom primeru testiran predloženi pristup diskursnim metaforičkim okvirima.

U skladu sa nalazima iz prethodnog toka analize, okvir formulisan kao NASILJE NAD JEZIKOM analiziran je na tri nivoa: domenskom, pod-domenskom i nivou diskursnih funkcija (vrednovanje/argumentacija). Analiza na domenskom nivou pokazala je sličnosti u predstavama NASILJA NAD JEZIKOM u britanskom i srpskom korpusu, koje naglašavaju potrebu da se o jeziku povede više računa, na način koji jezičkoj tematici daje senzacionalniji prizvuk. Metafore iz domena NASILJA nikako nisu strane medijskom diskursu (Charteris-Black 2009), ali unose implikacije različite od implikacija drugih podjednako dostupnih metaforičkih predstava. Upotrebom metafore iz nekog drugog izvornog domena, na primer RASPRAVE ili PUTA, okvir za tumačenja, vrednosne sudove i izbor rešenja postao bi potpuno drugačiji. U situacijama nasilja i rata nema razumevanja druge strane, kao što bi bilo u raspravi, niti biranja drugačijeg smera, kao što bi bilo na putu, već se neprijatelj mora nadjačati ili (pr)oterati, što se implicira u analiziranom okviru u oba jezička korpusa.

U analizi na pod-domenskom nivou, međutim, do izražaja su došle krupne razlike u metajezičkim predstavama u društvenom kontekstu. Pođimo od britanskog korpusa. Za razliku od nekih analiza koje pokazuju da britanske metajezičke prakse sve više odražavaju nelagodu povodom demografskih promena, imigracije i pozicije Velike Britanije u globalnom poretku (Cameron 2013), naša analiza ne potvrđuje takav značaj pitanja nacionalnog i stranog. Pojedine metaforičke predstave odnose se na strane uticaje, mahom vezane za američku varijantu engleskog jezika i ponekad za jezik

imigranata, ali takvi primeri su u manjini. Uloga *NAPADAČA* pripisuje se mešavini pojmova koji uključuju tehnologiju, nove jezičke oblike, i same govornike, naročito mlade i neobrazovane. Mada nijedan od ovih pojmova ne gradi dominantan scenario u korpusu, oni odražavaju povezanost pitanja jezika sa širim društvenim pitanjima, uvek u kontrastu prema nekom imaginarnom „drugom”. Zaključak koji se nameće – makar iz upotrebe metafora u novinskim tekstovima – jeste da britanski metadiskurs u novinama odražava raznovrsno orijentisanu zabrinutost za opadajuće standarde u jeziku i društvu, uključujući unutrašnje društvene dimenzije starosti, klase i obrazovanja, ali (u analiziranom periodu) bez značajnijeg fokusa na državi i naciji.

Metaforički okvir *NASILJA NAD JEZIKOM* u srpskom novinskom korpusu samo je na površini jednak britanskom. Ključni nalaz iz analize na pod-domenskom nivou je da u osnovi srpskog novinskog metadiskursa leži kontrast između unutrašnjeg i spoljašnjeg, domaćeg i stranog, kakav se ne zapaža u britanskim tekstovima. U saglasnosti sa ovakvim scenariom *STRANOG NEPRIJATELJA*, uloga žrtve često se pridaje ne samo srpskom jeziku, već kolokacijski povezanim pojmovima *jezika i naroda*. Date predstave o jeziku mogu se razumeti samo u društveno-političkom kontekstu, pre svega u svetlu globalizacije i uticaja engleskog jezika na druge svetske jezike, ali i u kontekstu medijski naglašenih rasprava o jeziku, jezičkom razvoju i imenovanju jezika u bivšim jugoslovenskim republikama (Bugarski 2001, 2013). Ustaljenost metafora *NASILJA* u prikazivanju raznih negativno percipiranih pojava ne dozvoljava dalja uopštavanja, ali brojni primeri prožimanja bukvalnih i metaforičkih značenja (poput *guše srpstvo i srpski jezik*) pokazuju da okvir *NASILJA NAD JEZIKOM* sadrži i tragove nemetaforičkih predstava rata i tragove širih diskursa konflikta. U opštijem smislu, ovaj metaforički okvir neosporno odražava čvršću simboličku vezu između jezika i naroda u suprotnosti prema spoljnim uticajima, nego što je slučaj u naizgled ekvivalentnom okviru iz britanskih novinskih tekstova.

Analiza na nivou diskursnih funkcija metafore ukazuje na slično prisustvo vrednosnih predstava ugroženosti u britanskom i srpskom korpusu, u okviru koji je stabilan na nivou diskursa. Ipak, u oba novinska diskursa javljaju se tragovi negiranja i preispitivanja ovih dominantnih predstava, koji mogu biti nagoveštaj njihove promene tokom vremena.

Sveukupno, možda najvažniji nalaz vezan za diskursni metaforički okvir NASILJA NAD JEZIKOM je potvrda hipoteze da zastupljenost istih pojmovnih metafora u dva jezika i dva diskursna konteksta ne mora da podrazumeva iste društvene predstave. Dominantne metaforičke predstave u medijskim diskursima uvek će nositi lokalna društvena značenja. U ovom pogledu, analiza govori u prilog stanovištu da se predstave o jeziku u javnoj i medijskoj areni nikada ne tiču samo jezika po sebi (Woolard 1998), već da se one uvek prožimaju sa širim društvenim stavovima, strahovima i tenzijama. U ovome se makar delom može naći odgovor na naše pitanje sa početka analize o jezičkim raspravama uopšte – u najrazličitijim kontekstima, jezik je popularna tema rasprave zbog mnoštva simboličkih značenja koja može da nosi. Ona se uvek prelamaju kroz prizmu društvenih prilika i elemenata identiteta, od ličnog (kako stoji u tekstu jednog od tinejdžerskih ljubavnih blogova iz naše druge analize, *if you are sloppy with words, you must be sloppy with girls*) do kolektivnog i nacionalnog (*dokle živi jezik, živi i narod*). Takvo mnoštvo asocijacija jezik poprima zbog mnoštva aspekata koje obuhvata, koji će u određenim diskursima biti selektivno odabrani, selektivno prikazani i selektivno povezani sa aspektima društvene stvarnosti.

Na kraju, uvidi iz empirijske analize metafora dozvoljavaju da skiciramo opšti savremeni model jezika u (britanskoj i srpskoj) javnoj sferi. Primetno je da se nalazi o metaforičkim predstavama ne uklapaju u racionalističke i romantične modele jezika koje je Herarts utvrdio kao istorijski značajne (Geeraerts 2003). Jezičke rasprave u britanskom i srpskom novinskom diskursu ne naglašavaju jezik u kontekstu omogućavanja komunikacije (racionalistički model) niti izražavanja identiteta (romantični model), makar ne kao primarne predstave. Uopšte, nalaz koji u ovom pogledu možda najviše iznenađuje jeste marginalnost predstava jezika koje se, iz nešto uže perspektive, mogu označiti kao kominkacijske i instrumentalističke (Vukotić 2014). Pojam komunikacije ne spada među diskursno osvetljene aspekte ciljnog domena metafora, a ustaljene predstave jezika kao ORUĐA, kao SREDSTVA KOMUNIKACIJE, ili kao PROVODNIKA za prenošenje poruka, gotovo su sasvim odsutne u oba jezička korpusa.

Model jezika koji proizilazi iz kvantitativne i kvalitativne analize metafora u posmatranim medijskim diskursima najprikladnije bi se mogao opisati kao *esencijalistički*. U ovom modelu jeziku se pridaje pojmovno obličje BIĆA ili PREDMETA (ili ređe PROSTORA), te se on posmatra kao entitet po sebi, sa određenim

fundamentalnim karakteristikama koje ga čine onim što jeste. U jezičkoj zajednici on je onda podložan uticajima, koji mogu da mu promene obličje, pa i da ugroze njegovu suštinu. Ovakvom modelu može se suprotstaviti, u našem korpusu marginalan, *funkcionalni* model, koji uključuje instrumentalističke i komunikacijske predstave jezika. Ako se jezik posmatra kao ORUĐE ili SREDSTVO koje nam dozvoljava da postignemo komunikacijske i druge ciljeve, njegov oblik i promene oblika su od manjeg značaja; na sličan način, ako je jezik PROVODNIK za poruke i misli, oblik samog provodnika nije od značaja, dokle god dozvoljava prenošenje poruka. U osnovi esencijalističkog modela, sa druge strane, stoje (često suprotstavljena) shvatanja o esencijalnoj prirodi jezika, njegovom poželjnom i nepoželjnom obliku, što objašnjava koncentrisanje na jezičku promenu i stanje jezika. U našem korpusu, tako, čak i kada se u dinamici diskursa dominantne predstave o jeziku negiraju ili dovode u pitanje, argumentacija ostaje unutar esencijalističkog modela (argumenti koji naglašavaju funkcionalne aspekte jezika gotovo se nikada ne sreću). Napokon, esencijalistički model sadrži i određene romantične (u smislu Geeraerts 2003) elemente u shvatanju povezanosti jezika i zajednice koja njime govori, ali ne iz perspektive komunikacije niti izražavanja, već iz perspektive značaja jezika kao zasebnog, vrednog entiteta koji pripada zajednici. On onda može da uključi i etnolingvističko poimanje jezika, gde se čvršće naglašava veza „jedan jezik – jedan narod” (Anderson 1991) i simbolički povezuju zbivanja sa jezikom i zbivanja sa narodom. Takav etnolingvistički element jasno se zapaža u srpskim novinskim tekstovima. Možemo pretpostaviti da će se, posebno u neanglofonim kulturama, u godinama koje slede upravo kroz transformacije ovog elementa u javnom metajeziku očitavati tenzije između tradicije, modernosti, nacionalnih identiteta i globalizacije.

6.2 Pojmovna metafora i dinamika diskursa: teorijsko-metodološke implikacije

Predmet ove analize, koji je zahtevao da paralelno zavirimo u mehanizme kognicije i diskursa, nametnuo nam je sekundarni cilj istraživanja vezan za razumevanje pojmovne metafore u dinamici diskursa. Već u prvim koracima istraživanja pokazalo se da postojeća literatura ne pruža u potpunosti adekvatan teorijsko-metodološki aparat za naš predmet istraživanja – metaforičke predstave o jednom pojmu na nivou određenog diskursa – iako je upravo takav tip istraživanja podstakao diskursnoanalitičko interesovanje za metaforu. Analiza je dozvolila da doprinesemo razvoju empirijskog pristupa metafori u diskursu, te da bolje razumemo produktivnost, ali i određena ograničenja, ovakvog istraživačkog spoja.

Ukupno posmatrano, pristup predložen na samom početku, koji se oslanja na postulate kritičke analize metafore u spoju sa novijim shvatanjima metaforičkih okvira, pokazao se kao produktivan. Ipak, on je zahtevao nadgradnju i pružio uvide u prirodu metafore u (javnom) diskursu za koje smatramo da su neopravdano ostavljeni u senci u dosadašnjim proučavanjima. U ovom odeljku ćemo ih detaljnije razmotriti, redosledom kojim se kretala naša analiza metaforičkih predstava engleskog odn. srpskog jezika, ali sa ciljem da naglasimo opštije zaključke koji mogu koristiti budućim istraživanjima.

Najpre, postojeći pristupi utvrđivanju i klasifikaciji metaforičkih izraza pokazali su se kao lako primenljivi – uključujući identifikaciju metaforičkih izraza prema principima MIPVU (Steen et al. 2011), utvrđivanje i grupisanje aspekata ciljnog domena relevantnih u diskursu (Cameron et al. 2009) i grupisanje izvornih domena uz uopštavanje potkrepljeno u diskursu (Low & Todd 2011). Ovaj segment analize pružio je i jednu od prvih potvrda o primenljivosti MIPVU metodologije na srpski jezik, iako smo upozorili na nemogućnost MIPVU da identifikuje značenja označena padeškim oblicima.

Dalja analiza donela je nekoliko teorijsko-metodoloških uvida važnih za razumevanje prirode metafore u diskursu, koje ćemo ukratko sumirati.

1. Nivo konceptualizacije i nivo diskursa. Nalazi vezani za opšte metaforičke predstave o engleskom odn. srpskom jeziku naglašavaju značaj razlikovanja nivoa konceptualizacije i nivoa diskursnih predstava u analizi metafore. Diskursne metaforičke predstave uvek se zasnivaju na postojećim mehanizmima konceptualizacije,

ali selektivno koriste ustaljena preslikavanja, ili pak stvaraju nova preslikavanja između diskursno relevantnih aspekata pojmova, koja se vremenom mogu ustaliti u jeziku ili u određenom diskursu. Kao ilustracija važnosti razlikovanja nivoa konceptualizacije i nivoa diskursnih predstava može poslužiti i jedna metaforička predstava koja *nije* utvrđena, iako smo na osnovu ranijih istraživanja konceptualizacije jezika uopšte očekivali i njeno prisustvo. U pitanju su realizacije metafore PROVODNIKA, po kojoj se jezik posmatra kao SADRŽATELJ u koji pošiljalac stavlja poruku/misli i šalje ih do primaoca. U srpskom korpusu javlja se samo jedan ovakav primer: *pažnju posvetiti jeziku **putem** kojeg novinari informacije **prenose** svojoj čitalačkoj publici*; u britanskom korpusu nije pronađena nijedna realizacija metafore PROVODNIKA. Odsustvo date predstave je iznenađujuće s obzirom na ranije nalaze i na visok stepen konvencionalnosti mnogih realizacija metafore PROVODNIKA u svakodnevnom govoru (npr. „reči koje **nose** značenje”). Sa druge strane, ovaj nalaz nikako ne dovodi u pitanje značaj metafore PROVODNIKA za konceptualizaciju jezika uopšte, pre svega zato što se naša analiza odnosi konkretno na predstave engleskog odn. srpskog jezika u određenom tipu diskursa, a i zato što jezik iz perspektive *komunikacije* nije zastupljena tema u novinama, ni uopšteno tematski, ni prema osvetljenim aspektima ciljnog domena na koje se metaforički izrazi odnose⁴⁶. Upravo su takva svojstva ciljnog domena centralni aspekt metaforičkih predstava u jezičkoj upotrebi, kojima se ne pridaje dovoljno značaja u ranim kognitivnolingvističkim pristupima. Na primer, Redijevi nalazi o konceptualizaciji jezika i komunikacije (Reddy 1979) zapravo govore o konceptualizaciji komunikacije, odnosno aspekta jezika vezanog za komunikaciju (MCML *language*, značenje 1), ali ne nužno o konceptualizaciji pojma jezika uopšte – koji uključuje i druge aspekte, na primer, jezik kao složen sistem, ili jezik kao govor određenog naroda, oblasti ili društvene grupe (MCML *language*, značenje 2). U tom smislu, korpus koji je Redi koristio za analizu, korpus komentara predavača na eseje studenata, takođe delom određuje aspekte ciljnog domena jezika/komunikacije koji će biti istaknuti u skladu sa datim diskursom. Na sličan način, novinski diskurs kakav je

⁴⁶ Takođe, pošto ovde identifikacija metaforičkih izraza isključuje predloge, moguće je da propuštamo predstave poput *Communicate your feelings in simpler words* (Reddy 1979: 298), mada u opštem pregledu korpusa one nisu zapažene.

analiziran u ovom radu i kakav predstavlja često korišćen materijal za istraživanje metaforičke konceptualizacije raznih apstraktnih pojmova, može nas dovesti u zamku preteranog uopštavanja; zaključci o konceptualizaciji nekog pojma moraju uzeti u obzir tematiku i specifičnost diskursa, te aspekte ciljnog pojma na koje se posmatrani metaforički izrazi odnose (i *ne* odnose).

Uz svest o distinkciji između nivoa konceptualizacije i nivoa diskursa, međutim, terminološko razlikovanje pojmovnih i diskursnih metafora čini se pomalo veštičkim, a u teorijsko-metodološkom smislu ne donosi puno novog. I jedne i druge su apstrakcije iz upotrebe i podrazumevaju preslikavanja između pojmovnih domena. Svaka diskursna metafora – u smislu koji je uveo Cinken (Zinken 2007) i koji je podstakao ideje o razdvajanju diskursnog razumevanja metafore od pojmovnog (Steen 2011) – u isti mah je po svojoj prirodi pojmovna, a sudeći po ovoj analizi, razdvajanje diskursnih od pojmovnih metafora ne dovodi do novih uvida. Sa druge strane, naši nalazi potcrtavaju značaj obazrivosti pri uopštavanju sa nivoa diskursa na nivo kognicije, i upućuju na mrežu faktora širu od mreže pojmovnih preslikavanja koja oblikuje značenje metafore u diskursu, i koja se adekvatnije može obuhvatiti pojmom „okvira” (na šta ćemo se vratiti u nastavku).

2. „Brojanje metafora” u diskursu. MIPVU metoda i povezani radovi Stena i saradnika doneli su revoluciju u proučavanja metafore isticanjem mogućnosti i važnosti empirijske analize metaforičkih izraza (Steen et al. 2010, Steen et al. 2011, Steen 2011, Krennmayr 2011), te je kvantifikacija raznih aspekata metafore poslednjih godina u centru pažnje. Proces grupisanja izvornih domena u našoj analizi rasvetlio je kvantitativne pristupe iz nešto drugačije perspektive. Naime, ovaj korak analize u isto vreme je potvrdio značaj sistematične empirijske analize dominantnih metaforičkih predstava, ali i pokazao ograničenja sve popularnijeg pristupa „brojanja metafora” (Gibbs 2015).

Sa jedne strane, ideja o značaju adekvatnog empirijskog pristupa dominantnim metaforičkim predstavama u nekom diskursu deo je motivacije za celokupno ovo istraživanje, i analiza taj značaj jasno potvrđuje. Ovakav pristup je nedvosmisleno pokazao zastupljenost izvornog domena NASILJA u metaforičkim predstavama i u britanskom i u srpskom korpusu; zanimljivo je da je u preliminarnoj, kvalitativnoj analizi tekstova po značaju izdvojen ovaj domen, ali zajedno sa domenom FIZIČKO-

ZDRAVSTVENOG STANJA, koji su se zajedno činili kao diskursno najistaknutiji; tek je kvantitativna analiza celog korpusa dozvolila da sa sigurnošću utvrdimo značaj domena NASILJA, ali i pokazala da zapravo domen FIZIČKO-ZDRAVSTVENOG STANJA ne dolazi čak ni u prvih nekoliko izvornih domena po učestalosti – intuitivna procena verovatno je bila zasnovana na upadljivosti i neuobičajenosti metaforičkih predstava o „bolesnom” jeziku, ali se pokazala neutemeljenom. Bez sistematične empirijske analize teško je dati verodostojne tvrdnje o rasprostranjenosti ili dominaciji bilo koje metaforičke predstave u nekom društvenom diskursu, te je u tom smislu u ovome ležala validna kritika nekih ranijih pristupa.

Sa druge strane, nameće se pitanje koliko toga možemo razumeti samo na osnovu analize dominantnih ili najučestalijih izvornih domena. Sa izuzetkom domena NASILJA, čiji je značaj u diskursu nesumnjivo potvrđen, izvorni domeni koji slede po učestalosti realizovani su u svega desetinama izraza; kada uzmemo u obzir složenost svakog pokušaja klasifikovanja izvornih domena (drugačija odluka o širini/nivou posmatranja nekog domena možda bi još neki domen dovela među najučestalije; odluka da se uključi konvencionalan i tematski igrom slučaja sveprisutan izraz poput „maternji jezik” bi u našem slučaju uvrstila i domen PORODICE među najučestalije), ovakvi rezultati moraju se uvek uzeti sa izvesnom zadržkom, kao korisna ilustracija metaforičkih predstava u jednom korpusu. Nalazi su ilustrovali neke interesantne metaforičke obrasce, koji su potom detaljnije razmotreni, ali su same brojke o drugom, petom, ili desetom domenu po učestalosti nedovoljno indikativne za ozbiljnije zaključke o diskursnim i društvenim značenjima metafora⁴⁷. Sveukupno, kvantitativne analize upotrebe metafore su koristan i za mnoge tipove analize neophodan početni korak, ali je važno imati svest o ograničenosti zaključaka koje možemo dobiti samo iz brojki i površinskih statistika.

3. Funkcije metafore u diskursu. Ako metafore u diskursu nisu samo sredstvo konceptualizacije već i sredstvo za manje ili više hotimično prikazivanje neke pojave, važno je razumeti njihove diskursne funkcije. Naša analiza otkrila je dve primarne funkcije metafore: vrednujuću i argumentacijsku, za koje možemo postulirati da su u

⁴⁷ Takođe, nekada samo jedan jedini metaforički izraz može bitno da oblikuje neki diskursni prikaz.

osnovi upotrebe metafore u svakom javnom diskursu. Videli smo da detaljnija analiza datih diskursnih funkcija takođe bitno rasvetljava uvide iz kvantitativne analize.

Metafora je oruđe tumačenja, ali i oruđe vrednovanja apstraktnih pojava iz ljudskog svakodnevnog okruženja. Njena vrednosna dimenzija ispoljavaće se u različitoj meri u zavisnosti od konteksta upotrebe, ali će u javnim diskursima uvek imati centralno mesto. Ako razumemo da svi javni diskursi u svojoj osnovi uključuju nametanje tema, problematizaciju i isticanje stava (Schön 1993), metafore iz javne sfere moraju se razumeti kao spoj pojmovnih i vrednosnih aspekata, kojim se odražavaju, ali i grade i preoblikuju stavovi povodom društvenih pojava. Retorička snaga metafore u novinama može se povezati upravo sa takvim spojem. Indirektno, figurativno iznošenje lične procene je retorički efektivnije, tako da se i čitalac emotivno angažuje, više nego kada bi ista ocena bila iskazana nemetaforički (što potvrđuju i neki eksperimentalni nalazi, v. Burgers 2016). Često preplitanje vrednujućih i hiperboličnih predstava koje smo primetili u analizi govora u prilog „pojačivačkoj” ulozi metafore u iznošenju sudova (Martin & White 2005: 65). U isto vreme, metafora i hiperbola često imaju funkciju uzajamnog naglašavanja i ublažavanja – evaluativne metaforičke predstave koje bi nam se činile prejakim i neprihvatljivim u isto vreme su istaknute, ali i ublažene kada vidimo da su hiperbolične; hiperbolične predstave se, isto tako, mogu činiti neodgovarajućim, ali su prihvatljivije kada su iznete metaforički (npr. opis engleskog jezika kao džina koji umire u šumi, naspram bukvalne tvrdnje da je engleski ugrožen jezik koji može potpuno da prestane da postoji). Sveukupno, rezultati analize upućuju na značaj vrednujuće dimenzije metafore, kojoj do danas nije posvećeno dovoljno pažnje u lingvističkoj literaturi.

Metafore javnog diskursa povezuje i argumentacijska dimenzija. Dokumentovani metaforički izrazi uglavnom javljaju u službi iznošenja određene tvrdnje, u kontrastu prema drugim postojećim ili mogućim viđenjima jezika, pri čemu se u dinamici diskursa predstave međusobno suprotstavljaju, odbacuju kao nepodesne ili ističu kao jedine ispravne. Analizirane novinske tekstove o jeziku odlikuje metaforička heteroglosija i dijaloška priroda (Bakhtin 1981), gde se argumentacija koncentrisana prvenstveno na prirodu jezika, stanje jezika i jezičku promenu razvija kao zamišljena konverzacija sa glasovima „odsutnih drugih” (ibid.), odnosno sa njihovim prethodnim argumentima ili očekivanim protivargumentima. Funkcija metafore u diskursu tako nije

samo u davanju slikovitijih opisa ili u olakšavanju opisa i ocene složenih pojava, već u naglašavanju jednih stavova naspram drugih (čak i onda kada se mišljenja „drugih” ne pominju eksplicitno). U ovom radu smo opisali nekoliko tipova metaforičke argumentacije, koji pokazuju kako postojeće pojmovne metafore mogu da se stavljaju u određeni diskursni kalup u vezi sa drugačijim predstavama, te da putem preispitivanja, negiranja, proširivanja, konkretizacije ili suprotstavljanja okvira imaju specifičan ubeđivački efekat. Metaforičke predstave onda mogu da se ustale u datom diskursu, da uđu u širu jezičku upotrebu, pa i da utiču na rasuđivanje, ili da se potpuno izgube.

Ovi uvidi su u skladu sa nekim postojećim istraživanjima (pre svega vezanim za diskursno-dinamički pristup metafori, Cameron et al. 2009, Cameron 2006; up. i Wagemans 2016), ali argumentacijska dimenzija metafore u dinamici javnog diskursa do danas nije dobila pažnju koju, po svoj prilici, zaslužuje. Zaključujemo da je dublja analiza argumentacijske upotrebe metafore u dinamici diskursa neophodna u svakoj primeni pristupa kritičke analize metafore – dinamika isticanja, odbacivanja ili preokvirivanja dominantnih predstava podjednako je važna kao i utvrđivanje dominantnih predstava, ako želimo da izbegnemo redukcionističke, jednodimenzionalne nalaze koje dobijamo samo iz kvantitativne analize.

Čarteris-Blek napominje da je metafora „način ubeđivanja isto koliko i jezička pojava” (Charteris-Black 2004: 22), ali analiza u diskursu pokazuje da je ona mnogo više od toga. U radu smo pokušali da ponudimo obuhvatan pristup koji ne ispušta iz vida mnoštvo relevantnih aspekata metafore u dinamici diskursa. Diskursni metaforički okviri omogućili su nam, pre svega, da zastrašujuće složenu prirodu metafore kao mreže kognitivnih, jezičkih, komunikacijskih, kulturnih i društvenih faktora „zgnusemo” u jedan posmatrački okvir – i dalje složen, ali kao što smo pokazali, analitički primenljiv. U širem smislu, smatramo da trenutna popularnost pojma metaforičkih okvira može biti produktivna za proučavanja metafore, ali ne u zbrci različitih, često nedefinisanih značenja sa kojima se ovaj pojam koristi.

Pojam diskursnih metaforičkih okvira koji smo ovde uveli odnosi se konkretno na strukturu koja je od primarnog značaja za kritičku analizu metafore – sistematične, diskursno istaknute predstave određenog društvenog pojma u određenom društvenom diskursu, zasnovane na diskursno istaknutim izvornim domenima metafore. Svaki izvorni domen predstavlja bogatu shemu elemenata i odnosa koji se mogu birati u

kontekstu. Upravo ti izbori *unutar* domena doprinose konstrukciji društvenog značenja kroz diskurs. U javnom diskursu, ovakvi okviri su dalje oblikovani vrednujućom dimenzijom metafore, kao i argumentacijskom dimenzijom i potencijalnim preispitivanjem utvrđenih dominantnih predstava. Dok smo diskursne metaforičke okvire proučavali u javnom diskursu, oni se nesumnjivo mogu identifikovati i u drugim tipovima diskursa, uz određene razlike koje će se verovatno prvenstveno ticati diskursnih funkcija metafore.

Na osnovu svega navedenog dolazimo do zaključka da jaz između diskursnih i kognitivnih pristupa metafori nije tako velik kako se čini iz „ratova metafora” iz protekle decenije. Nalazi naglašavaju potrebu da se metafora razume kao spoj kognitivnih, diskursnih, pragmatičkih, društvenih i kulturnih faktora, te da je vreme da se takvo viđenje prihvati kao nadređeno svim pojedinačnim pristupima metafori – nezavisno od orijentacije i elementa mreže koji zumiraju – a ne obrnuto. Tako ćemo se složiti sa Gibsovom izjavom (Gibbs 1999: 146) da je metafore najprikladnije posmatrati kao „kognitivne mreže koje se protežu van ljudskih umova i šire se na kulturni svet”, ali se pritom i same neprestano granaju i preoblikuju u skladu sa kontekstima kulturnog i društvenog sveta.

6.3. Mogući pravci daljeg istraživanja

U ovom radu smo posmatrački okvir ograničili na metaforu, podrazumevajući da se u diskursu teško mogu javiti sistematične predstave o jeziku koje bi izmakle metaforičkom izražaju. Ipak, nadamo se da je analiza pružila uvid u bogatstvo i društveni značaj medijskog metajezika, koji zavređuje pažnju u budućim istraživanjima iz drugačijih analitičkih perspektiva. Čisto diskursna analiza medijskih predstava jezika, ili kvantitavna korpusna analiza ključnih reči i kolokacija, na primer, mogu pružiti dalje uvide u savremene medijske modele jezika. Uostalom, izučavanje javnih i „narodnih” metajezika tek će nam omogućiti da razumemo kako se u svetlu rastuće globalizacije, društvenih, demografskih i kulturnih promena transformiše značenje i značaj ove jedinstvene pojave – jezika kao temeljnog atributa čoveka, koji ceo ljudski rod povezuje i u isto vreme razdvaja u odvojene zajednice.

Pristup diskursnim metaforičkim okvirima koji smo predložili u ovom radu zahteva dalje razmatranje u drugačijim tipovima diskursa, dalje i šire od teme jezika. Očekujemo da je on od posebnog značaja za izučavanje metafora u politici, kao način da se izbegnu nepotpuni i pojednostavljeni zaključci. Navešćemo samo jedan primer: osnovna diskusija na sesiji *Jezik i politika* konferencije Metaphor Festival iz prošle godine ticala se pitanja da li su metafore NADOLAZEĆE VODE negativne kada se u političkoj areni govori o određenim društvenim grupama – naše istraživanje upozorava da ovakve odgovore ni ne možemo tražiti bez poznavanja celih okvira u diskursu. Stoga se nadamo da će ovde predloženi pristup utrti put nijansiranim proučavanju jezika i politike. Ipak, pravu proveru primenljivosti, ali i dalju razradu, diskursni metaforički okviri treba da dobiju u analizama raznovrsnijih tipova diskursa, poput akademskog, medicinskog, umetničkog ili sportskog, koji će nesumnjivo doneti nove uglove posmatranja.

Iz još jedne perspektive, nezavisno od tipa diskursa, ostaje da dublje razumemo dinamiku povezivanja više metaforičkih okvira, kao i dinamiku preuokvirivanja kroz vreme. Hotimično preispitivanje metafora u diskursu, potcrtano u našoj analizi, znači da ustaljene metaforičke predstave o nekom pojmu vremenom mogu postati „ustajale” i biti zamenjene drugačijim predstavama, ili se pak mogu ukoreniti u datom diskursu, pa i u jeziku. Ako metaforu razumemo kao sredstvo za poimanje sveta, što ona svakako jeste, razumevanje puteva promene metaforičkih okvira je preduslov za razumevanje društvene kognicije. Na budućim istraživanjima ostaje da objasne koji faktori utiču na „životni put” (up. Croft & Cruse 2004) metafore *u diskursu*, te kako su oni povezani sa mikro-nivoom teksta i makro-nivoom kulture i društva.

Napokon, nadamo se da je ova analiza pomogla da se metaforičko uokvirivanje učvrsti u konkretnijem mestu kao element „bogatog, šarenog mozaika” proučavanja metafora, čiji razvoj je, reklo bismo ispravno, predvideo Gibs. Ipak, za razumevanje složene prirode metafore preduslov je da se delom još uvek isparčani nalazi proistekli iz različitih naučnih stremljenja povežu kao komplementarni. U tom smislu, važan zadatak ovog ogranka lingvističke nauke u narednom periodu je da doprinese stvaranju mozaika sa finije povezanim elementima i jasnijom slikom metafore kao temelja ljudskog subjektivnog i društvenog iskustva.

LITERATURA

- Aitchison, J. (2001). *Language Change: Progress or Decay?* Cambridge: Cambridge University Press.
- Aitchison, J. (2003). Metaphors, models and language change. In: R. Hickey (ed.), *Motives for Language Change*, 39–53. London: Equinox.
- Androutsopoulos, J. (2014). *Mediatization and Sociolinguistic Change*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Arapakis, I., Lalmas, M., Cambazoglu, B., Marcos, M., & Jose, J. (2014). User engagement in online news: Under the scope of sentiment, interest, affect, and gaze. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 65(10), 1988–2005.
- Argent, G. (2014). Linguistic neuroses, verbal bacteria and survival of the fittest: Health and body metaphors in Russian media discussions about foreignisms. *Language & Communication*, 34, 81–94.
- Asp, K. (2014). News media logic in a new institutional perspective. *Journalism Studies*, 15(3), 256–270.
- Baker, P., Gabrielatos, C., Khosravinik, M., Krzyżanowski, M., McEnery, T., & Wodak, R. (2008). A useful methodological synergy? Combining critical discourse analysis and corpus linguistics to examine discourses of refugees and asylum seekers in the UK press. *Discourse & Society*, 19(3), 273–306.
- Baker, P., Gabrielatos, C., & McEnery, T. (2012). Sketching Muslims: A corpus driven analysis of representations around the word ‘Muslim’ in the British press 1998–2009. *Applied Linguistics*, 34(3), 255–278.
- Bakhtin, M. M. (1981). *The Dialogic Imagination: Four Essays* (trans. C. Emerson & M. Holquist). Austin, TX: Austin University.

- Bateson, G. (1972). *Steps to an Ecology of Mind: Collected Essays in Anthropology, Psychiatry, Evolution, and Epistemology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Beger, A. (2011). Deliberate metaphors? An exploration of the choice and functions of metaphors in US-American college lectures. *Metaphorik.de*, 20, 39–60.
- Bell, A. (1998). The discourse structure of news stories. In: A. Bell & P. Garrett (eds.), *Approaches to Media Discourse*, 64–104.
- Benford, R., & Snow, D. (2000). Framing processes and social movements: An overview and assessment. *Annual Review of Sociology*, 26, 611–639.
- Berthele, R. (2008). A nation is a territory with one culture and one language. The role of metaphorical folk models in language policy debates. In: Kristiansen G. & Dirven R. (eds.), *Cognitive Sociolinguistics: Language Variation, Cultural Models, Social Systems*, 301–332.
- Besnier, N. (1990). Language and affect. *Annual Review of Anthropology*, 19(1), 419–451.
- Blommaert, J. (ed.) (1999). *Language Ideological Debates* (Vol. 2). Berlin: DeGruyter.
- Blommaert, J. (2006). Language ideology. In: K. Brown (ed.), *Encyclopaedia of Language and Linguistics*, 510–522.
- Blommaert, J. 2008. Artefactual ideologies and the textual production of African languages. *Language & Communication*, 28(4), 291–307.
- Boeynaems, A., Burgers, C., Konijn, E. A., & Steen, G. J. (2017). The effects of metaphorical framing on political persuasion: A systematic literature review. *Metaphor and Symbol*, 32(2), 118–134.
- Bogetić, K. (2017) Language is a beautiful creature, not an old fridge: Direct metaphors as corrective framing devices. *Metaphor and the Social World*, 7(2), 190–212.

- Bogetić, K., Bročić, A. & Rasulić, K. (u pripremi). Linguistic metaphor identification in Serbian. In: S. Nacey & T. Krennmayr (eds.) *MIPVU in Multiple Languages*. Amsterdam: John Benjamins.
- Brown, T. L. (2003). *Making Truth: Metaphor in Science*. Illinois: University of Illinois Press.
- Brugman, B. (2015). *The Reclassification of Political Frames: A Metaphorical Perspective*. MA Thesis, VU University Amsterdam.
- Brugman, B. C., Burgers, C., & Steen, G. J. (2017). Recategorizing political frames: a systematic review of metaphorical framing in experiments on political communication. *Annals of the International Communication Association*, 41(2), 181–197.
- Bugarski, R. (1972) *Jezik i lingvistika*. Beograd: Sazvežđa.
- Bugarski, R. (1997). *Jezik u društvenoj krizi*. Beograd: Čigoja štampa.
- Bugarski, R. (2001). Language, nationalism and war in Yugoslavia. *International Journal of the Sociology of Language*, 151, 69–88.
- Bugarski, R. (2013). Jezička politika i jezička stvarnost u Srbiji posle 1991. godine. U: V. Požgaj Hadži (ur.), *Jezik između lingvistike i politike*, 91–111. Beograd: XX vek.
- Burgers, C., Konijn, E., & Steen, G. (2016). Figurative framing: Shaping public discourse through metaphor, hyperbole, and irony. *Communication Theory*, 26(4), 410–430.
- Bybee, J., & Fleischman, S. (Eds.). (1995). *Modality in Grammar and Discourse*. Amsterdam: John Benjamins.
- Cameron, D. (2004). Out of the bottle: The social life of metalanguage. In: A. Jaworski, N. Coupland, D. Galasinski (eds.), *Metalanguage: Social and Ideological Perspectives*, 311–329.
- Cameron, D. (2012). *Verbal Hygiene*. London: Routledge.

- Cameron, D. (2013). The one, the many, and the Other: Representing multi-and mono-lingualism in post-9/11 verbal hygiene. *Critical Multilingualism Studies*, 1(2), 59–77.
- Cameron, L. (1999). Identifying and describing metaphor in spoken discourse data. In: L. Cameron & G. Low (eds.), *Researching and Applying Metaphor*, 105–132.
- Cameron, L. (2012). *Metaphor and Reconciliation: The Discourse Dynamics of Empathy in Post-Conflict Conversations*. London: Routledge.
- Cameron, L. (2016). Mixed metaphors from a discourse dynamics perspective. *Mixing Metaphor*, 6, 17–29.
- Cameron, L., & Deignan, A. (2006). The emergence of metaphor in discourse. *Applied Linguistics*, 27(4), 671–690.
- Cameron, L., & Maslen, R. (2010). *Metaphor Analysis: Research Practice in Applied Linguistics, Social Sciences and the Humanities*. New York: Equinox.
- Cameron, L., Maslen, R., Todd, Z., Maule, J., Stratton, P., & Stanley, N. (2009). The discourse dynamics approach to metaphor and metaphor-led discourse analysis. *Metaphor and Symbol*, 24(2), 63–89.
- Carston, R., & Wearing, C. (2015). Hyperbolic language and its relation to metaphor and irony. *Journal of Pragmatics*, 79, 79–92.
- Casasanto, D. (2010). Space for thinking. In: V. Evans, & P. Chilton (Eds.), *Language, cognition, and space: State of the art and new directions*, 453–478. London: Equinox.
- Casasanto, D., & Bottini, R. (2014). Spatial language and abstract concepts. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Cognitive Science*, 5(2), 139–149.
- Charteris-Black, J. (2004). *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis*. London: Macmillan.
- Charteris-Black, J. (2005). *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*. Basingstoke & New York: Palgrave Macmillan.

- Charteris-Black, J. (2009). Metaphor and political communication. In: E. Semino (ed.), *Metaphor and Discourse*, 97–115. London: Palgrave Macmillan.
- Charteris-Black, J. (2012). Forensic deliberations on ‘purposeful metaphor’. *Metaphor and the Social World*, 2(1), 1–21.
- Charteris-Black, J. (2013). *Analysing Political Speeches: Rhetoric, Discourse and Metaphor*. London: Macmillan.
- Chilton, P. (2005). Manipulation, memes and metaphors. In: L. de Saussure & L. Shulz (eds.), *Manipulation and Ideologies in the 20th Century: Discourse, Language, Mind*, 15–44. Amsterdam: John Benjamins.
- Chilton, P., & Ilyin, M. (1993). Metaphor in political discourse: The case of the Common European House. *Discourse & Society*, 4(1), 7–31.
- Cienki, A. (2007). Frames, idealized cognitive models, and domains. In: D. Geeraerts & H. Cuyckens (eds.), *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*, 170–187. Oxford: Oxford University Press.
- Clausner, T. C. & Croft, W. (1999). Domains and image schemas. *Cognitive Linguistics*, 10(1), 1–31.
- Conrad, S., & Biber, D. (2000). Adverbial marking of stance in speech and writing. In: S. Hunston & G. Thompson (eds.), *Evaluation in Text: Authorial Stance and the Construction of Discourse*, 56–73. Oxford: Oxford University Press.
- Coupland, N. (2014). Sociolinguistic change, vernacularization and broadcast British media. *Mediatization and Sociolinguistic Change*, 2, 67–96.
- Croft, W. (2003). The role of domains in the interpretation of metaphors and metonymies. In: R. Dirven and R. Pörings (eds.), *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*, 161–205. Berlin-New York: Mouton de Gruyter.
- Croft, W., Cruse, D. (2004). *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crystal, D. (2001). *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Čolović, I. (2008). *Balkan – teror kulture*. Beograd: XX vek.
- De Knop, S., Dirven, R., Yu, N., & Smieja, B. (2010). *Bibliography of Metaphor and Metonymy (Metbib)*. Retrieved at <https://benjamins.com/online/met/>.
- De Vreese, C. (2005). News framing: Theory and typology. *Information Design Journal*, 13(1), 51–62.
- Deignan, A. (1999). Corpus-based research into metaphor. In: L. Cameron and G. Low (eds.), *Researching and Applying Metaphor*, 177–199. Cambridge: Cambridge University Press.
- Deignan, A. (2005). *Metaphor and Corpus Linguistics*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins.
- Deignan, A. (2008). Corpus linguistics and metaphor. In: R. Gibbs (ed.), *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*, 280–290. Cambridge: Cambridge University Press.
- Deignan, A. (2015). MIP, the corpus and dictionaries: What makes for the best metaphor analysis?. *Metaphor and the Social World*, 5(1), 145–154.
- Dimitrova, D. V., & Strömbäck, J. (2005). Mission accomplished? Framing of the Iraq War in the elite newspapers in Sweden and the United States. *Gazette*, 67(5), 399–417.
- Dirven, R. (1993). Dividing up physical and mental space into conceptual categories by means of English prepositions. In: C. Zelinsky-Wibbelt (ed.), *The Semantics of Prepositions: From Mental Processing to Natural Language Processing*, 73–97. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Dirven, R. (2003). Metonymy and metaphor: Different mental strategies of conceptualisation. In: R. Dirven and R. Pörings (eds.), *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*, 75–111. Berlin-New York: Mouton de Gruyter.

- Dorst, A. G., & Reijnierse, W. G. (2015). A dictionary gives definitions, not decisions: On using a dictionary to identify the basic senses of words. *Metaphor and the Social World*, 5(1), 137–144.
- Druckman, J. (2001). On the limits of framing effects: Who can frame? *Journal of Politics*, 63(4), 1041–1066.
- Du Bois, J. W. (2007). The stance triangle. *Stancetaking in discourse: Subjectivity, evaluation, interaction*, 164, 139–182.
- Đurović, T. (2009). “Unity In Diversity”. The Conceptualisation Of Language In The European Union. *Facta Universitatis – Linguistics and Literature*, 7(1), 47–61.
- Elshtain, J. B. (Ed.). (1992). *Just War Theory*. New York: NYU Press.
- Entman, R. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51–58.
- Ensslin, A., & Johnson, S. (2006). Language in the news: Investigating representations of ‘Englishness’ using WordSmith Tools. *Corpora*, 1(2), 153–185.
- Emerson, R.W. (1883). *Quotation and Originality*. Cambridge: The Riverside Press.
- Eubanks, P. (2000). *A War of Words in the Discourse of Trade: The Rhetorical Constitution of Metaphor*. New York: SIU Press.
- Fairclough, N. (2013). *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. London: Routledge.
- Fairclough, N., & Wodak, R. (2005). *Critical Discourse Analysis*. London: Bloomsbury.
- Feldman, J. (2006). *From Molecule to Metaphor. A Neural Theory of Language*. Cambridge, MA/London: The MIT Press.
- Flusberg, S., Matlock, T., & Thibodeau, P. (2018). War metaphors in public discourse. *Metaphor and Symbol*, 33(1), 1–18.

- Fillmore, C. (1976). Frame semantics and the nature of language. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 280(1), 20–32.
- Frank, R. (2008). The Language-organism-species analogy: A complex adaptive systems approach to shifting perspectives on language. *Body, language and mind*, 2, 215–262.
- Gabrielatos, C., & Baker, P. (2008). Fleeing, sneaking, flooding: A corpus analysis of discursive constructions of refugees and asylum seekers in the UK press, 1996–2005. *Journal of English Linguistics*, 36(1), 5–38.
- Gallese, V. & G. Lakoff (2005). The brain's concepts: The role of the sensory-motor system in conceptual knowledge. *Cognitive Neuropsychology*, 22 (3/4), 455–479.
- Gamson, W., Croteau, D., Hoynes, W., & Sasson, T. (1992). Media images and the social construction of reality. *Annual Review of Sociology*, 18, 373–393.
- Geeraerts, D. (2003). Cultural models of linguistic standardization. In R. Dirven, R. Frank & M. Pütz (eds.), 25–68. *Cognitive Models in Language and Thought. Ideology, Metaphors and Meanings*. Amsterdam: John Benjamins.
- Gentner, D., & Bowdle, B. F. (2001). Convention, form, and figurative language processing. *Metaphor and Symbol*, 16(3–4), 223–247.
- Gibbs, R. (1999). Researching metaphor. In: L. Cameron & G. Low (eds.), *Researching and Applying Metaphor*, 29–47. Amsterdam: John Benjamins.
- Gibbs, R. (Ed.). (2008). *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gibbs, R. (2011). Evaluating conceptual metaphor theory. *Discourse Processes*, 48(8), 529–562.
- Gibbs, R. (2015). Does deliberate metaphor theory have a future? *Journal of Pragmatics*, 90, 73–76.
- Gibbs, R.(Ed.). (2016). *Mixing Metaphor*. Amterdam: John Benjamins.

- Gibbs, R. (2017). *Metaphor Wars*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gibbs, R., & Cameron, L. (2008). The social-cognitive dynamics of metaphor performance. *Cognitive Systems Research*, 9(1-2), 64–75.
- Gibbs, R. W., & Lonergan, J. E. (2009). Studying metaphor in discourse: Some lessons, challenges and new data. In: A. Musolff & J. Zinken (eds.), *Metaphor and Discourse*, 251–261. London: Palgrave Macmillan.
- Grady, J. (1997). *Foundations of Meaning: Primary Metaphors and Primary Stress*. PhD Dissertation, UC Berkeley.
- Grady, J. (1999). A typology of motivation for conceptual metaphor: correlation vs. resemblance. In: G. Steen & R. Gibbs (eds.), *Metaphor in Cognitive Linguistics*, 79–100. Amsterdam: John Benjamins,.
- Grujić, T. (2014). Metaforička konceptualizacija domena društvene organizacije i čoveka pomoću izvornog domena mašine. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, LVII/1, 199–214.
- Goatly, A. (1997). *The Language of Metaphor*. London: Routledge.
- Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An Essay on the Organization of Experience*. New Haven: Harvard University Press.
- Gottwald, J. M., Elsner, B., & Pollatos, O. (2015). Good is up – spatial metaphors in action observation. *Frontiers in psychology*, 6, 1605–1634.
- Gries, S. T. (2008). Phraseology and linguistic theory: A brief survey. *Phraseology*, 7, 3–25.
- Halliday, M. A. K. (1994). Spoken and written modes of meaning. *Media Texts: Authors and Readers*, 7, 51–73.
- Harris, R., (1990). On redefining linguistics. In: Davis, H., Taylor, T.J. (eds.), *Redefining Linguistics*, 18–52. London: Routledge.

- Harpham, G. (2002). *Language Alone: The Critical Fetish of Modernity*. London: Routledge.
- Hart, C. (Ed.). (2011). *Critical Discourse Studies in Context and Cognition*. Amsterdam: John Benjamins.
- Haviland, J. (1979). Guugu Yimidhirr brother-in-law language. *Language in Society*, 8(2-3), 365–393.
- Homer, K. (2007). Language and education in the Luxembourg press. In: S. Johnson & A. Ensslin, *Language in the Media: Representations, Identities, Ideologies*, 130–149. London: Continuum.
- Hunston, S., & Thompson, G. (Eds.). (2000). *Evaluation in Text: Authorial Stance and the Construction of Discourse*. Oxford: Oxford University Press.
- Hsiao, C. H., & Lily, I. (2010). Metaphor and hyperbolic expressions of emotion in Mandarin Chinese conversation. *Journal of pragmatics*, 42(5), 1380–1396.
- Ivić, M. (2001). *Pravci u lingvistici*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Iyengar, S. (2005). Speaking of values: The framing of American politics. *The Forum*, 3(1), 8–16.
- Jaworski, A., Coupland, N., and Galasinski, D. (eds) (2004). *Metalanguage: Social and Ideological Perspectives*. Berlin: De Gruyter.
- Johnson, M. (1987). *The Body in the Mind: the Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Johnson, S., & Ensslin, A. (2007). *Language in the Media: Representations, Identities, Ideologies*. London: Continuum.
- Johnson, S., & Milani, T. M. (Eds.). (2010). *Language Ideologies and Media Discourse: Texts, Practices, Politics*. Bloomsbury Publishing.
- Johnson, S. (1934). *Boswell's Life*. Oxford: Clarendon Press.
- Klikovac, D. (2004). *Metafore u mišljenju i jeziku*. Beograd: Biblioteka XX vek.

- Klikovac, D. (2006[2000]). *Semantika predloga: Studija iz kognitivne lingvistike*. Beograd: Filološki fakultet.
- Klikovac, D. (2008a). Šta je to metafora? *Književnost i jezik*, 55(1-2), 57–76.
- Klikovac, D. (2008b). *Jezik i moć*. Beograd: XX vek.
- Koller, V. (2003). Metaphor clusters, metaphor chains: Analyzing the multifunctionality of metaphor in text. *Metaphorik.de* 5, 115–134
- Koller, V. (2004). *Metaphor and Gender in Business Media Discourse: A Critical Cognitive Study*. New York: Springer.
- Koller, V. (2005). Critical discourse analysis and social cognition: evidence from business media discourse. *Discourse & Society*, 16(2), 199–224.
- Koller, V., Hardie, A., Rayson, P., & Semino, E. (2008). Using a semantic annotation tool for the analysis of metaphor in discourse. *Metaphorik. de*, 15(1), 141–160.
- Kövecses, Z. (2008) Selected Papers from the 2006 and 2007 Stockholm Metaphor Festivals. In: N.-L. Johannesson & D.C. Minugh (eds.), 51–74. Stockholm: Department of English, Stockholm University.
- Kövecses, Z. (1991). Happiness: A definitional effort. *Metaphor and Symbol*, 6(1), 29–47.
- Kövecses, Z. (2002). Cognitive-linguistic comments on metaphor identification. *Language and Literature*, 11(1), 74–78.
- Kövecses, Z. (2005). *Metaphor in Culture: Universality and Variation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kövecses, Z. (2006) *Language, Mind, and Culture: A Practical Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

- Kövecses, Z. (2011). Recent developments in metaphor theory: Are the new views rival ones? *Review of Cognitive Linguistics*, 9(1), 11–25.
- Kövecses, Z. (2015). *Where Metaphors Come From: Reconsidering Context in Metaphor*. Oxford: Oxford University Press..
- Krennmayr, T. (2011). *Metaphor in Newspapers*. PhD thesis. VU University Amsterdam.
- Krennmayr, T. (2015). What corpus linguistics can tell us about metaphor use in newspaper texts. *Journalism Studies*, 16(4), 530-546.
- Kroskrity, P. V. (2010). Language ideologies – Evolving perspectives. *Society and Language Use*, 7(3), 192–205.
- Krzeszowski, T. (1993). The axiological parameter in preconceptual imaga schemata. In: Geiger, R., Rudzka-Ostyn, B.(eds.) *Conceptualisation and Mental Processing in Language*, 307–329.
- Krzeszowski, T. (1997). *Angels and Devils in Hell: Elements of Axiology in Semantics*. Warsaw: Energeia.
- Lakić, I. (2009). Modeli analize diskursa novinskih članaka. *Riječ*, (2), 91–111.
- Lakoff, G. (1987). *Women, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal About the Mind*. Chicago: Chicago University Press.
- Lakoff, G. (1991). Metaphor and war: The metaphor system used to justify war in the Gulf. *Peace Research*, 6, 25–32.
- Lakoff, G. (1993). The contemporary theory of metaphor. In: A. Ortony (ed.), *Metaphor and Thought*, 202–251. New York: Cambridge University Press.
- Lakoff, G. (1996). *Moral Politics: What Conservatives Know That Liberals Don't*. Chicago: Chicago University Press.
- Lakoff, G. (2003). Metaphor and war, again. *AlterNet.org*.

- Lakoff, G. (2008). *The Political Mind: Why You Can't Understand 21st-century Politics with an 18th-century Brain*. London: Penguin.
- Lakoff, G. (2012). Explaining embodied cognition results. *Topics in Cognitive Science*, 4(4), 773–785.
- Lakoff, G. (2014). *The All New Don't Think of an Elephant!: Know Your Values and Frame the Debate*. Hartford: Chelsea Green Publishing.
- Lakoff, G. (2015). Mapping the brain's metaphor circuitry: Metaphorical thought in everyday reason. *Frontiers in Human Neuroscience*, 8, 958–998.
- Lakoff, G., & Frisch, E. (2006). Five years after 9/11: Drop the war metaphor. *The Huffington Post*, 11.
- Lakoff, G., & Ferguson, S. (2006). *The Framing of Immigration*. Berkeley: Rockridge Institute.
- Lakoff, G., Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1999). *Philosophy in the Flesh*. New York: Basic Books.
- Lakoff, G. & M. Turner (1989). *More Than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Langacker, R.W. (1987). *Foundations of Cognitive Grammar, Vol. I: Theoretical Prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- Lass, R. (1997) *Historical Linguistics and Language Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lippi-Green, R. (2012). *English with an Accent: Language, Ideology and Discrimination in the United States*. London: Routledge.
- Loenneker-Rodman, B., & Narayanan, S. (2012). Computational models of figurative language. In: K. McRae (ed.), *Cambridge Encyclopedia of Psycholinguistics*, 331–353. Cambridge: Cambridge University Press.

- Love, N. (2009). Science, language and linguistic culture. *Language & Communication* 29(1), 26–46.
- Low, G. (2008). Metaphor and education. *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*, 199–206.
- Low, G., Deignan, A., Cameron, L., & Todd, Z. (Eds.). (2010). *Researching and Applying Metaphor in the Real World*. Amsterdam: John Benjamins.
- Lucy, J. (1993). *Reflexive Language: Reported Speech and Metapragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lyons, J. (1977). *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marhula, J., & Rosiński, M. (2016). MIPVU in Polish. *Studia Anglica Resoviensia*, 32, 109–121.
- Martin, J., & White, P. (2005). *The Language of Evaluation: Appraisal in English*. Basingstoke & New York: Palgrave Macmillan.
- Milani, T. M., & Johnson, S. (2010). Critical intersections: Language ideologies and media discourse. *Texts, Practices, Politics*, 3, 3-14.
- Milroy, J. (2001). Language ideologies and the consequences of standardization. *Journal of Sociolinguistics*, 5(4), 530–555.
- Meier, B., & Robinson, M. (2004). Why the sunny side is up: Associations between affect and vertical position. *Psychological Science*, 15(4), 243–247.
- Meier, B., Hauser, D., Robinson, M., Friesen, C., & Schjeldahl, K. (2007). What's "up" with God? Vertical space as a representation of the divine. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93(5), 699.
- Moschonas, S., & Spitzmüller, J. (2010). Prescriptivism in and about the media: A comparative analysis of corrective practices in Greece and Germany. *Texts, Practices, Politics*, 17.

- Musolff, A. (2000). Political imagery of Europe: A house without exit doors? *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 21(3), 216–229.
- Musolff, A. (2006). Metaphor scenarios in public discourse. *Metaphor and Symbol*, 21(1), 23–38.
- Musolff, A. (2007). What role do metaphors play in racial prejudice? The function of antisemitic imagery in Hitler's *Mein Kampf*. *Patterns of Prejudice*, 41(1), 21–43.
- Musolff, A. (2008). What can Critical Metaphor Analysis add to the Understanding of Racist Ideology? Recent Studies of Hitler's Antisemitic Metaphors. *Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines*, 2(2), 1–10.
- Musolff, A. (2011). Migration, media and “deliberate” metaphors. *Metaphorik.de*, 21, 7–19.
- Musolff, A. (2012). The study of metaphor as part of critical discourse analysis. *Critical Discourse Studies*, 9(3), 301–310.
- Musolff, A. (2015). Dehumanizing metaphors in UK immigrant debates in press and online media. *Journal of Language Aggression and Conflict*, 3(1), 41–56.
- Musolff, A., & Zinken, J. (Eds.). (2009). *Metaphor and discourse*. New York: Palgrave Macmillan.
- Nacey, S., & Krennmayr, T. (eds., *forthcoming*). *MIPVU in Multiple Languages*. Amsterdam: John Benjamins.
- Negrea-Busuioc, E., & Ritchie, L. (2015). When ‘seeking love is travel by bus’: Deliberate metaphors, stories and humor in a Romanian song. *Metaphor and the Social World*, 5(1), 60–81.
- Nerlich, B., & Koteyko, N. (2009). Carbon reduction activism in the UK: Lexical creativity and lexical framing in the context of climate change. *Environmental Communication*, 3(2), 206–223.
- Niedzielski, N., & Preston, D. (2000). *Folk Linguistics*. Berlin: Walter de Gruyter.

- Oakley, T. (2014). *Metaphor and Writing: Figurative Thought in the Discourse of Written Communication*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ottati, V., Renstrom, R., Price, E. (2014). The metaphorical framing model: Political communication and public opinion. In M. Landau, M. Robinson & B. Meier (eds.), *The Power of Metaphor*, 179–202. Washington: APA.
- Paffey, D. (2012). *Language Ideologies and the Globalization of 'Standard' Spanish*. London: A&C Black.
- Pasma, T. (2012). Metaphor identification in Dutch discourse. In: F. MacArthur (ed.), *Metaphor in Use: Context, Culture, and Communication*, 38–69. Amsterdam: Benjamins.
- Patterson, K. (2013). The identification of metaphor using corpus methods: Can a reclassification of metaphoric language help our understanding of metaphor usage and comprehension? *Corpus Linguistics*, 13, 237–257.
- Perrez, J., & Reuchamps, M. (2014). Deliberate metaphors in political discourse: the case of citizen discourse. *Metaphorik.de*, 17, 7–41.
- Pfau, M., Haigh, M., Gettle, M., Donnelly, M., Scott, G., Warr, D., & Wittenberg, E. (2004). Embedding journalists in military combat units: Impact on newspaper story frames and tone. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 81(1), 74–88.
- Pinelli, E. (2016). The role of metaphor and metonymy in framing terrorism. *Metaphor and the Social World*, 6(1), 134–155.
- Pragglejaz Group (2007). MIP: A Method for identifying metaphorically used words in discourse. *Metaphor and Symbol*, 22(1), 1–39.
- Puzynina, J. (1992). *The Language of Values*. Warsaw: Wydawnictwo naukowe PWN.
- Radden, Günter (2001). The folk model of language. *Metaphorik.de*, 1, 55–86.
- Rasulić, K. (2004). *Jezik i prostorno iskustvo: Konceptualizacija vertikalne dimenzije u engleskom i srpskohrvatskom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet.

- Rasulić, K. (2006). Tako blizu, a tako daleko: O metaforičkoj konceptualizaciji zasnovanoj na pojmovima blizu i daleko. U: P. Piper (ur.), *Kognitivnolingvistička proučavanja srpskog jezika*, 231–260. Beograd: SANU.
- Rasulić, K. (2008). On the conceptualization of the European Union across EU boundaries. In: K. Rasulić & I. Trbojević (eds.), *ELLSSAC Proceedings*, Vol. I, 315–327. Beograd: Filološki fakultet.
- Rasulić, K. (u pripremi). Turning the Heart into a Neighbour: (Re)framing Kosovo in Serbian Political Discourse. In: Wei-lun Lu, Mimi Huang (eds.), *The Language of Crisis*. Amsterdam: John Benjamins.
- Rasulić, K. i D. Klikovac (2014). *Jezik i saznanje: Hrestomatija iz kognitivne lingvistike*. Beograd: Filološki fakultet.
- Reddy, M. (1979). The conduit metaphor. In: A. Ortony (ed.), *Metaphor and Thought*, 285–324. Cambridge: Cambridge University Press.
- Reese, S. D. (2007). The framing project: A bridging model for media research revisited. *Journal of communication*, 57(1), 148–154.
- Reijnierse, W. G., Burgers, C., Krennmayr, T., & Steen, G. J. (2015). How viruses and beasts affect our opinions (or not): The role of extendedness in metaphorical framing. *Metaphor and the Social World*, 5(2), 245–263.
- Riddle, E. M. (2001). The STRING metaphor of language and life in Hmong. *Cognition in Language Use*, 2, 361–373.
- Ritchie, D. (2003). “ARGUMENT IS WAR” – Or is it a Game of Chess? *Metaphor and Symbol*, 18(2), 125–146.
- Ritchie, D. (2010). “Everybody goes down”: Metaphors, stories, and simulations in conversations. *Metaphor and Symbol*, 25(3), 123–143.
- Ritchie, D. (2017). A note about meta-metaphors. *Metaphor and the Social World*, 7(2), 291–299.

- Ritchie, L. D., & Cameron, L. (2014). Open hearts or smoke and mirrors: Metaphorical framing and frame conflicts in a public meeting. *Metaphor and Symbol*, 29(3), 204–223.
- Roncero, C., Kennedy, J. M., & Smyth, R. (2006). Similes on the internet have explanations. *Psychonomic Bulletin & Review*, 13(1), 74–77.
- Rudzka Ostyn, B. (1988). Semantic extensions into the domain of verbal communication. In: B. Rudzka Ostyn (ed.), *Topics in Cognitive Linguistics*, 507–553. Amsterdam: John Benjamins.
- Santa Ana, O. (2002). *From Brown Tide Rising: Metaphors of Latinos in Contemporary Public Discourse*. Texas: University of Texas Press.
- Schön, D. (1993). Generative metaphor: A perspective on problem-setting in social policy. In: A. Ortony (ed.), *Metaphor and Thought*, 137–163. Cambridge: Cambridge University Press.
- Seargeant, P. (2009). Metaphors of possession in the conceptualisation of language. *Language & Communication*, 29(4), 383–393.
- Semino, E. (2001). A sturdy baby or a derailing train? Metaphorical representations of the euro in British and Italian newspapers. *TEXT*, 22(1), 107–140.
- Semino, E. (2008). *Metaphor in Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Semino, E., Heywood, J., & Short, M. (2004). Methodological problems in the analysis of metaphors in a corpus of conversations about cancer. *Journal of Pragmatics*, 36(7), 1271–1294.
- Semino, E. (2005). The metaphorical construction of complex domains: The case of speech activity in English. *Metaphor and Symbol*, 20(1), 35–70.
- Semino, E. & Steen, G. (2008). Metaphor in Literature. *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*, 232–246.

- Semino, E., Demjen, Z., Demmen, J. (2016). An integrated approach to metaphor and framing in cognition, discourse, and practice, with an application to metaphors for cancer. *Applied Linguistics*, 28, 1–22.
- Semino, E., Demjén, Z., Demmen, J., Koller, V., Payne, S., Hardie, A., & Rayson, P. (2017). The online use of Violence and Journey metaphors by patients with cancer, as compared with health professionals: a mixed methods study. *BMJ supportive & palliative care*, 7(1), 60–66.
- Silaški, N. (2012). Metaphors and ideology – gendered metaphors in economic discourse. *Gender Studies*, 11, 207–219.
- Silaški, N., Đurović, T., & Radić-Bojanić, B. (2009). Politička scena kao ratno poprište – politički diskurs Srbije sa aspekta kognitivne lingvistike. U: I. Lakić & N. Kostić, (ur.) *KROZ JEZIKE I KULTURE*, 189–211. Podgorica: Institut za strane jezike.
- Silaški, N., & Đurović, T. (2011). The NATURAL FORCE metaphor in the conceptualisation of the global financial crisis in English and Serbian. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, 54(1), 227–245.
- Sinclair, J. M. (2002). Trust the text. In: M. Coulthard (ed.), *Advances in written text analysis*, 26-39. London: Routledge.
- Spitzmüller, J. (2007). Staking the claims of identity: Purism, linguistics and the media in post-1990 Germany. *Journal of Sociolinguistics*, 11(2), 261–285.
- Squires, L. (2010). Enregistering internet language. *Language in Society*, 39(4), 457–492.
- Steen, G. (2008). When is metaphor deliberate. In G. Steen (Ed.), *Selected papers from the Stockholm Metaphor Festival*, (pp. 43–63). Stockholm: Stockholm University.
- Steen, G. (2011). From three dimensions to five steps: The value of deliberate metaphor. *Metaphorik.de*, 21, 83–110.

- Steen, G. (2015). Developing, testing and interpreting deliberate metaphor theory. *Journal of Pragmatics*, 90, 67–92.
- Steen, G., Dorst, A., Herrmann, J., Kaal, A., Krennmayr, T., Pasma, T. (2010). *A Method for Linguistic Metaphor Identification: From MIP to MIPVU*. Amsterdam: John Benjamins.
- Stefanowitsch, A. (2007). Words and their metaphors: A corpus-based approach. *Trends in Linguistics*, 171, 63–99.
- Stefanowitsch, A., & Gries, S. (Eds.). (2006). *Corpus-based Approaches to Metaphor and Metonymy*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Stuart-Smith, J. (2007). The influence of the media. *The Routledge Companion to Sociolinguistics*, 140-148. London: Routledge.
- Sullivan K. (2013). *Frames and Constructions in Metaphoric Language*. Amsterdam: Benjamins.
- Šarić, R. (2014). Metafora, diskurs i društvo. U: M. Stanojević (ur.) *Metafore koje istražujemo: suvremeni uvidi u konceptualnu metaforu*, 171–204. Zagreb: Europa.
- Thibodeau, P. (2017). The function of metaphor framing, deliberate or otherwise, in a social world. *Metaphor and the Social World*, 7(2), 270–290.
- Thibodeau, P., & Boroditsky, L. (2011). Metaphors we think with: The role of metaphor in reasoning. *PLoS One*, 6(2), e16782.
- Thibodeau, P., & Boroditsky, L. (2013). Natural language metaphors covertly influence reasoning. *PloS one* 8(1): e52961.
- Thibodeau, P., McClelland, J. L., & Boroditsky, L. (2009). When a bad metaphor may not be a victimless crime: the role of metaphor in social policy. In: N. Taatgen & H. van Rijn (eds.), *Proceedings of the 31st annual conference of the cognitive science society*, 809–814. Amsterdam: Cognitive Science Society.

- Thurlow, C. (2006). From statistical panic to moral panic: The metadiscursive construction and popular exaggeration of new media language in the print media. *Journal of Computer Mediated Communication*, 11(3), 667–701.
- Thurlow, C. (2007). Fabricating youth: New-media discourse and the technologization of young people. In: S. Johnson and A. Ensslin (eds.), *Language in the Media: Representations, Identities, Ideologies*, 213–233. London: Continuum.
- Van Dijk, T. (1988). How" they" hit the headlines. *Discourse and Discrimination*, 7, 221–262.
- Van Dijk, T. (1998). *Ideology: A Multidisciplinary Approach*. London: Sage.
- Van Dijk, T. (2003). The discourse-knowledge interface. In: T. Van Dijk (ed.), *Critical Discourse Analysis*, 85–109. Palgrave Macmillan, London.
- Van Dijk, T. (2013). *News as Discourse*. London: Routledge.
- Van Gorp, B. (2007). The constructionist approach to framing: Bringing culture back in. *Journal of Communication*, 57(1), 60–78.
- Vervaeke, J., & Kennedy, J. M. (1996). Metaphors in language and thought: Falsification and multiple meanings. *Metaphor and Symbol*, 11(4), 273–284.
- Vesić Pavlović, T. (2015). *Metaforička preslikavanja slikovne sheme putanje u engleskom i srpskom jeziku*. Doktorska disertacija. Beograd: Filološki fakultet.
- Vreese, C., & Lecheler, S. (2016). Framing Theory. In: G. Mazzoleni (ed.), *The International Encyclopedia of Political Communication*, 321–339. New Jersey: Wiley.
- Vukotić, V. (2014). Conflicting notions of language in metalinguistic discourses in Lithuania, Norway and Serbia. *Taikomoji kalbotyra*, 5, 1–32.
- Vygotsky, L. S. (1962). *Thought and Language*. Cambridge MA: MIT Press.
- Wagemans, J. (2016). Analyzing metaphor in argumentative discourse. *Rivista Italiana di Filosofia del Linguaggio*, 10(2).

- White, P. (1998). *Telling media tales: The news story as rhetoric*. PhD Thesis. Department of Linguistics, Faculty of Arts, University of Sydney.
- Whitman, W. (1892). *Prose Works*. New York: New York University Press.
- Wee, L. (2002). The semiotics of metaphor: The conduit metaphor in Singapore's language policy. *Journal of Language and Politics*, 1(2), 199–220.
- Wodak, R. (1997). Critical discourse analysis and the study of doctor-patient interaction. *The Construction of Professional Discourse*, 19, 173–200.
- Wodak, R., & Meyer, M. (Eds.). (2009). *Methods for Critical Discourse Analysis*. London: Sage.
- Woolard, K. (1998). Introduction: Language ideology as a field of inquiry. In: B. Schieffelin & K. Woolard (eds.), *Language Ideologies: Practice and Theory*, 3–47. Oxford: Oxford University Press.
- Xu, X. (2010). Interpreting metaphorical statements. *Journal of Pragmatics*, 42(6), 1622–1636.
- Yu, N. (2008). Metaphor from body and culture. In: R. Gibbs (ed.), *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*, 247–261. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zinken, J. (2003). Ideological imagination: Intertextual and correlational metaphors in political discourse. *Discourse & Society*, 14(4), 507–23.
- Zinken, J. (2007). *Discourse Metaphors: The Link Between Figurative Language and Habitual Analogies*. Berlin: De Gruyter.
- Zinken, J., Hellsten, I., & Nerlich, B. (2008). Discourse metaphors. *Body, Language and Mind*, 2, 363–385.
- Živanović, D. (2014). Konceptualizacija jezika pomoću metafore provodnika u srpskom jeziku u poređenju s engleskim. *Prilozi proučavanju jezika*, 45, 59–71.

Rečnici:

MCML – *Macmillan Dictionary Online* www.macmillandictionary.com

LDOCE – *Longman Dictionary Online* www.ldoceonline.com

RSANU – *Rečnik Srpske akademije nauka i umetnosti*, I–, Beograd: SANU, 1959–.

RSJ – *Rečnik srpskoga jezika*, Novi Sad: Matica srpska, 2007.

Novinski članci:

- Wt r u on abwt: Explosion in child 'text speak' leaves 90% of parents and teachers needing help with translation (*The Daily Mail*, 14/3/2013)
- Rise in elocution lessons: Let's not confuse what it means to speak Proper English (*The Daily Mail*, 19/1/2012)
- Want to mangle the English language? There's an app for that... (*The Daily Mail*, 16/6/2012)
- SIMON HEFFER goes to war on sloppy English. (*The Daily Mail*, 2/5/2014)
- Cambridge grammar guerrillas (*The Daily Mail*, 23/1/2014)
- How texting made history but ruined our language - and plenty of marriages! (*The Daily Mail*, 2/12/2012)
- SO wrong! Why John Humphrys is in a rage at such a little word after it invades everyday speech (*The Daily Mail*, 19/6/2015)
- Text speak designed to keep parents in the dark: English language is changing so fast there are words majority do not understand (*The Daily Mail*, 30/4/2015)
- How texting is wrecking our language (*The Daily Mail*, 20/6/2015)
- The latest atrocities (*The Daily Mail*, 7/8/2011)
- Twtr? It's majorly bad! (*The Daily Mail*, 24/4/2014)
- Grammar Man strikes again! The mystery superhero who corrects MISSPELLED GRAFFITI (*The Daily Mail*, 6/8/2011)
- How is your English? Research shows Americanisms AREN'T taking over the British language (*The Daily Mail*, 3/12/2011)
- Our language is being hijacked by the Left to muzzle rational debate (*The Daily Mail*, 25/9/2011)
- Butt out America! MATTHEW ENGEL makes a stirring call to arms in his campaign to stop Americanisms invading our language (*The Daily Mail*, 7/8/2011)
- Texting, tweeting and social networking are behind 'rough behaviour' of teens, says Pratchett (*The Daily Mail*, 3/5/2012)
- Our language is England's greatest gift to the world (*The Daily Mail*, 6/6/2011)
- Waterstones: O apostrophe, where art thou? (*The Daily Mail*, 13/1/2012)

Nothing to LOL about: Adults are deliberately dumbing down language (*The Daily Mail*, 9/10/2011)

Average English child says 'like' five times more than their grandparents (*The Daily Mail*, 18/5/2013)

OMG!!! Queen's English society announces that it is to close cos no one cares about speaking proper no longer (*The Daily Mail*, 4/6/2012)

It's time to rise up and throw Prime Mary Lee out of Britain (*The Daily Mail*, 4/6/2012)

English is now a foreign language in London, says Terence Stamp (*The Daily Mail*, 10/7/2015)

The death of the comma? U.S. academic claims punctuation mark could be abolished from English language with 'little loss of clarity' (*The Daily Mail*, 8/2/2014)

Modern Tribes: The Grammar Pedant (*The Guardian*, 28/2/2015)

If I were king for a day, George Orwell would be my language consultant (*The Guardian*, 27/2/2015)

I've only got one word for you portmanteau addicts (*The Guardian*, 17/7/2015)

Emoji invasion: the end of language as we know it :/ (*The Guardian*, 25/6/2015)

Young people of the internet: can you not (write properly)? (*The Guardian*, 28/12/2014)

George Orwell's critique of internet English (*The Guardian*, 20/5/2013)

What's halfway between a mile and a kilometre? British English (*The Guardian*, 19/6/2012)

Metrication is destroying the richness and history of the English language (*The Guardian*, 28/4/2015)

New immigrants must speak English, says Ed Miliband (*The Guardian*, 18/4/2015)

ICYMI, English language is changing faster than ever (*The Guardian*, 1/5/2015)

George Orwell, human resources and the English language (*The Guardian*, 3/7/2013)

Economics jargon promotes a deficit in understanding (*The Guardian*, 14/8/2015)

English spellings don't match the sounds they are supposed to represent. It's time to change (*The Guardian*, 11/12/2014)

Txting is for people who can't spell, write? Wrong (*The Guardian*, 7/11/2014)

Achingly unacceptable: the bad language that bugs me (*The Guardian*, 3/4/2015)

War of the words: the global conflict that helped shape our language (*The Guardian*, 26/9/2014)

Good grammar saves lives – and rescues friendships (*The Guardian*, 27/6/2014)

Essentially, spoken words are awesome (*The Guardian*, 19/9/2014)

Will UK universities cope if English no longer rules the world? (*The Guardian*, 6/5/2014)

Emoji is dragging us back to the dark ages – and all we can do is smile (*The Guardian*, 27/5/2012)

‘The comma, I’m amused to discover, is far more controversial than my sister’s transsexuality’ (*The Guardian*, 10/5/2015)

Language skills and job prospects (*The Guardian*, 19/4/2012)

PR jargon: the 10 most overused terms (*The Guardian*, 14/11/2014)

At last, a book that tells you exactly where to stick your apostrophe (*The Guardian*, 4/12/2015)

Languages roundup: online challenge, dialect differences and mother tongues (*The Guardian*, 21/2/2014)

Waiting with bated breath (*The Guardian*, 7/10/2011)

From bants to manspreading: what's new in the oxforddictionaries.com (*The Guardian*, 27/8/2015)

Young people decide there's not much to LOL about any more (*The Guardian*, 10/8/2015)

Yes, we are judged on our accents (*The Guardian*, 22/1/2015)

The Language Wars: a history of proper English, By Henry Hitchings Wordsmith who's on the winning side (*The Independent*, 2/10/2011)

Who's, they're, you're: It's the apostrophe quiz (*The Independent*, 16/8/2013)

Grammar: The plucky punctuators fighting against apostrophe catastrophes (*The Independent*, 13/6/2013)

Can we wipe out the apostrophe? (*The Independent*, 20/4/2013)

Apostrophe catastrophe for city's street signs (*The Independent*, 9/8/2011)

Pedants' Revolt seems to be gathering momentum (*The Independent*, 18/1/2018)

There, their or they're? It matters to me (*The Independent*, 30/5/2013)

Here's what the English language sounded like 500 years ago (*The Independent*, 15/9/2015)

The new Scrabble words make you fear for the English language (*The Independent*, 21/5/2015)

The most difficult words to pronounce in the English language revealed – as well as the world's favourite English tongue-twisters (*The Independent*, 7/4/2015)

Immigration bill will mean public sector workers 'must speak fluent English' (*The Independent*, 2/8/2015)

Ukip candidate: Test immigrants at the border on their English skills or say 'see you later fella' (*The Independent*, 7/4/2015)

Oxford English Dictionary new words for March 2014 include c**ted, beatboxer and bestie (*The Independent*, 17/3/2014)

Rise of text messaging 'has made English lessons unnecessary,' claims leading academic (*The Independent*, 2/8/2013)

Bantz, brain fart and awesomesauce: New words added to Oxford dictionary online (*The Independent*, 27/8/2015)

The comma may be dying out, says US professor (*The Independent*, 10/2/2014)

Banning jargon? Er, inexecutable Prime Minister (*The Independent*, 18/7/2015)

David Cameron has written to civil servants asking that they use plain language. Good luck with that (*The Independent*, 15/7/2015)

Word Warriors: Vocabulary puritans urged to focus on bringing back long-lost words (*The Independent*, 13/1/2015)

Lack of interest spells the end for the Queen's English Society (*The Independent*, 3/6/2012)

Why do we have silent letters in the English language? (*The Independent*, 3/1/2013)

A literary history of the English language in one map (*The Independent*, 25/11/2015)

We need to find new ways to teach English to immigrants so they don't miss out on the joy of 'The Only Way Is Essex', says Eric Pickles (*The Independent*, 16/1/2013)

Mourinho and Hague up for bad grammar prize (*The Times*, 4/9/2015)

English language and the zeitgeist (*The Times*, 28/2/2013)

End of the road for the misunderstood apostrophe (*The Times*, 16/3/2013)

Call the police. Ploddledygoon is murdering the English language (*The Times*, 9/5/2013)

The Pedant: Calm down Paxo, the English language is not in decline (*The Times*, 20/6/2015)

Wordplay: A cornucopia of puns, anagrams and other contortions and curiosities of the English language by Gyles Brandreth (*The Times*, 22/8/2015)

The Pedant (*The Times*, 6/4/2012)

English like it never should of been (*The Times*, 18/5/2013)

Autocorrect allows apostrophe to hang on in there (*The Times*, 5/7/2014)

No we haven't 'literally killed' the English language. Or metaphorically killed it. Stand down, semantics nerds (*The Times*, 13/8/2013)

LOL? No, this is more like capital punishment (*The Times*, 16/3/2012)

Why the comma is heading towards its own full stop (*The Times*, 8/2/2014)

Pedants' revolt aims to protect English from spell of txt spk (*The Times*, 9/12/2011)

The Queen's English? Go to America to hear it (*The Times*, 11/6/2011)

On American English (*The Times*, 13/4/2012)

Are 'grammar Nazis' ruining the English language? (*The Telegraph*, 19/3/2014)

Using apostrophes is 'not rocket science', says Tory MP (*The Telegraph*, 21/3/2014)

From Riddle to Twittersphere: David Crystal tells the story of English in 100 words (*The Telegraph*, 14/10/2011)

Headmaster shocked at teachers' grammar calls for new standards (*The Telegraph*, 9/12/2013)

Why Boris is (mostly) right about immigrants and the English language (*The Telegraph*, 9/3/2015)

Americanisms that take the biscuit (*The Telegraph*, 15/8/2014)

PARLEZ-VOUS HUMAN? (*The Telegraph*, 11/10/2011)

Bad grammar spotted by readers (*The Telegraph*, 20/3/2014)

When do you correct someone on their misuse of language (*The Telegraph*, 20/3/2014)

Alan Titchmarsh: our evolving English language is amazeballs (*The Telegraph*, 23/8/2014)

5 times crimes against the English language were brilliantly corrected (*The Telegraph*, 5/2/2015)

Emoji is the fastest growing language in the UK (*The Telegraph*, 19/5/2015)

Sve je više boraca za nepismenost (*Politika*, 3/9/2015)

Hrvati „prigrlili srpski jezik” (*Politika*, 9/1/2013)

Srpski jezik na ispitu (*Politika*, 8/12/2012)

Neizdrživo nasilje nad jezičkom kulturom (*Politika*, 6/12/2012)

Srpski jezik za supermene (*Politika*, 20/9/2013)

Srpski jezik nesproman za digitalnu budućnost (*Politika*, 30/9/2012)

Srpski jezik – zanemaren (*Politika*, 21/2/2013)

Lektor pred malim ekranom (*Politika*, 8/12/2012)

Kad političar umre siromašan (*Politika*, 2/12/2012)

Od „juče uveče” do „danas ujutru” (*Politika*, 8/12/2012)

Možemo li da živimo bez engleskih reči (*Politika*, 3/6/2011)

Drobljenje jezika (*Politika*, 12/9/2011)

U novinama jezik kafica (*Politika*, 7/4/2013)

Zaboravljeni maternji jezik (*Politika*, 9/4/2013)

Ćao, Al Pačino (*Politika*, 17/7/2013)

Iscljenje srpskog jezika (*Politika*, 6/10/2011)

Da li je ćirilica u getu (*Politika*, 25/8/2011)

Jezik nedovršene kulture (*Politika*, 15/11/2015)

Kako se spasti od „englezitisa”: Sori, po difoltu ne nosim kežual za svaki ivent... (*Politika*, 2/2/2013)

Srbija razgovara: Da li je ćirilica zapostavljena (*Politika*, 5/8/2011)

Srpski ždere ljude (*Politika*, 1/4/2011)

Žargon kao bogatstvo jezika (*Politika*, 6/2/2012)

Nesporazumi u sporazumevanju (*Politika*, 11/6/2013)

Životno ugroženi jezik (*Politika*, 3/9/2014)

Negujmo srpski jezik (*Politika*, 12/4/2015)

Gde su granice srpskog jezika (*Politika*, 2/9/2015)

Agensi nisu agenti (*Politika*, 10/9/2015)

SMS sa slovima č, ć, š, ž i đ duplo skuplji nego bez njih (*24sata*, 25/12/2012)

U srpskom jeziku najviše ima turskih tuđica (*24sata*, 28/10/2014)

Ovakvi naslovi nam ubuduće neće biti čudni (*24sata*, 13/9/2011)

Svpi na jedn eglen – koliko dobro poznajete srpski jezik? (*24sata*, 17/7/2013)

Lingvističke zavrzame – Klajnovi „Bušenje jezika” (*24sata*, 6/6/2012)

Za nepismenu decu odgovorni škola, programi i roditelji (*24sata*, 8/9/2012)

Proterali latinicu i iz autobusa (*24sata*, 15/8/2014)

Kulturni centar NS umesto „digitalizacije” uvodi "ubrojčavanje" (*24sata*, 19/10/2013)

Ministar prosvete: Srpski se ne može tretirati kao strani jezik (*24sata*, 7/10/2014)

Ma, bre, ovo-ono: Vaše omiljene uzrečice (*24sata*, 5/4/2015)

Ovako je hrvatski „uništi” srpski u inostranstvu (*24sata*, 19/3/2015)

VAŽNO Ovo je najnepismeniji naslov IKADA! (*24sata*, 6/3/2013)

Početak akcije „Negujmo srpski jezik” (*24sata*, 10/4/2015)

SUNCE TI KALAJŠANO: Zaboravljene psovke u srpskom jeziku (*24sata*, 18/4/2015)

Okupacija stranih reči (*Novosti*, 14/11/2013)

Dragoljub Petrović: Zaperci guše srpstvo i srpski jezik (*Novosti*, 9/11/2013)

Srbi ubijaju srpski jezik (*Novosti*, 18/1/2015)

A KOJIM JEZIKOM VI GOVORITE Parlate li „anglosrpski“? (*Novosti*, 5/12/2014)

Udruženje „Matica ćirilice” izazvalo podelu među stručnjacima (*Novosti*, 29/1/2015)

NASILJE NAD NAŠIM JEZIKOM Na srpski nam sada prevode Hrvati (*Novosti*, 1/2/2015)

Ogledalo naše nacije (*Novosti*, 18/12/2013)

Srpski jezik postaje manjinski u Srbiji? (*Novosti*, 19/8/2013)

U srpskom jeziku više od 8. 000 turcizama (*Novosti*, 13/8/2011)

Rat za jezik i pravopis (*Novosti*, 7/4/2013)

JEZIK MLADIH U ŠIFRAMA Tebra, vidimo se F2F (*Novosti*, 23/2/2014)

Ćirilica podelila sudbinu naroda (*Novosti*, 4/1/2015)

Gaji se jezik psovke (*Novosti*, 26/2/2015)

Jezik se čuva od tuđih reči (*Novosti*, 9/5/2011)

PRAVOPIS NA BILBORDIMA Počela akcija „Negujmo srpski jezik” (*Novosti*, 9/4/2015)

Englezi „kuckaju” po Vuku, Srbi po "srbišu" (*Novosti*, 10/1/2012)

Možemo li sačuvati jezik (*Novosti*, 3/11/2014)

Odbrana ćirilice (*Novosti*, 10/9/2012)

Urnebesne jezičke greške u Srba (2): Infrakt ću dobijem ako se ne izvineš! (*Blic*, 29/11/2013)

Sumljam da će me Đžemper ugrijati: 8 urnebesnih jezičkih grešaka u Srba (*Blic*, 28/11/2013)

Srpski jezik u opasnosti od digitalnog izumiranja (*Blic*, 29/10/2012)

Hrvatski, bosanski i crnogorski jezik istisnuće srpski sa katedri u Evropi (*Blic*, 4/3/2012)

Kapitalne knjige koje čuvaju srpski jezik (*Blic*, 7/12/2011)

Srpski učimo manje nego strani jezik (*Blic*, 28/7/2013)

SOS za srpski jezik (*Blic*, 13/3/2010)

Neki evropski jezici, pa i srpski, digitalno izumiru (*Blic*, 24/9/2012)

Jezik se ne brani izbacivanjem tuđica (*Blic*, 25/9/2012)

Kako smo preko noći postali poliglote (*Blic*, 21/9/2010)

Kako mediji uništavaju srpski jezik (*Blic*, 16/11/2012)

Dnevno nestane jedan jezik, srpski ugrožava najezda engleskog (*Blic*, 21/2/2014)

Na kom jeziku pričaju naša deca (*Blic*, 29/1/2014)

Fejsbuk i Tviter ne čitaju ćirilicu (*Blic*, 18/8/2013)

Ničiji jezik (*Blic*, 4/6/2013)

Ne smeta im što imaju samo dva padeža (*Blic*, 15/5/2012)

Danas je Dan maternjeg jezika (*Blic*, 21/2/2012)

Teorija o različitim jezicima u Jugoslaviji je „politička priča” (*Blic*, 29/3/2013)

Verbić: Plan za diferencijalno izučavanje srpskog do septembra (*Blic*, 29/5/2014)

Kako reći: žena borac ili borkinja (*Blic*, 24/10/2011)

Zbog crtanih filmova deca govore hrvatski (*Blic*, 28/6/2013)

Ministar prelomio - tri časa srpskog u stručnim školama (*Blic*, 24/4/2014)

Skup lingvista Matice i Instituta za srpski jezik (*Blic*, 19/6/2011)

Srpski jezik kroz istoriju (*Blic*, 18/10/2012)

Najviše reči pozajmili smo iz turskog jezika (*Blic*, 28/10/2014)

30 zaboravljenih reči srpskog jezika: Od pobradnjika, do nedrogriza (*Blic*, 18/12/2013)

Mame domaćice su „blejačice“? (*Blic*, 26/4/2015)

KAKO TEHNOLOGIJE MENJAJU JEZIK Od selfija do NZNM (*Blic*, 23/11/2014)

Tasovac: Da li bi Vuku skočio pritisak da čuje jezik kojim govori ministar (*Blic*, 4/12/2014)

Kojim jezikom govorimo: Zbog čega je Vuk Karadžić bio naklonjeniji ijekavici (*Blic*, 29/10/2014)

Počela akcija Negujmo srpski jezik (*Blic*, 9/4/2015)

Televizija kviri srpski jezik: Potrebno je više od zgodnih plavuša (*Press*, 10/12/2013)

Naš žargon: Imamo 50 izraza za „napiti se“ (*Press*, 25/6/2012)

Počeo 41. Skup slavista (*Press*, 1/9/2011)

Televizija ubija jezik (*Press*, 16/6/2012)

Kradu jezik i ruše istoriju (*Press*, 15/7/2011)

Ćirilica nije na samrti (*Press*, 26/1/2012)

Ne možemo bez latinice? (*Press*, 13/8/2012)

Znachi, brate, SRBski je u bedaku (*Press*, 8/7/2012)

Telebak: Srpski jezik je napadnut sa svih strana (*Press*, 25/1/2012)

Da li je srpski jezik danas dovoljno kul? (*Press*, 18/9/2011)

Sami ubijamo svoj jezik (*Press*, 22/2/2012)

Prisvajanje srpske latinice (*Press*, 6/8/2015)

Obeleženo dve godine rada Muzeja jezika i pisma u Tršiću (*Press*, 23/4/2013)

Deca rastu uz titlove na hrvatskom! (*Press*, 19/6/2012)

Kristalni testisi (i ostale jezičke nedoumice) (*Press*, 9/10/2011)

PUPS: Pitanje ćirilice da bude među prioritetima (*Press*, 31/3/2012)

Profesor: Pravopisnu pravdu ne isterivati na osmacima (*Press*, 16/6/2012)

Remetić: Srpski jezik je ugrožen koliko i narod (*Press*, 8/4/2013)

Jezivo! Kakvim jezikom govorimo (*Press*, 11/7/2014)

Jezik čuva identitet naroda (*Press*, 18/9/2014)

PRILOG

Lista dokumentovanih leksičkih jedinica iz izvornog domena NASILJE

engleski jezik

<i>Glagol</i>	<i>Imenica</i>	<i>Glagol</i>	<i>Imenica</i>
to abuse	abuse	to savage	–
to assault	assault	to save	–
to attack	attack	to shield	–
to beat	–	to skewer	–
to butcher	–	to splice	–
to defend	defence	to strangle	struggle
to encircle	–	to struggle	–
to fight	fight	to succumb	–
to force out	–	to violate	violence
to hit	–	–	armour
to hunt	–	–	army
to invade	invasion	–	barricades
to kill	killing	–	blow
to kick	–	–	bullet
to march	march	–	enemy
to mangle	–	–	guerrilla
to maraude	–	–	onslaught
to massacre	massacre	–	rival
to mobilise	–	–	salvo
to murder	murder	–	verbicide
to occupy	occupation	–	victim
to outgun	–	–	war
to pillage	–	–	warrior
to protect	–	–	weapon
to rape	–		

srpski jezik

<i>Glagol</i>	<i>Imenica</i>	<i>Glagol</i>	<i>Imenica</i>
boriti se	borba	ugušiti	–
braniti	odbrana	usmrtili	usmrćivanje
Ćirilicoid	–	ušanćiti se	–
ćuvati	–	zadaviti	–
gubiti (bitku)	–	zaštititi	–
ispaliti (metak)	–	–	atak
napasti	napad	–	bomba
opirati se	–	–	hitac
opkoliti	opkoljavanje	–	meta
potisnuti	potiskivanje	–	naježda
potrti	–	–	nasilje
poraziti	poraz	–	neprijatelj
povinovati se	–	–	oružje
povlačiti se	povlaćenje	–	rov
premlatiti	–	–	žrtva
proterati	–		
saćuvati	–		
spasiti	spas		
silovati	silovatelj		
stradati	–		
štititi	–		
tući	–		
ubiti	ubijanje		
udariti	udar		
–	udarac		

BIOGRAFIJA

Ksenija Bogetić rođena je 1984. godine u Beogradu, gde je završila osnovnu školu i gimnaziju. Diplomirala je na Grupi za engleski jezik i književnost Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu 2007. godine, sa prosečnom ocenom 9,26. Tokom osnovnih studija bila je stipendista Ministarstva prosvete, Fondacije za razvoj naučnog i umetničkog podmlatka i Fonda za talente Republike Srbije. Završila je dva programa master studija iz oblasti anglistike – na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu i na Univerzitetu u Oksfordu, Velika Britanija. Master studije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu, studijski program Engleski jezik i književnost, završila je 2009. godine, master rad: „Uloga prozodije u diskursu konverzacije na engleskom i srpskom jeziku” (mentor prof. dr Maja Marković). Master studije na Univerzitetu u Oksfordu, studijski program Engleski jezik, upisala je kao dobitnik pune stipendije Univerziteta u Oksfordu 2012. godine, paralelno sa doktorskim studijama na Filološkom fakultetu u Univerziteta u Beogradu, i završila 2013. godine, sa pohvalom za izuzetan uspeh tokom studija (Distinction Award), master rad: “Promena koda u žanru ličnih oglasa na internetu” (mentor prof. dr Debora Kameron). U letnjem semestru 2011. godine boravila je kao gostujući istraživač na Odseku za lingvistiku Univerziteta u Kaliforniji, Santa Barbara, SAD, u okviru istraživačke grupe „Jezik, interakcija i društvena organizacija”. Od marta 2014. godine zaposlena je na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu u zvanju lektora za Savremeni engleski jezik. Prethodno je bila angažovana kao saradnik u nastavi na Katedri za anglistiku Filološkog fakulteta u Beogradu, kao honorarni saradnik – predavač u Istraživačkoj stanici Petnica, i saradnik na izradi Savremenog englesko-srpskog rečnika pod rukovodstvom prof. dr Danka Šipke. Glavne oblasti naučnog interesovanja su joj kognitivna lingvistika, sociolingvistika i analiza diskursa. Učestvovala je na preko dvadeset međunarodnih konferencija i do sada objavila više naučnih radova. Član je Britanske asocijacije za primenjenu lingvistiku i Međunarodne asocijacije za jezik i rod. Recenzent je časopisa Text & Talk (DeGruyter).

Прилог 1.

Изјава о ауторству

Потписани-а КСЕНИЈА Д. БОГЕТИЋ

број уписа _____

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

МЕТАФОРЕ О ЕНГЛЕСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ
У БРИТАНСКОМ ОДН. СРПСКОМ НОВИНСКОМ ДИСКУРСУ

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација у целини ни у деловима није била предложена за добијање било које дипломе према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, 30.3.2018.

КСЕНИЈА БОГЕТИЋ

Прилог 2.

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора КСЕНИЈА Д. БОГЕТИЋ

Број уписа _____

Студијски програм _____

Наслов рада МЕТАФОРЕ О ЕНГЛЕСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ
У БРИТАНСКОМ ОДН. СРПСКОМ НОВИНСКОМ ДИСКУРСУ

Ментор ПРОФ. ДР КАТАРИНА РАСУЛИЋ

Потписани КСЕНИЈА Д. БОГЕТИЋ

изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис докторанда

У Београду, 30.3.2018.

КСЕНИЈА БОГЕТИЋ

Прилог 3.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

МЕТАФОРЕ О ЕНГЛЕСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ
У БРИТАНСКОМ ОДН. СРПСКОМ НОВИНСКОМ ДИСКУРСУ

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство - некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци, кратак опис лиценци дат је на полеђини листа).

Потпис докторанда

У Београду, 30.3.2018.

Ксенија Ђокић